

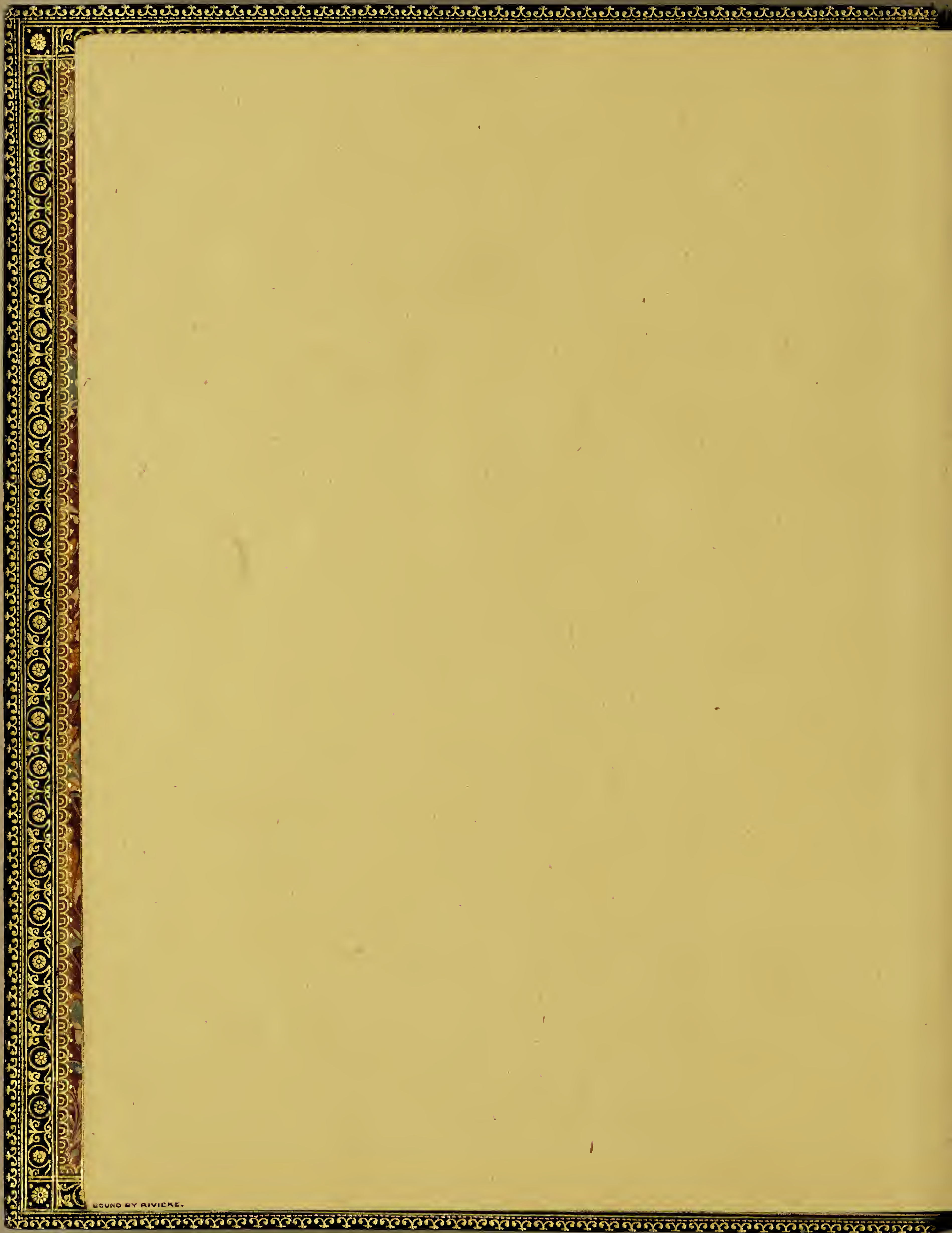
GAUDEO

GAUDEO

BOUND BY RIVIERE.

1605.
May.

Iulius,

JOURNAEL,

Ende

Historische Verhael / van de treffelijcke Reyse / gedaen naer Oost-Indien, ende China, met elf Schepen.

Door den Manhaften Admirael

CORNELIS MATELIEF de JONGE.

Uyt-ghevaren in den Jare 1605. En wat haer in de volghende Jaren 1606. 1607. ende 1608. weder-varen is.

Een seer Vreemde en Wonderlijcke Reyse.

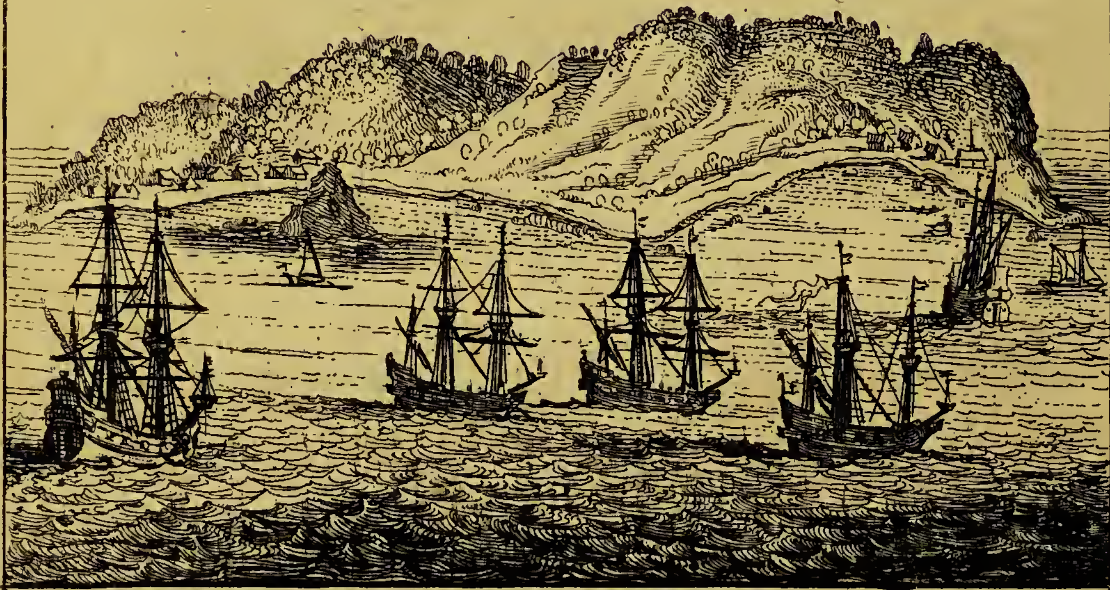

t'AMSTELREDAM,

Voor Jooſt Hartgers, Boeck-verkooper in de Gaſthuys-Steegh/ bezijden het Stadt-huys/ in de Boeck-winckel. 1648.

REYSE GEDAEN met 11 SCHEPEN naer OOST

De Reede van Anna-bon Fol. 3

Malacca

Ternata Fol. 67

Gammalam

DIEN en SINA door CORNELES MATELIEF Fol 1

31

Iacatra Fol. 56

67

Shineesche Afgodinne Fol. 84

Hiſtoriſche Verhael/

Van de treffelijcke Reyſe, gedaen naer Ooſt-Indien ende China, met elf Schepen.

Door den Manhaften Admirael

CORNELIS MATELIEF de JONGE.

In den Iare 1605. 1606. 1607. *ende* 1608.

1605. May.

En 12. May 1605. 's morgens ten 10. uren is de Heer Admirael Matelief upt Texel vertrocken met ſeven Schepen van Amſterdam / genaemt ende ghemant als volght: Orangie, groot 350. laſten / met 148. hoofden / ende 15. Swarten / Middelburgh groot 300. laſten / met 124. hoofden / ende 7. Swarten. Mauritius groot 350. laſten / met 144. hoofden. Swarte Leeuw groot 300. laſten / met 127. hoofden. Witte Leeuw, groot 270. laſten / met 104. hoofden. Groote Son, groot 270. laſten / met 156. hoofden / ende Naſſauw groot 160. laſten / met 85 hoofden / makende t' ſamen 868 eters / de 22. Swarten daer in begrepen. Tot deſe Vloodt zijn naemaels noch by ghekomen twee Schepen upt Zeelandt / namelijck Amſterdam 350. laſten / op hebbende 179. hoofden / ende de Kleyne Son groot 110. laſten op hebbende 67. hoofden. Met noch twee andere Schepen upt de Maes / het een genaemt Eraſmus, 270. laſten / ghemant met 143. hoofden / het ander de Provincien, groot 200. laſten / op hebbende 100. hoofden. Soo dat de Schepen in alles elf geweeſt zijn / ende de hoofden oft eters 1357. Welcke Vloote van uptrüſten gekoſt heeft een Milioen / negen-honderdt twee-en-vijftigh duysendt / twee-hondert negen-en-tachtentigh guldens.

Namen van de Schepen / ende hoe veel Eters ſy elck op ghehad hebben.

Den 14. May zijn de 7. Amſterdamſche Schepen door quaet weder in Zeelant in-geloopen / ende van daer op den 24. dito t'zeyl gegaen met de twee Zeeuſche Schepen / verſtaen hebbende dat de Maes-ſchepen noch niet wel gereet en waren. Den 4. Julij des nachts zijn ſy op de reede van Ilha de Mayo gekomen / ende des anderen daeghs heeft de Heer Admirael ontrent 150. man aen landt ghesonden / om 't ſelve t' ontdecken. Deſe brachten hem den ſelven dagh een

Julij. Komen op de Reede van Ilha de Mayo.

1605. Portugees van landt / wesende een oudt man / die aldaer ghebannen was/ om
een doodt-slagh by hem in Portugael ghedaen / soo hy seyde. Hy presen
Julij. teerde den onsen vreede van weghen de Gouverneur / waer op den Admirae
antwoorde / dat hy niemandt misdoen soude / dan alleen sijn noodtdruft / van
't Eylant halen / dan indien sy ghewaer werde / dat sy yemandt van sijn volck
beschadigen / soude alsdan het gantsche Eylant verdestrueren / ende alles doodt
slaen watter op was. De Portugees verklaerde voorder / datter 20 man van
Daer sy haer ververschen van hout en water. Sant-jago op 't Eylandt gekomen waren voor 8 dagen / met een Barck / die ghe
nomen was by een Fransman. Daerom den Admirael verboodt datter nie
mandt van de sijne aen landt gaen soude / dan met het ghewapende volck / da
hy dagheljjcx aen landt was sendende tot bescherminge van de waterhaelders
ende houthouwers / resolverende voorts aldaer 14 dagen te vertoeven na d
Maeslupden / achtervolgende sijn instructie. Heeft oock op 't Eylant des nachts
doen maecken 8 vyeren / ende des daeghs daer aen volghende 15 of 16. op da
die van Sant-jago nietweten en souden watter te doen was / noch hoe veel Sche
pen datter waren. Want die van Ilha de Mayo hebben voor een ghebruyck / da
soo veel Schepen alsser zijn / soo veel vyeren steeckense op / waer nae haer di
van Sant-jago reguleren / 't zy om over te komen / of om haer selven op haer lan
gereet te maken / by aldien men haer soude willen komen bestoken. Nae dat all
de schepen haer water gehaelt hadden / heeft den Admirael 't volck consent gege
Als oock van Bocken. ven om Bocken te gaen jagen / doch altijdt daer by sendende 3. troupen gewa
pende mannen tot haerder bewaringhe. Sy vingender soo veel als sy selfs wil
den / ende brachtender naer gissinge wel duysendt aen boort over de heele Vlo
te / maer was heel mager goet / ende niet besonders om te eten. Doch de Portu
gees gaf daer reden van / seggende / dat het landt nu al te droogh was / ende da
in 't lest van Augustus de winden aldaer begosten uyt den Zuyden te waeyen
met storm en regen / waer door het gras alsdan uytloopende / de Bocken ghe
noegh te eten hadden / ende vet waren / soo dat sy die in December aldaer slach-
ten / het vleysch soutende ofte droogende / ende nae Madra sendende / maer de
huyden naer Portugael. Als 't een goet jaer is / mogender (seyd' hy) ontrent
12000 geslacht worden.

Wat diep in 't landt met de bocks ghevaren zijnde / hebben sy ghevonden een
Dorpken van ontrent 20 huysen groot / dan hebben daer niemandt in ghesien /
Naerder Beschrijvinge. maer een weynigh van daer grepen sy twee swarte vrouwen / die hen seyden /
dat al het volck / welck doch weynigh was / in 't gebergthe was gevlucht. Dit
Eylandt is een van de soute Eylanden / ghelegen op de hooghte van 15 graden
18 minuten by Noorden den Equinoctiael / is tusschen de 6 of 7 mijlen in 't ron-
de. De Inwoonders zijn meest bandijten van Sant-jago, ontrent 30 in 't getal.
Het is klipachtig en rotsigh. Het heeft eenige Koeyen en Stieren die in 't wild
loopen. Oock zijnder menighte van velt-hoenderen die men Barbarische hoen-
deren noemt / ende eenighe wilde paerden. Hier hebbense ververschinghe van
water bekomen in 't Oost-eynde van 't Eylandt in een Valeye / alwaer eeni-
ghe boomen staen. Ende hier dicht by aende strandt is een plas of staende wa-
ter / daer de Zee somwijlen in-loopt / in welcke sy ongheloovelijcke menichte
van visch / en voornamelijck herder / ghevangen hebben : ende onder anderen
oock een soorte van visch twee spannen langh / onse Karpers niet onghe-
lijck / die so vet zijn / dat men een hant-vol reusel haer uyt het lijf haelde. Voorts
isser rondsomme dit Eylant noch veel Visch. Aende Noord-zijde leght oock een
soyt-

sout panne/ daer de Zee van selfs in komt/ ende geeft veel souts dat uyter natu- 1605.
ren seer schoon is. Daer is oock een kleyn Havbentje voor Barken.

Den 18 Julij/ alsoo sy meenden des anderen daeghs t'zeyl te gaen/ heeft den Admirael den breeden Raet doen vergaderen/ ende sijne secrete Instructie geopent/ hun al te samen den eet afnemende deselve secreet te houden/ ende te helpen uytvoeren/ het welck sy alle ghezworen hebben te sullen doen/ ende zijn des volgenden daeghs t'zeyl ghegaen. Den 22 dito/ is hen de zuyde-windt bejegent op 11 graden/ die men maer op 2. 3. ende 4. graden en bejegent als men vroegh uyt Hollandt zeylt/ sulcks dat den Admirael begon te vreesen/ dat sy in de Bocht op Annabon souden vervallen/ ghelijck namaels ghebeurde. Den 3. Augusti zijn sy ten ancker ghekomen op 7. en dry vierde deel graden/ sonder dat sy landt sagen/ dan gisten het te wesen de Baxos van S. Anna. Sy laghen daer 3. of 4. daghen/ ende hadden altijt een top-zeyls/ so dat sy weder 't Zee moesten/ na datter een ancker of twee blyven staende was van de Vlote/ ende voeren alsoo 4. oft 5. daghen over en weder/ altijdt vreesende voor de voorsz Baxos ofte drooghten van S. Anna. Doch den 10. dito/ sagense 't landt van Africa op 6. graden oft daer ontrent/ 't welck teghen de gissinghe van de Stuerluyden was/ die de voorsz drooghten noch eerst meenden te ontmoeten/ ende doen bevonden/ dat sy die al waren ghepasseert. Den 25. dito/ zijn sy de Linie Æquinoctiael ghepasseert. Ende den 27. haddense de hooghte van 't Eylandt Annabon; het welcke sy/ hoewel on-geerne/ besloten aen te doen/ alsoo daer hoe langher hoe meer teeckenen van scheurbuyck in de Schepen begonnen te komen/ ende daer oock eenighe Schepen waren/ die ranck zijnde ballast moesten hebben. Soo zijn sy van den sevenden Septembris des avonts spade op de reede van Annabon ghekomen/ ende in de bocht van Africa gheraeckt/ daer den Admirael altijdt soo voor ghevreest hadde: die des morghens daer aen sijnen Opper-koopman Willem Verhaghen in een Schuytjen nae landt ghesonden heeft/ ende daer beneffens noch twee boots/ met elck ontrent 20 Musquetten/ om te besien hoe het aen landt stondt/ ende hoe de Inwoonders ghesint waren. Dese wederom t'scheep komende/ verhaelden/ dat die van 't landt al hare goet ende huysraet uyt het Dorp te landewaert in ghevlucht hadden/ met oock haer heylighdom uyt de Kerck/ ende datter op 't landt alleenlijck waren 40. oft 50. swarte Mannen wel dispoost/ ende twee witte voor Gouverneurs/ welcke al t' samen de beste woorden van de werelt gaven/ ende beloofden alles te laten volghen wat de onse van 't Eylandt mochten van doen hebben/ sonder dat sy yemandt in 't minste souden beschadighen/ ghelijck sy oock baden dat de onse hem gheen schade noch overlast doen en wilden in hare Bananas/ Cattoen-boomen ende huysinghen. Den 9. dito/ heeft den Admirael bevolen/ dat elck hem ghereet soude maecken om water ende steen te halen/ elck Schip-volcks op een dagh twee tochten. Oock dry hondert man met haer wapenen na de water-plaetse ghesonden/ onder 't beleyt van Capiteyn Antoni le Cocq, want hoe wel die van 't landt groote beloften hadden ghedaen van niemandt te beschadighen/ soo en wilde hy hen evenwel gheen ghelegentheydt geven om 't selve te moghen doen/ al haddense schoon ghewilt. Dede voorts den Oversten van 't landt aenseghen/ indien hy wilde dat sich de onse by den anderen hielden/ ende niet en verspreyden over 't landt/ dat hy dan versorghen soude/ dat sijn volck soo veel Orangien-appelen op strandt brachten/ als de Schepen van doen hadden. Het welcke de Gouverneur oock dede/ ende de Swartinnen droeghen soo veel

Julii. Gaen t'zeyl.

Augusti. Komen ten Ancker.

Passeren de Linie.

Komen op de reede van Annabon.

Daer sy haer verschen ende Ballast innemen.

1605. Septem.

veel als ſy konden. Soo hebben ſy dan daer ſtil gelegen effen acht daghen / namelijck van den 8. tot den 15. Septembris toe. Ende alſoo het den elfden dito Sondagh was / is den Admirael ſelver aen de water-plaetſe gheweeſt met drie hondert ghewapende mannen / ende voorts het meeſte deel van't volck met haer water vaten / doch daer en is dien dagh geen water ghevult / maer twee mael predicatie ghedaen / waer by oock eenighe Swarten ende Mulatten quamen / die haer verwonderden dat het meeſte volck met ſulcken devotie toe hoorde / ende datter niemandt / ſoo langhe de Predicatie duerde van der handt was (hoe wel te ghelooven is / dat het voor Matroos kruys ghenoegh was 2 mael daeghs predicatie te hooren / ende ſoo langh ſtil te ſitten) maer noch meer datſe den naem Jeſu Chriſti hoorden / ende in het Gheloove dien van Pontio Pilatus, want ſy meenden / ghelijckſe daer na tot den Admirael ſeyden / dat de onſe Lutheranen waren / die in den duyvel gheloofden / ende van Godt noch Chriſto niet en wiſten. Den Admirael hielt des middaeghs twee ofte drie van de principaelſte Swarten aen ſijn tafel te gaſt / het welck den Overſten van het Eylandt heel qualijck nam / ghelijck hy dat des anderen daeghs teghen een van de onſe ſeyde / meenende dat ſulcks wel tot ſijn naedeel ſoude mogen gedyen / daer by men wel kan vermercken hoe de Portugeſen de Swarten in devotie houden / want op dit Eylandt zijn naer giſſinge over de 200. ſoo Swarten als Swartinnen / ende niet meer als alleenlijck twee Portugeſen / ſoo dat men met weynigh moeyte dit Eylandt ſoude konnen doen rebelleeren / in dien der wat aen gelegen ware.

Oock Predicatie hooren doen / daer de Swarten mede by komen.

Reede van Ambon.

De Schepn gaen van Annabon t'zeyl.

Den 15. Septembris zijn ſy des avondts van't Eylant geſcheyden / na dat ſy wel ververſcht waren / ende na giſſinge wel twee hondert duyſent Oranjen ſoo ghegeten als mede ghenomen hadden / met ontrent 76. verckens (die aldaer ſeer goet vallen) die ſy kreghen het ſtuck voor een hembd dat in Hollandt vijf ſchellinghen koſt / of voor een hoedt van de ſelve prijs. Den Admirael ſchonck den Gouverneur een ſtuck Indiaens fluweel / dat hy in grooten danck nam / ende beloofde alle ſchepen die daer aen quamen goet tractement te doen / ende hem ſoo ſeer met de querele van den Koningh niet te moeyen / maer ſelve ſien wat te profiteren / waer op hem den Admirael dede ſeggen / dat hy ſoo doende meer ſoude winnen als anders.

Paſſeeren de Caep.

Den 7. Octobris ſagen ſy't Eylandt Alcenſion, Ende den 21. Novembris wierpenſe gront op't rif van Cabodas Agulhas. De Cabo gepaſſeert zijnde / hebbenſe haren cours geſtelt na de Komeros, doch de zuyt-ooſte winden te vroegh ontmoetende / hebben de ſelve niet konnen aendoen.

1606. Januarij.

Komen op de Reede van Mauritius.

Den eerſten Januarij 1606. zijn ſy des morghens op de reede ghekomen van Mauritius Eylandt aen't weſt eynde / alwaer ſy ghevonden hebben twee Hollantſche Schepen / weſende den Admirael Steven vander Hagen, die ontrent een maendt van Bantam hadde gheweeſt / ende hen te verſtaen gaf den ſtaet ende gelegentheyt van alle Indiſche ſaken / onder andere / dat hy tot Malacca niet en hadde konnen komen / maer hadde het Caſteel van Amboyno ende Tydore verovert / Amboyno met ons volck beſet ende Tydore verdeſtrueert / met Banda accoord gemaeckt / als oock met den Samorijn van Calicut, diemen te water aſſiſteren ſoude om Cochin in te nemen / het welcke hy den onſen dan ſoude in handen gheven. Maer van Malacca gaf hy den Admirael Matelief quaden trooſt / ſeggende dat daer Andrè Furtado de Mendoza Capiteyn op was voor ſes jaren / ende dat hy

de Stadt al over twee jaren hadde begonnen te stercken met bolwercken / hebbende in sijn lest ghehouden monsteringhe wel acht duysent mannen ghemonstert / met meer andere particularitepten hier buyten propoost zijnde / ende derhalven onnoodigh verhaelt. 1606. Januarij.

Beschrijvinghe van 't Eylandt Mauritius.

HEt Eylandt Mauritius leght op 20. graden en 22. minuten by zuyden den Equinoctiael; is hoogh ende steenachtigh / ontrent 30. mijlen in 't ronde / is onbewoont en woest / over al vol geboomte / tot op 't hooghste van 't gebergte toe / maer wildt sonder eenige vruchten te dragen. Daer zijn uyttermaten veel Palmites boomen / oock Ebben houdt dat seer schoon is / en meest alle de andere soorten van boomen / zijn hart en swaer hout / maer laet sich redelijcken wel bewercken. Men vinter eenighe wilde vijghen / ende aen de zuyt-oost-zijde eenighe Cocos, en eenighe andere kruyden. De onse hebben in de 7. of 8. Orangje boomtjens geplant / ende over al veel Coren ghezaeyt; oock hebbense een tuyn by een riviere ghemaeckt / waer in sy eenighe Cattoen-boomkens en andere vruchten hebben gheplant; al het welcke daer wel sal wassen is 't dat het niet van de rotten / die daer seer veel zijn / verslonden en werdt. In 't landt zijn seer schoone vlacke valeyen van kley-gront / die / wanneerse bebouwt wierden / seer vruchtbaer souden zijn. 't Isser vol van ghevogelte / van verscheyden soorten / als Duyven / Papegayen / Indische Ravens / Sperwers / Valcken / Lijsters / Uylen / Swaeluen / ende meenighte van andere kleyn ghevogelte / witte en swerte Reygers / Gansen / End-vogels / en diergelijcke meer water-vogels / die soo tam zijn datmense metter handt grijpt. Men vinter oock sekeren vogel / die van sommighe Dodaersen ghenaemt wort / van andere Dronten, de eerste die hier arriveerden hietense walgh-voghels / om datse andere ghenoegh konden krijghen. Dese zijn soo groot als een Swane / met kleyne grawe veerkens sonder vleugelen oft staert / hebben alleen ter zijde kleyne wiecken / ende achter vier of vijf veerkens / wat meer verheven als de andere / hebben groote dicke voeten / met een grooten leelijcken beck en ooghen / ende hebben gemeenlijck in de maghe een steen soo groot als een vuyst. Sy zijn redelijck om te eten / maer 't beste datter aen is / is de maegh. Daer zijn oock Vleermuysen / soo groot ende grooter als een Duyve / die fel bijten en veel quaets onder 't ghevogelte doen: ghekoockt zijnde is 't goeden kost. Geen vierwoetigh ghedierte isser / dan Katten alsser ghesept is. d' Onse hebben der ontrent 24. Bocken en Geyten opghesett / met 9. Verckens. Het is seer water-rijck / en heeft veel schoone Rivieren die in Zee vallen. Visch isser in grooten overvloet / soo binnen als buyten in Zee / diemen oock daer met een Zegen kan vangen / door dien datter een banck van Klippen is / die bynaest het heele Eylandt omcingelt / een stuck van de wal leght / die 't branden belet. Daer is een soorte van visch / by naest als den Steenbraessem / root van couleur / die so fenijnigh en ongesont is / dat de geene diese eten by naest uytsinnigh van pijn worden / ende dit duert eenighe dagen / maer dan gaet het weder over. Daer zijn oock seer veel soo Landt als Zee-Schilt-padden: De Landt-Schilt-padden zijn gantsch onsmakelijck en yselijck om aen te sien: De Zee-Schilt-padden zijn de beste / en haer vleés is van goeder smaeck; Sy zijn van ongeloovelijcke groote / so datter sommige zijn die 300 eyeren / soo groot als hoender-eyeren / in 't lijf hadden / diese op de strant onder 't zant begraven / en door de hitte der Zonne uytghebroedt worden. Met

1606. drij konde de Kock al ons Scheepsvolck spijsen. Noch zijnder Koe-visschen of Zee-koeyen / die smaken als Kalfs-vleesch / sonder visch te gelijcken / zijn ghemeenlijck 10. 12. of 14. voeten langh / en by naest soo dick / hebben een steen in 't hooft; die seer medicinael geacht wort.

Januarij.

Van waer sy weder-om t'zeyl gaen. Den 27. Januarij / na gehouden Predicatie ende biddagh / zijn sy ontrent den avondt t'zeyl gegaen / met volle resolutie om met de gheheele Vlote regel-recht tot voor Malacca te loopen ende haer te spoeden soo veel sy konden / om den Koningh van Johor te helpen / die (soo vander Hagen vertelt hadde) van de Portugesen van Malacca belegert was. Den 22. Martij hebben sy 't landt van Sumatra ghesien / namelijck den hoeck van Achem. Den 28. dito / des namiddaeghs zijn sy op de reede gekomen aen de Zuydt-west-zijde van 't Eylandt van Nicuber, daer sy des anderen daeghs water gevonden hebben ter nootdruft op een kleyn Eylandeken dicht onder 't landt. De Swarte quamen hen oock alle dagen aen-boort met Cocos, hoenderen ende andere verversschinghe / dan haer Cocos en verruyldense niet veel / want d'onse wistense wel op 't landt te vinden / hoe-wel haer sulcks verboden was.

Martij.

Setten 't onder 't Eylant Nicuber.

April. Den 3. April / is de Heer Admirael met al het volck aen landt / aen de waterplaetse gevaren: ende de Breeden Raed aldaer oock gheroepen / ende vergadert zijnde / isser geordineert dat men des daeghs daer aen soude t'zeyl gaen. Ende aengesien sy dagelijcks den vyandt waren nakende / wanneerse achtervolgen soude hare secrete instructie / om / soo 't mogelijck ware / de Stadt Malacca te veroveren: Ende dit niet en konde te wege gebracht worden / of het ghemeene Scheepsvolck moest daer eerst toe bewillight worden / overmidts sy-luyden niet daer op aenghenomen waren om te lande te dienen / waeromme oock alreede eenighe onwillighheydt onder 't volck was betoont / ende grooter te vreesen stondt / wanneermen eenighe exploit te lande / als by-namen in 't belegheren van Malacca, soude willen beginnen in 't werck te stellen. Soo isser dan / om het volck willigh en bereydt te maecken / om soo wel te lande als te water ten dienste te staen / geresolveert ende goet ghevonden / Dat hun van den Heer Admirael soude toegheseydt ende belooft worden: eerstelijck / Dat de viere ten honderden / die het volck by den Artijckel-brief voor hare quota van de veroverde goederen worden toeghelept / te verstaen is van de schepen die de vlote op Zee soude mogen ontmoeten / maer niet van de ghene diese by expres bevel van de Secrete instructie sullen gaen soecken / ende dat men over sulcks niet nauwe op 't stuck van de plunderinghe en sal sien / maer alles van de goederen / die men soude moghen veroveren / daer onder brenghen / soo verre de eere en eedt konde lijden. Ten 2. Ende by aldien den Stadt van Malacca met fortse aengheتast ende alsoo verovert soude werden / dat dan de selfde / volghens Krijghs recht hun-luyden ten roove / ende buyt soude ghegeven worden; of by aldiense met accoordt wierde overgelevert / dat men alsdan sulcken rantsoen soude bedinghen / als de tijdt ende ghelegentheydt soude toelaten / ende dat men hen-luyden daer sulcken portie of gedeelte van soude laten trecken dat een yeder sich daer af soude bedancken: welverstaende / datse van nu af / haer souden subject stellen / alle Krijghs-discipline ende ordinantie die den Admirael ende sijnen Raedt tot uytvoeringhe van de saecke souden maecken. Ende het volck by een vergadert zijnde heeft de Admirael dit selfde met een manhaftighe Krijghs-oratie het volck voor-ghedraghen / die alle te samen met groot ghenoeghen ende contentement / daer Amen op

Wort beraetslaeght hoe men 't ghemeene scheepsvolck sal bewilligen om te lande te vechten.

Daer wordt middel gevonden.

op seyden/ ende haren dienst goetwilliglijcken beloofden. Des naemiddaeghs 1606.
heeft de Admirael oock op 't versoeck van de Capiteynen / alle abuysen ende
misdaden / by yemandt begaen / gheremitteert en vergeven / ende alle die inde April.
ysers saten/ zijn ontslagen geworden / het welcke den goeden wille van het volck 't Volck
niet weynigh en vermeerderde. wort bewilligt.

Na dat sy nu alle hun water / ende oock een deel hout in hadden / alsoo hun Van
docht dat de lucht veranderde / meenden sy t'zeyl te gaen / doch wert geheel stil/ waer sy
soo dat sy eerst 's anderen daeghs t'zeyl gingen. verzeylē.

Den laetsten dito / zijn sy op een half mijl aen Malacca gekomen/dewijl sy door Ende komen voor
stilte ende tegen-stroom niet verder komen en konden. Den Admirael dede ter- Malacca.
stont alle de chaloupen ende boots mannen / ende sondt die na vier schepen die
teghen de gront laghen recht onder de stadt. Dese schepen hebben d'onse in brant Daerse
gesteken / doch niet oft weynigh daer op ghevonden. In 't een was een springer vier
gelept soo datter 3. man doot bleef ende 19. gequest werden van 't schip Mauritius, Schepen
dat nochtans by haer eygen schult toequam / want sy na haren schipper niet in brandt
en hoorden/ die haer wel toe riep datse overkomen souden/ doch waren begeerigh steken.
na eenigen Arack die daer in was / waer van sy noch eenighe potten aen den
Admiraels boort brachten/ maer die lietse terstont in 't water werpen/ vreesende
datter vergift in soude mogen wesen. De voorsz Schepen waren al tamelijck
groot / het een van ontrent 200. het ander van 100. ende de resterende twee
elck van 80. last. Die van der Stadt schoten vijf scheuten daer na/ doch raeckten
niet.

Den selven avondt sondt den Admirael twee mannen / ende neffens haer
den Ambassadeur Camar, met een chaloupe aen den Koning van Iohor, om hem
te verwittigen van sijn komste / ende dat sijne Majesteyt terstont met alle sijne
macht soude by hem komen. Onse Chaloupen hadde daegs te vooren 3. Baloens
ofte Prauwen van Queda genomen / ende vry wat kleedtjens daer uyt ghehaelt / Ende eenighe
maer den Admirael dede dien van Queda al haer goet terstont weder geven / Prauwen nemen.
schrijvende aen haren Koningh / dat hy sijne Ondersaten niet en soude bescha-
digen / maer datse vrylijck de Zee mochten ghebruycken waer 't haer gheliefde/
uytgenomen alleen na Malacca, 't welck hy nu ging beleggen. Des selven
daeghs jaeghden onse chaloupen noch dry ander Baloens na / welcker twee het
ontroeyden / ende namen haer goet mede uyt de derde / soo dat de onse inde
ledige Prau alleen een deel Rijs vonden/ die onder de Vlote verdeelt wert/ krijgende
elck van de neghen Schepen ontrent 3 en een half grove ton. Den Admirael
seyde tot die van Queda, dat hy bedroeft was / dat het volck hare Schepen
geruymt hadden / ende dat hy haer goet niet en soude genomen hebben/ hadden
sy gheen ondersaten van de Portugesen ghewest / waer op sy antwoorden/
die 't sijn verloopt die is 't guijt / ende dat sy wel sagen / na dat met haer gehandelt
werdt / dat den Admirael alleen der Portugesen vyant was / waer in sy
hooghlijck verblijdt waren.

Des avondts ontboot den Admirael den Krijgsraet/ Breeden-raedt/ ende alle Belegerende ende
Schippers ende Koopluyden / ende resolveerden dat sy des anderen daegs sou- beschieten
den loopen tot op vijf vadem voor de Stadt Malacca, ende alsoo de Stadt ghe- de Stadt.
weldelijck beschieten uyt de Schepen/ meenende dat sy wel dicht by de selve souden
konnen komen tot op een musket schoot nae / doch quamen op 3 en een half
vadem met het leeghste water/ ende konden noch geen doel met de halve kartouwen
schieten/ so datmen de stucken wat ter vlucht moest setten/ ende sy metten eer-

1606. April.

sten veel tijdt te kort schoten / dan raeckten altemet lustigh in de huysen / ende oock in des vyandts rondeelen. Die van de Stadt schoten weder / doch daer en raeckte maer eens een gewaterde koegel in de Witte Leeuw, die daer in bleef/ weghende 27 en een half pont Amsterdams / maer en dede gheen schade. Daer werdt oock een schoot door S. Paulus Kerck / wesende der Jesuite Clooster/ gheschoten. Dewijle dat het gheschut vast speelde / dede den Admirael met 4. chaloupen de Noort-zijde van de Stadt besichtigen / ende oock diepen / om te sien of men bequamelijck daer souden moghen landen / ende de voor-stad also innemen / doch vonden over al soo weecken gront/ dat het heel beswaerlijck soude vallen sulcks te doen / ende daer vertoonden haer ontrent 200. man op strandt met roers / spiessen / schilden ende anders. Om de huysen die in de Noorder voor-stad staen/ seyden sy / dat staketsels van buyten tegen aen stonden / soo dat het in aller manieren niet wel en was te landen.

May.

Stellen een Baterye op Ilga das Naos.

Den eersten May / werdender volghens de resolutie daeghs te vooren ghenomen / twee halve kartouwen / schietende 24 pont ysers in een Baterye geset op 't Eylandt Pulo Malacca, andersins Ilha das Naos ghenoemt / om te beter op de Stadt te moghen schieten / also het selve veel naerder de Stadt is / als daer de Schepen legghen / ende op dat men met eenighe Chaloupen de selve zijde / wesende het zuydt-eynde van de Stadt / soude moghen besichtighen / als oock om den vyandt te abuseren / dat hy niet weten soude op welcke plaets hy d'onse te wachten hadde. Dit Eylandt leydt niet wel doelschoots van de Stadt door een half kartouw / ende is soo groot als twee-mael den Dam tot Amsterdam. Daer werden tot bewaringhe van de selve Baterye dertigh mannen gheset / alsoo sy des anderen daeghs 's morghens meenden te landen aen de Noordt-zijde van de Stadt / overmidts de besichtighers van de Zuydt-zijde rapporteerden / dat niet wel doenlijck en was bezuyden te landen / want het een goet stuck van 't landt heel slickigh is / soo datter een man tot de knye toe in sinckt. De twee stucken schoten nae middaeghs / ende maeckten dat uyt de twee Bateryen van 't Zuydt-eynde van de Stadt niet meer en werde gheschoten. Die van de Stadt schoten wel altemet een schoot nae de Schepen / maer niet nae de Baterye / dat wonder was/ want 't konde niet missen / dewijle daer veel volcks besich was om de Baterye te maecken. Schoten op 't Schip Orangie een verbloghen koeghel / dat hy ontrent 3. vadem te rugghe sprongh / ende maeckte een buyl in de buytenste vueren huyt.

Wort gedebatteert in den Breeden Raet of men landen sal of niet.

Ende alsoo yeder sich bereydt hadde om des anderen daeghs te landen / achtervolghende de resolutie daeghs te voren ghenomen / is nochtans den Breeden Raedt aen boordt gheroepen / in welcken weder op een nieuw in deliberatie is gheleydt of 't geraetsaem ware te landen ofte niet / tot grooter verwonderinghen van by naest den gantschen Raedt / ende zijn hier over pro en contra groote debatten gheballen. De ghene die niet ghelandet wilden hebben / fondeerden haer hier op / dat de Armade van Goa onghetwijffelt gheweldigh soude zijn/ ende dat de onse derhalven alle hare macht wel van nooden souden hebben / om de Armade te wederstaen / dat oock de selve gheslaghen zijnde / de Stadt Malacca weynigh wederstant soude konnen doen / seyden oock alsmen schoon ghelandet ware / ende de Armade quame / dat men dan ghedwongen souden zijn de Stad te verlaten/ alsoder geen apparentie en was de Stad te winnen voor de komste van de Armade/ aengesien die van de Stad haer op des Armades komste

ste verlatende / 't uytterste soude wagen: jae al waer 't saecke dat men de Stadt 1606.
voor de komste van de Armade in-wonnen (het welcke in allen ghevalle sonder
verlies van volck niet soude gheschieden) dat als dan noch beyde de Stadt ende May.
de Schepen in perijckel souden staen / overmidts niet volcks ghenoegh en sou-
de hebben om de Stadt en Schepen te besetten tot wederstandt van sulcken
gheweldighen Vlote: Besloten derhalven dat men eerst soude verwachten het
advijs van de Koningh van Johor, ende dat men sien soude wat assistentie hy
soude doen / die misschien soo groot mochte zijn dat alle vreese van de Armade
daer door aen d'een zijde soude ghestelt worden / ende alsoo dan dadelijck ghe-
landet ende de Stadt bestormt soude worden. De andere die daer dreven dat
men immers soude landen / brachten voort / dat wel de komste van de Ar-
made seecker was / maer de tijdt onseecker / soo datse noch wel 4 of 5 maen-
den konden verbeyden: meenden daerom (aenghesien de Stadt aen d'een zijde
niet sonderlinge ghesterckt en was) dat men den vyandt geen tijdt behoorden te
geven om hem te versterken/en van alle noodtlijcke dinghen te voorsien. Ende
alsoo de vyandt swack was van Soldaten / ende de Swarten haer op de oorlo-
ghe niet en verstonden / achteden sy / wanneer de vyandt haestelijck bespronghe/
hy geen sonderlinge tegenweer soude konnen doen / daer hy ter contrarie / door
langh vertoeven (nu verbaest zijnde) een nieuwen moet soude grijpen. Ende
daer beneffens te sorghen stondt dat ons ghemeen volck daer 't nu ghesont ende
tot vechten geanimeert was / onwilligh soude werden. Meynden oock dat
de Stadt / alsmense ghewonnen hadde in de aenkomste van de Armade
gantsch dienstigh soude zijn / om deselve mede te helpen bevechten: ende over-
midts hare Schepen veel dieper ginghen dan de onse / dat de vyandt daerom
niet by onse Schepen / als de onse by de hare soude konnen komen: alsoo dat
wanneer de onse haer/selven overmant ende gheen kansse en souden sien / als-
dan / door hulpe der Stadt / haer selven lichtelijck op haer defensijf / in 't vech-
ten / soude houden. Seyden oock datter (achtervolghende 't advijs van den
Admirael Verhaghen) gheen sonderlinghe assistentie van de Koningh van Jo-
hor te verwachten was / alsoo dat men op soo een krancke hoope den vyandt
soo veel voordeel niet en behoorde te laten: soo dat alsmen niet dadelijck soude
landen/ sy niet gheraden vonden / dat sulcks nimmermeer soude gheschieden:
ende dat men terstondt achterwaerts uyt het ghesichte van Malacca soude ver-
trecken. Meenden oock niet dat / als schoon de Armade gheslaghen ware / de
Stadt gheen resistentie soude konnen doen: want sy waren van opinie dat
men de Armade nimmermeer soo soude konnen raseren en te niete maecken/
(en voornamentlijck soo nae by de handt zijnde) of de vyandt soude noch mid-
del ghenoegh hebben de Stadt met Fusten en Galeyen onderstandt te doen /
waer doorse middels ghenoegh licht souden bekomen om den onsen wederstant
te doen. Andere redenen meer/ zijnder ten wederzijden ghevallen / doch zijn
dit de voornaemste. Ende de eerste verhaelde redenen van de meeste stemmen
opgenomen zijnde/ zijn dese leste verworpen. Also dat men niet gelandet/ maer
den Koningh van Johor, verwacht heeft.

Den 2. May / hebben die van de Stadt altemet een schoot gheschooten nae
de Schepen / doch schooten gheen roy/ ende t' elckens datse uyt de Stadt schoo- De Portugesen branden haer voor-stat.
ten / liet den Admirael twee stucken op haer los gaen / die lustigh in de Stadt
raeckten. Die van binnen branden haer voor-stadt aen de zuydt-zijde gantsch
af / want de onse met haer Baterye op 't Eylandt hadden / haer de opinie doen
krijgen/

1606. krijghen / dat syse van die kant wilden aentasten. Des nachts speelden ende beperden sy veel op klocken ende schalmeyen. Den 3. dito werter al te met een schoot uyt de Stad geschooten / ende t'elcken twee daer tegen van 't Eylant / die lustigh raeckten. Den Admirael hadde 4. Chaloupen by noorden de Stadt doen leggen op een badem water / daer sy upter Stadt nae schooten / doch gheen roy. De onse hadden daeghs te vooren ghesien eenighe Prauwen langhs 't landt derwaerts henen uyt ende in de Stadt varen / doch hier mede was dat belet. Des selven daeghs heeft den Admirael gheordonneert / dat men op 't Eylandt Pulo Sapta, wesende een groot Eylandt / gheleghen twee mijlen van de Stadt / van elck Schip thien man soude senden / om voor elck Schip thien Schans-korven te maecken / die haer in het landen mochten dienen / alsoo die daeghs te vooren om water gheweest hadden rapporteerden / datter rijs ende hout ghenoegh te bekomen was.

May.

Den 4. dito isser niets besonders gheschiet / dan dat den Admirael des avonts de roep-Chaloup van de groote Sonne Commandeerde te gaen legghen by de zeyl-Chaloupen / die met haer vieren by noorden de Stadt lagen / om alle uyt ende ingangh van de Stadt te water te beletten. Doch die van de voorsz roep-Chaloupen ginghen niet aen de zeyl-Chaloupen / maer een groot stuck daer van legghen / ende kreghen een Prau, die na de Stadt wilde met volck / daerse met steen-stucken ende musquetten in schoten dat al 't volck over boort raeckte / In de selve Prau waren twee packen / twee metalen bassen / ende twee hellebarden. De onse vonden oock een man drijven die gheschoten was / zijnde een swart / ghenaemt Pedro Furtado, een Visscher / soo hy seyde / ende een vry man. Desen brochten sy aen den Admirael sijn boort / ende hoewel hy door de groote pijn qualijck spreecken konde / so seyde hy nochtans / dat men in de Stad seer bevreest was / ende dat ons gheschut 10. menschen daer binnen ghedoodt hadde / ende eenighe ghequetst / dat men alle daghe de Armade van Goa met den Viceroy ende Aerts-bisschop verwachte om de Moluques weder te gaen winnen / ende den Koningh van Johor te bevechten / datter weynigh victualie in de Stadt was / maer kruyt ende gheschut ghenoegh / datter boven 80. witte menschen niet in en waren / maer wel 3000. soo Slaven als Malayen, dat de voorstadt Campo-clin ledigh was van volck / het welck al naer binnen ghewecken was / ende datter in de Stadt veel koopmanschap was. Des morghens daer aen stierf de selve Furtado, ende wert terstont over boort ghesworpen.

De onse krijghen een Prau / waer door sy vernemen den staet van de belegerde Stadt.

Den 5. dito / werdender eenighe Schanskorven van 't groote Eylandt ghebracht op Pulo Malacca. Ende teghen den avont zijnder in de Vloote gekomen 2. Prauwen van Johor, die de Koningh over vijf daghen van daer ghesonden hadde. Den Oversten was de Sabander van Sincapura, genaemt Seri Raya Nugara. Den Admirael hiet'se wellekom / als komende van den Koningh van Johor onsen bontghenoot / ende lietse door de Vloote varen / ende de Schepen besien. Seyden hem / dat de Koningh haer ghesonden hadde / om te besien offer Schepen van Hollandt waren / want hy tijdinghe ghekreghen hadde van Pera, datter eenighe Schepen naer Malacca waren ghevaren die sy vermoeden Hollanders te wesen / Onse afghesonden Chaloup seyden sy over 3. daghen ghesien te hebben over gheen zijde van de helft van Johor, ende dat soo haest de Koningh van ons komste soude veradverteert wesen / hy terstont herwaerts soude komen / dat men hem binnen 8. daghen wel mocht verwachten met 20. Galeyen ende 30. Fusten / over sulcks wilden sy terstont wech / gelijck oock geschach van

2. Prauwen van Johor komen in de Vloot.

van dien selven avont. Sy wisten oock van de Armade van Goa te spreecken/ ende dat de Viceroy in persoon daer op was. 1606.

Den 6. dito/ quamender 2. Prauwen vol volcks / van by zuyden de Vaterye/ roeyen in de stadt / sonder dat men 't selfde konde beletten. Des namiddaeghs roeyden noch een groote Prau vol volcks uyt de stadt na buyten toe sonder hinder. Om dit vorder te beletten zijnder neffens de boot van de Swarte Leeuw de Chaloupe van de groote Sonne, ende de schuyte van Middelburgh geordineert om op die plaetse te gaen leggen: maer niet te min quamender van buyten ontrent de voors wacht 2. kleyne Praukens, ende soo haest als men dese ghewaer was ghewortden / quamender 2. Fusten ende eenighe ander Prauwen vol volcks die naer de stadt roeyden/ doch hoe seer d'onse haer daer teghen stelden/ quamen sy niet te min behouden in de stadt / waer over sy van binnen groote triumphe bedreven overmits sy nu ontset hadden ghekregen. Dese Fusten waren over eenigen tijdt in ambassade uytghesonden na Pahan, om eenige Portugesen/ die daer van een gheblevem schip waren/ te verlossen / so datter nu 80. witte Portugesen ende over de 100 swarten in de stad quamen / waer doorse eens soo sterck waren ghewortden als te vooren. May.

Den 13. dito/ is de Chaloup van Johor weder ghekomen tijdingh brengende dat de Koningh binnen 4. daghen soude volghen met soo veel volcks als hy konde / ghelijck hy dan alrede boden over al sijn Landt ghesonden hadde / om volck ende Ammunitie te vergaderen. Den 14. is den Admirael een brief van den Koningh van Johor behandight / by de duytsche aldaer woonende in onse spraeck overgheset/ ende by hem onderteyckent/ luydende als volght:

De Koningh van Johor ghenaemt *Radja Sabrang*, (dat is Koningh van de Over-zyde) wenscht den Admirael geluck ende voorspoet in't gene hy voorghenomen heeft. Ghy te weten de Heer Admirael, die hier van den Koningh van Hollant ghesonden zijt, om onse ende uwer E. aller vyanden te bestryden, onghetwijffelt U E. naem ende faem sal meriteren over de gantsche werelt verbreyt te worden, om reden dat U E. hem niet en ontsiet hier te lande, als mede in U E. landt, hem te stellen teghen de Tyranije van de Portugesen. Ick achte my gheluckigh ghesien te hebben den genen die U E. ghesonden heeft, namelijck *Lodewijck Isacksen*, ende *Hans van Hagen*, die my van U E. komste voor *Malacca*, veradverteert hebben, ja die ghekomen zijn om ons arme volck uyt de slavernye der Portugesen te redimeren: Den dienst die uwen Koningh my onweerdigh ghedaen heeft sal dese bode recompenseren, naer myn kleyn vermoghen, aen den ghenen die uwe Koningh hier ghesonden heeft. Gheen Koningh op der aerden soude my sodanigen dienst konnen doen, als gherede uwen Koningh al ghedaen heeft. Ick sende U E. *Yntse Amar* met *Yntse Camar*, om U E. mijn komste te adviseren, soo 't God belieft. Ick verwachte myne roeyers, soo wanneer die sullen gekomen wesen, sal niet tarderen te komen ja indien ick 2. Galeyen ghereet hadde, soude terstont selfs komen. Ick verwachte noch vele *Bantins*, sal de selve met den aldereersten senden. U E. Ambassadeurs *Lodewijck Isacksen*, ende *Hans van Hagen* houde ick by my, sullen met my in myne Galeye treden, ende soo gelijckelijck komen, om de intreprinse soo te helpen effectueren. Syne Excelentie heeft my soo veel eere bewesen, dat ick de seve niet kan recompenseren. Voorts soo ben ick aen U E. ende aen alle die gesonden zijn om ons te verlossen soo verobligeert, dat ick het tot geenen tyde kan verschuldigen, aengesien wy een arm volck zijn. Brief des Koninckx van Johor aen den Admirael.

Den 17. May kreeg den Admirael tijdinge / dat de Koning van Johor alreede De Koning van Johor.

hy

1606. by de Schepen was met sijn Galeyen ende Fusten, waer op hy in alles mocht hebben ontrent 300 man / meest slaven. Het was Raya Bonsu, of Raya Zabran, de selfde die de Gesanten in Hollandt geschickt hadde met het present aen sijn Excelentie. Om wiens gelegentheyt te beter te verstaen / men weten moet / dat den ouden Koning van Johor, die een goet krijghsman was / ende oock dickwils tegen de Portugesen georloght heeft / 4 Sonen heeft nagelaten / waer van den outsten nu tegenwoordich regeerende van de Malayen genoemt wort Jan de Patuan, het welck nochtans niet sijn naem maer sijn tijtel schijnt te wesen. Van een ander vrouwe heeft hy gehad Raia Siacai 't welck te seggen is Koningh van Siaca, dat een leen is van de Kroon van Johor. Dese heeft ghetrouwt de Dochter van Patane, zijnde een man van kleynen bedrijve / ende niet met eenighe Koninghlicke deughden verciert / maer een slecht bloedt / die hem altijdt houd binnen Siaca, ende weynigh komt tot Johor. De Koningh Jan de Patuan is oock een persoon van weynigh bedrijfs / ghewoon tot by den middagh te slapen / dan te eten en te wasschen / ende voorts droncken te drincken / so dat na den middag met hem niet en is te handelen / want men moet al mede met hem drincken / en droncke-mans dingen doen. Hy bemoeyt hem geen dingen / maer laet het al op de Edelen ende Raya Zabrang staen / mach van geen swarigheyt hooren / ende als men hem aenspreeckt van yet te doen / als volck op te brenghen oft diergelijcke / soo swijght hy al / en al vraeghtmen hem 2. oft 3. mael / het is al 't selfde / In somma is nergens min bequaem toe / als tot Koningh te wesen / denckt noch op Rijck noch op onderdanen / als hy slechts wijn heeft en vrouwen. Noch heeft de Koning van Johor by sijn tweede vrouwe gehad Raya Bonsu, die nu wert genoemt Raya Zabrang dat is Koningh van d'ander zijde / door dien dat hy over d'ander zijde van de Rivier woont teghen over de Stadt Battusaber, daer hy oock een stercke heeft ende een deel Ondersaten / doch is leen-man van Jan de Patuan, een man van ontrent 35. jaer / by nae wit / de grootste niet / maer discreet / langhmoedigh, niet colerijck / ende verre siende / een vyandt van de Portugesen / neerstich in sijn saken / die hy oock wel hart drijven soude / indien hy macht hadde / in somma weerdich Koning van Johor ende Malacca te wesen / by wien ook de hulpe die men aen hem besteden soude / wel erkent soude worden / ende die soo veel men aen hem vermercken konde den onsen heel was toe ghedaen: sijnen broeder Jan de Patuan, altijdt respecteerende / die oock veel van desen hout / doch heymelijck en laetter niet al wat jalousie by Ian de Patuan te wesen. By sijn derde vrouwe heeft den Koning van Iohor een soone genaemt Raya Land, dat is Koning van der zee / een man nerghens bequaem toe / als om Taback en Arack te drincken / en Bettele daer op te eten / jae waerdigh handen en voeten ghebonden ende in Zee ghesoncken te worden / een grooten dronckaert / dootslager / ende hoereerder / die alles wat aen die 3. puncten dependeert van buyten gheleert heeft. Alle de broeders drincken wijn / uytgenomen Raya Zabrang, die noyt wijn noch stercken dranck geproeft heeft / ende ghelijck de Heer is / soo zijn oock de Edel-luyden van alle dese Koningen.

May. Komt in de Vloot.

Aert ende conditie van de 4 Sonen des ouden Koninck van Johor.

Den Admirael is den selven Raya Bonsu, oft Zabrangh met chaloupen ende boots te ghemoet ghetoghen / ende heeft hem met schieten vereert / waer over sy voorts malkander wellekom geheeten hebben / ende schonck de voorschreven Koningh aen den Admirael een gouden Cris met eenighe steenen van kleyner weerde daer in. Na gehouden maeltijt binnen Scheeps boort / begosten sy met malkander te spreecken van hare saken / want den Admirael en wilde niet

Raya Zabrang Koningh van Johor / ende den Admirael heeten malkanderwellekom. Beginnen te spreecken van hare saken.

gen

1606. May.

[d]en landt / sonder eerst te weten op wat voet / ende wat hulp de Koningh tot het belegh soude gheven / om sijn reeckeninghe daer na te moghen maecken. Maer als men begost te spreken van hulp / en konde men van hem niet anders of sekers krijghen / dan dat hy een arm Koningh was / die weynigh macht hadde / doch soude evenwel doen al wat hy mocht / ende daer soude aen ende aen volck komen / wat sijn broeder by brengen soude dat en wist hy niet / in somma hoe den Admirael sprack oft kalde / konde niet weten wat bystant hy tot de aenstaende belegeringe soude geven / altijdt was hy een arm Koningh ende hadde te hier oorsaeck aen den Koningh van Hollandt geschreven om hulp tegen de Portugesen / ende waer 't dat hy alleen machtigh ghenoegh was / soude d' onse niet geroepen hebben / en diergelijcke. Soo dat den Admirael op 't eyndt van sijn hulp moest swijgen / ende voorts van de Articulen spreken tusschen hun beyden. Na lange protestatien wie van beyden eerst sijn eysch doen soude / heeft den Admirael hem noch moeten toegeven / ende sijnen eysch ghedaen / begeerende de Stadt te moghen hebben / om te negotieren / ende sijne goederen daer in te bewaren / als oock de selve met Nederlanders te besetten ; Voorts soude de Koningh 't gheheele Landt hebben / ende sy souden malkanderen helpen als broeders teghens alle vyanden in defensie / ende tegens de Portugesen ende Spaenaerden in offensie. Hier op heeft de Koningh geantwoort / dat als hy de Stadt niet hebben en soude / waer toe hyse dan uyt der Portugesen handen soude begeeren ghenomen te hebben ? aengaende van 't platte landt / daer en maeckte hy geen werck af / want hadde twintighmael meer landts als hy met sijn ondersaten konde bevolcken. Dat over sulcks dit gheen hulp en mocht heeten / maer alleen veranderingh van quader tot beter ghebueren / 't welck den tijdt oock noch wel anders mocht leeren / indien de onse ghelijck de Portugesen waren / daer hy gheen seeckerheydt van en hadde / soo dat het dan niet heeten mocht dat wy hem / maer hy ons te hulpe quam / om sijn eyghen landt een vreemder te gheven als die 't nu hadde / alleen op hope van beter ghebuerschap / 't welck of het recht ende billick was / dat mochten de onse selfs oordeelen / die een name wilde hebben van niemants goet te begeeren / ende altijdt klaeghden van 't onrecht hun by den Portugesen aenghedaen / daer over sy oock de wapenen teghen haer voerden. Den Admirael vraeghde wederom wat dan het loon van den krijgh voor de onse soude wesen als sy hem gheholpen hadden / waer op hy seyde / dat hy hun plaets wilde geven om een huys te bouwen / daer sy alle hare waren tol-vry souden moghen in brenghen. Sulcks / antwoorde den Admirael 't en ware gheen vryheydt daer men eenigh werck van mocht maecken / want de onse weynigh waren in sijn Landt te brenghen / ende plaets om een huys te bouwen / soude hy sijn vyanden wel geven om negotie in sijn Landt te maecken / ghelijck van de Koninghen van Bantam, Achem ende Ternate den onsen sulcks wel gaven / sonder haer eenighen dienst ghedaen te hebben. Voeghende eyndelijck daer by / dat hy niet van 't sijne begeert en hadde / want de Stadt / ghelijck die nu is / en hadden sijn Voor-ouders niet ghebout / maer was alles der Portugesen werck / soo dat de onse van hem alleen soo veel landts soude ghenieten als de Stadt van Malacca groot is / want datter op staet / hoorde hem noch sijn voor-vaders niet toe. Als hy nu na langhe woorden ende weder-woorden bemerckte dat hy de Stadt niet krijghen mocht / ende niet verder en konde / seyde hy / dat hy te vreden was de Stadt aen den Admirael te laten / midts dat hem de selve een bede vergunnen soude / waer op

Eysch van den Admirael.

Antwoorde des Koninckx.

Redelijcke des Admiraels.

1606. op den Admirael antwoorde/ indien 't selve in sijner macht waer / ende oock si
reden gefondeert/ soo wilde hy hem daer in te wille zijn. Daer op heeft hy den
May. Admirael met den Tolck alleen gheroepen / ende in 't oore ghesept / dat hy be-
geerde/ dat men met hem een tocht op Achem doen soude/ om den selven Ko-
ningh te verdrijven. Maer den Admirael seyde / dat sulcks niet redelijck en
was/ dewijl de onse met die van Achem in vreede stonden / maer wel wilde hy
hem belooven / indien die van Achem hem quam bekrijghen / dat de onse hem
met alle macht soude helpen beschermen / oft liever hun beste doen om die van
Achem met hem te vereenighen. Eyndelijck zijn sy met malkanderen verdra-
ghen/ ende hebben dit naervolgende Contract ghemaeckt/ dat op Duyts ende
Maleys wert ghestelt / ende by beyde de Koninghen daer na voor Malacca on-
derteeckent ende beswooren/ luydende als volght.

Accoort ghemaeckt tusschen den Admirael *Cornelis Matelief de Ionge* uyt den name ende van wegen de *Ed: Mog: Heeren Staten* der Vereenighde Nederlanden ter eenre, ende den *Doorluchtighen ende Machtighen Koningh van Iohor* ter ander zijde, desen 17. May 1606. in 't Schip *Orangie* leggende op de reede van *Malacca*.

1. In den eersten belooft den selven Admirael/ uyt den name als boven/ ten versoecke van den selven Koningh/ hem te helpen innemen ende overweldighen de Stadt van Malacca uyt handen van de Portugesen haer beyder vyanden/ waer toe elck sijn uyterste vermoghen sal employeren/ om de selve daer uyt te verdrijven. Welck exploit met Godes hulpe volbracht zijnde/ sal de selve bemuerde Stadt/ ghelijckse teghenwoordigh is binnen haer wallen ende muren blijven in vryen eyghendomme eeuwelijck / sonder eenighe belastinge nochte Overheyt te erkennen/ aen de Heeren Staten voorsz/ het welcke den voorsz Koninck mits desen tot eenen loon van den krijgh is gevende/ ende sal voorts het gheheele Lant onder subjectie van sijne Majesteyt blijven / wel-verstnende/ dat de Heeren Staten voorsz oft haren Capiteyn geoorloft sal wesen/ alsose de Stad meenen te versterchen/ soo veel landts tot de selve te nemen als haer gheraden sal duncken.

2. Sullen de voorschreven Heeren Staten oock vermoghen in alle des Konincks landt hout te halen ende te houwen tot bouwinghe van Schepen ende nootdruftigheyt van de Stadt.

3. Sullen oock alle Vassallen van de Heeren Staten voorsz hare Schepen ende goeden/ 't zy van wat plaetse datse komen/ oock ghehuerde Schepen/ Joncken ende Prauwen in de voorsz Stadt moghen lossen / sonder dat de Koningh daer yet op te seggen sal hebben/ noch eenige tol daer af genieten in noch uyt.

4. Sal de Koningh oock niet toelaten/ datter eenige Hollanders Europische volckeren oft hare nakomelingen/ in eenighe van sijne landen sullen moghen handelen/ of sullen moeten beschept hebben van den Gouverneur van Malacca, ende 't selve niet hebbende/ sullen als vyanden vervolght ende gehouden worden.

5. Hier tegen sal sijne Majesteyt de Voor-stadt Campo Clin, die nu afghebrandt is/ peupleren ende regieren/ sonder datter de Heeren Staten yet op te seggen sullen hebben / ende soo 't moghelijck is sijne residentie aldaer nemen / ende de selve doen versterchen / waer toe hem de Heeren Staten voorsz met raedt behulpelijck sullen wesen.

6. Sal sijne Majesteyt naer veroveringhe van de Stadt ghenieten alle het ge-
schut

hut datter in gebonden wordt / waer af hy vermogen sal d'eene helft datelijck 1606.
ech te nemen / ende d'ander helft sal ghehouden wesen in de Stadt tot defensie
in deselve te laten / soo lange tot datse by de Heeren Staten gheprovideert wort. May.
7. 't Gene in de Stadt sal gevonden worden van koopmanschap / gelt / wa-
n ende andersins / sal komen de eene helft tot profijt van de Vassalen van de
oorsz Heeren Staten deser Vlote / ende d'ander helft aen sijne Majesteyt voorsz.
8. Alle Koopmanschappen niet toebehoorende de Vassalen van de Heeren
aten voorsz sullen gehouden wesen te lossen onder des Konincks ghebiedt in de
oor-stadt / alwaer de Vassalen van de Heeren Staten vry sal staen de selve te ko-
en koopen neffens andere / ende de selve in de Stadt te brengen.
9. Sullen voorts malkanderen by-staen ende helpen met alle macht ende
e uyterste vermoghen / om de Portugesen ende Spaenjaerden harer beyder
anden alle moghelijcke afbreucke te doen. Ende soo yemandt van de par-
en oorloghe aen-nam teghen yemandt anders als Portugesen ende Spaen-
erden / sal d'ander partije niet ghehouden wesen den selven te assisteren / dan
eenlijck in defensie.
10. Sal oock geen van beyde de partijen pays mogen maecken met den Ko-
ngh van Spaenjen / sonder beyder consent.
11. Soo wie eenigh schandael in religions saecken geeft / sal aengheklaeght
de gestraft worden by sijn Overheyt daer hy onder sorteert / soo wel van d'eene
s van d'ander zijde.
12. Soo eenighe persoonen van d'een of d' ander partije yet op den anderen
dden te seggen / van schult oft andersins / sal de verweerder voor sijne Over-
ydt gheroepen worden.
13. Soo der yemandt van de Hollanders overliep by de Koninck van Johor,
n eenighe quade delicten oft andersins / oft van des Konincks volck by de Ne-
rlanders / sullen de partijen ghehouden zijn den wech-gheloopenen aen sijne
verheydt in handen te leveren.

Forme van den Eedt daer mede de voorgaende Artijckelen aen weder-zijde besworen zijn.

Wy Jan de Patuan ende Raya Sabrang Koningen tot Iohor, belooven midts de-
n t' onderhouden dit boven-geschreven Accoordt in alle sijne poincten ende ar-
ulen / sonder daer in eeniger manieren tegen te doen / So waerlijck moet ons
odt helpen.

Ick Cornelis Matelief de Jonge, uyt den naem van de Ed: Mog: Heeren Staten
eneral der Vereenighde Nederlanden / beloove midts desen alle de boven-ghe-
reven Artijckelen in alle hare deelen naer te komen / sonder daer in eenigher
anieren tegen te doen / Soo waerlijck moet my Godt helpen.

Tweede Accoort tusschen de voorgenoemde twee Partijen ghemaeckt op den 23. Septembris 1606. in de Stadt van Bathasauwer.

In den eersten worden geconfirmeert alle Artijckelen begrepen in 't accoordt
sschen Partijen gemaeckt / in date den 17. May deses jaers in 't Schip Orangie
de reede voor Malacca:

Doch dewijl dat het Godt de Heer Almachtig niet en heeft belieft / dat wy de
tadt ende Fortresse van Malacca tot noch toe hebben konnen veroveren / waer
ur eenige Artijckelen van weer-zijden niet en konnen worden onderhouden /
s namelijck het besitten van de Stadt voor de Heeren Staten, ende van de
oor-stadt / midtsgaders het geheele Landt voor de Koningh van Iohor, willen

 sulcks

1606. sulcks tot naerder gelegentheyt uytstellen/ dat Godt de gratie sal believen te ge-
ven tot veroveringe der selver/ door neerstigheyt van de Heeren Staten ende de
May. Koning van Iohor.

Ende alsoo 't noodigh is/ dat de Heeren Staten voor haer Ondersaten tot be-
vorderinghe van de negotiatie van de selve in Oost-Indien een verseeckerde en-
de vaste plaets hebben / om hare goederen / koopmanschappen/ ammunitien
toerustinghen ende andersins te versamelen ende bewaren/ oock/ des noot zijn-
de/ ambachts-luyden ende huys-ghesinnen te mogen brengen uyt haer Landt
Sal sijne Majesteyt de Koninck van Johor aen de Heeren Staten oft haren Kapiteyn
geven sulcken plaets als sy sullen begeeren/ 't zy hier aen het vaste landt / oft in
eenighe Eylanden onder 't ghebiet van sijne Majesteyt, wesende soo groot of
kleyn als de Heeren Staten ofte haren Capiteyn sal goet duncken/ om aldaer ha-
re huysingen ende wooningen te mogen bouwen/ ende die besitten als Malacca.

Des soo sullen wederom de Heeren Staten ende hare Ondersaten ghehouden
wesen te volbrenghen de Artijckelen in 't accoort voor Malacca ghemaeckt be-
greepen. Aldus ghedaen in Bathasauwer ten daghe ende jare als boven.

Voordere beloften aen den Koningh van Johor ghedaen.

In 't maken van dese Artijckelen begeerde de Koningh / dewijle het alles
rontsom de Stadt meest was afgebrandt/ dat als de Stadt soude verovert zijn/
men hem plaets soude geven ende huysinghe om te logeeren binnen de selve
Stadt/ ende het Kasteel laten tot sijnen voldoene. Waer op de Admirael ant-
woorde alles te willen doen wat sijne Majesteyt begeerde/ de selve nochtans bid-
dende niet te willen begeeren sulcke dinghen die haer ende den onsen mochten
ghedyen tot schade. Want de Gouverneur/ die den Admirael stellen soude/ most
in 't Kasteel woonen/ ende hem t'elckens daer uyt te doen gaen / als sijne Maje-
steyt quame/ soude veel te beswaerlijck voor hem vallen. Eyndelijck wert ter be-
sloten/ dat den Admirael voor des Konincks Persoon soude versorghen sulcken
huysinge daer hy in logeeren mochte so dickwils als 't hem beliefde/ verghesel-
schapt met 15. oft 17. personen van sijnen gevolge/ totter tijdt toe datter bequa-
me wooninge in Campo Clin soude gemaeckt wesen / waer mede de Koningh
te vrede was. Den Admirael heeft sijne Majesteyt oock geconsenteert al het ge-
schut/ als mede de helft van den buyt / hoewel hy die te voren aen sijn volck be-
looft hadde/ indien sy de Stat stormender hant quamen te veroveren/ of anders/
het gene sy tot rantsoen souden bedingen. Dat de Heer Admirael de Koning liet
volgen de tollen van de vreemde Natien/ was/ om dat hy sijn rekeninge maeck-
te/ dat alle die in de Stadt quamen woonen/ die souden vry zijn/ waer door dan
veel luyden souden genootsaeckt werden de Stadt te komen populeren/ ende sou-
demen metter tijdt so veel volcks uyt het Vaderlandt brengen/ dat de onse mach-
tigh genoegh souden zijn hun te defenderen sonder Johor, ende oock alle vaerten
met hun eyghen volck te bewaren.

Overlegginge van de geschencken zijner Excellentie aen den selven Koningh.

Na dat sy in de conditien verdragen waren/ die noch een wijl tijdts aenliepen
eer se geschreven ende by beyde de Koningen onderteeckent wierden/ so hebben de
onse gereetschap begost te maken om te landen. Doch heeft den Admirael eerst
aen Raya Zabrang overgelevert den brief van sijne Princelijcke Excellentie/ mits-
gaders de gheschencken/ wesende een langh roer/ een dobbel pistool met peerle-
moer ingeleyt/ twee ander pistolen/ een rijs-paert/ ende een pertuisane/ alles seer
kostelijck. Daer na oock de geschencken van de Heeren Bewinthebbers / zijnde
een harnas/ twee partuisanen/ ende ses witte harnassen. Ende op datter geen ja-
lousie komen en soude tusschen de broeders/ heeft den Admirael tot Raya Zabrang

gesept/

esept/dat hy bevel hadde alle de voorsz. geschencken te leveren aen den Koningh 1606.
an Johor, ende hoe wel hy (Raya Zabrang) sijn Ghesanten hadde ghesonden
aer Hollant met presenten aen syne Excelentie nochtans dewijle Jan de Patuan May.
egerende Koningh was / dat hy daerom begeerde / Raya Zabrang die wilde hem
erklaren of hy wel of qualijck doen soude hem dit alles te geven ? waer op Raya
abrang geantwoort heeft / den Admirael soude daer in gerust zijn / want wat hy
ede / dat soude sijn broeder van waerde houden : Waer mede den Admirael te
ede was.

Den 18. May teghen den avont zijn sy gelandt met alle haer volck / zijnde ontrent 700. hoofden / na de ordre voor desen ghenomen. Op strandt komende / vonden aldaer ontrent 400. Portugesen ende Swarten / met roers spiessen ende ders / doch sonder ordre. Dese en dorsten niet een voet weeghs stee houden / aer over de onse oock hare geraemde ordre niet volkomentlijck en hielden / aer drevense terstont tot in de Voor-stadt / die den Admirael meende niet anders als een houten heyning te wesen / maer was een muer van Taipa, dat is an aerde ende kleyne steentjens onder malkanderen ghestampt (als in Portugael /) ende voorts met kalck gheplaestert / ende een vadem dick / soo datter een alf kartouw niet wel door konde schieten. Hier hielt hem de vyandt in / ende onse maecktender een Trenchee oft beschansinge ontrent 150. treden van daen / er sy twee veldtstucken inbrachten schietende 9. pont ysers. Met dese schoten op de poort / makende voorts noch een ander Trenchee 80. schreden nader / er dien nacht 33. mannen vande haren gequest wierden / ende 6. doot gehoten. *De Hollanders landen voor Malacca. Drijven de Portugesen in de voor-stadt.*

Des middernachts stack de vyandt de gheheele Voor-stadt aen brandt / ende eeck inde Stadt. Hadden de onse den wech geweten (gelijck sy die daer nae wel erden) souden alle die inde voorstadt waren lichtelijck ghegrepen hebben / het elck de vyandt oock vreesde / ende gaf daerom de voorstat so goet koop. Want hter ten boschwaert was de muer op sommighe plaetsen vervallen / ende maer et verders gestopt als een heyninge. All het behulp dat de onse die nacht hadden an de Malayen was geen 2. blancken waert / want sy noch tot vechten noch tot bedt en dochten. Een roer hoorende los gaen / dochten terstondt datse al oot waren / ende en waren niet voort te krijgen / al hadmense doot willen smijn. *Die de vyandt aen brant steeckt.*

Den 19. des smorghens / alsoo den Admirael de stadt ging besichtighen / ende en wat werck sy voor handen hadden / bevondt hy een heel groote Rivier / die iet over te komen en was / ghelijck men hem nochtans voor desen wijs ghemaeckt hadde. De Stadt vont hy mede soo sterck ende wel voorsien van mueren n toorns / dat als de Portugeesen haer poorten maer toehielden / sonder na eenighe voorder teghenweer te sien / als alleen somtijdts een roer van de wallen te hieten / hy gheen moet en hadde de Stadt met sijn volck te dwinghen. Want de wel hy 700. man aen landt hadde / soo moestender ten eersten by de 150. weder heep / so gequetste / als die sieckte onder haer leden hadden. Ende met 550. man eel te vechten / ende groote wercken te doen in sulcke heete landen / dat was oock heen roy. Op de Malayen sach hy wel dat gheen fondament was te maken / ant als hy 30. of 40. Slaven begheerde om te arbeyden / moest hy wel een ach te voren spreecken / ende kreeg dan noch maer de helft / behalven dat het soo eel is / als de Zee te willen uytdrincken / met Malayen in perijckel te arbeyden. In voegen dat de sterckheyt van de Stadt / de kleene hulpe van de Ma-

 layen,

1606. leyen, ende de breeſe van de komſt der Armade hem ſoo weemoedigh maeckten dat hy wel hadde ghewenſcht weder in de Schepen te ſtaen met al ſijn volck

May. Doch daer in weſende/ moeſt hy'er door/ ende heeft derhalven binnen roers ſchoot een Baterye doen maken / niet om bres te ſchieten / maer om des vyants ſtucken reddeloos te maken /ende altemet door de huyſen te ſchieten. Want bres aen dees zijde te maken is niet wel doenlijck / ende die al ſchoon hebbende / om moet men de Rivier die ſeer ſnel op en af-loopt / ende by giſſinghe voor de ſtad wel 200. voeten wijt is/ ſo datmenſe niet en kan over gaen / ende de brugh hadde de vyant gebroken. Des niet te min begoſten ſy die nacht te wercken ende brachten 't ſoo verre / dat men by daghe vry mocht voort-varen. Doen begonde de Maleyen ſoo wat te helpen / doch waerſe het geweer van de onſe alleen ſaghen/daer hadden ſy't terſtont wech/ ende alſoo 't volck arbeyden moeſt/ konden ſy haer gheweer niet bewaren. Dewijl dat men dus beſich was / is de groot Koningh Jan de Patuan gekomen van Iohor, den welcken Raya Zabrang te gemoet was ghevaren / ghelijck oock den Admirael in een Prau alleen dede / tot aen ſijn Galeye toe / hem wellekom hetende / ende ſegghende/ hoe dat hy ſijn broeder den brief ende preſenten van ſijne Excelentie ghegeven / als oock een accoort met hem gemaeckt hadde. Waer op hy ſeyde / al wat ſijnen broeder ghedaen hadde / dat hielt hy van ſulcker waerde als of 't by hem ſelven ghedaen hadde geweeſt. Den Admirael hadde weynigh propooſten meer met hem / alſoo hy nuchteren zijnde niet veel woorden over hem en heeft. Hy quam des anderen daeghs met ſijn Galeyen ende Prauwen benoorden de Stad op het ſlijck legghen / ende Raya Zabrang logeerde dicht by den Admirael buyten de poort van de voor-ſtadt.

De Hollanders maecken een Baterye voor Malacca.

Soo haeſt als de Baterije ghemaeckt was / heeſter den Admirael 2. halve kartouwen op doen brenghen / met 2. yſere Stucken ſchietende 17. pont yſers, die de Stadts gheſchut haeſt onbruyckelijck maeckten. Den Admirael heeft oock Raya Zabrang beginnen voor te houden/ dat hy alle ſijn volck ſoude deelen in 3. hopen/om neffens elck van ſijne 3. Capiteynen een partije daer van te voegen/ neffens de ſelve te waken / op de wacht te trecken/ende te arbeyden / ſonder van de wacht te trecken voor dat de ſijne daer van trocken/ op datſe in allen nootval gereet mochten weſen/ende de ſchanſſen mitſgaders de redouten altijt vol volck: want anders / alſſer des nachts 50. op de wacht ſouden trecken / moeſter den Admirael ſelf preſent weſen / ende dan was het by na middernacht eer ſe gereet waren/ende als men der meende 60. te hebbē/quamender qualijck 30. die waeckten dan ſoo een weynigh tijts / ende met dat de dagh aen-quam / liep elck ſijns weeghs. Oock moeſt het des nachts heel ſtil weſen/ ſoudenſe waken/ want ſoder een muys hem verroerde/ liepenſe alle wegh/ende riepen / De Portugeſen komen uyt. Men konde oock geen corps de Guarde van Maleyen alleen maken/daer moeſt een Hollander by weſen / anders dochtenſe datſe niet genoegh bewaert en waren: Maer om het goet uyt de voor-ſtadt te plunderen/ ende na haer Prauwen te dragen / de huyſen aller weghen af te breecken ende te branden om de ſpijckers daer van de krijghen/boomen om te houwen/ ende alſoo te maken dat die van de Stad/de onſe ſien konden/daer toe warenſe mans genoegh/ende de Admirael en koſte ſo veel niet te wege brengen dat ſy dat wilden laten / of hy ſchoon 100 mael 't ſelve aen den Koningh klaegde / ſoo dat hy in 't leſte beval de gene die ſulcks deden te ſlaen / maer daer mede hadde hy het heel verkerſt / want d'een was een Orankay, d'ander een Oranbaie, ende altijt hadmen een verkeer-

Daer ſy gheſchut op brengen.

Maleyē ende haren aert.

den

1606. May.

deꝛ gheslagen die gheen schuldt en hadde.

Met dit spel was den Admirael wel 14. daghen besich / dan wat hoope hebbende / dan weder niet. Raya Zabrang seyde / dat sijn volck eerst vergaderen moest / ende dat het met hem niet en was als met den Admirael / die sijn volck kost en loon gaf / daerom sy oock doen moesten al wat hy geboodt / Maer hier moest yeghelijck Orankay of Edelman seker ghetal van volck by brenghen / ende elck breesde sijn slaven / 't welck haren eenighen rijckdom is / te verliesen. Dese propoosten ende andere meer voerde den Admirael / doch te vergheefs ende sonder eenighe vrucht te doen met Raya Zabrang; want met den grooten Koningh en handelde hy niet / alsoo de selve hem belast hadde met sijn broeder alles te handelen. Oock was hy wel een quartier uurs van de Stadt ghelogeert / ende dan sliep hy / dan at hy / dan was hy droncken / soo dat het haest nimmermeer te pas en quam met hem te spreecken. Den Admirael en was niet wijser dan hem de ghesanten / die met hem uyt Hollant gekomen waren / hadden ghemaeckt / namelijck dat Raya Zabrang alles dede / ende dat sich de groote Koningh niet anders dan met vrouwen ende drincken en bekommerde / het welck hy metter daet alsoo bevondt / daerom hy hem selven oock gherust hielt. Doch daer na begost hy te vreesen / of'er oock wel eenighe heymelijcke jalousie tusschen dese twee ghebroeders soude moghen wesen / ende daer op lettende heeft het selve bevonden waer te zijn / waer uyt hy merckte tot noch toe voor een onrechte deure geklopt te hebben / ende waer het schorte dat hy geen volck en kreegh na sijnen wille. Heeft derhalven dit sijn vermoeden aen Raya Zabrang geopenbaert / doch alsoo dat hy de schult niet en leyde op den Koningh sijn broeder / maer op de Edelluyden / seggende voorts dat hy niet meer soo ghemeensaem met hem wesen en soude / om alle suspitie te weeren / het welcke Raya Zabrang verklaerde hem wel te behagen. Soo heeft dan den Admirael begonnen den grooten Koningh te besoecken / 't welck hy merckte dat hem aengenaem was / dewijl hy van doe af beter volck tot wercken kreegh / als voor henen geschiet was. Dan wat was het? sy en wilden haer volck niet alle daghe neffens de onse doen optrecken. Den eenen dagh was het yet / den anderen weder niet met allen.

Handelinge des Admiraels met Raya Zabrang.

Heymelicke jalousie tusschen de 2. Koningen van Johor.

Den Admirael dan siende / dat hy de stad met gewelt niet doen konde / noch hulpe krijgen van de Maleyen, heeft den 27. May sijn volk aen boort gesonden / alleen 100. man in de wapenen houdende / ende 60. oft 70. so Commisen als Kocx eñ andere / daer hy hem sterck genoeg mede kende / sijn schanssẽ te bewarẽ. Heeft ook de 2. halve kartouwen ende yseren stucken t'scheep doen brengen / om / of de Armade quam / te minder goet aen landt te hebben / als oock om den Koningh te porren dat hy sijn volck neffens de onse mocht doen waken. De Koningh Jan de Patuan was hier in seer verwondert / hoewel het den Admirael gedaen hadde met advijs van Raya Zabrang, ende derhalven tot den Koningh seyde / dat sijn volck moede wert van alleen alle schanssen te bewaren / oock sieck wierden / door dien sy die heete landen niet en konde verdragen / ende sich gantschelijck niet en genoeghden / door diense sagen dat de Maleyen anders niet en deden als spanceeren gaen / ende in geen schanssen en waeckten / met meer andere diergelijcke propoosten. De Koningh antwoorde / dat sijn volck voortaen beter op de wacht soude passen / Maer 't was al 't oude deuntjen / de Orankays wilden haer slaven niet avontueren. Ja de Bendahara verborderde hem tot den Admirael te segghen in presentie van den Koningh sittende in sijnen Raedt / dat de onse Ternate ende Amboyna wel hadden inghenomen / sonder de hulpe van de Inwoonders

Den Admirael doet sijn volck meestendeel t'scheep gaen.

Harde woorden tusschen den Bendahara ende den Admirael.

1606. May.

woonders / ende datſe derhalven ſulcks hier mede behoorden te doen / want hy niet ghekomen was om te vechten/ maer om 't ghevecht te bekijcken. Waer op den Admirael antwoorde/ ick ben hier gecomen als dienaer van den Koning Jan de Patuan, wiens krijg dit was/ende wilt gy ſijn dienaer niet weſen/noch hem eenighen dienſt doen/ dat mooght ghy ſegghen / dan ſal ick ſulcke luyden/ indien 't my Koningh Jan de Patuan ghebiet/ wel doen van hier gaen. De Koningh dit hoorende/ was op den Bendahara geſtoort/ ende het behaegde velen uyt den Adel wel dat den Admirael den ſelven alſoo toe ſprack/ overmits hy een hooveerighe nar ende botte beeſt was / die beter Portugees als Hollantſch geſint ſcheen te weſen. Sijn officie was als Stadt-houder van den Koning.

Overloopers uyt de Belegerde Stadt.

Daer quamen dagelijcks veel Swarten uyt de Stadt loopen/ die ſeyden/ dat den Rijs daer begoſt op te ſlaen/ ſoo dat den Admirael wel merckte / dat het op een uythongeren wilde aenkomen/ indien de Armade niet op de hant en quam. Hier-en-tuſſchen grepen die van binnen moet/ ſiende dat de onſe haer gheſchut t' ſcheep was/ ende ſchooten ſoo fel/ dat den Admirael ghenootſaeckt wert/ boven een ſtuck ſchietende negen pont yſers/ dat aen lant noch ghebleven was / de twee yſere ſtucken weder aen landt te doen brenghen. Voorts is hy by den Koningh ghegaen / ende na dat hy hem afghevraeght hadde hoe veel volcks ſijne Majeſt. tot het beleg doen ſoude/ iſſer eyndelijck beſlooten/dat de Koningh 1200. man ſoude geven/ 't welck meeſt Slaven waren/ hebbende aſagayen/ ſommige oock ſchilden/ ende ontrent 100. roers. Dit mocht de Koningh nu des te lichter doen/ overmits daer 400. mannen ghekomen waren/ die de Koningh van Pajan tot hulp van 't belegh geſonden hadde. Als nu dit volck alſo verdeelt was/ datter 400. aen dees zijde Campo Clin ſouden blijven/ 400. in 't Pannen-huys/ ende 400. op 't Klooſter/ heeft den Admirael gereſolveert met 300. man van ſijn eygen volck ende 800. Maleyen de Revier te paſſeren/ ende voor eerſt het Pannenhuys verſterckt/daer na een brugge over de Revier geſlagen/ende 't Klooſter ingenomen / doch eer hy het ſoo verre bracht datter Maleyen over quamen/ ſoudemen wel een Stadt ingenomen hebben/ ende eer men een man aen 't werck konde krijgen/moeſt men wel ſeven Orankays aenſpreken. Ende dat noch 't beſte van allen was/terwijl ſy in haren raedt veel dagen beſich waren om deſe 1200. Slaven op te brengen/en wiſtenſe geen raet om een Overſte daer over te ſtellen/want waren alle jalours op malkanderen/ niet durvende ſulcken grooten macht onder een man alleen betrouwen. Sy wilden het Raya Zabrang opleggen (meer om 't welſtaens wille/ als uyt goeder meeninghe) maer hy wilde den laſt niet aenvaerden/ daer over den Admirael hem oock beſtrafte / maer hy gaf voor antwoorde/dat hyſe veel te wel kende/ende dat ſy haer woort niet en ſouden houden/ gelijck het oock gebeurde. Want van de 1200. beloofde Maleyen en heefter den Admirael geen 200. op een tijt tot ſijn dienſt konnen krijghen. Als men arbeyders van doen hadde/ ſelfs buyten perijckel/ ſo waren 't meeſt Orankays, oft ten minſten Oranbaicx, en alſſer te vechten was/konde menſe gantſchelijck niet voor den dagh krijgen. Quamender ſomtijts na veel moeyten 30. of 40. in 't werck/ ſoo moeſt d'een helft d'ander haer aſagayen houden/ ende ſoo haeſt en begoſteyſe niet te arbeyden/ de helft en was wel wech / voornemelijck by nachte/ alſſer yet te doen was dat by daghe niet uytghevoert konde worden/ want dan liepen ſelfs de gheene die noch bleven/ achter de boomen t' ſchuyl/ ſoo dat men gheen werck van haer ghedaen konde krijghen. Al het voordeel datſe den onſen voor Malacca ghedaen hebben / is gheweeſt / datſe by daghe ſoo wel als by nachte

Den Admirael paſſeert de Revier voor Malacca.

day=

dapper wacht gehouden hebben/om Swarten (die uyt de Stadt quamen kruyden plucken) te grijpen / ende die dan te verkoopen voor een Capel het stuck/ daer warense neerstig by / soo datter niemandt een hooft uyt de Stadt dorst steken/ of hy was ghevangen/ Maer alsser een Witte of twee met eenighe Swarten uyt quam/ dan stelden sy 't stracx op een loopen. Daer over quamen de onse dan op de been/ die drevense weder in / ende al watse dan achter af kreghen/ dat was buyt. Hier door was de bosschagie heel vry/ ende men mocht die veylichlijck ghebruycken/ het welcke sonder de hulpe der Maleyen niet en hadde konnen gheschieden/ want de Swarten zijn den onsen veel te kloeck in 't loopen/ soo dat syse met haer roers ende gheweer niet en souden hebben konnen volghen noch buyten de trencheen gaen/ sonder groot perijckel. 1606. May.

Den 4 Junij heeft den Admirael alle sijn devoir beginnen aen te leggen/om de Stadt uyt te hongeren/overmits hy met ghewelt geen raet sach. Socht derhalven alle wegen te beslupten / op datter gheen uytloopers meer eenighe kruyden halen souden/ ende heeft eerst twee Bassen/ daer na een Velt-stuck van 9. pont ysers op 't Clooster doen brengen/om den vyant te doen verstaen/dat hy alle dage nader en nader quam/door dien Don Andreo Furtado sijn volck altijt daer mede troostede/ dat de onse niet overkomen souden. Den Admirael begost oock de Armade wat uyt den sin te setten/niet dat hy geloofde/ dat sy niet komen soude/ maer door dien hy nu soo gheprepareert was/dat hy 't Schip den Witten Leeuw ende een Jacht hadde ligghen by Pulo Parcelar, waer door hy altijt advijs van de komste der Armade konde bekomen / ende dan terstont al sijn volck emberqueren. Heeft daerom een brugge bestaen te maken van 't Clooster na 't strant toe/ zijnde een goede Musket-schoot weegs / ende dat over een moeras/ al met Pijnboomen dicht aen malkanderen dwars over den wech / waer over hy oock het gheschut heeft doen halen/ ende alsoo op 't strant gekomen is/daer hy achter een deel boomen een Fort heeft doen maken/ dat wel vry was van 't Musket der belegerde/doch met haer grof geschut schoten sy daer over/ maer was blint van de boomen. Dit Fort wert begost op den 18 dito / om alles aldaer van de schepen te moghen brenghen / want het anders al te moeyelijck was alle victalie van d'ander zijde te halen / ende men daer oock niet aenkomen mocht dan met peyl hoogh water. Het wert met sijne flanckeringen van aerde ende hout gemaeckt/ ende beyde de Koninghen quamen van d'ander zijde daer in logheren / het selve door hare Slaven soo wel versorghende / datse daer schoot-vry in waren. Soo haest dit Fort gemaeckt was (het welcke oock den onsen tot een vertreck-plaets dienen kost wanneer sy hen embarqueerden) heeft den Admirael overleydt (dewijlder dagheliјcks veel overloopers uyt de Stadt quamen / welcke seyden / dat den Rijs begost te willighen) dat het goet ware niemandt meer uyt de Stadt ghevangen te nemen/ maer de overloopers al weder ter Stadt-waert in te jaghen/ ende die men buyten vont doodt te slaen/ om die van binnen so veel te eer ende meer te benauwen. Hier over heeft hy de Koninghen aenghesproken/ ende Jan de Patuan beloofde/ dat hy alle sijn Orankays belasten soude sulcx te doen/ maer Raya Zabrangh sprack de waerheyt / segghende/ wy en gheven ons volck gheen loon / ende watse dus van Slaven krijghen dat is haer buyt / daerom en sie ick dit niet te weghe te brenghen / ghelijck dan den Admirael daer na oock bevondt / dat de Maleyen het volck even dapper vatteden / ende daerom sulcks klaegden aen Jan de Patuan , die daer anders niet toe en dede dan een swijghert. Daer-en-tusschen opende Furtado alle daegh een Stadts-poorte/ ende

Junij. Den Admirael soeckt de belegerde Stadt uyt te hongeren.

1606. Junij.

ende dede ſijne dooden buyten begraven. Oock viſchten de Viſſchers met laegh water onder de Stadts-mueren / 't welck den Admirael qualijck konde beletten / want al wertter altemet een oft twee doodt-gheſchoten / ſoo en lieten ſy daerom het viſſchen niet nae / loopende tot de middelen toe in 't water / door dien haer de noodt daer toe dwongh. Dit konde alleen met Prauwen van die van Johor belet worden / maer qualijck en waſſer te 14. dage eens een Prau van haer te krijgen / ende daer-en-tuſſchen lieten ſy by ooch-luyckinge veel Swarten / jae al die wilden / uytloopen / om de Stadt te ontlaſten. Het welck den Admirael merckende / heeft een ander remedie by hem ſelven bedocht / om oock ten deele ſijn eyghen volck te contenteren / ende de Stadt by nacht beginnen te approcheren met houten trencheen / want men om 't waters wil in de aerde niet konde komen. Hier door begoſt Furtado achterdencken te krijgen / dat de onſe de Stad beſchieten ende daer op ſtormen wilden / ende dat hy over ſulcks ſijn volck wel van doen hebben ſoude / daerom hy oock de Swarten van doen af ſoo niet meer en liet uytloopen. In deſe trencheen hebben de Maleyen tamelijck gheholpen met hout-dragen ende ſchanſ-korven te maecken / doch moeſten de onſe eerſt het ſpits af-bijten / ende maecken datſe bevrijt waren van 't geſchut. Dit approcheren heeft vry wat moeyte ingehad / want de vyant ſiende datter t'elckens des nachts wat nieuws gemaeckt werdt / begoſt uyt de bolwercken S. Domingo, Madre de Dios, S. Jago, ende uyt het Clooſter S. Paulo (daerſe geſchut op 't Kerck-hof gheſtelt hadden) des morgens daer op te ſchieten / ſoo dat de wercken op eenen nacht ſchut-vry moeſten weſen / of men konder des morghens niet in dueren. De eerſte beſchanſſingh werdt op 't water ghemaeckt / ende ghenaemt de Vyerpot, om dat de vyandt des nachts met 200. man uyt-quam / als ſy ghemaeckt wert / mede-brengende veel Vyerpotten / ende alſoo een aenval daer op doende / maer werden luſtigh terugge gheſlagen / met verlies van eenige uyt den haren / ende een man van de onſe. De Paliſſaden deden den onſen die nacht groote deught / want ſoo de vyandt meende met laegh water bezijden de ſchans om de komen / wert hem ſulcks door de Paliſſaden met ſpijckers / die hy daer ontmoete / belet. De vyandt hadde daer by groot voordeel / dat hy van 't Clooſter S. Paulo altijdt konde ſien in onſe trencheen / oft moeſten heel hoogh weſen / het welck dan te veel houts ende arbeydts ſoude gekoſt hebben / ſo dat de onſe daer in niet vry en ſtonden / of moeſten blinden maken ende ſich alſoo beſchermen.

Approcheert de ſelve met houten trencheen.

Maer niet ſonder groote moeyte.

Den Admirael heeft twee halve Kartouwen in de batterije op Zee doen brengen / ende daer mede geſchoten op 't bolwerck de elf duyſendt Maeghden, dat haeſt reddeloos werdt / waer door het den onſen nu gemackelijcker viel hare trencheen dicht onder de Stadt te maecken / doch van 't gheſchut van S. Paulo warenſe ſeer onvry. Den 26. Junij werdender noch vier halve Kartouwen aen landt gebracht / twee van 't Eylandt / die daer geen profijt en deden / ende twee uyt de Schepen / die eerſt ghevoert werden in de Boeren-Kermis aen de voet van den bergh des Clooſters / maer korts daer aen naderde Stadt in de battery genaemt Koſt-verloven. Den Admirael dede oock eenighe Bocken maecken / in elcke Battery een / met ſijn tros daer by / ende op de ſtrandt benoorden ende bezuyden de Stadt mede elck een / op dat / indien hem de Armade overviel / daer gheen dingh ghebreck en ware / want de vreeſe was dat ſy hun met een doodt-ſtroom ſoude moghen betrapen / ende dat de boots niet aen ſtrandt ſouden konnen komen om 't geſchut te ſchepen / gelijck oock gebeurde.

Doet meer geſchut aen landt brengen.

En eenige Bocken maken / om niet onverſiens overvallen te worden van d'Armade.

Daer waren den 4. deſer 2. Galeotten uyt de Molucas komende in Zee geſien / die

2. Galeotten raer-

die eerst wech liepen/maer raeckte daer na onder Cabo Rachado,daer Furtado be- 1606.
val de Galeotten aen brant te steken/eñ 't volck (dat gantsch weynig was/hoewel
daer nochtans 80. Baar Nagelen in waren) na de Stad te komen/doch de Por- Junij.
tugesen sonden de Fregatten na Queda met 6. Witte en sommige Swarten/ende ken in de Stadt.
sy gingen na de Stad met 42. man/daerder den Admirael 16. van kreeg/de 20.
geraeckten binnen/eñ de rest sturf onder wege. Oock warender twee Galeotten
van Pahan komende in de Stad geraeckt met 60. witten/eer de onse gelant waré.
Ontrent dese tijt hadde den Admirael veel sieck volcks/ want sy moesten om Veel siecken in de Vloot.
den anderen nacht waken/ ende het regende dickwils alsoo/ dat de trencheen on-
der water stonden. De Maleyen die hielden haer buyten schoot/ ende en waren in
de trencheen niet te krijghen/ waer door den Admirael dagheliјcks volck nae
boort moest senden/ ende weder versch volck in haer plaets doen komen/ sulcks
datter schepen waren/ die 25. 30. ja 35. siecken en gequetsten hadden. Liet men
dan ergens sijn geweer liggen/ de Maleyen hadden het wech/ende daer was geen
ordre op te stellen/ want het volck moest dan waken / dan weder arbeyden / ende
wat den Admirael over de Maleyen klaeghde/de man was nimmermeer te vin-
den. 't Is wel te gissen datter oock menigh roer ende sabel in den Arack ghevlo-
gen zy/ maer men konde 't volck evenwel over sulcks niet straffen/ want sy sey-
den altijt/ datse haer gestolen waren terwijle dat sy arbeyden. Het Arack drinc- Groot mis-bruyck in 't Arack-drincken.
ken gingh so schrickelijck onder haer in swange/ dat het gheen mensch en soude
gelooven. Nimmermeer en quam den Admirael over wech/ of vont dronckcn
volck/ soo dat hy dickwils des nachts moest op staen / om nuchter volck in de
trencheen te brenghen / daer altemet gheen 10. nuchtere personen in en waren/
't welck indien de vyandt geweten hadde/ soude haer somtijts als honden gesla-
gen hebben. Evenwel en wasser geen ordre in te stellen/ noch remedie toe te vin-
den. Den Admirael dede een Commijs met een Koninckx Orankay alle daghe
de Prauwen besoecken/ die versch aen quamen/ maer 't was al te vergeefs / sy
brachten den Arack te boschwaert in/ daerse Matroos dan wel wist te vinden.
De Koningh op 't versoeck des Admiraels deed oock sijn beste om al den Arack
op te koopen/ maer Matroos wist duyvels raet / ende maeckten 't op 't lest soo
grof/ dat den Admirael door de vingeren sien most/of het onderste soude wel bo-
ven ghekomen hebben/ want met het belegh dus langh duerde / stoofden sy alle
haer kleederen af/ ende daer en viel geen buyt/en dan haddense altijt dat spreeck-
woort in de mont/ Wy en zijnder niet op aengenomen/ wat wy doen/ dat doen
wy uyt liefde. Daer was uyt seeckere twee scheepkens van Solor ende ander
Joncken/ die sy genomen hadden/ soo veel buyts bekomen / dat de selve 2200.
guldens verkocht wert/ Op de reyse geldt/ oock liepender eenige stucken gouts
ende gouden keten onder / alle het welcke den Admirael haer heeft ghegeven/
behoudende voor de Bewinthebbers alleen 't Sandalen-hout ende de Cartaru-
gen. In somma den Admirael dede hun soo veel voordeels als hy immermeer
mocht/ ende en dorstse niet hart vallen/ overmits sy grooten arbeyt deden/ ende
geen buyt en bequamen. De Maleyen liepen uyt de weegh/ alsser te vechten oft
noodelijck te arbeyden was / ende alle de swarigheydt quam op de Hollanders
aen. De vyant dede eens by nachte een uytval op 't Pannenhuys/ ende met dat
de Sentinel alarm riep/ was elck in sijn wapenen. Maer de Maleyen opghe-
roepen zijnde / gaven tot antwoort / de Maleyen vechten by nacht niet. Den
Admirael / niet wel nemende dat men dus met de krijgh geckte / vertelde
het Raya Zabrang, die daerom lachte / waer over den Admirael tot hem

1606. seyde / dat sijn volck wel daer aen deden datse niet neerstigh en waren tot den krijgh/ dewijl haer ontbraken twee dingen/ die een goet Soldaet maken/ namelijck straffe voor 't quaet/ ende belooninge voor het goet/ want een slaef/ al avontuert hy sijn lijf/ en wort daerom niet vry van sijn Heer. Raya Zabrang seyde/ dat het de waerheydt was/ maer daer en quam anders niet van.

Junij.

Oorsaken van de sieckte des volcks.

De sieckte die 't volck bevangen hadde/ was meestendeel bloetgangh oft root Melisoen/ want veel Aracx te drincken/ veel fruyten te eten/ ende als 't lichaem door den Arack verhit was/ dan veel waters daer op te drincken / moest nootsakelijck ten quaden gedyen/ende dan lagender veel onder den blaeuwen Hemel op d' aerde neder/ want eer yemant een planck / dieder ghenoegh lagen/ onder hem soude ghenomen hebben/soude liever in 't water hebben gelegen. Den Admirael hadde oock wel zeylen in de Corps de garde ghesonden/ dan Matroos verbrandese oft sneetse liever in stucken/ dan hy een hout (dat daer genoegh by de handt was/ aengereyckt soude hebben/ om een tent te maken) oock en wilde niemant voor den anderen soo veel als een stroo verlegghen / ende als men daer volck toe ordineerde/ soo wierden die mede sieck: Daer-en-boven quelden de Mugghen het volck soo jammerlijck/ dat sy'er uyt saghen als offe melaets gheweest hadden/ ja bynaest gheen menschen meer en geleken.

Julij.

De Vloot wort met 2. Schepen versterckt.

De saken aldus staende/ zijn de twee Schepen uyt de Maes / namelijck De geunieerde Provintien ende Erasmus, op den 14. Julij voor Malacca ghekomen/ daer de Vloot vry wat mede gestijft wert/ want brachten terstont 145. kloecke mannen in de wapenen aen lant/ ende mitsdien d' andere Schepen twee maenden voor haer waren doende gheweest/ wilden sy des te meerder neerstigheydt doen/om haer achterstel in te halen. De ander Maets kregen door de komste van dese twee Schepen weder een nieu hart in 't lijf/ ende hielden de Stadt genoeghsaem hare te wesen/ sooder geen machtighe Armade op de hant en quam. Maer de Maleyen, soo haest sy de selve vernamen/ wierden heel verbaest/ meenende dat het de Armade van de Portugesen was / ende wilden op de loop/ doch beter onderrecht zijnde bedaerden haer/ ende bleven op 't lant.

De Vyant doet een uytval op de Hollanders.

Den 18. Julij dede de vyant een uytval over het water op de zijde van Campo Clin, by de verdroncken baterye/ daer hy met Prauwen over quam/ ende alsoo de Maleyen by daghe niet en waeckten/ en werden de onse hen niet ghewaer / door datter wel 150. oft 200. over waren. Doch werden van de onse ontrent 14. in 't getal zijnde te rugge gedreven/ ende beliepen in 't afwijcken een van onse Schiltwachten/ die men acht dat droncken was / want soude sich anders wel ghesalveert hebben/ Sy gaven hem neghen dootlijcke steken/ en over elcken arm een houw/ waer mede noch niet te vreden wesende/ sloeghen hem 't hooft met beyde sijn handen af/ende namen die mede na de Stad. Dit docht den onsen een wreet stuck te wesen/ dat niet en behoorde getolereet te werden/ te meer/ also de vyant voor desen/ doen sy tot onder de Stadt waren/ noch een man/ die doot gheschooten was/ het hooft afgehouwen/ langhs de Stadt omgedragen/ ende eyndelijck op een lancie gestelt hadde. Waer over de Krijghs-raet vergadert zijnde/ heeft begeert/ dat/ om 't volck te contenteren/ men terstont vry van de ghevanghen Portugesen op hangen soude. Het welcke dewijl het den Admirael docht te veel te wesen/ soo heeft hy het daer toe ghebracht/ dat hy aen Andrea Furtado in substantie schreef als volght. Dat hy (Furtado) een uytval gedaen/ ende sijn Sentinelle verrascht hadde/ daer hadde hy aen gedaen als een krijghs-man/ maer den selven soo leelijck mishandelt te hebben / het welck hy voor-henen den anderen mede

nede gedaen hadde / dat was onredelijck / daerom soude hy den hantdadigen 1606.
naken over te senden / oft soo niet / den Admirael soude 's morgens daer aen een
an de gevangen Portugesen doen hangen / ende soo Furtado noch evenwel opsti- Julij.
aet bleef / soudender noch 2. daeghs daer na gehangen worden. Oock en dede
e selve Furtado daer aen niet wel / dat hy 40. pont op elck hooft van de Hol-
anders settende. Dese brief wert hem gedragen door een gevangen Chinees doch
n wilde se niet ontfangen / maer de Chinees, deed' hem mondeling de bootschap /
aer op hy antwoorde / dat hy sulcx niet geheeten / noch gelt op der Hollanderen
ooft geset en hadde / ende wilde den Admirael sijn gevangenen Portugesen han-
en / dat mocht hy doen. Den Admirael dit verstaen hebbende / dede de Portuge- Waer tegen een Portugees wordt gehangen.
n 's anderdaeghs loten / ende 't lot viel op eenen genaemt Domingus Jonsalvo die
ock des selven daegs wert gehangen dicht by de Stadt / na dat hy een wijl tijts
net die van de Stadt gesproken hadde / om hen tot medelijden te bewegen /
naer kreegh in 't eynde noch schelt woorden tot troost / ghelijck dan die van de
Stadt ghewoon waren / doorgaens veel vileynigheden van de mueren de onse
e te roepen / waer tegen den Admirael sijn volck beval altijt wel te spreecken en
een schimp met schimp te betalen.

Den 4. Augustij / dede de vyant met dry oft vier hondert man weder een uyt- Augusti.
al op Campo Clin, alwaer hy twee van sijn Japonsche Capiteynen liet / met De Vyant valt weder uyt.
och eenighe andere. Van de onse werdender seven doodt gheschoten ende 14.
equetst. De vyant wierp sterck met Vyerpotten / waer door het middelste Fort /
aer de Maleyen meest inne waren / aen brandt raeckte / het welck de Maleyen
ende / liepen wegh / ende daer en was niet een van haer die plaets hielt. Dit
ort soude ons de vyant af handig gemaeckt hebben / door dien oock onse maets
ie aldaer de wacht hadden dronken en sat waren: Doch de gene / die noch
uchter waren / weerden haer mannelijck; maer dit soude noch al niet hebben
onnen helpen / indien niet de Heer Admirael metten Capiteyn Anthonij de Coed,
ie den alarm uyt haer plaetsen gewaer wierden haer hadden te hulpe gekomen /
nde hen mannelijcken by gestaen met eenigh volck welck sy met haer brachten.
Een dagh of twee daer na heeft den Admirael begonnen te spreecken met den ou- Propoosten tusschen den Coningh van Jhor ende den Admirael.
en Koning / wat ordre datmen houden soude / by aldien de Portugesche Arma-
e op hant quam / waer op hy niet veel antwoort en gaf / alsoo het avondt
as / en 't lijf vol Aracx hadde / doch sont des morgens dry van sijn Edelluyden
en den Admirael met name Aga Raya, Inch Bezar ende Seripadun, de welcke den
Admirael af gevraeght hebbende wat hem best geraden docht / gaf hy tot ant-
woort / dat soo haest men sekerlijck wist dat de Armade na by was / hy terstont al
et geschut soude doen aen boort brengen / ende datter gheen Hollanders noch
Maleyen en moesten van landt gaen / voor dat al het geschut t'scheep was / dat
ock de Koning selve soo langh aen landt moest blijven anders souden de Maleyen
aen loopen / ende datmen dan met ordre soude t'scheep gaen / ende 't lant verlaten /
aedemael de Konningh hem selven niet suffisant en kende een eenigh Fort op 't
andt te bewaren / daer men hem nochtans voor desen 100. Hollanders toe be-
oft hadde. Voorts soude den Admirael d'Armade teghen trecken / ende met
aer slaen / Ende de Koningh soude met sijn gantsche Armade op Zee blijven /
m te verhinderen datter gheen victualie in de stadt gebracht en werde. De
Edelluyden seyden sulckx den Koningh te sullen aendienen / ende des anderen
aeghs bescheyt te brengen / doch dat sy daer swarigheydt inne vonden / want
y aldien datter maer een Jonck quam daer veertien oft vijftien Portugesen in

waren /

1606. Augusti.

waren / soo en souden sy haer niet mans ghenoegh kennen de selve aen te tasten/ ende te belooven het geene sy niet en souden konnen doen/ dat soude haer van den Admirael qualijck afgenomen worden. Des anderen daegs nochtans verklaerde de Koningh aen den Admirael / wel te vreede te wesen in alle de voorgeslagen conditien/mits datmen een Schip by hem laten soude/waer op hy tot antwoort kreegh/ indien de Armade heel machtich waer/dat de onse dan al hare Schepen wel van doen hebben souden/maer ware die niet al te sterck/ soo soude men hem wel een Schip mogen laten.

Tot desen tijt toe hadden de Hollanders altijt alleen in de trencheen ghelegen/ sonder de Maleyen,die al buyten schoots bleven/het welck den Admirael begost te verdrieten/ want de belegerde quetsten dagelijcks uyt Sant Paulo veel volcks met haer Haken ende Roers/ ende de onse/eerse uyt den wech souden gaen/oft eenige blinden maken/ het welck oock niet wel te doen was/ hadden liever geschoten te werden. Daerom begeerde den Admirael van den Koning / dat voortaen de Maleyen neffens sijn volck souden komen leggen/makende sijn Rekeninge/datse dan wel sorg souden dragen om haer te fortificeren / waer toe de Koning eerst scheen wel ghesint te wesen/ maer daer na swarigheydt maeckte. Ontrent dese tijdt begost men te mercken dat het de beleghерde Stadt niet langh houden en konde/ want een Gantan Rijs golder 2 Ducaten / ende daer storven daghelijcks 35 oft 40 menschen / soo dat / indien het de onse noch een maent daer voor hadden moghen harden / sy souden ghewonnen spel ghehadt hebben / 't welck den Admirael moet gaf in sijn droefheydt. Die uyt de stadt quamen/ saghen als doode menschen / ende de stanck ende vuyligheydt was binnen soo groot / datmen der qualijck konde dueren. Het scheen oock dat Furtado licentie hadde ghegeven aen alle vrouwen om over te loopen/ om alsoo de victalie te doen strecken/ het welcke de Admirael gheerne belet hadde; doch konde sulcks niet te weghe brenghen/ overmidts de Maleyen onwilligh souden worden als haer 't profijt ontbreecken soude/ welcke sy deden met de gevangenen te verkoopen.

Groote benautheyt in de Stadt.

Den 11. Augusti heeft den Admirael de Breeden-Raedt ende Krijgs-Raedt doen vergaderen/ende hun voorgehouden/ aengesien sy dagelijcks so veel siecken ende ghequetsten kreghen / datter een van dryen moest ghedaen wesen/ namelijck bressen gheschooten ende ghestormt / oft de Forten te rugghe ghetrocken ende de Armade verwacht om die dan te slaen / oft eyndelijck t'scheep ghegaen ende de Armade ghesocht. Te stormen en was de meeste hoop niet ghesint / overmidts sy gheen 400. man aen de storm konde brenghen / ende het oock niet seecker en was ofmen bres soude konnen schieten / ghelijck sy dan oock gheen kruyt ende koegels noch lont en mochten ontberen/door dien de Armade op de handt was / noch sich op de hulpe van de Maleyen verlaten / die sy doch niet en konden op de wacht krijghen. Vande Stadt te trecken vonden sy oock niet raedtsaem/ ende noch veel min terstondt t'Scheep te gaen/ eer men seeckerheydt hadde van de Armade. Soo werter dan beslooten / dat den Admirael by den Koningh gaen soude/om hem finalijck af te vraghen/ hoe veel volcks hy tot den storm doen wilde/ daer soude men sich alsdan nae reguleeren.

Middelen by den Admirael voorgeslagen.

Maer by de meeste stemmen verworpen.

Daer was oock des selven daegs een overlooper uyt de Stadt gekomen/ die seyde/dat hy door hongers-noot over quam met sijn vrouwe/de welcke(so hy seyde) in 't overkomen van de onse gheschooten was / doende voorts daer by / dat die van de Stadt met 2. Prauwen onder Pulo Sambilan hadden ghenomen een kleyn Prauken , daer alleen 3. mannen in waren / die de Koningh

Een overlooper uyt de Stadt/ ende sijn belijdenisse van den staet der selve.

van Achem af hadde ghevedrdigt na den Koningh van Johor, om hem aen te dienen/dat de Armade te Achem hadde aen lant geweest/aldaer een Bolwerck ingenomen/ende 2. Stucken gheschuts verovert/doch was al over meer dan een maent van daer vertrocken / overmidts datter 2. Prauwen van Malacca waren/ die haer verwittight hadden van 't belegh der selver Stadt / waer door sy terstondt t' zeyl ginghen/ sullende anders Achem wel ghekreghen hebben. Waren sterck 20. zeylen onder kleyn en groot / ende de 3. mannen van Achem, seyde hy/ waren ten huyse van sijn meester Antonio Andrea, alwaer hy die selve gesproken hadde. Den Admirael kreegh quaet vermoeden op hem/so om dat hy te goet Portugees sprack/als om dat hy seyde sijn vrouwe verloren te hebben/ende ondertusschen gheen teken van rouwe daer over en toonde. Dede derhalven hem pijnigen/ met belofte van hem sijn leven te salveren / indien hy de waerheydt wilde bekennen. In 't eerst en wilde hy niet hooren / doch door pijn begost hy op 't laetst te segghen / dat hy uytghesonden was om de Baterye van le Cocq te bespieden / ende dat de vyandt dan langs de ruyghte/ daer 't maer een knie diep was/ het Fort soude komen bespringhen / het welck sy dan ghenootsaeckt waren alsoo te doen/ mitsdien haer den honger daer toe drong. Segghende voorder dat al 't gheen hy ghesepdt hadde van de Prau van Achem, maer gheschiedt was om de Maleyen verbaert te maken/op dat sy van lant souden loopen. Datter voor de Soldaten noch tamelijcke provisie van Rijs binnen de Stat was / maer dat sy wanhoopten van de komste der Armade tot op de kleyne Monson, dat is/ tot de maendt October toe.

1606. Augustus.

Volghens de resolutie hier vooren ghenomen/ is den Admirael desselben avonts by den Koningh ghegaen / den welcken hy afghevraeght heeft / hoe veel volcks hy tot den storm soude opbrenghen. Daer op de Koningh na verscheyden onderlinghe propoosten antwoorde / dat al sijn volck komen soude tot een man toe/ jae dat hy selfs mede in persoon soude verschijnen. Den Admirael seyde wederom / dat sijne Majesteydt behoorde t'huys te blijven / ende alleen sijn volck te senden / welcker ghetal hy nootelijck weten moest / om sijn reeckeninghe daer na te maken / dewijl hy met sijn volck alleen sulcks niet uytrechten konde / alsooder veel volcks in de Stadt was / ende hy onder de sijne veel siecken hadde. Ick sal dan / sprack den Koningh ten langhen lesten / 100. man derwaert senden / waer over den Admirael bestondt te lacchen / wel merckende dat hy 't lijf vol Aracx hadde / ende daerom tot hem segghende / dat hy sich met sijn Orankays soude beraden/ hy wilde des morghens weder tot hem komen/ 't welck de Koningh beloofde te doen. Dien volghende quamen de Orankays 's morghens daer aen by den Admirael/ende seyden / het was qualijck verstaen van de 100. mannen/des volcks was veel meer/sy souden des Admiraels klachten ende versoeck den Koningh aen-dienen / ende hem des selven daeghs bescheydt daer op komen segghen / doch quamen eerst 's anderen daeghs / ende verklaerde / dat de Koningh 800. man tot den storm soude leveren. Maer des selven daeghs quamender eenighe Orankays by den Vice Admirael/ met namen de Heer van Aru ende Orankay Lasamana, welck tot hem seyden / hy soude den Admirael aensegghen / dat hy sich op de Maleyen niet seer en hadde te verlaten / want als de Koningh de 800. man by een soude brenghen / soudender wel 700. Slaven onder zijn / ende maer een hondert Soldaten / die alle van een enckel Musquet-schoot souden gaen loopen/ dat meer was / eer de Koning noch so veel soude konnen te wege brenghen/ soude hy alle de plaetsen / als Campo Clin,

Handelinge tusschen den Koningh van Johor ende den Admirael.

het

1606. Auguſt.

het Pannenhuys, het Clooſter, de Boere-kermis ende andere van volck moeten ontblooten. Dit verſtaende den Admirael / heeft echter in particulier noch daer van gheſproocken met eenighe Edel-luyden / die hem altemael flauwe antwoordt gaven / van haer eygen volck niet met allen houdende / jae de Heer van Aru ſeyde recht uyt / indien den Admirael de Malayen voor aen ſette / ſoo ſouden die ſijn volck in diſordre brenghen / ſette hyſe achter / ſoo ſoudenſe al tot een toe gaen loopen. Hier op ginck den Admirael wederom by den Koningh / ende vraeghde hem / of het volck dat hy leveren ſoude Orankbays, dat is / vrye luyden waren / oft Slaven / de Koningh antwoorde rondelijck / datter over de 600. Slaven onder weſen ſouden / ende dan moeſt hy noch al ſijn volck by den anderen hebben. Wijders gevraeght zijnde / of hy ſijn volck oock wel betroude te ſtormen / ſeyde jae / doch beneffens de Hollanders. Wel aen ſprack den Admirael / de Hollanders ſullen den eerſten ſtorm wel doen / maer of ſy afgheſlagen worden / ſalmen dan u volck wel alleen aen 't ſtormen konnen brengen / terwijl haer de afgheſlagen Hollanders herſchicken ? hier en hadde de Koningh geen moet toe / maer neffens de Hollanders vertrouwde hy dat de ſijne haer beſte wel ſouden doen. Waer uyt wel te verſtaen was / dat men van de Malayen niet meer behulps hebben ſoude als voor deſen ; ende dan waſſer noch deſe ſwarigheydt / dat men vreeſde met drie oft vier honderdt ſchoten gheen ghenoeghſame breſſe te ſullen konnen ſchieten / ende ſy niet veel kruydt en koegels en mochten miſſen / overmidts de Armade op de handt was. Daer waren doen binnen de Stadt / na dat men uyt de overloopers verſtaen konſte / ontrent drie honderdt vijftigh Portugeſen / ſeſtien honderdt oft twee duyſent Ingheſetenen / ende veel Slaven / ſoo datter wel drie duyſendt man in mocht weſen in alles. Evenwel hadde den Admirael opinie / indien hy met vier honderdt man van de ſijne hadde mogen ſtormen / ende acht honderdt Malayen tot een vertooningh hebben / dat ſy na geſchoten breſſe de Stadt wel in noodt gebracht ſouden hebben. Maer desſelven avonts (namelijck den veerthienden dito) quamder tijdinge van d'Armade / door een Prau afgeſonden van het Jacht de Kleyne Son, op de wacht liggende onder Cabo Rachado.

De komſte van de Portugeſche Armade doet de Hollanders opbreecken voor Malacka.

Soo haeſt als den Admirael tijdinge hadde van d'Armade / heeft hy 't gheſchut dat op Campo Clin lach t'ſcheep doen brenghen / ende 't volck van de ſelve plaetſe ghelogeert ten deele op 't Clooſter / ten deele in 't Pannenhuys / om den vyandt alle uytvallen te beletten. Ende werde den 15. dito alle bagagie t'ſcheep ghedaen / uytghenomen dat het gheſchut op het ſtrandt bleef ſtaende onder het Gheſchut van de Stadt / doch haelden wat groene tacken ende Cocos bladeren daer voor. Den 16. na dat meeſt al het geſchut ende bagagie t'ſcheep was / werden ſy de Portugeſche Armade ſiende van uyt de Schepen / ende begeerden derhalven al te gelijck dat den Admirael met dat voorgety wilde t'Scheep gaen / het welck niet doenlijck was / of men moeſt 4. Afuyten verbranden / gelijck op 't aenhouden van den Scheeps-raet geſchiet is.

Den Admirael hadde 5. of 6. daghen te vooren bevonden / dat hy noch hadde ontrent 1200. Eters / ſoo oudt als jongh / waer onder 32. gequetſte ende 162. ſiecken waren. Hy hadde oock de ghevangen Arabers (want van de Malayen en was ſoo veel niet te krijgen /) van langhſamer handt een brugge doen maecken een ſtuck in Zee / die hun doemaels wel te paſſe quam / want weſende altemael t'ſcheep op ontrent 120. man nae / quam de vyandt ſeer gheweldigh aen / meenende hun het afſchepen te beletten / doch werdt ſoo dapper met muſketten

ge-

gegroet/ dat hy'er geen liedtjen van en sal dichten. Den Admirael sach selve ontrent hem 6. oft 7. dooden / ende sommige seydender 52. getelt te hebben. Immers de onse raeckten altemael t'scheep/ sonder een eenigh man te verliesen. 1606. Augusti.

Den 17. des morgens gingen sy t' zeyl / quamen ontrent de middagh by de Vloodt / ende schoten daer teghen tot in den donckeren avondt. Sy bestont uyt 16. groote Galeonen / 4. Galeyen / 1. Carveel / ende 13. oft 14. Fusten. Den 18. geraeckte een van des vyandts Schepen het Schip Nassou aen boort / eer hy sijn ancker op hadde / ende de Schepen Orangien ende Middelburgh, overmidts sy heel onbeniert waren / loopende om Nassou te ontsetten/ geraeckten malkanderen aen boordt / waer op terstondt volghde de Viceadmirael van de Portugesen Alvaro Carvalho, die Middelburgh aen boordt klampte. 't Galeoen van Don Enrique de Norinha raeckte 't Schip Orangjen van d'een zijde aen boordt / ende van d'ander zijde quam hem voor den boegh het Galeoen van Don Duarte de Guerra, dat het meeste volck op hadde. Dit siende Mauritius quam terstondt aen op Don Duarte, ende daer werdt aldus langhe ghevochten. De Portugesen weerden haer dapper met vyer-potten onder de onse te werpen / de onse met fel te schieten. Ten lesten schoot Mauritius den brandt in Don Duarte, ende raeckte selve daer van / doch Middelburgh met Alvaro Carvalho ende Duarte de Guerra bleven aen malkanderen vast / sonder dat sich Middelburgh van haer konde ontslaen / ende verbranden alsoo alle dry / doch 't volck van Middelburgh werdt meest gesalveert. Alvaro Carvalho rocht in de sloep van Middelburgh met ontrent 40. oft 50. man / welcke van 't Schip Orangien altemael doodt gheslagen werden / ghelijck mede Carvalho selfs / 't welck den Admirael niet en konde beletten. Don Enrique de Norinha bleef aen 't Schip Orangien, ende wert van den Admirael (die oock 2. Vanen van sijn Schip nam) bevolen sijn Vlagge te strijcken / ende hem selven gevangen te geven / daer hy wel yets op antwoordde/ maer en konde door 't geroep niet verstaen worden. Daer na als het Ancker van den Admirael quam te houwen / gheraeckte hy met een set van 't Schip op het alderonvoorsienste / niet teghenstaende dat den Admirael een Cabeltjen achter aen sijn besaens-mast hadde doen vast maecken/ daer hy hem mede op zijde meende te korten/ jae de saecke soo verre ghebracht hadde / dat hy ander voor-by loopende Schepen beval niet te schieten / als de victorie seecker houdende / door dien sijn Vlagge neder was / ende sy het opgaven / soo datter oock een Maetjen uyt des Admiraels Schip in den Portugees liep / ende den Schipper het suflet van sijn borst rockte / 't welck hem den Admirael dede weder gheven / om dat hy het ghedaen hadde sonder sijn bevel. Den Admirael hadde hem oock alreede bevolen sijn Ancker te laten vallen / 't welck hy dede een weynigh achter des Admiraels Schip / doch ging al dreggende achter uyt drijven / ende by 't Schip Mauritius komende liet een witte Vlagghe waeyen / ende stack de handen op. Mauritius gaf hem een chargie / maer 't en was gheen raedt met sulcken staenden ebbe ancker te lichten / ende beneden alle de Portugesche schepen te drijven / het welcke Don Enriques gheluck was / want zijnde beneden Mauritius, quamen de Galeyen / ende roeyde hem nae de Vloodt / ende alsoo raeckte hy den onsen uyt hare handen. Hy was dapper doorschoten / want de onse en deden anders niet dan lossen en laden met de zy-stucken / en de en konden niet missen / soo dat hy veel dooden hadde / ende het nauw mogelijck scheen dat een Schip so veel schoten konde verdragen als hy dede / ende dat noch meest alle langs scheeps. Hadden de onse hem dus deerlijck niet verloren gehad/

Ende na de Armade toe zeylen.

Daer sy teghen slaen.

1606. gehad/ het ſoude de Portugeſen den moet dapper hebben doen ſincken / dan het ſchijnt dat de krijgh met volle verſekerthept niet ghedaen en wil weſen/ ende die het alderſeeckerſt meynt te hebben/ dat die het dickwils alder onſekerſt krijght.

Auguſt.

't Schip Naſſou wert van de twee Portugeſen die het aenboort hadde/ in brandt geſteken/ doch het volck wert gebergt op 6 man na/ die in de batalie doodt bleven. De Portugeſen raeckten der af door de Galeyen/ ſullende anders mede verbrandt hebben. In ſomma de onſe verlooren in deſe ſlagh/ gheſchiet onder Cabo Rachado 2 Schepen/ maer niet boven de 24 man/ dan datter veel gequetſte waren. De Portugeſen verloren mede 2 Schepen ende na giſſinghe wel 300 a 500 man/ waer onder deſe naervolgende/ ſoo Edellupden als Officieren: Alvaro de Carvalho, Vice-admirael. Fernanda Silva ſijn maeghſchap. Duarte da Guerra Capiteyn van een Galeoen. Diego Ortiz da Tavora. Don Manuel Maſcarenhas. Manuel d' Alburquerque. Sebaſtiaen de Maranda. Antonio de Silveira. Don Enrique de Caſtro. Manuel de Mello, ende noch 2 Spaenſche Dons op den Viceroy.

Met verlies van 2. Schepen. Ende groote afbreucke der Portugeſen.

Sy hadden een groot gerief van haer Galeyen ende Fuſten/ want die konnen op ſtilte hare Schepen brengen daerſe willen/ waer op de Portugeſen haer oock verlaten/ wetende/ datſe ſeeckerlijck ſullen ontſet worden 't zy met ſtilte of wint/ dat met de onſe ſo niet en is. Dit voordeel is des te grooter/ door dien men dickwils ſtilten heeft in die heete landen. De Portugeſen waren op deſe Vlote ghemonſtert drie duyſent ſeven hondert vier-en-vijftigh witte mannen/ ende wel tweemael ſoo veel Swarten ende Indiaenſche boots-gheſellen. Hadden voorghenomen eerſt Achem, daer na Malacca, Johor, Pahan, Patane, Bantam, Amboyna te vermeeſteren/ ende alles te vernielen dat met den Hollanders handelde. In Achem haddenſe alreede geweeſt/ ende de Viceroy ghenaemt Don Martin Alfonſo de Caſtro hadde den Koningh aldaer ontboden/ dat hy ghekomen was om hem te ſtraffen/ overmits hy met de Hollanders ghehandelt hadde/ begeerende over ſulcks/ dat hy betalen ſoude wat de Armade ghekoſt hadde / ende hem plaetſe geven om een Caſteel te bouwen/ dat hy hem alle de Hollanders met haer goet ſoude in handen leveren/ ende daer-en-boven noch een Scheeps-ladinghe peper doen hebben. Waer op die van Achem niet veel en antwoorde/ dan dat hy den brief niet en konde leſen. Daer over nam de Portugees een trenchee in / met twee Stucken gheſchuts / doch moeſt alles weder verlaten/ met verlies van ontrent 300 dooden.

Reſolveerden de Armade weder-om aen te vallen.

Den 19 dito hebben de onſe gereſolveert/ dat men op den ſelven dagh ſich ſoo veel ghereet ſoude maecken als 't mogelijck ware/ om op den naeſtvolgende dag te ſien wat Godt ſoude willen geven: wantſe nu uyt ſeecker jongh-man van Vliſſingen/ (die van de Portugeſen ghevanghen was gheweeſt/ ende doodelijck ghequetſt zijnde/ over was komen loopen) ghenoeghſaem de gelegenthept van de geheele Vloote hadden konnen verſtaen: alſo datſe hun genoegh van de victorie verſekerden/ wanneerſe haer ſlechts van 't abbordeeren konde wachten.

Den 20. de Admirael en andere Schepen haer ſchade wat ghebetert hebbende/ gingen weder t' zeyl/ in meninghe zijnde de Armade aen te taſten/ maer alſo de vloet verlopen was/ moeſten 't ſetten boven de Armade / reſolverende voorts des anderen daeghs de Schepen in 2 hopen te deelen / ende alſo aen te taſten des vyants Schepen die buyten af van de Vloote lagen/ maer de beſtemde tijdt gekomen zijnde hebben 't ſelfde van ſtroom en wint niet konnen te wege brengen/ doch ſetten 't ſoo dicht by de Vloot datſe malkander konden beſchieten.

De 2 Vlooten komen weder by malkanderen.

Den 22 dito/ zijn de 2. Vlooten by malkanderen gekomen/ ende hebben dapper

|er ter wederzijde gheschoten: maer de vyant liep al ruym voor heen. Mauritius, de witte Leeuw, swarten Leeuw, Erasmus, en de groote Zon, zijn aengheballen 't selfde Schip/ welck de Admirael in de voorgaende slagh aen boort gheweest hadde: Ende dit Schip moest noch heel reddeloos zijn door dien 't in de batallie maer 3 schooten en loste. Voorts en konden d' onse niet veel meer uytrechten. Den 24. is de Portugeesche Armade den onsen seer subijt op 't lijf gekomen/ het welcke in onse vloote grooten commotie verweckte/ ende eenighe vierden genootsaeckt hare touwen te kerven/ dit quam in der nacht door dien 't seer duyster wiert/ waer door oock onse Vloote seer verspreyde datse als 't dagh geworden was de Schepen niet konden sien; doch een wijl daer na quamense weder by malkanderen/ ende liepen al voor de wint van den vyandt heen/ die ten lesten na Malacca liep. 1606. Augusti.

Stadt Malacca.

Den 24. Augusti/ 's morgens voor den dage zijn de onse/ achtervolgens de resolutie by hun daeghs te vooren genomen/ vertrocken na Johor, ende raeckten den 25. de Portugeesche Armade (die haren cours na Malacca nam) uyt het gesicht. Den 13. Septembris zijn sy in de revier van Johor gekomen/ de Koningh haer in Zee te ghemoet komende/ ende wellekom heetende in sijn landt. Den 18. dito is den Admirael na Batusauwer gevaren/ om te vervorderen/ eerst, dat de Koningh de selve sijne Stadt soude sterck maken/ ten tweeden, dat hy ordre soude stellen datter victalie aen de Schepen mocht ghebracht worden / ten derden, om te besien offer eenigh polver/ daer sy groot gebreck van hadden/ te bekomen ware/ ende ten vierden, dat de Konigh twee Prauwen naer Malacca senden wilde/ ende een naer Achem, om te besien of aldaer / soo de sprake gingh / vier Hollantsche Schepen aenghekomen waren/ het welcke als doen gheen kleyne saeck en soude gheweest hebben voor onsen staet in Oost-Indien. Op dit versoeck schickte de Koningh een Prau na Malacca, in plaets van de begeerde twee. De Prau naer Achem mocht niet volgen. Polver wasser niet te bekomen/ dan ontrent voor 10. Tayel/ ende golt vier Maes de 10. Gantans/ zijnde daer-en-boven noch meel-kruyt/ dat niet veel en deught. Daer waer wel een Kruyt-molen te stellen/ ende dat met kleyne kosten / dewijl men der overvloedigh veel houts ende af-loopende waters heeft/ ende soo wel salpeter als swavel ghenoegh te bekomen is/ maer 't en schort maer aen menschen die 't ordineren ende bewercken. Den Admirael heeft met sijn Capiteynen de Stadt besichtight / die wel sterck te maken was tegen al 't gewelt van de Portugesen/ dan de Maleyen willen niet arbeyden. Hy maeckte hen een besteck hoe sy de Stadt stercken souden / 't welck sy beloofden te volgen/ maer soo haest en was hy niet na de schepen gheleert / of sy staken tegen den arbeyt. In somma hadden de Hollanders Batusauwer self willen sterck komen maecken / dat en hadde in der Maleyen sin niet quaet ghewesst. Van een Prau te krijghen om nae Achem te senden / was 't ouwe deuntjen/ men verwachtese van Bantam, doch sy quam niet voor den dagh. Van victalie hadde de Koningh sijn volck last ghegeven / maer daer quam niet aen de Schepen. Arack en kondense voor geen gelt te koop krijghen/ ende haer wijn ginck temet vast uyt. Daer over voer den Admirael nae de Schepen/ ende sont sijnen Vice-Admirael terstont nae Batusauwer, om des Koninckx meeninghe te verstaen/ ende daer op dan te resolveren. Daer waren veel swarigheden die hem quelden. Want indien sy van daer vertrocken nae Bantam oft Amboyna, soo stont te beduchten / dat de Portugesen Batusauwer terstont soude komen beleggen/ ende oock wel vermeesteren. Weder teghen de Vloot te

De Schepen varen na Johor

Septem.

1606. slaen met soo weynigh kruyt en koegels / was periculeus / ende kruyt en wass niet te bekomen / als in Achem, dat verre van der hant was / ende oock soude d tijdt verloopen om de Schepen Amsterdam ende Witte Leeuw na Bantam, en Septem. voorts na 't Vaderlant toe te senden. De Vloot in haer geheel te laten / ende als van daer te trecken was tot nadeel van alle de omleggende Koninghen / die be te lijden hebben souden / behalven dat de onse selfs wel mochten uyt dien hoe ghejaeght werden / die haer soo noodigh is voor den handel op China.

Beschrij-vinge van de Stadt Batu-sauwer. De Stadt Batusauwer leydt op de Revier van Iohor, ontrent vijf oft ses mijle van der Zee. De Revier is seer schoon / breet ende diep / vloeyende tot voor d Stad toe op ende neder / doch voor de Stadt is sy versch. Het isser meest al laeg lant. Het volck woont meest langhs de Revier. De huysen staender op stake Dat men de Fortresse heet / is tweederley / het een Batusauwer, het ander / leggen op d'ander zijd van de Revier / heet Cotta Zabrang. Batusauwer is ontrent 130 treden in 't ront / een vierkante plaetse / met hooghe Palissaden van 40. vo langh dicht by den anderen gevoeght / hebbende eenige flanckeringen / doch ni wel ghemaeckt. Leyt op een effen velt / dicht by de Revier. De naeste berg leggender een quartier mijls van daen. Men konde de Revier daer lichtelij rondom brengen. Binnen is sy heel dicht bewoont met stroo-huysen / behalve dat van den Koningh ende die van eenighe Edelluyden / welcke van hout zij Daer zijn by gissinge soo in Batusauwer als Cotta Zabrang wel tusschen de d ende vier duysent weerbare mannen / doch buyten de sterckte woont het mees volck / de welcke / alsser noot is / hare huysen altemael afbranden / ende loope na de sterckte / want konnen haest weder een huys maken elck met sijn Slave Het lant hoort alle den Koningh toe / ende is weynigh / of niet geacht / soo d wie 't maer van hem eyscht / Landts ghenoegh kan krijgen. Nochtans schij het heel vruchtbaer te wesen / want staet vol gheboomte / ende men gaeter t den buyck tot in het gras / doch wort niet bearbeyt / want indiense haer t landtbouwinghe begaven / souden van alles overvloedigh hebben / daer sy n veler dingen gebreck lijden. De Koningh / die den Admirael dickmaels presente van verversching schanck / gaf hem een reys onder andere dinghen dry suyck rieden / die achtien voet langh waren / ende seven duymen dick / waer in de Admirael / als noyt van diergelijcke gehoort hebbende / seer verwondert wa Cotta Zabrang mach ontrent vier of vijf honderdt treden in 't rondt hebben ende is mede vierkant. Daer en woont niet veel volcx in / ende aen de zijde va de Revier daer sy woonen / is 't oock met Palissaden beset. Het landt is laegh ende loopt met alle springh-vloeden onder / soo dat men der geen geschut voo kan brengen. Den Admirael ordineerde haer in 't eerste dry bolwercken / o alsoo langhs de mueren te flancqueren / het welck haer wel behaeghde / mae ontsaghen den arbeydt.

Ver-baestheyt binnen Malac-ca / als de Hollan-ders op-braken. Den 28. September / quamender eenige Maleyen by den Admirael / di voor Malacca een Visscher genomen hadde / welcke seyde dat in den laetsten uy val die de vyant op den onsen dede in 't embarqueren waren doot geblever behalven de ghequeste / ende die hy niet gesien en hadde ses Witten / ende 50. so naturale van Malacca als Iaponen, ende datter sulcken vreese inde Stad was datse de vluchtighe niet ter poorten in lieten / maer met koorden over d mueren haelden / verklarende voorts / dat het de Stadt niet lange en soude ghe houden hebben.

Raya Zabrang. Den 29. dito / is Raya Zabrang met sijn echte vrouwe / de dochter van Jan de Pa-

tuan

uan, ende noch eenige van sijn Concubijnen/ mitsgaders sijn Moeder ende soont- 1606.
en in des Admiraels Schip ghekomen/ 't welck sy seyden dat de grootste eere
was die hy yemanden konde doen / ende noch Portugees / noch yemandt an- Septem.
ders noyt ghedaen en hadde. Hy wilde oock grooten danck daer van hebben/ komt den
seggende dat hy daer mede de groote vriendtschap die hy den Admirael toe droeg Admirael
betoonde. Den Admirael hadde liever ghesien/ dat hy hem een Prau bestelt had- in sijn
de/ om naer Achem te senden / maer toonde nochtans groote blijschap / ende be- Schip
dankte hem van de eere. besoecken.

Een dagh drie oft vier daer nae quam Raya Zabrang weder beneden met de Ben-
dahara, dat is soo veel te segghen als Gouverneur. Sy hadden haer in Batusauwer Versoeck
linge beraetslaegt op het gene den Admirael begeerde/ namelijck/ alsoo het con- van den
tract voor Malacca gemaeckt niet en konde volbracht worden/ so veel aenging het Admirael
besitten van de selve Stadt voor de Heeren Staten , ende van 't Landt voor den op die
Koningh / dat over sulcks de Koningh den onsen soude vergunnen sulcken en- van Jo-
e soo groote plaets als den Admirael soude begheeren / het ware dan in ee- hor.
nighe van de Eylanden / als Linga, Bintam , Caryman , ofte op 't vaste Landt
in de Revier van Johor, daer het selve bequaem soude moghen bevonden worden/
om daer op te moghen timmeren Woon-plaetsen / Pack-huysen/ Wapen-huy-
sen/ Timmer-werven tot Schepen/ende anders/ daer in van huysgesinnen sou-
den ghebracht worden uyt Hollandt / om allerley hantwercken ende neerin-
ghen daer te lande te moghen hebben / waer door sijne Majesteyts landen verbe-
tert ende van alle nootsaeckelijckheden versien souden konnen werden. Blij-
vende voorts alle ander articulen in haer gheheel/ tot dat Godt de Heere gratie
soude geven/ om de saeck van Malacca met beter fondament te mogen aengrijpē.

Hier op brachten sy mede eenighe dinghen in die sy op den Admirael begheer- Ant-
den/ Ten eersten : dat hy ghehouden soude wesen den Koning te leenen / als hy woorde
het van doen hebben soude/ drie/ vier/ hondert / dat tot duysent Realen van ach- ende we-
ten toe / welcke de Koning weder betalen soude in sulcke waren als de Factoor der ver-
soude begeeren / ende en soude de Koning niet mogen weder yet te leen begeeren/ soeck des
voor en al eer de eerste leeninghe betaelt soude wesen. Ten tweeden : dat de Hee- Konincx
ren Staten hem souden helpen met al haer macht tegen alle sijne vyanden / sonder van Jo-
yemant uyt te sonderen/ so wel offensivelijck als defensivelijck. Ten derden : dat hor aen
de selve Heeren Staten hem souden tot sijnen versoecke assisteren met volck uyt de den Ad-
Schepen / gheschut / amunitie / ende wat hy meer gebreck soude moghen heb- mirael.
ben / jae soo daer eenighe van hare Schepen ontrent Johor waren / dat hy die
soude moghen ontbieden tot sijnen dienst. Begherende voorts/ dat den Admi-
rael daer soude blijven legghen met de Schepen / tot datter ander uyt Hollandt
quamen / want soo langhe de Hollanders daer laghen / soo en hadde het volck
van Batusabar noch de Koning gheen vreese/ maer soo haest sy vertrocken / meen-
de hy / dat de Portughesen terstont daer souden komen / ende dan waer de Ko-
ning met de sijne verloren. Ghelijck dan oock Raya Zabrang tot den Admirael
secretelijck seyde : dat de Edelen ende Borgers van Batusabar meest gesint waren
hooger te loopen de Revier opwaerts/ ende tot hem geseyt hadden/ wilde hy tegen
de Portugesen vechten / dat mocht hy met de Hollanders doen/ &c. Als hem dit
sijn versoeck toegestaen werde/ so wilde hy den onsen in plaetse geven van 30 va-
dem/ dat is 120 vadem in 't vierkant.

Hier op heeft den Admirael tot antwoort gegeven aen Raya Zabrang ende den Weder
Bendahara, de Heeren Staten en waren sulcke luyden niet/ dat men uyt haren name antwoor-
de van den Admirael.

1606. in eenigh verdragh vermaen behoefde te maecken van 500. of 1000. Realen; maer indien de Hollanders hare negotie in sijn landt quamen te drijven,
Septem. ghelijck sy verhoopten/ daer souden wel daghen komen dat hy 1000. Realen voor sijn deel aen proffijt soude trecken. Daerom en begeerde den Admirael sulcx in't accoord niet te stellen/ maer hy/ hoe-wel maer een prive persoon zijnde, wilde den Koningh/ soo hy in der Hollanders vriendtschap blebe/ uyt sijn eyghen kasse wel 1000. Realen schencken/ ende die in Hollandt voor sijne Majestey besteden aen roers/ sweerden/ ende anders wat hy soude moghen begeeren. Was derhalven verwondert/ dat hy der Hollanderen alliancie soo weynigh achte/ want soude hy gheen meerder proffijt daer uyt verhopen als hy uyterlijck toonde/ soo en waer het hem niet geraden met den onsen teghen de Portugesen in te binden. Daer op bleef dit eerste point steken/ ende de Maleyen en spraken daer van niet meer. Op het tweede point antwoorde den Admirael/ dat de Heeren Staten niet gesint en waren yemant onrechtveerdige oorloge aen te doen/ noch haer ondersaten op een quade oft onbekende saecke te hazarderen/ dat sy daerom wel defensive oorloge voor hem wilden aen-nemen/ maer geen offensive/ dan alleen teghen de Portugesen/ die sy alreede voor vyanden verklaert hadden. Daer op vraegde Raya Zabrang, soo de Koningh van Bantam, daer de onse haer huys ende factorie hebben/ hem quame beoorlogen/ of sy hem oock souden helpen? Waer op den Admirael seyde/ sy wilden hem geerne tegen alle de werelt helpen/ na haer vermogen/ indien yemant hem quame bevechten/ maer van vrienden vyanden te maken tot yemants contemblatie/ dat en waren de Heeren Staten van geenen sinne/ oft moesten eerst geinformeert wesen hoe de saken waren gelegen. Met welcke antwoorde/ als de selve recht ende billick achtende/ sy haer lieten contenteren. Op het derde point was niet noodigh te repliceren/ want als de onse daer waren met hare Schepen/ souden sy altijt in defensie tot sijnen besten wesen/ ende dan konden sy haer volck ende geschut beter tot sijnen dienst besteden als de Maleyen, ende soude door haer sijne Majestey beter dienst geschieden/ als anders/ 't welck sy mede alsoo verstonden. Dat hy den Admirael presenteerde een plaetse van 30. vadem langh/ daer in was hy verwondert/ want indien de onse haren stapel daer souden houden/ soo behoefden sy wel ses-mael grooter plaetse tot de equippage van hare Scheepen. Dat hy daerom niet en begeerde 30. vadem/ maer so veel als hy van doen soude mogen hebben/ sonder perck ofte mate/ want hoe dat de plaetse grooter ware/ hoe oock den handel meerder soude wesen/ behalven dat het lant aldaer niets weerdt en is/ noch geacht wordt. Den Admirael presimeerde hy na/ waerom dat sy hem een seker mate voorstelden/ het daer voor houdende/ datse de onse achten den Portugesen ghelijck te wesen/ die eerst maer plaets begeeren om een huys op te bouwen/ daer na wort het een Casteel/ ende sy maken alsoo ten lesten de luyden tot slaven. Derhalven seyde hy tot hem/ de Koningh behoorde sijne Ambassadeurs/ die in Hollant gheweest waren/ wel scherpelijck te ondervragen na des landts regeeringe aldaer/ soo soude hy bevinden/ dat de selve niet toe en liet niemants landt te incorporeren/ maer alleen te negotieren. Ja hy versekerde haer/ indien sijne Majest. begeerde het Eylandt Amboyna, 't welck de onse den Portugesen hadde af-ghenomen/ dat de Heeren Staten hem 't selve wel souden in-ruymen/ midts dat sy versekert mochten wesen/ dat hy het wel bewaren/ ende niemandt aldaer negotieren laten soude als de onse/ dien het alleen om den handel te doen was/ ende niet om landt/ Raya Zabrang gaf tot

antwoorde/

antwoorde/dat hy onse Natie alles goedts toe betroude/ende van haer sulck ver- 1606.
noeden niet en hadde / maer verstaen hadde / dat de onse haer plaets begeerden
binnen de fortresse van Bathusabar, daer de plaets kleyn was / ende meest by den Octob.
Adel oft andere bewoont / maer wilde den Admirael landt daer buyten hebben/
hy wilde hem des soo veel gheven als hy behoefde. Dit en was maer een uyt-
vlucht/ overmidts sy haer beschaemt vonden in haeren eysch / doch moet men
haer alles ten besten af-nemen/ende hem selven op haer/ ende hare macht so ver-
te verlaten / als men siet proffijt daer uyt te trecken / Alsoo bleef het teyckenen
voor dat mael na / maer met den monde beloofde hy den onsen soo veel lants
te geven als sy souden mogen van doen hebben/ ende dat op al sulcken plaetse als
sy selve souden begeeren. Op 't gene hy versocht dat den Admirael daer soude
blijven leggen / tot datter andere Schepen uyt Hollant quamen / wert ghe-
antwoort / dat sulcx niet wel en konde wesen / want daer moesten in December
twee Schepen na Hollandt gaen / oft anders noch een gheheel jaer vertoeven /
ende dan en soudense niet bequaem zijn / oock haer victalie verteert / zeylen /
kabels ende anders versleten hebben. Dan tot December toe soude het den
Admirael wel konnen houden ontrent Malacca, ende soo langh als dat duerde
en souden de Portugesen daer niet durven komen. Dat ghevielRaya Zabrang
wel / welcke seyde/ dat hy 't selve sijn broeder aendienen soude / ende gingh daer
mede weder na boven. Ontrent dese tijdt warender inde Vloot noch 1034. eters.

Den 6. October ontrent den avondt is den Admirael te Batusabar ghekomen/ Gesprecck
alwaer hy met Raya Zabrang gesproken heeft van het tweede Contract te on- tusschen
derteyckenen / het welck hy te vooren den Vice-Admirael ghewiegert hadde te Raya
doen/ willende (soo ghesept is) yet meer daer op bedingen. Den Admirael Zabrang
vermaende hem / by aldien sy het Contract voor Malacca gemaeckt niet en wil- ende den
len houden/ dat sy het maer hadden te segghen/ want hy stelde haer op haer vrye Admi-
voeten: Wilden sy oock de saeck van Mallacca niet herbatten/ hy soude 't selve nu rael.
wel alleen doen / als gelegentheyts ghenoegh daer toe wetende/ oft konde hy het
alleen niet doen / soude de omligghende Koninghen / als die van Achem , Queda,
Siam oft Pegu tot hulp nemen/ ende met haer een verbont maken. Daer by
voeghende / dat de Heeren Staten nimmermeer vrede en soude maken met de
Portugesen / sonder alle hare bont-genooten daer in te begrijpen / Raya Zabrang
gaf tot antwoort / dat sy het Contract voor Malacca van waerden hielden / ende
daer by blijven wilden. Daer op is den Admirael by den Koningh gegaen / die
al het gene by sijn broeder gehandelt was geadvoueert heeft / ende het tweede Het
Contract doen schrijven / ende onderteeckent. Hy seyde oock / indien den Ad- tweede
mirael(volgens sijn belofte)te wege bracht/dat de Portugesen in 2.maenden niet Contract
herwaerts en quamen/soo soude hy ondertusschen sijne Stadt ghenoegh konnen wort on-
sterck maken / want sijn volck was nu alle daghe op handen te komen van alle derteec-
de omlegghende Eylanden / om aen de selve te arbeyden. Gelijcke genegentheyt kent.
ende resolutie toonden oock verscheyden persoonen van den Adel / als de Heer
van Delli, Sermachi, Regelela (een verstandigh man) de Tomon-gon, oft Ad-
mirael / ende Seragaraya, die den Admirael baden / dat hy het den Koningh wel
ernstelijck wilde seggen/ende sterck daer op aenhouden/ja hem dreygen/ so verre
hy sijn Stadt niet sterck en maeckte / terstont van daer te vertrecken/ het welcke
sy selve wel doen souden/ maer vreesden hem te verstoren / als wesende een man/
die seer moeyelijck wert/als men hem spreeckt van saken van state/maer wel acht
dagen lang drincken en goet cier maken konde/ sonder moede te werden. Daer-

1606. om oock Seragaraya, alleen by den Admirael wesende/ famiaerlijck tot hem seyde
by soo verre hy de Hollanders wilde senden/ om aen de stercktе te arbeyden/ da
Octob. den Koningh daer aen grooten dienst soude geschieden: maer den Admirael ant
woorde/ dat sulcx buyten alle reden was/ ja groote schande voor al de wereld
wesen soude/ dat Krijghsluyden/ die't geweer wel ghebruycken/ ende noyt den
rugge voor den vyant gekeert en hadden/ souden arbeyden/ ende dat Slaven/ die
niet weerdigh en waren by de minste van sijn volck ghelijken te werden/ daer op
souden staen sien/ voornemelijck als het noch tot bescherminge van de Slaven
haer eygen lant was/ dat oock de Koningh selve sulck volck als de Hollanders
waren/ die tot sijnen dienste quamen/ niet en soude willen tot sulcx gebruycken/
doch dat sy evenwel tot alles bereyt waren. Hier over wert Seragaraya beschaemt
ende seyde/ hy en hadde 't gene voorseyt is maer al boertende gesproken/ ende daer
voor behoorde het den Admirael oock te houden. Den Adel en scheen oock
gantsch niet geneghen te wesen tot pays met de Portugesen/ gelijck haer dan
oock den Admirael in't besonder genoegh onderrecht hadde van der Portugesen
loosheyt/ die anders niet in den sin en hadden/ als haer te bedrieghen/ ende de
Hollanders van haer af te snijden/ om dan met haer te leven gelijck sy wilden/
het welcke de Johoranen, oock wel verstonden.

Den 7. dito/ is den Admirael na den Koningh gegaen/ om sijn afscheyt te
nemen/ ende terwijl hy vast wachte na gelegentheydt om met hem te spreken/
heeft Raya Zabrang tot hem ghesept/ datter 7. of 8. gevangens van Malacca tot
De Portugesen soecken vrede te maecken met die van Johor. Muar gebracht waren/ de welcke verklaerden/ dat de Portugesen souden die van
Iohor aensoecken om vrede/ ende geen moyte daer om te sparen/ want de gene die
nu voor Gouverneur van Malacca quam/ wesende Don Antonio de Meneses,
Sone van Don Duarte de Meneses, eertijts Viceroy van Indien/ hadde verklaert/
by aldien de tegenwoordige Viceroy gheen vrede met de Koningh van Iohor en
maeckte/ dat hy het Gouverneurschap van Malacca niet en begeerden te aen-
vaerden. Waer over de voorsz Raya Zabrang op den Admirael begeerde/ hy
soude de Koningh sijn meeninge daer van af vragen/ want soo verre die tot den
vrede genegen ware/ so was hy geresolveert met de Hollanders te vertrecken/ en-
de na 't Eylant Linga te gaen/ het welck hy met hulpe van de Hollanders wel ver-
hoopte teghen de Portugesen te defendeeren. Doch den Admirael by den Ko-
ningh komende (vont den selven soo wel t' sijn waert gheaffectioneert/ dat hy het
onnoodigh achte daer van breet met hem te spreken/ maer wel van de voorsz ge-
vangenen/ ende de resolutie der Portugesen. Daer op de Koningh antwoorde/
dat hy geen vrede en begeerde/ als geen vastigheyt in haer vindende/ maer niet
dan bedrogh.

Tijdinge van de Portugeesche Armade. Den 9. dito/ is den Admirael aen boort gevaren/ daer hem de Koningh op
den 11. is komen besoecken/ seggende/ tijdinge te hebben/ dat twee van der Por-
tugesen Schepen met drie Galeyen/ ende ettelijcke Fusten/ haer hielden by Pulo
Carymaon, om te convoyeren de Joncken die van Macassar ende Iava met koop-
manschap ende victualie na Malacca quamen/ ende datter noch 7. schepen waren
noordwaerts gegaen/ 't zy wederom na Achem willende/ ofte om het Schip van
Waer over de Hollanders vertrecken. Coromandel oft van Sant Thomé te convoyeren. Over sulcks docht het alle den
onsen gheraden terstondt te vertrecken/ ende dan te besien wat haer voorder te
doen stondt/ soo dat de Galeye reet ghemaeckt werdt om naer Amboyna te gaen
met twintigh oft vijf-en-twintigh Soldaten/ vijfthien oft twintigh bootsghesellen/ ende veertigh Swarten/ die sy voor Malacca ghekreghen ende
noch

noch over ghehouden hadden / ende wert voorts gheresolveert met de Schepen 1606.
voor Sincapura voor Malacca te loopen / om / soo de ghelegentheydt presenteerden / Octob.
den vyant aen te vallen.

Doch hier toe moest het geemeen scheeps-volck eerst toe verwillight worden / daer men al groot spel mede hadde eer men de selve daer toe konde krijgen / overmits sy drie poincten voorwenden. 1. Aengesien elck achtervolgende den artijckel brief / maer gehypotijckeert was op sijn schip / dat ingevalle eenig schip quame te verongelucken / 't volck niet te min haer maenden soude hebben / ende versekert zijn op de heele Vloot. Ten 2. Ingheval ie yemant in 't vechten quame verminckt of verlamt te worden / dat hem sulcks soude vergoedet worden. Ten 3. Wierpen sy oock yets voort vande maniere diemen soude houden in den buyt te deelen. Doch na lange sperttelinge / zijnse met schoone woorden ende beloften in stilte ende tot goedtwilligheyt ghebracht. 't scheeps-volck is onwillig / doch wort ge-stilt.

Den 18. dito / hadden sy by na de lenghte van Malacca, doch so verre t' zee / dat sy noch Stadt noch Schepen en konden sien / dan uyt de mars. Maer den 20. na dat sy geresolveert hadden de Schepen op de rede aen te grijpen / ende datter drie van de hare / namelijck Orangien, de Groote Son, ende de Vereenighde Provintien, een van den vyandt souden aen boort smijten / ende d' ander ses de selve van de ander vyanden beschermen / quamen sy / hoe-wel het heel stil was / soo verre / dat sy alle des vyandts schepen konden tellen / wesende seven in ghetale / ses groote / ende een kleyn / waer van datter twee met de stengen doorgeschooten ofte om laegh lagen. Het schip van de Viceroy / genaemt la Conception, daer Capiteyn op was Don Manoel de Mascarenhas, lach laeghst voor ebbe / ende was het machtighste van allen. Het tweede was 't Galeoen St. Nicolaes, op hebbende 19 metalen ende 5 ysere stucken / daer Capiteyn op was Don Fernando de Mascarenhas, by hem hebbende sijn broeder Don Pedro. Het derde was 't Schip Sant Simaon, daer Capiteyn op was Don Francisco de Sotomayor, die geschooten wiert / ende in sijn plaetse quam André Pesoa. Het vierde ghenaemt Todos os Santos, hadde tot Capiteyn Don Francisco de Norinha. Op het vijfde / genaemt Santa Cruz, was Vice-Admirael Sebastiaen Soares. Van de twee die met de stenghen doorgheschooten laghen / hadden 't een tot Capiteyn Don Paulo de Portugal, ende was 't grootste van allen / het ander genaemt / Sant Antonio, was wat kleyner / ende hadde tot Capiteyn Antonio de Sousa Falcaon. Krijgen de Portugesche Schepen in 't ghesicht.

Den 21. teghen den avont heeft den Admirael sijn twee mede-maggers / die met hem borderen souden / aen boort ontboden / ende wert besloten des nachts ten 2 uren met de staert van de vloet / ende 't opgaen van de maen / den alderzuydelijckste / wesende de Vice-Admirael / te borderen / in plaets van de Viceroy / die met de Vloot de opperste soude wesen / doch des middernachts / als den Admirael nu al gereet was / ende sijn maggers weder tot hem geroepen hadde / seyden sy beyde / dat het niet geraden was de genomene resolutie t' achtervolgen / alsoo daer geen wint was / ende sy perijckel liepen van beneden alle de schepen te geraken / datmen daerom den dagh behoorde te verwachten.

Den 22. dito / des morghens na 't ghebedt / heeft den Admirael het volck / die haer nu alle blijtigh ende wel gemoet vertoonden / tot kloeckheyt vermaent / de anckers doen lichten / ende met de steert van de ebbe na 't Eylant Ilha das Naos gewent / in meeninghe het Galeon Santa Cruz, dat doen beneden alle de schepen lagh / te borderen / doch ghewaer werdende de drochte die van 't Eylant uytsteeckt / heeft het ghewent / ende doen begost de vloet in te breken / en de wint te Slach op de Reede van Malacca.

1606. scherpen / soo dat hy in 't wenden 't voorsz Schip niet en konde bezeylen / noch
oock geen van al d'andere / dan het noorderlijckste / wesende St. Nicolaes, het mach-
Octob. tighste Schip na dat van den Viceroy. Tenhalven van de Vloot komende /
is sijn Schipper Simon Mau by hem ghekomen welcke seyde / dat het goe
ware noch een gangh te wenden / om alsoo met ghemack aen boordt t
leggen / het welck oock de Stuerman confirmeerde. Maer den Admirael
wel siende / indien sy gewent hadden / dat de couragie van sijn volck soud
hebben gesoncken / oock vreesende dat het mocht stil werden / ende hy over sulc
niet en soude uytrechten / heeft geantwoort / dat hy niet en begeerde te wenden
noch te keeren / noch eenige innovatie te maken / maer alleen het Galeoen San
Nicolaes aen boordt te legghen / daer over hy oock by den man te roer gingh
tot hem seggende / dat hy tot sijnen vermane ghereet soude wesen het roer aen ly
te leggen / het welck hy beloofde te doen. De lenghte van 't Galeoen hebbende
wert het roer aen ly geleyt / ende de Dregghen tot de klupsen in-gehaelt / soo da
sy vast lagen. Doch eer den Admirael daer aen quam / deed' hy de boeg-stucken
van 24. pont / de hals-stucken van 18. pont / ende die in 't voor-kasteel ston
den / op hem lossen / dat wel raeckte / Teghen al de ander Schepen en schoot hy
in 't voor-by zeylen niet / maer uyt het Schip vande Viceroy quam een koege
die hem 2. mannen wech-nam. Soo haest sy vast lagen / deed' hy de mus
ketten spelen / 40. man teffens / soo veel als sy konden / ende 4. Granaden uyt de
groote mars werpen / met noch ander vyerwerck. Te loefwaert van hem en
hadd' hy niet konnen komen / maer leyde hem aen back-boordt aen / wel soo
achterlijck als voorlijck. De Grooten Son leyde hem aen stuer-boort aen te loef
waert / ende 't Schip der Vereenighde Provintien, leyde hem achter aen. Hier
nu deed' elck sijn beste / ende den Admirael dede terstont de Kraecks anckers af-
houwen / ende hy met het Cabel-tou dat hy aen den Viceroy hadde / korte de onse
alle dry dicht by den selven / doch het touw wert af-gehouwen / ende de onse dre
ven met haer 3. Schepen na Zee / alsoo de wint uyt de lande was. D'ander
Schepen van onse Vloodt deden elck haer best om wat te raecken / da
oock passelijck toe ging / want sy waren niet verre van de man. Den Admirae
hadde alle de Constapels belast datse al na de hoogte souden schieten / ende liever
te hoog als te laeg / want het volck moet men raken / de Schepen konnen op dit
water / alsoo der geen holle Zee gaet / qualijck in de gront geschoten worden / ge
lijck de voorgaende ervaringe in de voorgaende Batalie genoegh geleert hadd
aen 't Schip van Don Henrique de Norinha, daer soo menighe schoot langhs
Scheeps op-gegaen was / sonder yet te bedrijven. Dat de onse dus dede de Ga-
leoenen aen boordt legghen / was dat sy ghebreck van kruyt hadden / daer
om den Admirael liever hadde sijn leven in perijckel te stellen met sijn volck /
als den vyandt niet te borderen / want met schieten en sagh hy de Armade niet
te verwinnen / of daer moest meer kruyt wesen / ende de Armade moest
vernielt wesen / of de onse en konden gheen vrede in Indien hebben / de Ko-
ningh van Iohor bleef altijt in vreese / ende de Hollanders gediscrediteert. Na
dat nu de onse t' Zee dreven / begeerde des Admiraels volck de Portugesen /
die nu van wegen de musketten ende Granaten uyt de mars / niet langher
boven dorsten blijven / te enteren / 't welck den Admirael niet toelaten wilde /
seggende / dat het noch wat te vroegh was: maer daer was gheen ghehoor /
sy liepen toe met een dolle kop / ende die van de Provintien enterden over haer
boegh-spriet / die van Orangien ende de Groote Son met louter ghewelt ende
macht /

macht/ Daer gingh 't op een houwen en steken / ende sommighe van de onse werden wel gequest/maer daer bleef niemant doot/de Portugesen sprongen veel over boort/ ende werden alsoo doot gesteken/behalven eenige/die den Admirael in 't Schip Orangien, als oock de Fiscael Martinus Apius in de Provintien verghde/ immers daer en bleven maer 7. oft 8. mannen op 't Portugeesche Galeoen in 't leven/ die onder op den ballast gheloopen waren. Dit ginck alles soo knap in 't werck / ende de onse hadden haer soo manlijck/ dat den Admirael die anders matroos wel veel toe betrouwde/ haer even-wel soo veel niet toe betrout en hadde als hy dien dagh sagh dat sy konden doen / want Sant Nicolaes hadde 265. Soldaten op/ behalven de Swarten. Als de Viceroy sag dat de onse 't Galeoen wech sleepten / maeckten de ander 4. schepen zeyl / ende wildense volghen / als niet boven een roer schoot van haer zijnde. Daer over seyden de Schipper Simon Mau ende Stuerman tot den Admirael/ sy moesten haer nu van den man schabeelen/ of souden alle aen malkanderen raken / haddender nu niet meer aen te doen / dewijl het volck met haeren Capiteyn Don Fernando de Mascarenhas, ende sijn broeder Don Pedro, doot waren. Doch den Admirael antwoorde/ dat hy daer niet af en wilde/ ende datse hem daer nu niet weder af en souden praten/ ofte 't Galeoen doen verliesen / ghelijck dat van Don Henrique de Norinha. Ten laetsten riep de Schipper van de Son, Gerrit Hendrickſz Roobol, men soude van den man afleggen / hy soude hem wel bewaren/ ende 't waer beter t' Zee te drijven/ om de rest van de vyants Schepen af te locken na Zee. Dit vont den Admirael wel gheraden / maer vreesde 't schip wederom te verliesen/ belaste daerom den voorsz Schipper/ als hy sage 't selve niet langer te konnen houden/ dat hy dan den brand daer in steken soude/ het welck hy beloofde te doen/ ende alsoo maeckte den Admirael sijn dregghe los / ende raeckten van den Portugees/ in meninge den Viceroy aen boort te leggen. Soo haest hy daer af was/ raeckten der een ander van de vyant aen boort van Roobol, doch schabeelden terstont weder aen malkanderen. Ondertusschen quam den Admirael weder ontrent Roobol, ende sagh/ dat hy St. Nicolaes maer met de Kraecx focke-bras hadde vast gemaeckt/dat een out licht trosken was/ en Roobol hadde al sijn zeylen by ghevelt/ waer over den Admirael tot hem riep dat hy 't Galeoen soude aen brant steken/ doch niet betrouwende dat hy het doen soude / sont 2. mannen tot hem met een Prauken,hem wel expressselijck belastende/dat hy tot 25 plaetsen den brant daer in soude steken / want de bras brekende / was 't Schip terstont achter uyt boven wint/ende de Galeyen warender by/om te bergen. Roobol antwoorde de 2 mannen/ dat hy 't Schip wel bewaren soude/ ende wilde het den Admirael in brandt gesteken hebben/,dat mocht hy selven komen doen. Daer over brack terstont de bras/ ende dry was 't Schip/ 't welck siende Roobol, liep met alle sijn zeylen soo verre uyt de vloot als hy konde/wel een mijl of ander-half. Middeler tijt raeckte de Vice-Admirael een Portugees namelijck 't Galeoen St. Simaon, aen boort/ende terstont noch een ander aen d' ander zijde / waer tegens weder quam de Swarte Leeuw; die den Portugees chargeerde/ ende daer op smeet Mauritius den Portugees mede aen boort/ so dat sy t' samen den brant daer in kregen/ ende hy verbrande met volck met al. Erasmus raeckte het Galeoen Santa Cruz aen boort / ende schooten tegen malkanderen/ doch raeckten weder van een: Doen riep den Admirael tot Erasmus, hy soude 't Galeoen aen stuer-boort weder aen legghen/ 't welck hy dede / ende den Admirael selve meende hem aen back-boort aen te legghen / maer konde sulcks niet te weghe brenghen / overmidts de stilte/

1606.
Octob.

1606. te/ doch dicht by hem henen loopende chargeerde so veel hy mochte. De Portugees raeckte andermael van Erasmus, met ontrent 100 dooden / dan Mauritius raeckte hem na aen boort / waer op den Admirael ende noch eenighe volghden/ soo dat hy hem sonder slagh sonder stoot overgaf / de Capiteyn seer ghequetst zijnde. Dit Galeoen hadde op 11. metalen ende 4. yfere stucken. De Viceroy raeckte met de stilte / ende daer met een kaeck gheboeght by een windt uytter Zee/ een stuck van onse Vloot.

Octob.

Hier mede wert het avont/ende de Galeyen sleepten het Galeoen Sant Nicolaes wech. De onse waren seer vermoeyt/ te meer door dien het heet weder was. De naemen van de principaelste Edelluyden in desen slagh voor Malacca, ghebleven zijn desen: Don Fernando de Mascarenhas Capiteyn op 't Galeoen Sant Nicolaes, ende sijn broeder Don Pedro, beyde sonen van Don Nunho de Mascarenhas, Don Francisco de Norinha Capiteyn van 't Galeoen Totos Sanctos. Bartholomè de Fonseca. Jorge Galvan, ende Don Pedro de Mascarenhas, sone van Don Gironimo de Mascarenhas. Aengaende nu 't getal van de ghemeene dooden/ den Admirael heeft op den 24. November voor Queda afghewoypen een brief van den Viceroy aen Don Alvaro de Meneses, Capiteyn Major van de Armade onder Pulo Boton, daer by oock een Portugees / genaemt Antonio de Prado d'Almeda, schrijft aen een van sijn vrienden/ met name Francisco de Lima, wesende op de selve Armade/ datter in desen slagh ghestorven zijn 521. witte Soldaten/ waer onder vele van sijn bekende. De Viceroy belast oock de selve Armade tegen de onse / so sy by malkanderen waren / niet te slaen. Een ander Portugees schrijft/datter soo veel dooden zijn/ dat hy wel gheluckigh sal wesen die met het leven na Indien raeckt. Dese brieven waren van den 12 November/ gheschreven uyt Malacca.

Edelen in den slagh voor Malacca ghebleven.

Andere dooden.

Den 23 October/ 's morghens liepen de onse na 't schip van den Viceroy toe/ dat een stuck voor uyt na 't landt was. Sy en konden hem niet bezeylen/ doch sagen het Galeoen Sant Simon te lywaert / daer den Admirael na toe liep / hem ghereet makende om 't selve te abborderen / doch daer by komende/ gaven de Portugesen haer op sonder slagh ofte stoot / niet boven de 20. menschen sterck zijnde/ maer hadden wel 45. dooden over boort ghesmeten. Den Admirael dede uyt dit Galeoen metten eerste lossen 14 metalen ende 2 yfere stucken/ met ontrent 3000 pont kruyts/ ende een deel wijn/ vleesch ende visch. Alsoo is desen Scheep-strijt afgeloopen/ waer in de onse verovert hebben 4 Galeoenen/ sonder verlies van volck dat de pijne waert zy te schrijven/ 't welck voorwaer een heerlijcke victorie was/ doch de onse hebbense self bloedigh gemaeckt/ want de Witte ende Swarte Leeuw, de Vice-Admirael, ende 't Schip de Geunieerde Provintien, hebben haer boots ghesonden met 75 man / waer onder oock eenighe van de meeste waren / als Claes Jansz Melcknap Schipper van de Witte Leeuw, Jaques de Colenaer Opper-Koopman / ende Hans van Haghen Onder-Koopman op de Swarte Leeuw, om het volck dat uyt het brandende Galeoen Santa Cruz quam te plunderen / maer zijn met het selve altemael opghesprongen / ende jammerlijck om-ghekomen. Godt de Heere wil 't haer vergeven / die oorsaeck zijn van dit verlies.

Verove-ringe van noch een Galeoen.

De vyant hadde noch 3. schepen op 't drooge op den modder geanckert/ dese soude de Admirael gaerne mede vermaent hebben/ wert derhalven geresolveert/ dat men des anderen daegs den 31 October soude gaen setten een steenworp van die Schepen/ soo om niet beschadight te worden / indien de vyant daer eenigh

wier-

vuerwerck hadde ingeleydt / als om van soo na by alle middelen aen te wenden 1606.
om den brant in de Schepen te krijgen. Doch ontrent der Sonnen ondergangh/
zijnder springers in de Schepen aen-gegaen / ende terstont volgde daer de brant Octob.
op / soo dat de onse nu van de moeyten ontslagen waren. Waer uyt te speuren
was hoe vol vreese de vyant was / datse niemant hadde konnen krijgen / die de-
selve Schepen soude bewaren.

Naerder beschrijvinge van de Portugeesche Armade.

„ De Koninck van Spanjen siende / dat de Hollanders dagelijcx stercker nego-
„ tierende in Oost-Indien / ende by sommighe Koningen / die sijn tyrannye moe-
„ de waren / wel ontfangen / heeft de sake ter herten genomen / ende 't voorleden jaer
„ 1605. naer Indien gesonden een nieuwen Viceroy / die lange in 't hof tot Valla-
„ dolid verkeert / oock een huysvrouw daer van daen gekregen hadde / ende wel in
„ des Konincks gratie stont / met name Don Martin Alfonso de Castro, jonghste so-
„ ne van Don Antonio de Caxcais, met 9. schepen / meest Galeoenen wesende / ende
„ een goede partije volcks / waer van de 4. gedestineert waren recht van Portu-
„ gael na Malacca te gaen / doch te Goa zijn aengekomen. Daer zijnde / heeft de Vi-
„ ceroy begost preparatie te maken / om alle Hollanders uyt Indien te verdrijven /
„ ende principael om te straffen de Koningen die met de Hollanders genegotieert
„ hadden / want dat de selve eenige Kasteelen daer te lande souden ingenomen heb-
„ ben / daer en wist hy noch niet van / oft en konde hem selven sulcx niet inbeelden /
„ tot dat Pater André Pereira, wesende een van de principaelste Jesuyten van Am-
„ boyna, te Goa komende / hem verklaerde ende in 't langhe verhaelde het in-nemen
„ van dat selve Eylandt / als oock van Tydore, door den Admirael Steven van der
„ Hagen gedaen. Waer over de Viceroy hem seer gehaest heeft / ende van Goa ver-
„ trocken is in 't beginsel van May / wesende de tijdt van 't groot Mousson, anders
„ soude moeten vertoeven / hebben tot in Sept. Voor sijn vertreck van Goa, liet hy
„ uyt des Konincx naem publiceren / dat alle Edelluyden / op verbeurte van hare
„ mercedes, dat is / van de Capiteynschappen der Fortressen daer sy over ghestelt
„ waren / haer met hem souden enbarqueren / op desen tocht. Lichte oock al des
„ Konincks geldt uyt alle plaetsen in Indien / ende dede alle Koopluyden contri-
„ bueren na / jae boven haer vermoghen / tastende daer beneffens aen alle publijc-
„ ke huysen / ende brengende alsoo te wege dese groote Armade / welcke bestont uyt
„ 18 Galeoenen / 4 Galeyen / 1 Carveel / ende 23 Fusten / op hebbende 3700 witte
„ mannen / te weten 2934 gemonsterde Soldaten / ende 780 witte bootsgesellen /
„ len / behalven de swarten / die noch wel soo veel waren. In-voegen dat de staet
„ van Indien noyt soo grooten Armade en heeft opghebracht / ghelijck sy dan
„ oock gantsch niet en twijffelden / of souden het geheele zuyder quartier van In-
„ dien alsoo suyveren / dat daer voortaen niemandt meer met de Hollanders en
„ souden durven handelen / want hadden hare macht soo na by den anderen ghe-
„ bracht / datter niet een schip in gantsch Indien overgebleven was / soo dat in-
„ diender doenmaels eenighe schepen uyt Hollandt in Indien aenghekomen had-
„ den / souden al mogen doen hebben wat sy gewilt hadden / sonder eenigen tegen-
„ stant te vinden / op de gantsche kuste van Malabar.
„ 1 Het Schip van den Viceroy / genaemt Nossa Senhora da Concepcion, groot
„ 500. last stijf / daer Capiteyn op was Manoel Mascarenhas hadde op 24. meta-
„ e stucken / ende 180 witte ghemonsterde Soldaten / behalven sijn swarte ende
„ witte bootsgesellen / die noch wel soo veel waren. Dit Galeoen is den 29. Oc-
tober

1606. „ tover door den Vice-roy voor Malacca verbrant/ uyt vreese van den Hollanders in
——— „ handen te vallen.

Octo. „ 2. Sant Salvador Vice-Admirael/ groot 450 last/ daer Capiteyn op was Alvaro de Carvalho, hadde op 18 stucken/ ende 180. witte Soldaten/ behalven bootsgesellen ende Swarten. Dit Galeoen is door den Admirael Matelief op den 18. Augusti by Cabo Rachado verbrandt.

„ 3. Sant Nicolaes, groot 400. Last/ daer Capiteyn op was Don Fernando Mascarenhas, hadde op 19. metale ende 3. yseren stucken/ met 160 witte Soldaten. Dit Galeoen is by den Admirael Matelief op den 22. October voor Malacca geabbordeert/ overwonnen (so datter maer 8. persoonen van te lijf en bleven) ende den 29. dito door den Vice-roy verbrant.

„ 4. 't Galeoen van Don Henrique de Norinha groot 450. last/ op hebbende 14. metale stucken / ende 160. Soldaten / is by den Admirael Matelief op den 18. Augusti voor Cabo Rachado overwonnen.

„ 5. Santa Cruz, groot 300. last/ daer Capiteyn op was Sebastiaen Soarez, op hebbende 80. witte Soldaten/ ende 10. metale stucken/ is by den Admirael Matelief op den 22 October voor Malacca verovert/ geplundert ende verbrant.

„ 6. Sant Simaon, groot 450 last/ daer Capiteyn op was Don Francisco de Sottemayor, op hebbende 160. witte Soldaten/ 16. metalen ende 2. ysere Stucken/ is den 23. October voor Malacca overwonnen/ gheplundert ende verbrant.

„ 7. Todos os Santos, groot vier hondert last/ daer Capiteyn op was Don Francisco de Norinha, op hebbende 130 Soldaten/ is den 22. October voor Malacca in den brant geschoten/ sonder yet te salveeren.

„ 8. 't Schip van Duarte de Guerra, groot 300. last / op hebbende 160 witte Sold/ten/ ende 15. metale stucken/ is by Cabo Rachado op den 18. Augusti verbranta sonder yet te salveeren.

„ 9. Nossa Senhora do Socorro, Capiteyn Gutierre de Monroy, groot 400. last/ op hebbende 140. witte Soldaten/ ende 15. metalen stucken.

„ 10. 't Galeoen Sanct Antonio, groot 120. last/ Capiteyn Antonio de Sousa Falcaon, op hebbende 47. witte Soldaten / ende 10. metalen stucken/ is den 29. October voor Malacca in de gront geraeckt.

„ 11. Nossa Senhora das Mercés, groot 400. last/ Capiteyn Don Alvaro de Meneses, op hebbende 120. witte Soldaten ende 14. metale stucken.

„ 12. 't Galeoen van Jacomo de Morais Sermento, groot 400. last/ op hebbende 80. witte Soldaten/ ende 14. metalen stucken.

„ 13. 't Galeoen van Jan Pinto de Morais, groot 400. last / op hebbende 140. witte Soldaten/ ende 15. metalen stucken.

„ 14. 't Galeoen van Jeronymo Botelho, groot 250. last/ op hebbende 100. witte Soldaten / ende 12. metalen stucken.

„ 15. 't Galeoen van Manoel Baretto, groot 250. last/ op hebbende 100. witte Soldaten/ ende 12. metalen stucken.

„ 16. Sant Martinho, groot 400. last / Capiteyn Don Luis Lobo, op hebbende 150. witte Soldaten / ende 22. metalen stucken / is by Manar op 't Eylandt Ceylon gebleven.

„ 17. 't Galeoen daer Capiteyn op was Don Paulo de Portugal, groot 600. last/ op hebbende/ 12. metalen stucken/ maer geen gemonsterde Soldaten / dan wel veel Koop-luyden ende andere Passagiers / was ghedestineert te gaen nae China, maer is den 29. October door den Vice-roy voor Malacca in

in brant gesteken / uyt vreese van den Hollanders in handen te vallen. „ 1606.
18. 't Galeoen van Capiteyn Don Antonio de Meneses, tegenwoordigh Gou- „
verneur van Malacca, hadde gheen gemonsterde Soldaten op / maer wel veel „ Octo.
Koop-luyden ende Passagiers / mede zijnde ghedestineert naer China, doch is by „
Cabo de Comorin gebleven. „
Van de vier groote Koninghlijcke Galeyen isser een schadeloos gheraeckt „
op Cabo Rachado. Op dese vier ende de dry-en-twintigh Fusten waren 854. ghe- „
monsterde Soldaten / behalven de Boots-ghesellen / Roeyers ende ander ghe- „
spuys. „
Met dese groote macht was de Viceroy van meeninge voor eerst te gaen naer „
Achem, aldaer een Fortresse te maken op het strandt / daer de Koningh van „
Achem de sijne heeft/ende den selven Koningh te verdrijven/oft onder contributie „
te brengen. Van daer na Johor te gaen / ende den selven Koningh uyt te roeyen / „
Pahan ende Patane te destrueren / als oock de Eylanden van Amboyna ende Ter- „
nate. Als nu dese Armade tot Achem niet uyt en rechte / gingh hy voort na „
Malacca ende komende by Pulo, Pinaon, hoorden daer eerst dat de onse voor „
Malacca laghen / ende meenden over sulcx datse het al ghewonnen hadden / „
want verhoopten de onse op het landt te betrapen / eerse t' Scheepe souden kon- „
nen gheraken / immers hadden gantsch gheen opinie / dat de onse voor Malacca „
gemartelt zijnde/ende haer kruyt verschoten hebbende/ noch even-wel den Vice- „
roy souden durven bejegenen. Haer opset was alleen terstondt te borderen / „
Schip teghen Schip te waghen / ende alles aen brandt te steken / want als „
sy twee Scheepen verliesen teghen den onsen een / dunckt haer datse noch win- „
nen / overmidts de Koningh niet en vraeght noch na Schepen noch na kosten / „
als hy maer de Hallanders uyt het vaer-water houden mach. Sy hadden haer „
oock beroemt met dit ghewelt den staet van Indien in volle versekertheyt te „
stellen / ende na der Portugesen seggen en was Indien niet machtigh sulcken „
Armade weder op te brenghen in 6. jaren / te min overmidts de winninghen „
oock seer sober vielen / ende de Koop-luyden niet meer soo en konden contribue- „
ren / als sy voor henen gedaen hadden. Andre Furtado hadde aen den Viceroy „
geschreven / datter in 't zuyder quartier in de 30. Hollantsche Schepen waren / „
des niet teghenstaende waren de Portugesen soo verwaent / datse meenden het „
moest al wijcken wat haer teghen quam / niet eens droomende dat hem ye- „
mandt teghen den Viceroy ende de heele macht van Indien soude durven „
setten.

Beschrijvinge van de Stadt Malacca.

De Stadt Malacca is ghelegghen aen de Malaysche kusten / in de enghte die 't „
landt van Sumatra met de selve kusten maeckt / op 2. en een half Graden be- „
noorden de linie Equinoctiael / op een vlack velt / hebbende eenen bergh alleen „
in 't midden van de Stadt/wiens voet by na de geheele Stadt beslaet/ behalven „
datter een weynigh pleyns is aen de Noord-Oost-zijde. De kuste streckt Zuyt- „
Oost ende Noord-West. Aen de Noord-West-zijde loopt een reviere neffens de „
Stadt in Zee / die met laegh water versch / met hoogh water sout is / wijt we- „
gende wel 100. voet / daer een stercke stroom uyt en in vloeyt. Het Landt over de „
Rivier is tamelijck hoogh / ende de Rivier heeft een houten Brugghe. Aen de „
Zuyd-oost zijde is 't al Morassigh Landt / soo dat men der met geen spade in „
d' aerde steken kan/of daer is water/ ja leyt op sommighe plaetsen onder water/ „
voor

1606. „ voornamelijck als 't yet regent/ want dan leyt deselve zijde meest onder/ behalven
—— „ de Strandt / die mach als dan een knye boven water staen. Daer is een upt
Octob. „ wateringh dicht by de Stadt / waer in sy het water upt de velden losen / ende
„ over de selve leyt een steenen brugghe. Rondtsom de Stadt is 't vol Hoven ende
„ Cocos boomen / seer ghenoeghlijck om sien / principael aen de Noort-West-zij
„ de/ daer voor 't belegh veel schoone tuynen ende speel-plaetsen stonden. Het re
„ genter ghemeenlijck 't gheheele Jaer deur 2 of 3 mael de weecke / uytgheno
„ men in Januario / Februario ende Maert. De Stadt/ naer gissinghe/ heeft
„ in 't ommegaen ontrent 1800 treden / waer van de 600 stijf teghen de Zee
„ met een stercke muer beset zijn / de ander 600 of niet wel soo veel strecken
„ langhs de Rivier / ende stijf 600 aen de Oost-zijde langhs 't Landt. Langhs
„ de Rivier is een stercke steenen muer / ende in 't Noort-Oost eynde een sterck
„ steenen Bolwerck / ghenaemt Sant Domingos. Van daer tot weder aen 't wa
„ ter is de muer van Taypa, tot een sterck Rondeel toe / ghenaemt Sant Jago
„ aen de voet van de Zee/ aen de Zuydt-Oost zijde / doch onderweghen ontmoet
„ men twee bolwercken / een van Taypa, ghenaemt Sant Antonio, oft Madre de
„ Deos, legghende ten halven tusschen 't bolwerck Sant Domingos ende 't Ron-
„ deel Sant Jago , ende een vierkant is binnen twee oft dry Jaren herwaert
„ ghemaeckt van steen ende kalck / ghenaemt As onze mil virgenes, tusschen
„ Madre de Deos ende Sant Jago. Oock is 't van Sant Jago tot Madre de Deos me
„ steeckaden 18. voet hoogh beset twee vadem van de wal nae buyten / ende
„ van Madre de Deos tot Sant Domingos is een nieuw ghegraven gracht/
„ doch niet wijdt. Boven op de Stadt in de Stadt staet het Jesuyten Kloo
„ ster Sant Paulo, van daer kanmen rondtsom de Stadt uytsien/ ende alle het
„ velt rondtsom met geschut bevrijden. De naeste berghen aen de Stadt zijn die
„ daer het Minne-broeders Klooster op staet/ ghenaemt Madre de Deos, het
„ welck men met een gotelingh van 1500 qualijck kan toeschieten/ anders en
„ zijnder gheen berghen ontrent. Aen de Zeekant is 't over al verre vlack / ende
„ met leegh water valt het wel twee roer schooten droogh/ altemael weecke slijck-
„ grondt / soo datter met leegh water niet aen te komen is / ende met een daghe-
„ lijcks ghety seer qualijck. Daer legghen twee Eylanden ontrent de Stadt/
„ een aen de Zuydt-Oost zijde / ghenaemt Ilha das Naos, 't welck van de Stadt
„ mach beschoten worden / het ander aen de Noort-West-zijde / heet Ilha de Pe-
„ dra, daer men steen tot het ghebouw van de huysen haelt / dat men niet be-
„ schieten en kan. De Schepen Kraecken ende Galeoenen legghen tusschen de
„ selve twee Eylanden op vier oft vijf vadem / ende en konnen van de Stadt
„ niet beschoten worden/ doch van Ilha das Naos in 't wilde. De kleyne Schepen
„ legghen in de Revier / ende die wat grooter zijn tusschen Ilha das Naos ende 't
„ vaste landt/ daer een kil is/ setten 't oock wel teghen de strandt aen / want kon-
„ nen gheen quaet doen / door dien het over al weeck is. Doen den Admirael
„ Matelief voor de Stadt quam / mochtender wesen / soo binnen de selve/
„ als in de voor-steden behalven de vreemdelinghen die dagelijcks ginghen en
„ quamen / ghelijck hem een ghevanghen Monnick verklaerde / sulcks by de
„ rol van de kercken te weten / ontrent 12000. zielen / waer onder by de 3000.
„ weerbare mannen. In de voorsteden (seyde hy) waren 5. Prochien/ waer van
„ het volck altemael in de Stadt ghevlucht was: De eerste Prochie hiet Sant
„ Thome staende in Campo Clin aen de Noordt-West zijde van de Stadt/ onder
„ dese woonden. 2000. zielen.

De

De Prochie dicht op de revier behelsde.	1800 zielen. ,,	1606.
San Lorenzo aen de zuyt-zijde.	2000 zielen. ,,	——
Nossa Senhora da Peidade aen de zuyt-oost zijde op strant.	2000 zielen. ,,	Octob.
Nossa Senhora de Guadalupe vijf mijlen de Revier op.	600 zielen. ,,	
De Stadt Malacca, binnen haer mueren over de	3000 zielen. ,,	
Somma witten en swarten	11400 zielen. ,,	

In dese somme mochten wesen ontrent 300. Witten/ de reste waren Half-
slachten/ Inboorlingen/ ende Swarten/ soo slaven als vrye. Men hadde den
Admirael altijt veel wijs gemaeckt van de groote ongesontheydt van Malacca,
doch heeft na neerstich ondervraghen heel anders bevonden / kan oock niet be-
dencken van waer de ongesontheydt haren oorspronghe soude hebben.
Want de Stadt leydt op de Zeekandt / ende steeckt met een punct in Zee/
is meestendeel bergh / met een klare Revier daer neffens / heeft schoo-
ne wateren om te drincken / ende voornemelijck staeter een put aen de
voet van het Klooster Madre de Deos, die 't beste water heeft van de We-
reldt. De Landouwe is mede gheheel frisch / ende tot alle ghewas bequaem/
vanneerse maer wel bebouwet werde / ghelijck men der dan naest dry of
vier jaren herwaerdts heeft begonnen Rijs te zaeyen/ die daer seer abon-
dant wast/ ende de beste is die men daer ontrent vint. Indien de Portuge-
sen curieus waeren/ men souder by maniere van spreken een aertsch Para-
dijs af maken/ ende de Revier met weynigh kosten rontom de Stadt leyden.
Het wijtste dat de Portugesen van daer bewoonen/ is Nossa Senhora de Gauda-
lupe, legghende ontrent 5. mijlen de Revier op. Dan volghter een volck ghe-
naemt Mauancambos, die onder den Koningh van Johor ghehooren / doch meest
vrede hadden met Malacca, daer sy Betel, Arack ende fruyten te koop brachten/
doch met dit belegh warense vyant ghewoorden. Aen de zuyt-oost-zijde / ses mij-
len van Malacca vloeyt de Revier Muar, daer het volck mede onder den Ko-
ningh van Johor staet/ die aldaer oock een Sabandar heeft: Aen de Noordt-West-
zijde weet men niet / dat de Portugesen eenighe wooninghen verre van de
Stadt hebben. De Stadt is wonder wel gheleghen tot den handel op China,
de Molucas, ende alle de omlegghende plaetsen. Indien den handel vry wa-
re/ 't soude een groote Stadt worden/ doch door de tyrannye van de Capitey-
nen/ die alle dry jaren verandert worden/ soeckende elck twee hondert duy-
sendt Croonen/ binnen den selven tijdt te veroveren/ ende gheen sorghe dra-
ghende voor den welstandt van de Stadt/ maer de vreemdelinghen quellende/
soo veel sy moghen/ om haer besonder profijt/ en woonender niet veel heel rijc-
ke luyden/ behalven noch dat de Inwoonders doorgaens heel milde zijn in 't
verteeren/ houdende groot huys alleen op haer dagelijckse winninghe/ die by
na seecker gingh/ eer de Hollanders in 't zuyden begosten te komen/ waer door
't nu seer ophoudt/ ja soo seer/ dat Malacca vergaen moet/ indien de Hollan-
ders continueren in 't zuyder quartier te varen/ al en belegghense oock de
Stadt met gheen macht van volck. Oock en maecken de Portugesen selve
gheen staet de Stadt te moghen bewaren/ want alsser gheen handel is/ soo en
is de Stadt/ overmidts de dierte der lijftocht/ niet met allen. In 't belegh
by den Admirael Matelief ghedaen/ zijn soo ghestorven ende gheschoten/ als
verslaghen ende wech ghelopen/ achtervolgens de Kercken rolle/ ontrent de
6. duysent menschen/ ende de Jonghe Palm-boomen alsoo ghedestineert/
dat

1606. „ dat de Stad in 16. jaren tijts niet tot haren voorigen staet en sal konnen geraken

Octob.

Continuatie van 't Journael ofte Dagh-register van den Admirael C. Matelief.

Wat de Hollanders na den slach voor Malacca gedaen hebben.

Nae den Scheep-strijdt voor Malacca, heeft den Admirael het gheschut uyt de veroverde Galeoenen doen lossen/ zijnde in alles 22. metalen ende 2. ysere stucken/ waer onder een metalen stuck van 4300. pont/ een van 4000. twee van 2300. twee van 2200. drie van 2000. twee van 1700. twee van 1600. twee van 1400. een van 800. twee van 700. twee van 600. twee van 500. De Galeoenen die dapper doornaeyt waren van schieten/ werden in brandt ghesteken. De Hollandtsche Schepen hadden oock niet al vry ghegaen / ende met namen hadde 't Schip Orangien op de boegh neffens 't water een steenen koegel gekregen/ die/ hadde hy van yser gheweest / wel 100. pont swaer soude gheweest hebben/ soo dat sy soo leck waren/ dat sy niet konde doen/ te min/ om datse door de landelijcke winden ende stilten veel daghen besich waren / sonder aen de wal te konnen raecken. Ondertusschen heeft den Admirael gesocht de ghequetste ende gevangene Portugesen/ wesende ontrent 200. soo Soldaten en Boots-volck als Koop-luyden/ na landt te senden. Hy ontboot den Viceroy/ dat hy hem alle de Hollanders senden soude die hy hadde/ so in de Armade als binnen Malacca ende elders in Indien/ daer teghen wilde hy hem wederom senden alle de Portugesche soo wel ghequetste als ghesonde Soldaten die in sijner macht waren/ maer de Capiteynen ende luyden van middelen souden hem een seeckere recognitie betalen voor haer vryheydt / sulcke nu warender maer vier oft vijf/ die elck vijf oft ses hondert Kroonen konde geven. De Viceroy antwoorde/ dat hy wel alle de Hollanders soude senden die teghenwoordigh op de Armade ende in Indien waren/ maer in den eysch van de recognitie voor de libertеyt van d' ander persoonen was hy verwondert/ als wesende een saecke die in Indien niet ghebruyckt en wort/ begeerde daerom dat niet alleen de Soldaten/ maer oock de Capiteynen en Koop-luyden hem souden ghesonden worden. Hier op schreef den Admirael wederom / dat de Viceroy de geck met hem niet en soude scheeren/ dewijl hy by na 200. Portugesen hadde/ ende de Viceroy maer 4. oft 5. Hollanders/ daerom hy oock geen reden hadde den Admirael soo een onbillijcken eysch voor te houden / doch soude hem wel tot reden brenghen/ want indien hy de Hollanders van dien nacht/ wesende den 28. October/ niet en sont/ soude des morgens vroegh alle Portugesche Soldaten doen over boort werpen / ende alsoo een exempel statueren / op dat de Portugesen de Hollanders niet langher voor sotten mochten houden / maer vernemen datse met mannen te doen hadden/ die haer wel konden verwinnen / ende oock de vruchten van hare victorie ghenieten. Seyde wijders/ dat die den Viceroy gheen dienst en dede / die hem sulcks was radende / ende het leven van 200. persoonen soo weynigh achte (die hy giste André Furtado de Mendonca te wesen) om alsoo dees Viceroys regeeringe voor de werelt hatelijck te maken.

Gevangen Portugesen op rantsoen ghestelt.

Daer was oock by den breeden Scheeps-Raet geresolveert/ dat de twee Capiteynen van de Galeoenen André Pesoa ende Sebastiaen Soarez, met twee jongmans neven van den selven Soarez, Joan Brævo, Capiteyn op 't Galeoen van Don Antonio de Meneses, aenkomende Gouverneur van Malacca, een Koopman ghenaemt Fernando del Mercado, ende een Paep/ tot recognitie van hare libertеyt / soude betalen 6000. Malaysche Ducaten voor het ghemeen Scheeps-volck

volck / om 't selve te willigher te maecken tot slaen tegen de resterende seven 1606.
Schepen van de Armade / want Matroos was wat onwilligh / met Octob.
dat hy gheen buydt in de veroverde Galeoenen en vondt / daer hy met soo grooten perijckel om gevochten hadde. Dese resolutie was den Admirael tegen de borst / die ongeerne den naem hadde van d'eerste te wesen die het rantsoneren in Indien opbracht / doch volgde de meeste stemmen / ende 't ghelt werdt met groote moeyte ghekreghen / waer van elck man hooft voor hooft tot sijn deel kreeg ontrent vijf stucken van achten / want waren doen ter tijdt noch in ghetale 951. hoofden / onder kleyn en groot.

Den 28. October / alsoo den Admirael 's morghens niemant van landt en Andere vernam / was hy ghesint alle de Portugeessche Soldaten over-boort te smijten / tegen gheweijl de gevangenen Hollanders niet aen en quamen / dede derhalven het ghe- Hollanders upt- woonlijcke teycken om den breeden Raet aen boort te roepen / die terstont quam. gelaten. Doch also sy met malcanderen besich waren / quamender twee Prauwen van lant / mede brengende dry Hollanders / die verklaerden / datter aldaer niet meer en waren / maer wel noch vier oft vijf in de Armade by Nicobar, ende sy alsoo de gherantsoende Portugesen den eersten November naer landt ghevaren / den Admirael een memorie mede ghevende aen Rodrigo d'Acosta af-ghesonden van den Viceroy / dat hy soude procureren / dat alle de ghevangen Hollanders in de Armade wesende / als oock in Indien mochten ghesonden worden na Johor, tot recognitie van het welcke hy oock een paspoort kreeg / van een jaer lang te moghen varen daer 't hem beliefde / sonder van de Hollanders ghemolesteert te moghen worden / immers niet op twee duysendt Ducaten na aen goedt / dat hy voor hem selven souden moghen salveren / maer wat men meer by hem vondt / dat soude verbeurt zijn. Dit was Acosta seer aenghenaem / ende maeckte hem te neerstiger om de gebangen Hollanders na Johor te schicken.

Den 2. 3. ende 4. November 1606. waren de Hollanders besich met het Novem. Scheepken Santjago (dat sy genomen hadden komende van Negapatan) te lossen / Een Van den Rijs / die heet ende verbroeyt was / wierpense so veel over boort / dat het Scheepjen geno- ballast scheeps bleef. Daer waren in 37. balen met kleetjens / waer van de breeden men by Raet resolveerde datter 17. souden gedeelt worden onder het volck / alles om haer de Hollanders. willig te maken tegen de rest van de Armade te gaen slaen. d'Ander 20. balen werden met het selve Scheepjen naer Amboyna gesonden / dat in Macassar soude aenloopen / ende aldaer goeden Rijs koopen / om Amboyna te versien. Daer wert oock wat kruyts mede gesonden / met 20. Bootsgesellen / 20. Soldaten / ende 40. Swarten / die aldaer souden arbeyden aen de fortificatie / totter tijdt toe dat den Admirael selve daer quame / 't welck na gissinghe wesen soude op 't lest van December.

Na dat het voorsz Scheepjen op Amboyna was afgevaerdigt / hebben de Hol- Die landers haer beste gedaen om de resterende seven Schepen van de Portugeessche t' zeyl Armade te vervolgen / ende zijn den 12. November ghekomen by Pulo Pinaon. gaen nae Den Admirael sondt het Schip de Groote Son in Zee / om wacht te houden / of Queda. men yet konde vernemen / ende de Kleyne Son nae Queda, met den Ambassadeur die den Koning van Queda aen die van Johor gesonden hadde / om den Admirael te bidden / dat hy by hem quame / met presentatie dat hy al de Portugesen te lande soude aengrijpen / ende den Admirael te water. Hadde oock aen den Admirael selve gheschreven dat hy met de Hollanders socht te handelen / ende dat men hem een Jacht soude senden / ende wat in de Por-

1606. tugeeſſche Schepen gebonden wierdt / dat ſoude voor de Hollanders weſen / wa
men aen landt veroverde / voor den Koningh. Was (ſoo de voorſz Ambaſſadeur
Novem. ſeyde) dapper op de Portugeſen ghebeten / om dat ſy hem in ſijn jonckheyt ghe-
vanghen hebbende / hondert Bahar peper tot rantſoen hadden doen gheven.
Hierom ſocht hy by alle middelen ſijn leedt te wreecken / doch vreeſde ſulcx alleen
te beginnen / ſeggende / indien ick ſchoon die doodt ſmijt die aen landt zijn / ſoo
houdenſe doch hare meeſte goederen in de Schepen / ende loopender mede wech.
Niet teghenſtaende deſen haet / ſoo ontſiet hy evenwel de Portugeſen / want als
de Viceroy voor by Queda na Malacca voer / heeft hy hem door ſijnen Ambaſſa-
deur wellekom geheeten / ende den brief ghesonden / die den Admirael aen hem
gheſchreven hadde. In ſomma ſoo veel macht als de Hollanders oft Portu-
geſen hebben / ſoo veel vrienden hebben ſy aen deſe Mahometiſche Koningen / die
doch alle den Chriſtelijcken name zijn hatende. Den Admirael vondt noch-
tans geraden vriendtſchap met hem te maken / om hem met de Portugeſen
in vyandtſchap te helpen. Sont derhalven neffens den voorſz Ambaſſadeur
den Opper-koopman van 't Schip Amſterdam genaemt Jaſper Ianſz, ende een
Aſſiſtent / ſoo om den Koningh te begroeten / als om hem aen te ſeggen / dat hy al-
daer gekomen was tot ſijnen dienſte / om de Portugeſen te helpen verdrijven.

Daer ſy aenkomen / ende van 's Koninex weghe beſocht worden.

Den 19. dito / zijn ſy voor Queda gekomen / alwaer den 22. by haer gekomen
zijn de twee perſoonen die den Admirael voor henen derwaerts geſonden hadde /
met twee van des Koninex Edelluyden / mede brengende brieven van credentie.
Tot deſe ſeyde den Admirael / dat hy daer gekomen was door begeerte van haren
Koning / de welcke / indien hy vrientſchap met de Hollanders begeerde te hebben /
hem als nu mocht verklaren vyandt van de Portugeſen / ſoo wilde hy hem de
ſelve helpen verdelgen. Ten 2. dat men hem ververſſchinge ſoude doen hebben
voor ſijn geldt. Ten 3. indiender ladinghe waer te bekomen / dat hy daer
wel een Schip begeerde te laden / doch ſulckx moeſt in aller haeſt gheſchieden /
want hy ghedwongen was de Portugeſen te vervolghen / dat ſy hem niet en
ontquamen. De Edelluyden gaven tot antwoorde / doen de Koningh ſulcx aen
die van Johor ende aen den Admirael ſchreef / doen warender veel Portugeſen
in Queda, maer nu weynigh / derhalven / als hy nu ſulcx dede / ſoo mochten
de Portugeſen lichtelijck komen / ende ſijn landt verderven. Maer wilde den
Admirael beloven daer te blijven / ende hem te beſchermen / ſoo wilde hy doen
al wat men op hem begeerde. Van ververſſchinghe ſouden ſy de Schepen ſoo
verre verſien als van noode ware / ghelijck dan de Koningh ſijn volck alreede
ghebeden hadde van alles aen de Schepen te brenghen. Hoe wel men nu hier
uyt ghenoegh ſien konde / wat de Malayen voor luyden zijn / ſoo ſimuleerde
nochtans den Admirael / ende gaffe de beſte woorden / die hy konde / ſenden-
de wederom twee mannen aen den Koningh / met inſtructie hoe ſy aldaer ſou-
den handelen. Deſe wederom t' Scheep komende brachten den Admirael een
ſchenckagie mede van een van de vier opperſte Raden des Koninex / weſende
een Peguaen, die hem in 't ſecreet dede aenſeggen / hy en ſoude niet aen landt ko-
men / voor en aleer hy volkomelijck met den Koningh ware geaccordeert / want
hy des Koninckx hert niet en kende / hoewel hy uyterlijck ſcheen een vyandt
te zijn van de Portugeſen. Dit badt hy dat men doch ſecreet houden wilde /
anders ſoude het hem ſijn leven koſten. Den Admirael dit hoorende / wiſt niet
of hy lacchen of ſchreyen ſoude / doch gheloofde van de waerſchouwinghe ſoo
veel als hem dienſtigh was / vermoedende dat de Peguaen wel mocht van de
Portu-

Portugesen op-gemaeckt zijn / om de Hollanders van den Koning afkeerigh te maken/ want het was te veel vertrout soo grooten secreet aen een vreemdelingh te openbaren/tegen sijn eygen Heer ende Koning. Immers de luyden aldaer verstaen haer op de Florentijnsche Compassen wel / al en hebben sy met Machiavel noyt ghevaren. 1606. Novem.

Twee Edelluyden van Queda gesonden aen den Admirael.

Den 24. November/ ontbood de Koningh aen den Admirael door twee Edelluyden/ die op de mont van de Revier wacht hielden/datter twee kleyne Prauwen in de Revier lagen / daer in 8. Portugesen ende 32. Swarten / welcke wegh wilden / dat hy daerom sien soude de selve in te houden / ghelijck dan de selve Koningh den voorsz Edelluyden al voor desen belast hadde den Admirael te waerschouwen / soo wanneerder eenige Portugesen uyt de Revier wilde vertrecken. Den Admirael heeft het Jacht en de Galeye daer na toe gesonden / die den selven dagh ende nacht in de mont van de Revier souden blijven de wacht houden/ nae dat hy sulcks den breeden Raet hadde gecommuniceert / die alsdoen oock besloot / alle de Swarten die in 't Scheepjen van Negapatan gheweest hadden / Slaven zijnde / aen den Koningh van Queda te geven. Den selven nacht quam de Commandeur van de voorsz Hollantsche Galeye Pieter van der Duffen, ende bracht den Admirael vijf Portugesen / die van de Maleyen quamen ghevloden / hebben 13. daghen van Mallacca gheweest / met twee Prauwen ende brieven mede ghebracht aen den Koningh ende Sabandaer van Queda, als oock aen de Portugeessche Armade/ diese vinden souden onder Pulo Boton oft Taranga maer de brieven (seyden sy) waren haer van de Maleyen ontnomen / waer door den Admirael terstont om de selve na landt heeft ghesonden.

Vijf Portugesen ghevangen.

Antwoort des Koninckx van Queda op 't versoeck des Admiraels.

Den 25. dito/heeft den Admirael naerder bescheyt bekomen op sijn voor-gheslagen begeerte. Het was al Maleyen werck. Hy en dorst de Portugesen gheen quaet doen / uyt vreese datse sijn landt souden afloopen/ dan wilde den Admirael immers hebben dat hyse doode / hy soude het doen / maer haer Scheepjen en dorst hy niet aen brandt steecken / voor en aleer hy de Portugesen om ghebracht hadde. Kort-om hy socht het futsel-boeck / want om gints en weder te gaen hadden de onse vier daghen werck / en elcke reyse wasser wat nieuws. Hy ontboodt den Admirael / wilde hy hem komen helpen het Portugees Scheepjen aen brandt steecken / dat hy het dan wel wilde doen / op dat het op des Admiraels naem mocht gheschieden / den welcken hy quansuys uyt vreese ware ghenootsaeckt te helpen. Den Admirael / met advijs van sijnen breeden Raedt / verstont de saeck alsoo / dat hy den selven avondt sondt drie Roeysloepen ende twee Zeyl-jachten wel ghemant / om 't Scheepjen met de twee Fusten aen brandt te steecken / sonder den Koningh yet daer van te kennen te gheven / waer in oock des Koninckx Ambassadeur seer graegh consenteerde / segghende dat sulcx den Koningh aenghenaem wesen soude. De uyt-ghesondene van zijn des nachts de Revier op-ghevaren / ende teghen den dagh ghekomen by het Portugees Scheepjen / dat ontrent van 90. last was / ende by de twee Fusten of Galeotten. Daer komende liep al het volck daer uyt / alleen quam daer een Malay, dat een Orankay scheen te wesen / van 't landt in 't Schip / die vraeghde den onsen/ wat sy doen wilden? Daer op Schipper Klaes Gerritsz als Commandeur neffens Lodewijck Isaacsz seyde dat hy daer ghekomen was met des Koninckx consent / om de drie Scheepen aen brandt te steecken. Dat daerom de Maleyen vry mochten rooven soo veel als sy konden / want het moest doch branden : Den Orankay antwoorde / dat het wel was / ende

Een Portugees Schip ende twee Fusten aen brant gesteken.

1606. ende ſtracks vielen de Maleyen dapper aen 't plunderen / terwijl de onſe den brandt ſtichteden / want den Admirael hadde haer expreſſelijck belaſt niets te
Novem. rooven / noch oock een voedt op landt te ſetten. Teghen den abondt quamen ſy weder aen boort / mede brenghende een kleyn packjen oft twee met groove kleetjens / ende twee kiſten met kleederen / die den Admirael haer tot buydt gaf / alſoo de Schipper verklaerde dat het ſelve verkregen was ſonder perijckel.

4. Portugeſche Galeotten komen in de Haven van Queda.

Den ſelven avont zijnder vier zeyltjens onder 't landt komende gheſien / waer teghen die van 't Jacht ende Galeye ſoo wat ſchoten / doch konde by haer niet komen / ſoo datſe de Haven van Queda kreghen. Den Admirael dit verſtaende / heeft des morgens / weſende den 26. dito de Jachten ontboden / om t'zeyl te gaen / ende de Armade te gaen ſoecken / want dit waren de vier Galeotten / daer de brieven van den Viceroy aen de Armade ende den Capiteyn / midtſgaders Don Alvaro de Meneſes van vermaenden / op hebben hondert en twintich witte Mannen / ende veel Swarten / oock eenigh kruydt ende lonten. Sy hadden ordre om den onſen het landt te verbieden / ende tuſſchen onſe Schepen ende 't landt te gaen legghen / oock terſtondt hare Armade te adviſeren dat de onſe daer laghen. Den Admirael ſoude noch wel wat voor Queda ghebleven hebben / alſoo hy des ſelven daeghs tijdinghe kreeg / dat de Koningh alle de Portugeſen hadde vaſt doen houden ende in bewaringhe gheſtelt / doch de Armade lagh hem te ſeer in 't hooft / ende die gheſlagen zijnde / was het (zijns bedunckens) al ghewonnen / het welck hy oock den Koningh ontboodt.

De Schepen gaen van Queda t'zeyl.

Den 27. dito / zijn de Schepen t'zeyl ghegaen nae Lanckevy, daer ſy des anderen daeghs ghekomen zijn / ende aen landt gheſet hebben het volck van 't Scheepjen Negapatan, weſende voor eerſt hondert en acht Swarte Slaven / daer de Koningh van Queda ſijn ghelieſte mede mocht doen / dry en tnegentig vrye Swarten / ende 101. Laſcares ondermans / vrouwen en kinderen / weſende moorſche bootſgeſellen / deſe en mocht de Koning geen leet oft hinder doen / want hadden paſpoort van den Admirael. Daer nae warender noch 32. witte Portugeſen / die oock paſpoort hadden / om te moghen gaen waer 't haer beliefde / ende den Admirael hielt noch acht witte perſoonen t'ſcheep / met een Edelman genaemt Don Luis Lobo, die ſes duyſent Ducaten belooft hadde voor ſijn rantſoen / ende ſijn neef Don Blas Lobo, met den Perior van den Auguſtijnen naer Queda geſonden heeft / om het ſelve gelt te furneren.

Decem.

Komen by Pulo Boton / daer ſy de Armade ſien leggen.

Den eerſten December / 's morgens quamen ſy by Pulo Boton, ende ſagen de Portugeeſſche Armade aen de Noort-zijde van 't Eylant / tuſſchen twee Eylanden door / doch konden niet tellen hoe veel ſchepen die ſterck was. Beſloten ebenwel de ſelve aen te grijpen / eñ niet meer dry / maer alleen twee op een te vallen / alſo ſy verſtaen hadden / die niet wel met volck verſien te weſen. Den 7. liepenſe tuſſchen de Eylanden van Pulo Boton, ende ſaghen der Portugeſen ſeven Schepen met dry Galeotten / legghende achter malkanderen boven windt ende ſtroom / in een hoeck / daer men niet wel by mocht / elck met een touw voor en achter uyt / ende al haer geſchut op een zijde. Den 8. dito / is by den Admirael ende den gemeenen Scheeps-Raet gereſolveert hare Galeot tot een brander te maecken / ende met ſes mannen te beſetten / verwilligt uyt alle de Schepen die men elck 20 Realen van achten geven ſoude / indienſe den brander voor den bouch van de Portugeeſſche Schepen brachten. Dit wert des volgenden nachts

in 't

n't werck gestelt/ doch heeft niet gewrocht / maer de schult en was by de aen- 1606.
boerders niet/ want quam wel voor de boegh/ maer de Portugesen met stocken Decem.
nde ander gereetschap douden 't af/ ende roeyden 't daer na met twee boots aen
Zee. Oock en was het niet wel ghemaeckt / want vatte te haest vyer / soo dat de
aenboerders van 't vyer in de Galeotte niet konden dueren. Sy kregen des niet-
temin haer volle gelt / hoewel het in gheval van quaet succes anders was be-
sproocken.

Den 9. dito/ heeft den Admirael sijnen Opper-koopman Abraham vander Beets met een credency brief in een Prauken ghesonden na de Portugesche Schepen. Sijn bootschap was de ghevangen Hollanders / die in de Armade waren/ achtervolgende het Contract voor Malacca te eysschen/ doch geschiede meest om 'Armade te besichtigen/ ende onder de Portugesen sijne bekende te hooren/ wat moet sy al hadden. Ontrent de Schepen komende met een witte vaen/ quam hem een Prauken teghen dat den credency-brief niet en begeerde te aenvaerden/ onder consent van den Generael/ ende daer nae weder komende / seyde/ dat de Capiteyn Major niet en wilde eenighe brieven ontfanghen van de Hollanders/ nochte geen bootschap hooren/ maer wilde den Admirael yet hebben/ dat soude hy met de wapenen komen halen/ want hy op hem lagh en wachte. Den Admirael/ siende dat de Portugesen van daer niet te krijgen waren/ sonder groot verlies van volck / ende perijckel van sijn Schepen / en dorst de selve in haer voordeel/ dat menigerley was / niet aengrijpen. Want voor eerst/ Pulo Boton heeft veel Eylanden / ende voornemelijck twee groote / welcker tusschen beyden loopende doorgangh zuyden en noorden streckt. Aen 't oost Eylandt van den selven door-gangh is een sant-Bay/ die een grooten inwijck maeckt / doch het noordt-eynde van de Bay is grooter inwijck / als het zuydt-eynde / hebben daer-en-boven een uytstekende punt van steenen en klippen/ sulcks dat die in de Baye leggen/ vry zijn van den Noorden ende Noordt-oosten windt / die het daer continuerelijcken waeyt/ende van alle de stroomen/die door dese Eylanden so seltsaem ende verkeerdelijck vallen/ datter geen rekeningh op en is te maken. Daer nae water in de selve Bay alleenlijck eenighen weer-stroom / ende als men met een stercke Noorde windt komt van daer d' onse geanckert lagen/ ende den vyant in de selve Bay wil aengrijpen/soo haest men om den hoeck komt by de voorsz uytstekende klippen/ wordt het door de hooghte van den hoeck heel stil / daer drijft men van henen/ also men sijn schip niet in sijn ghewelt kan hebben / daer het de swarlstroom hebben wil/ ende komt men wat dieper in den inham ofte Bay/so krijght men terstont de wint uyt de wal van een valleye/ soo dat die daer op sijn voordeel dicht aen landt leydt / te loefwaert blijft / ende komende met 8. oft 9. Schepen (als de onse doen waren) kan elck wel dencken / hoe het daer gheſtelt is/ met malkanderen voor de boegh te drijven/ ende elck tot sijn wil niet te konnen zeylen. Dese plaets nu hadden de Portugesen over langh al verspiet/ want hadden twee of dry mael advijs van Malacca ghekreghen / soo haest de onse de tweede reyse daer voor quamen. Daerom / met dat sy haer by Pulo Boton ghewaer wierden / liepen sy stracks daer na toe / ende leyden sich op een rye/ met een ancker voor ende een ancker achter t' Zeewaert/ ende met een kabel voor/ en een kabel achter aen landt/ soo datse aen vier touwen laghen / ende hadden noch elck een kabeltouw aen malkanderen vast/ om den anderen te ontsetten / konnende hare Schepen nae haren wil korten / om haer gheschut te ghebruycken / dat sy al op een zijde t' Zeewaert ghestelt hadden / hebbende oock

Besendinge aen de Portugesche Armade.

Hare trotse antwoort.

Gefondeert op 't voordeel daer sy in lagen.

1606. oock ſchanſſen van boomen in de Schepen ghemaeckt / ende pijpen met ſand
Decem. gevolt/om ſchoot-vry te weſen/daer-en-boven hare Schepen alſo toegemaeckt,
indien de onſe aen boort quamen de ſelve in brandt te ſteecken / dat ſy dan oock
de Hollantſche Schepen konden doen verbernen/ gelijck den Admirael door een
Duytſchen overlooper verſtondt. Wiſt oock wel dat alle haer Capiteynen ordre
hadden het brandtſtichten te avontueren / al waer het oock met verlies van 2
ſchepen tegen een/ want maken haer rekeninge dat onſe Schepen Koop-luyden
ſchepen zijn/ ende als ſy die verlieſen/ dat ſy dan haer negotie verlieſen/ maer de
hare zijn Koninckx Schepen / die na 't verlies der ſelve niet en vraeght / als hy
maer ſijn voornemen te wege mach brengen : Soo en waſſer dan met aborderen
geen kans: Tegen haer te ſchieten/was noch minder raet/want behalven dat de
ammunitie/die de onſe op hadden/ ſulcx niet wilde toelaten/ dewijle ſy noch een
groote reys te doen hadden/ſoo en kondenſe oock des vyants Schepen niet in de
gront ſchieten / hadden geen tijdt om haer eygen Schepen mede vaſt te leggen,
ende waren door de dwarl-ſtroomen malkanderen dapper in de wech : Nu een
brander (gelijcker gereſolveert was) tegen haer aen te brengen/hadde mede ſijn
ſwarigheyt/ want daer laghen altijdt dry Fuſten gereet/ die den ſelven/ ſoo haeſt
hy aenghekomen hadde / beneden onſe Schepen geroept / ende alſoo voor-by
hare Schepen ghedreven hebben ſouden / ſoo dat men met alle de Schepen
neffens den vyandt hadden moeten legghen / om onder 't faveur van 't ghe-
ſchut den brander aen te brenghen / en dan moeſt men noch windt en ſtroom
tot ſijn voordeel ghehadt hebben / dat ſelden over een komt / ende ſoo het daer
met ſtilte mis hadde ghedreven / ſoude de brander onder ons eyghen Sche-
pen ghedreven hebben / waer uyt wat een diſordre datter ontſtaen hebben
ſoude / wanneer men gheen windt ghehadt en hadde om t' ontzeylen/ kan een
yeghelijck oordeelen. Dat men oock het Schip de Kleyne Son daer aen ſoude
ghewaeght hebben / dat was al mede met groot perijckel gemenght / want
indien het qualijck gheſuccedeert hadde / de onſe hadden altijdt een Schip te
min ghehadt / ende dan en konde het ſonder by-weſen van de ander Schepen
niet toegegaen hebben/ waer op de voorgaende ſwarigheydt mede mochte ghe-
trocken worden. Over ſulcks heeft de gheheele Scheeps-raedt goet ghevonden,
teghen den avont ſtil na Zee te loopen / ende den cours te ſtellen als of ſy na
Achem ghewilt hadden/ maer den ſelven/ ſoo haeſt het doncker ware / te veran-
deren na Pulo Lankevy , om alſoo den vyandt uyt ſijn voordeel te locken / behal-
ven noch dat de onſe daer niet langher en konden blijven/ overmits ſy dagelijcks
eenige anckers verloren.

't Welck de Hollanders doet veranderen van reſolutie.

Onderwijle doch d' onſe hier lagen/ hebben ſy alle middelen gepractiſeert om
den vyandt te beſchadigen : Ende is andermael het Jacht van den Vice-Admi-
rael tot een brander geordineert/ en voorts ſeeckere ordere geſtelt om den vyant
met gheſchut ende anderſins aen te taſten : doch heeft men alles door ghebreck
van gelegentheyt der plaetſe/ als oock van wint en ſtroom niet ſoo haeſt en ghe-
lijckelijck konnen volbrenghen als wel ghewenſcht wierde: nochtans op den 13
dito / de windt redelijcken dienende / hebben onſe Sheepen haer Anckers
ghelicht / ende zijn nae des vyandts Armade ghezeylt. De Witte Leeuw
ſettede dicht by een van des vyandts Schepen / daer by de Kleyne Sonne, en-
de volghden alſo voorts de Admirael/ Vice-Admirael/ met de andere Schepen/
die al te ſamen in een halve-maen laghen. Maer de vyandt hadde groote avon-
tagie door dien hy met de gheheele zijde van ſijn Schepen in de onſe konde
ſchie-

chieten: Ende Overmidts sy te landewaert laghen/konden d'onse door de scha- 1606.
uwe van 't lant hare Schepen soo wel niet sien / als sy d'onse / door dien onse
Schepen t'zee-waert lagen. Den brander en konde oock door gebreck van koelte Decem.
iet aengevoert worden/te min/om dat de vyandt oock eenighe Fregatten hadde
ie op de Branders pasten/ om deselve vande Armade af te roepen. Hier werden
er weder zijde wel over de 750 schoten ghelost/ waer van d'onse wel 400 ghelost
adden/ende dat meest uyt 5 Schepen. Alsmen dus 4 of 5 uren tegen malkande-
en hadde doende geweest/ ende onse Schepen seer ontrampeneert waren / ende
enigh volck doot en gequetst hadden / zijn onse Schepen afgetrocken sonder yet
ysonders uytgherecht te hebben.

Den 20. dito / nae dat sy daegs te voren onder Pulo Lanckevy waren gheko-
nen/ heeft den Admirael met advijs van den breeden Raet goet ghevonden het
Schip den Witten Leeuw na Queda te senden/ ende selfs mede te varen met het
Schip Orangien, om te besien/ oft men daer eenighe ladinge voor 't selve Schip
nocht bekomen/ ende voorts de rest innemen tot Achem, want daer diende noot-
aeckelijck tijdinge van de Vloot te wesen in Hollandt. D'ander seven Schepen
ouden blijven / om den vyandt waer te nemen. Men hadde advijs datter
vel 400. Bahar Peper te Queda was/ ende 30. Bahar Nagelen / oock ging het te-
hen 't nieuwe ghewas/ want in 't laetste van Januario begint men den Peper
e oogsten. Maer daer ghekomen zijnde/ hebben niets konnen uytrechten/ over-
nidts datter twee Guzaratsche Schepen / die wel 200. Bahar peper in hadden/ al
ereet lagen om te vertrecken/ soo dat dese reyse te vergeefs is geweest. Daerom
den 30. dito geresolveert hebben/ dewijlder in Queda geen peper was / ende de
yandt niet en wilde komen uyt sijn voordeel/ de Monson nu voor handen zijnde/
at den Admirael met vijf Schepen nae de Molucas soude gaen/ ende de Vice-
dmirael met sijn Schip Amsterdam, midtsgaders de Witte Leeuw ende Groote
on naer Achem, alwaer sy besien souden den Witten Leeuw af te laden/ ende na
Vaderlant te senden. Dat ghedaen zijnde / souden de Groote Son ende Am-
erdam na de kuste van Coromandel gaen/ ende soo sy daer ladinge kregen/ mede
aer huys trecken/ soo niet / terstondt nae Bantam gaen/ ende ondertusschen een
ccoordt sien te maecken met die van Achem, op den voet van Johor, voorneme-
ijck bedinghende / dat gheen ander volck om de Caep komende daer en soude
ermogen te handelen. Om nu den vyandt te abuseren / op dat hy niet weten
ude waer sy waren / wert goet ghevonden nae Pulo Pinaon te gaen / ende van
aer des nachts gesamender hant te vertrecken/ de ses haren cours innewaerts
oende/de dry naer Achem.

Ende twee Schepen na Queda senden/ om ladinge te bekomen.

Maer te vergeefs.

Daerom sy haer verdeelen.

Den eersten Januarij 1607. zijnse onder Pulo Pinaon ghekomen/ ende hebben 1607.
aer alles veerdig ghemaeckt wat tot haer voorghenomen reyse dienstig
vas. Daer werden doen op de neghen Schepen bevonden onder oudt en Januar.
ong/ kreupel en lam 857 Eters / waer van datter op de ses Schepen die voort
eysden ghelaten wierden 589. altesamen redelijck ghesont / de rest bleef op de
ry Schepen die ghedestineert waren nae 't Vaderlant. Den 6. dito / zijn sy
an Pulo Pinaon t'zeyl ghegaen / ende midtsdien de Maets niet wel en hadden
onnen swijghen/ maer tot de Maleyen, die van Queda aen de Schepen quamen
etelen / ghesepdt hadden / datter eenighe Schepen van de Vloot naer Achem
ouden gaen/ 't welck de Vyandt wel soude hebben konnen vernemen / alsoo de
Malayen seyden datter tusschen Queda ende Pulo Pinaon twee Portugeesche Ga-
otten lagen/ so heeft hem den Admirael laten verhooren/ of hy met alle de schepē

Komen onder Pulo Pinaon.

1607. na Malacca wilde/ maer is des nachts aen de 3 Schepen/ die naer huys wilden, gegaen/ ende heeft haer gheſeyt/ dat ſy haer cours naer Achem ſouden vorderen, 't welck ſy deden/ ende waren des morghens uyt het geſicht.

Januarij.

Gaende dry van de Schepen na 't Vaderlandt. Ende ſes na de Molucas.

Den 18. dito / quam den Admirael met de ſes Schepen nae de Molucas ghe-deſtineert ontrent Cabo Rachado. Hy hadde doen noch in ſijn Schip Don Luis Lobo, die 6000. Ducaten tot rantſoen belooft hadde / ende eenige andere Portu-geſen/die geerne te Malacca aen lant geweeſt ende 't rantſoen betaelt hadden/doch den Admirael maeckte daer in ſwarigheyt / want nadien de voorghenoemde dry Schepen naer Achem waren / vreeſde hy dat de voorſz Don den Viceroy mocht perſuaderen ſijne Armade / die onder Pulo Boton lach/ nae de Rede van Achem te ſenden / ende den onſen haren handel aldaer te turberen. Den Don hadde hy geerne aen lant geſet/als die groote ſchade daer by lijden ſoude dat men met hem voor by voer/ ende daer en boven van het geſlacht was der genen die om de party van Don Antonio in Portugael meeſt hadde gheleden/zijnde ſijn Vader te Liſbona door laſt van den Cardinael/ende ſijn Groot-vaders broeder te Caſcays door bevel van Duc d'Alba onthalſt/doch om ſijnen 't wille in de vreeſe te ſtaen van ſoo appa-renten ſchade/ was ongeraden/ende moeſt derhalven Don Luis voor dat mael pa-tientie hebben/ ende den tijt nemen ſoo hy quam.

Welcke ſes haren cours ſtellen na Bantam.

Den 29. dito/ zijn ſy door de droogten tuſſchen Sumatra, Saban ende 't Eylandt Bancka geraeckt/ ende hebben haren cours na Bantam geſtelt/daer ſy heel noodich hadden te weſen/ want ſoo langhe ſy in Indien waren geweeſt/ en haddenſe haer noyt volkomentlijck konnen ververſſchen/ waer door de ghevangen Portugeſen boven maten verwondert waren/ dat ſy het ſoo lange op zee hadden konnen her-den/ jae hielden het voor onmogelijck ſoo lange ſonder ruſt op zee te weſen. Den laetſten dito zijn ſy op de Reede voor Bantam gekomen/alwaer den Opper-Koop-man ende andere van 't Comtoor haer terſtont aen boort quamen beſoecken/ſeg-gende / dat over dry dagen het Schip Delft, komende van Maſelipatan, naer Am-boyna vertrocken was met de Geſanten des Koninckx van Ternata, die gekomen waren om byſtant te verſoecken tegen de Spanjaerde/ meenende 't ſelve Eylant lichtelijck weder te krijghen. Den Admirael verſtondt oock datter behalven 't voorſz Schip Delft noch twee Jachten in de Molucas waren/ namelijck Meden-blick ende het Duyfken, als mede dat de Bandaneſen voortvoeren in haren moet-wille/ende dagelijcks machnieerden om de onſe niet alleen in haren handel/maer oock in hare perſoonen te krencken. Gelijck dan oock de Koninghen van Macaſ-ſar ende Tuban daer op toeleyden/ datſe 't Eylandt van Banda mochten onder ha-re gehoorſaemheydt brengen/ doch den Hollanders/ ſoo ſy ſeyden/ de preferentie wilden geven.

Daer ſy arrive-ren.

Ende haer ver-ſien van ververſ-ſchinge

Den Admirael heeft terſtont getracht om ſijn Vloot te verſien van Arack ende alderhande ververſſchinge/ende geordineert/datter alle dage een quartier volcks aen landt gaen ſoude / om haer te ververſſchen / die des abonts weder t' ſcheep moeſten komen/op verbeurte van niet meer aen landt te mogen gaen/ ende daer-en-boven noch gheſtraft te worden/ na gelegentheydt der miſdaet. Maer ſo haeſt ſy 't lant onder de voeten hadden en warenſe niet weder t'ſcheep te krijghen/ wat middelen men daer toe ghebruyckte. Speelden over al de beeſt / drinckende 't lijf vol Arack met Suycker/ Eyeren / ende maeckten het ſoo/datter dagelijcks klachten quamen van den overlaſt die ſy alle man deden / ſonder dat het ſelve ee-nichſins was te beteren. Den Admirael liep ſelve 't een kuf uyt / 't ander in/ maer de menichte was ſoo groot/dat als hyſe uyt het eene huys ſmeet/ſy terſtont

weder

weder in 't ander liepen / sonder dat hy haer daerom dorst straffen / als vreesende haer in de Molucas wederom van doen te sullen hebben / ende dat sy dan / wanneer het op een vechten gaen soude / terstondt souden haren ghewoonlijcken sang singen / Wy en zijnder niet op aenghenomen, al het welcke de Heeren Bewinthebbers in 't aennemen met een woordt wel hadden konnen ghebeteren. De droncken boeven en vreesden noch Schippers noch Koopluyden / voor den Admirael haddense noch een weynich vreese / maer sijn stock raeckte al mede aen stucken / ende moest simuleren / wilde hy anders eenighen dienst van haer trecken. Hy gingh by den Koningh zijnde een jonghelinck van 12. jaeren oudt / dien hy den brief van sijn Excellentie overleverde / met ettelijcke presenten / soo voor hem / als den Gouverneur / Tomongon ende Sabander, haer sijnen dienst aenbiedende / of sy misschien sijne Vloot ergens en mochten van doen hebben / ende verhalende / dat hy dus langhe voor Malacca ende daer ontrent hadde gheweest / ende des vyandts groote Armade / daer mede hy haer altemael dreyghde / verstropt hadde. Daer op sy antwoorden / van de oorloghe op Malacca wel ghehoort te hebben / ende seer verblijdt te wesen / dat die vreesselijcke Armade alsoo verslaghen was / verklarende voorts / altijdt goet vriendt met den Koning van Hollandt te willen blijven / ende nimmermeer vrede met de Portugesen te maecken / met veel andere schoone woorden meer. Maer wat is 't ? het zijn boeven / ende hadden noch korts voor de aenkomste des Admiraels een Fust ghenomen van de onse / diese met schoone woorden waren aen boordt gheraeckt / doch gavense naemaels weder / als sy de tijdinghe hoorden van des Admiraels komste. Den Opper-Koopman aldaer seyde oock / indien de Portugesche Armade niet en hadde overwonnen gheworden / dat de onse vry veel vyanden souden ghehadt hebben / want de Javanen hoorende van de selve Armade / maeckten wel eenige reetschap tot wederstant / maer en conden den onsen geen goet gelaet. Doch nu was het alles wederom goet / ende sal oock wel goet blijven / soo lang 't Hollantsche mes wel snijt.

1607. Januarij.

Den Koning beschenckende.

Tot Bantam heeft den Admirael Don Luis Lobo ghelaten met alle de gevangene Portugesen op dat hy sijn rantsoen / wesende ses duysendt Realen van achten mocht ontbieden. Don Blas Lobo, sijn Broeders Soon / nam den Admirael met hem / tot versekeringe / op of Don Luis wech liepe / den selve als borghe te straffen / daer hy ghewilliglijck in consenteerde. Ende alsoo de voorsz. Don Luis gherantsoneert was tot profijt van 't volck / heeft den Admirael de Hoogbootsluyden by hem ontbonden / ende gevraegt / of sy daer mede te vreden waren / waer op sy antwoorden jae / doch begeerden dat den Admirael de ses duysendt Realen van achten tot behoef van 't volck wilde verschieten / het welck hy haer niet en dorst af-slaen / noch oock toe-segghen / want af-slaende / soude groote onwilligheydt veroorsaeckt hebben onder 't volck / daerom seyde hy haer / datse nu daer niet van spreecken souden / dewijl sy gheen geldt van doen hadden / maer in de Molucas komende / konden dan haer ghebreck segghen. Dit deed' hy / op of sy in de Molucas hadden willen muytineren / dat hy haer van dit geldt / daerse anders hoope toe hadden / soude moghen weygheren / ende alsoo in devotie houden. Het Scheepken dat den Admirael van Malacca naer Amboyna ghesonden hadde / verstont men / in de Straet van Saban op het Eylant Duri ghebleven te wesen / doch al het goet ende gheldt was ghesalveert in drie Prauwen, daer van de twee na Bantam, de derde na Johor vertrocken was / ende waren die van Bantam wederom met het Schip Delft naer Amboyna

Ghevangene Portugesen ontslagen.

Februa-

 gherepst /

1607. gereyst / sullende die van Johor oock derwaerts trecken.

Februa.

De Schepen verzeylen na Jaccatra.

Den 7. Februarij / zijn de Schepen van Bantam ghescheyden na Jaccatra, om Arack te bekomen / ende den 11. dito aldaer op de rede ghekomen.

Daer sy den Koningh beschencken.

Beschrijvinghe van Jaccatra.

Den 12. dito gingh den Admirael den selven Koningh besoecken / die verwondert was / dat hy gheen brief en ontfingh van sijne Excellentie / aen wien hy seyde gheschreven ende eenige presenten gesonden te hebben met den Admirael Wolfaert Harmensz. Den Admirael / die sijn meeninge wel verstondt / welcke was wat te hebben / gaf hem twee metalen bassen / die hy verovert hadde / met ses Balen Dadelen / ende dry oft vier kleetjens hem gegeven op 't Comptoor te Bantam. Dese Koningh scheen een fray man te wesen / vraghende curieuselijck na alle gelegentheyt in Hollant / maeckte selve roers / ende groot gheschut. De Schepen kreghen hier ontrent 17. leggers Arack. De Stadt Jaccatra is op sijn Javaens betimmert met stroo-huysen / ende beset met een houten heyninge / doch lagh wildt en woest / ende scheen de Koningh alsdoen een steenen muer daer om te willen trecken. Door de Stadt loopt een schoone Revier / daer is goedt water / ende een aengename frissche locht. Het lant daer rontsom is laegh / maer seer fray ende lustigh. De Koningh mach binnen de Stadt hebben ontrent 4000. Mannen. Sijn Paleys is schoon ende heeft veel door ganghen / maer is alles gemaeckt van ghespouwen riet. Den Admirael sagh oock dry oft vier van sijn Galeyen / leggende elck in een besonder dock / doch al onder een dack / waren op sijn Javaens gemaeckt / onder roeyers / ende boven krijghs-volck. Hy en mach jaerlijcx niet boven de 300. sacken peper uytleveren / maer plant alle dage meer aen.

Gaende van daer weder t'zeyl. Komen by Celebres.

Den 13. dito zijn sy van Jaccatra t'zeyl gegaen / ende hebben den eersten Maert 's morgens het Zuyt-eynde van Celebres gesien. Den 2. wat om de zuyt geraeckt zijnde / liepense nae 't landt / ende raeckten op een reede recht zuyden van den hoogen Bergh. Den Admirael sondt terstondt volck aen landt / dan die wisten gheen bescheyt te krijghen. De Inwoonders die sy vernamen waren al Boeren en Visschers / ende ghebraeght zijnde na de Stadt Tello, wesen Noordewaerts op. Des anderen daeghs gingher weder volck aen landt / die spraken met een Orankaya ende een Malay, de welcke sy oock aen boordt brachte. Dese seyden / de rechten Orankaya, was na Tello gereyst / ende gebraeght zijnde / hoe wijdt Tello van daer was / antwoorden / datse ses oft seven dagen moesten hebben om gints en weder te reysen. Seyden oock / daer waren een groot ende een kleyn Hollantsch Schip gheweest / die over 10. dagen naer Amboyno vertrocken waren. Het Dorp daer de Schepen alsdoen voor lagen / was genaemt Rakeka, ende 't landt van Macassar van buyten aen te sien scheen het vruchtbaerste ende playsanste te wesen van alle die sy noch gesien hadden / wesende vlack / schoon ende groen / niet so vol geboomte als andere Indiaensche quartieren / oock seer volckrijck ende dicht bewoont.

Maert.

Ende komende voor Amboyna.

Den 28. Maert zijn sy voor de Haven van Amboyna ghekomen / ende des anderen daeghs voor 't Kasteel / daer de Gouverneur Frederick Houtman den Admirael terstondt quam besoecken / seggende dat het alles wel ende paysibelijck stondt daer te lande. Sy vondender oock een Schip van de Compagnie van Steven Verhagen, genaemt Enckhuysen, dat ontrent 400. Bahar Nagelen in hadde / ende stondt om metten eersten te vertrecken naer Bantam. Het Schip Delft was daeghs te vooren nae Banda ghezeylt / alsoose van des Admiraels komste wanhoopten / ende het soo laet op 't jaer liep. Den Admirael heeft hier oock ge-

vonden

wonden de Gesanten van Ternate, die te Bantam geweest waren / om hulpe aen 1607.
le Hollanders te versoecken tegen de Castilianen, die 't Eylant van Ternate in- Maert.
genomen hadden. De selve versochten aen hem / dat hy haer doch in desen noot
niet en wilde verlaten: waer op hy antwoorde / seer genegen te wesen om haer
e helpen / maer moest eerst sijn middelen oversien / ende weten wat macht sijn
Ternatanen souden konnen by brengen / als mede hoe sterck de vyant daer te lan-
le mocht wesen. Sy seyden / daer waren 300. Spanjaerts in Ternate, die de
Fortresse / soo lange sy daer geweest waren / ghesterckt hadden. Waer over den
Admirael t'samen geroepen heeft sijnen breeden Raet / de welcke goet vont / dat
nen den Ternatanen sulcken hulp soude toeseggen / als de tegenwoordige macht
nde gelegentheydt toeliet / het welck hy oock gedaen heeft / met conditie / dat de
Ternatanen twee duysendt mannen moesten opbrengen / ofte / soo daer een eenigh
man quame te ontbreecken / dat hy alsdan door-varen soude / sonder yet tot haer-
ler hulpe te doen. Dit hebben sy toegestaen / ende belooft te volbrenghen / van de
oorder conditien soude men met haren Koning selve spreken. De Gouverneur
Frederick Houtman in de vergaderinge ontboden zijnde / was mede van opinie /
lat men de Ternatanen behoorde te helpen / ende 't beste voor haer te doen. Zijnde
an geresolveert na Ternate te gaen / heeft den Admirael terstont het Schip de
Provintien, alsoo 't selve minst teghen het varen mocht / naer Banda ghesonden /
nde belast 't Schip Delft naer Amboyna te schicken / om hem de voorghenomen
eyse te vergeselschappen / sullende die van de Provintien selve hare ladinghe te
Banda in-nemen / ende voorts naer huys toe zeylen. Alsoo isser oock op den 12. April.
April geresolveert / het Schip den Swarten Leeuw naer huys te senden / in
plaets van 't Schip Enckhuysen, 't welck de Vloot accompagneren soude na
Ternate.

Daer sy beslupten de Ternatanen tegen de Spaenjaerts te helpen.

De 23. April is de Gouverneur Frederick Houtman weder ghekomen van de
omliggende Eylanden / die hy hadde wesen besoecken / overmidts eenige beroer-
ten aldaer gheresen / van wegen dat de gene die onder Ternate staen schenen den
jongen Koningh niet te willen erkennen seggende / onse Koningh is wech / wy
willen onder een Republijck leven / als die van Banda, welcke doen al wat sy wil-
len / ende hebben wel Hollanders doot gesmeten / sonder datter eenige straffe op
is ghevolght. De Gouverneur bracht mede twee van de Hoofden van 't Ey-
landt / wesende Swarten / die de roervincken ende ophitsers van al d' andere
waren geweest / ende verdroegh met die van Cambelou ende Logo, dat sy de Na-
gelen leveren souden tot 50. Realen van achten de Bahaar, ende dat men haer de
Kleetjens soo goet koop geven soude als de Javanen ende Maleyen.

Beroerten in de Moluccken.

In Amboyna wesende sagh den Admirael de ongeregeltheydt van de Hollant-
sche Soldaten aldaer in garnisoen liggende / so in 't dronckeu drincken / als oock
daer in dat elck by-na een by-sit heeft / 't welck den Inwoonders groote erger-
nisse geeft / ende maeckt datse geen treck oft affectie tot de Nederlandtsche
Natie konnen krijgen / want daerse met de Portugesen plachten te trouwen en-
de vermaeghschappen / daer seggense nu tot de onse / hoe souden wy liefde tot u
krijghen / ghy en trouwt onder ons niet / maer alsser Schepen komen / gaen
die gene / daer wy alreede aen ghewent waren / van ons wech / door dien ghy
noch lust noch verlof en hebt om te trouwen? Om deser oorsaken wille / als oock
om dat de Heeren Bewinthebbers van meeninge waren Nederlandtsche Huys-
vrouwen daer in 't landt te brenghen / heeft den Admirael / met advijs van sij-
nen Raedt ende den Gouverneur / den ghenen die op Amboyna blijven
souden

Ongeregeltheyt van de Hollanders in Amboyna.

1607. fouden gheconfenteert te moghen trouwen. Hy overleyde wel/ dat om daer t
April. trouwen/ de onse noch wel wat vaster dienden te wesen/ doch en moest men
(syns oordeels) de sake niet langer in twijffel trecken/ maer of met ernst meenen/
oft t'eenemael laten varen/ ende nadien hy sich tegen de machtige Armade van
den Viceroy hadden durven abonturen/ soo mocht Matroos hem selven dae
oock wel wagen/ want eer 't noch een jaer of twee verder ware/ soude dat Ca-
steel wel een belegh konnen weder-staen/ ende middeler tijdt moest men daer wit-
te Inwoonders brenghen/ de Swarte neffens de selve alsoo ghewennende/ dat
sy op de omleggende Eylanden mochten varen/ ende haren handel drijven/ want
hoewel hy daer niet heel overvloedigh en valt/ soo is hy'er nochtans goet/ ende
wort ten minsten hondert met hondert ghewonnen/ soo datter de kost rijckelijck
Vruchtbaerheyt van Amboyna. is te krijgen. Ende 't is voorwaer een wonderlijck dingh/ dat dit Eylant Am-
boyna geen ander landen van doen heeft om victualie/ overmits daer by na heele
Sagu-boom. bosschen vol Sagu-boomen wassen/ van welcker pit sy haer broot maken. De-
sen Boom is van sulcker dickte/ dat hem een man niet wel kan ombademen/
ende heel hoogh. De bladen zijn die van den Cocos-boom ghelijck/ doch wat
grooter. Buyten heeft hy alleen een bast om omtrent een duym dick/ ende voorts
is de reste van binnen altemael pit/ 't welck siet als vermolsemt hout/ doch is
gheheel wit. Men kan het ter noot soo uyt de handt oock wel eten/ dan heeft se-
kere houtachtighe aderen. Den Amboynees gaet met sijn mes in 't bosch/ hout
den boom (die weeck is) om/ klooft hem recht langhs door 't midden/ maeckt
een dissel van Bambu, oft Riet/ so wat kromachtigh/ gelijck een dissel daer men
de goten mede uytholt/ ende daer mede kapt hy het pit/ dat het schijnt ghema-
len te wesen/ gelijck de Sumac van Spanjen/ dan dat dese geel/ maer de Sagu ge-
heel wit is. Daer na neemt hy een bladt van den selven boom/ ende kant het te-
gen den boom aen/ dat is sijn Baly of tobbe/ daer hy 't enden aen het ruyghe van
den boom naeyt met Rottang, dat is sijn zeef/ ende werpt dan een deel Sagu daer
in/ dat hy telckens begiet met water/ soo datter melckachtigh water uyt komt/
dat door de zeef loopt/ ende de houtachtighe aderen blijvender in/ die hy/ na dat
het wel uytgewasschen is/ wech werpt. Het witte oft melckachtige water loopt
in een Baly/ die hy van twee bladeren aen malkanderen maeckt. Dan sinckt de
wittigheydt op de gront/ ende het klare water loopt boven door een gootjen
wech. Dat onder op de gront blijft/ is de Sagu, die naemaels ghedrooght wort/
ende is dan gelijck meel. Als sy hem nu backen willen/ hebbense een vierkante
vorm van aerde ghebacken/ daer vijf of ses groeven in zijn/ elck drie vingeren
diep/ een span langh/ ende soo wijt datter de kleynste vinger in mach. Desen
steen makense heet/ werpen het meel in de groeven/ 't welck dan aen malkande-
ren kleeft/ ende is terstont gaer/ soo dat een man alleen voor hondert persoonen
ende meer dagelijcks soude konnen backen.

Tuack. Haren dranck dien se Tuack noemen/ tappense boven uyt de Cocos Boomen;
elcken boom geeft twee kannen daeghs. Het volck kander dapper droncken in
drincken/ ende de Gouverneur met meer andere door gewoonte/ dronckent geer-
ne/ ja liever als beveragie van Spaenschen wijn/ maer den Admirael en kon-
der geen smaeck in vinden. Uyt de jonghe bladeren van den Sagu-boom wetense
een seker soorte van Vlas ofte Cattoen te krijgen/ daerse kleederen van weven/
diese dan verscheydentlijck verwen/ doch sijn niet seer sterck. Met de oude blade-
ren deckense hare huysen/ diese weten dubbelt aen een stockxken te nayen/ ende is
goet dack. Het middelste van 't blat/ 't welck ontrent soo dick is als schaers he
dunst

dunste van een mans arm/ dient haer om haer huysen te bouwen/in plaetse van 1607.
sparren of latten/ zijnde 10. oft 12. voeten lanck. Van 't garen der bladen ma- April.
kense oock hare zeylen.

Daer is noch eenen anderen Boom/ die de Portugesen Sagueiro noemen/ heb- Sagueiro.
bende oock wel Sagu van binnen/ doch is soo goet niet als de voorgaende/ noch
kan oock soo langh niet dueren. De Amboynesen noemen hem Nava, ende den
Sagu-boom Lepia. Zijne bladeren deugen niet tot dack/ noch het middelste van 't
bladt om te timmeren/ maer heeft weder andere deughden/ want 't geeft een
seker Hennip/ oft stoffe om touwen af te maecken/ welck tusschen de bladen
ende den boom in wast/gelijck peerts hayr; Sy noemen 't Gomuti, ende den Ad-
mirael heefter kabels van gesien/ die goet waren/ ja beter als de bijgert van de
Cocos. Als hy oudt wordt/ halense oock dranck daer uyt/ soo bitter als haringh
bier/ want dan krijght hy een vrucht soo groot als een vuyst/ die dry of vier kor-
len in heeft/ maer niet en dooght om t' eten/ dese vrucht snijdense af/ ende han-
gen aen de steel een riet/ 't welck telckens vol loopt/ gelijck het oock met de Co-
cos boomen toegaet/ maer deser een geeft wel drymael soo veel als een Cocos
boom. Hy werdt gheheten het manneken/ ende de Sagu-boom het wijfken. Van
zijnen wijn maeckt men oock asijn ende brandewijn oft Arack, gelijck van de Co-
cos wijn. Men mach de Sagu van desen boom niet raeuw eten/ gelijck wel die van
den Sagu-boom, doch sy en zijn niet langh verleghen met backen/ maer kon-
nen metter haest vyer ende potten hebben in 't bosch/ want nemen een stuck
riet oft Bambu, dat sy in tween klooven/ groevende het eene stuck uyt tot dat het
door is/ dan schrapense van 't buytenste van den Bambu, ghelijck of het vlas oft
werck ware/ ende legghen dat binnen in 't Bambu teghen het uytgheholde.
Daer na nemense 't ander stuck riets/ ende saghen daer mede wel stijf over het
gronde van 't uyt-gegroefde stuck/ soo datter vyer uyt komt/ het welcke sy seer
behendighlijck weten te doen. Dan nemense een ander Bambu tot haren pot/
koken daer vyer onder ende draepen het altemet eens om/ tot dat het gaer is.
Den Admirael heeft haer so in Amboyna als Ternate de versche zode wel daer
in sien koken/ het welcke/ selfs niet gesien hebbende/ hy niet en soude hebben
konnen gelooven.

Den Admirael heeft voor sijn vertreck de Overste van Amboyna doen ver- Aenspraeke des Admiraels tot de Overste van Amboyna.
gaderen/ ende haer voor eerst veel geluck gewenscht onder de regeringhe van de
Heeren Staten, daer na bedanckt van datse haer altijdt willigh toonden tot dienst
van haer Overigheydt in den arbeyt aen het Casteel/ ende voorts vermaent
dat ghedulddigh te wesen/ dewijl het gheene datter ghedaen werdt/ streckt tot
haer bewaernis/ ende men haer van den arbeydt wat verlichten soude/ soo
haest het werck in defensie soude wesen. Beloovende daer-en-boven/ dat men
haer in justitie onderhouden/ ende tegen allen overlast van de Mooren/ als oock
ongeregeltheydt van de Soldaten beschermen soude: daer by voeghende/ soo
haer voor desen yet ware geschiet/ dat souden sy de ombequaemheydt der tijden
toegeven/ dewijle doch in de beginselen gheen dinghen altijdt even recht toe-
gaen. Hy was daer ghekomen om ordre op alles te stellen/ daerom soo sy van
den Gouverneur oft Soldaten eenighen overlast leden/ dat soude sy hem seg-
gen/ hy wildese te recht helpen/ ende contenteren. Hier op antwoorden sy alle Hare Antwoort.
ghelijck/ datse den Gouverneur bedanckten/ ende over hem niet en hadden
te klagen/ nochte oock over de Soldaten/ die metten eersten wel wat wildt
ghewesst hadden/ doch het gingh nu wel toe. Verklaerden oock/
dat

1607. dat de Hollandtsche regeeringe haer veel verdraeghelijcker was / als de Portu-
geessche / ende datse nu niet geforceert en wierden / maer elck meester was van
April. sijn goet. Dit alleen hadden sy te beklagen / datse niet geleert en wierden / maer
leefden als beesten. Waer over den Admirael haer beloofde / datter ordre ghe-
stelt soude worden om te predicken / ende de jonge Jeught te leeren. Het volck
is goetaerdigh / sy seyden / indien ons de Portugesen qualijck geleert hebben/
leert ghy ons beter / wy sullen u geerne hooren. Het behaeghde haer oock wel /
dat den Admirael de Nederlanders verlof ghegeven hadde om te trouwen / ende
dat hy haer terstont dede vergelden de schade die sy van de droncken bootsgesellen
leden. Ghelijck hy dan oock by provisie / ende tot naerder ordre uyt het Vader-
landt / eenen Doctor ghenaemt Johannes Wogma, die by den Admirael Verhagen
op 't Kasteel gelaten was / belast heeft twee uren voor ende twee nae middagh
school te houden / ende de kinderen te leeren bidden / lesen ende schrijven / met be-
lofte van achtien gulden ter maendt / soo hy sijn ampt wel bediende / maer soo
niet / soude de Gouverneur hem moghen af-setten / ende sonder gagie laten
loopen. Gaf voorder den Gouverneur een memorie / dat hy de Soldaten die
hy van sijn Vloot in 't Kasteel liet / wesende vijf mannen / binnen dry maen-
den elck een kl[eedt] gheven soude weerdigh vier tot vijf Realen van achten / ende
dat in minderinghe van haer aenpart in 't rantsoen van Don Luis, oft van haer
maent-gelden / soo dat selve niet en quame: Nam eyndelijck met hem in sijn
Schip naer het Vaderlant dry Jongens / elck van 10. ofe 12. jaren oudt / te
weten / een die de joncxste was van de twee sonen des Capiteyns Hitto, noch on-
besneden / voor wiens matelotage de Vader hem gaf twee Bahar, dat is 1000.
pont Nagelen / met 142. stucken van achten. Dese jongen was de soon van den
genen die den onsen best toegedaen was. D' ander twee waren de sonen van haer
hartste vyanden / die de Portugesen meest toe ghedaen waren / namelijck d'een
(genaemt Laurens) van Don Marcos, Hooft van 't Geslachte Alteyves, d'ander (ge-
naemt Martinho) van Antonio, Hooft van 't Gheslachte Tavires, welcke twee
geslachten / wesende Christenen / den Portugesen altijdt ghetrou zijn gheweest/
ende en hebben de Mooren / noch de Mooren haer noyt moghen luchten of sien /
doch begosten nu onderlinge beter kennisse te maken. Den eersten van dese
dry nam den Admirael mede / om ons landt te besien / onse manieren te leeren/
ende soo hy t'avondt oft morghen in de regeeringe quame / tot voortplantinghe
van de religie aldaer te moghen dienen: d' ander twee / om de ouders te ver-
sekeren op onse zijde / ende haer te toonen / dat onse landen soo Barbarisch
niet en zijn / als de Portugesen haer wel hadden wijs ghemaeckt. Dat waren
arme calissen / niet t' Scheepe brenghende als haer bloote lijf. Don Marcos, de
Vader van den eenen / was tot Goa gheweest / ende van den Viceroy soo vereert
geworden / dat hy neffens hem te peerde reedt / alsoo weten de Portugesen de
Hoofden te winnen / daer de onse mede haer beste toe moeten doen.

Wat den Admirael voorder op Amboyna ghedaen heeft.

Beschrijvinge van 't Eylandt Amboyna.

Het Eylant Amboyna leyt op vier graden schaers be-zuyden den Equinoctiael/
ontrent twee mijlen nae 't zuyden van 't groot Eylandt Ceiram, 't welck den Ko-
ning van Ternate meest toebehoort / doch de Inwoonders zijn veel noch wilt ende
heydensch / oock menschen eters / ende die alles rooven wat sy konden bekomen/
uyt ghenomen de gene die dicht by Amboyna woonen / zijnde Mahometisten, als
met name die van Cambalou ende Lougo, daer veel Nagelen vallen. Amboyna ende
Banda

Banda leggen Zuyt-Oost ende Noort-West van malkanderen verscheyden ontrent 24. mijlen. Amboyna heeft noch verscheyden Eylanden onder hem / als Burro in 't westen / daer het 8. of 9. mijlen van daen leydt / Manipa Liliboy, in 't noorden / ende meer andere / die alle den Koningh van Ternate toebehooren. Is by gissinge 20. oft 24. mijlen groot in 't ronde / ende ten naesten by in twee Eylanden verdeelt / want aen de west-zijde loopt een wijde haven wel 6. mijlen diep te lande-waert in / daer men soo veel Schepen mach bergen als men wil / dese is meestendeel sonder gront tot ontrent het Kasteel / ende heeft van daer voort oock seer goeden gront / zijnde op sommighe plaetsen twee / op andere een mijl breedt. Aen de Oost-zijde heeft het oock eenen grooten inham / responderende teghen de voorsz haven / soo datter tusschen beyden maer een plaets is van 80. roeden laegh ende santachtigh landt. Men behoefde maer een mans lenghde diep te graven / om de zee tusschen beyden door te doen loopen / want de Prauwen ende Corcorren die van beoosten komen / ende aen 't Kasteel willen / om de moeyte niet te doen van 't Eylandt om te zeylen / worden daer over ghehaelt / 't welck sy in een paer uren al beschickt hebben. Het Kasteel leyt aen de Zuyt-zijde van de haven / ende al 't volck dat op die zijde woont zijn Christenen / maer alle die aen de noort-zijde / oft op 't noorder Eylandt woonen / zijn Mahometanen. Het Eylandt heeft veel geslachten / ende elck geslachte heeft sijn besonder Dorp. By 't Kasteel woonen de geslachten Areyves, Tavires, Halon, Baguale, Puta, Rossanives ende meer andere / die elck haren besonderen Oversten ende quartier hebben. 't Lant is ghesont / ende rijck van excellent water / 't en behoeft geen broot van buyten / want heeft Sagu ghenoegh. Daer zijn oock goede fruyten / ende tamelijck wel visch. Den Rijs waster mede / doch dewijl sy altijdt onder malkanderen hebben geoorloght / isser veel lants gedestrueert. Daer vallen / met hulp van Cambelou, ende Lugo (dat meest geeft) 600. baar Nagelen stijf. Noten beginnender oock te wassen / ende aerdender wonder wel / maer 't volck en willense niet plucken / (ghelijck die van Banda oock de Nagelen niet en willen doen) seggende / Godt soude haer plagen / indiense haer bemoeyden met 't gene dat andere menschen haer onderwinden / dewijl sy aen de Nagelen genoegh te doen hebben. Indien 't lant in vrede blijven mocht / men soude konnen maken / datter alle jare metter tijdt duysent ja twaelf hondert baar Nagelen souden vallen / het welck genoegh ware om een Schip van meer als 300. last te laden / want elcke baar is 600. pont Hollandts. 't Landt is meest woest / ende men souder ghenoegh Nagel-boomen mogen planten / dan daer moesten Slaven wesen diese pluckten / ende dat soude de kosten te swaer doen vallen. Amboyna is wonderlijck wel ghelegen om alle de omleggende Eylanden te bewaren / daer en ghebreeckt gheen hout om Schepen te bouwen / de Cordage soude men metter tijdt oock van Cocos mogen maken. 1607. April.

Naerder verhael van het Eylandt ende Kasteel van Amboyna, beschreven door Frederick Houtman, Gouverneur daer van wesende, in May. 1607.

Dit Eylant gedeelt zijnde in twee deelen / of Eylanden / alsoo het maer 80 roeden landts verschilt of het zijn twee Eylanden / so zijn op het kleyn Eylandt / ofte daer het Kasteel op staet twintigh Stedekens / die uytbrengen 2000. weerbare mannen / alle den naem van Christenen hebbende / waer van ick achte ons toegedaen te zijn 1000. mannen. Op 't groot Ambon zijn 4 hooft-Steden / die onder haer hebben yder seven kleyne / is 28. Stedekens / de welcke alt'samen uytbrengen ontrent

1607. trent 1500 mannen / meest Mooren of Mahometisten, die alle onder den naen
van Hitto zijn/ welcke Hitto met alle sijn principalen onder 't ghebiet van 't Ca
April. steel staen/ ende Vassalen van de Hooghmoogende Heeren Staten ende sijne Prin
celijcke Excellentie zijn.

Wat nut het Casteel ons doet/ is hier uyt af te nemen. Eer stelijcken/ dat me
niet alleen het omliggende landt van Amboyne daer mede in dwangh hout/ mae
oock de omliggende landen ende Eylanden/ oock die van Banda selve met haren
aenhangh. Ten ware door de vreese van dit Casteel/ men soude in dese Eylan
den geenen handel konnen drijven / noch veel min Comptoren houden om de
voorkoop van de Speceryen te doen/ overmits Andrea Furtado met de Portuge
sen alreede geheel Ambon onder 't ghebiet van den Koningh van Spanjen ghe
brocht hadde/ waer over die van Banda mede in groote vreese zijn. Oock zijn d
Bandanesen een seer schelmachtigh volck/ als sy genoegh aen onse Duytsche na
tie betoont hebben/ 't welcke nu niet beter/ maer veel arger soude zijn/ 't en wa
re sy het Casteel van Ambon ende onse macht vreesden.

Ten anderen/ dat onse Natie nu hier in geene plaetsen tol of eenige gerechtig
heyt geven/ die sy te voren betaelden/ maer nu by my afghebracht is / so op Am
bon, als Luho ende Cambelo, 't welcke zijn plaetsen teghen over ofte by noorden
Ambon aen het vaste landt/ streckende tot Ceiram ende Banda toe/ in welcke plaet
sen de meeste Nagelen vallen/ also dat wy daer twee huysen moeten houden om
de negotie aldaer te doen.

Onder het Casteel staen noch dry Eylanden/ die genaemt werden de Eylanden
van Uliaser, in de welcke veel Sagu valt/ die de Bandanesen ende andere komen ver
handelen om kleeden. De swarten alhier voeren meest de naem van Christenen
doch eten wel menschen vleesch/ als sy hare vyanden vangen/ Dese swarten moe
ten ende zijn gehouden ten gebiede van den Gouverneur des Casteels/ met al ha
re macht van Coracoren by 't Casteel te komen ten dienste/ als andere Vassalen.

Alle dese Landen zijn in partyschappen gedeelt/ gelijck Hoecx ende Cabeljaus
De eene heeten Olisivas, d' ander Olilimas. De Mooren zijn meest Olilimas, doc
daer zijn oock/ wel Olisivas onder. Alsse geen oorloge van buyten hadden/ soude
malkander bekrijgen/ 't en ware sy in dwangh gehouden wierden/ 't welck ooc
de Portugesen daer eerst in 't lant heeft gebracht/ zijnde van de Olisivas geroepen

May. Dient hier noch van by zijts by te voegen 't gene wy uyt een ande
Journael hebben getrocken, overmits het mede dese selfde Vlote is betreffende.

„ Jaques l' Hermite geordineert zijnde om met het schip Medenblick weder te kee
„ ren na Bantam om aldaer voor Opper-koopman te leggen / is 't selfde schip van
„ Amboyna den 3 May 1607 t' zeyl ghegaen/ ende hebben den 13 dito/ het Eyland
„ Celebes in 't ghesicht ghekregen/ ende zijn den 15 by de Stadt Tello ghekomen
„ daer d' onse een loghe hebben / ende des anderen daeghs hebbense aen den Ko
„ ninck van Tello eenighe kleyne gheschencken van weghen den Admirael/ be
„ handight/ die hem schenen aengenaem te zijn.

„ Den 25 dito/ hebben sy hare anckers gelicht ende haren cours geset na Grece,
Jnnij. „ daer sy ghekomen zijn den 1. Junij / ende den 3 dito na Sorbaya, daerse den Ko
„ ningh/ van wegen den Admirael geschencken hebben ghepresenteert/ ende me
„ eenen versocht dat hy sijne ondersaten soude verbieden/ den Portugesen eenighe
„ victalie ende Moluckische speceryen toe te voeren/ aengesien sy onse vyanden zijn
„ de / daer door anders seer teghens ons ghesterckt worden. Waerschouwden
oock

ock den Koningh met eenen/dat d'onse voorgenomen hadden voortaen alle toe- „ 1607.
oer op Malacca te beletten / waer door / indien sijn volck even-wel wilden met „
e Portugesen handelen / sy licht in schade soude moghen gheraecken. Doch „ May.
eeft de Koningh hier op geantwoordt dat hy 't niet ghebeteren en konde dat „
'onse vyandtschap met de Portugesen hadden / ende dat hy met niemandt „
yandtschap hebben wilde / dat hy oock sijn volck de handelinghe niet en kon- „
e verbieden / naedien sy haer selven daer mede moesten geneeren. Doch op dat „
en Admirael sijn goede affectie en ghenegentheydt mochte sien / was te vrede „
at hy sijn ondersaten 't selfde voor een jaer soude verbieden / sonder vorder daer „
i gehouden te willen zijn. Anders niet hebben sy by hem konnen uytrechten / „
nde zijn alsoo den 4 van hem scheydende wederom nae Grece ghevaren / daer- „
den selfden dagh ghekomen zijn : Hier hebben sy verstaen van de moordt „
ie de Koningh van Bengarmassin aen ons volck hadde begaen / welck der- „
aerts door Jan Willemsz Verschoor ghesonden was om te handelen. Men „
onde anders niet verstaen of dese moordt was ghedaen om het Cargasoen „
atse by haer hadden. Die van Succadana hadde mede gheschreven datse in groo- „
 vreese saten / alsoo sy een goede partye gesteenten/ by haer hadden / waer over „
 versochten dat men met den eersten een schip of chaloup soude af-senden om „
an daer te mogen geraken. „

Den 19. dito / zijn sy voor Bantam op de Reede gekomen / daerse verstonden „
at het kostelijck geladen schip West-Vrieslandt op 't Eylandt Mauritius veron- „
heluckt was. De schepen Amsterdam ende de Witte Leeuw, waren daer van „
chin gearriveert / sonder eenige ladinghe daer bekomen te hebben/ waeromme „
 tot Bantam geladen hebbende / in 't begin van Majus nae 't Vaderlandt ver- „
ocken zijn. Daer is oock tijdinghe ghekomen dat het schip d'Eendracht (dat „
en langhe te vooren verloren gheschickt hadde) in Sumatra, op een plaetse „
amanca ghenaemt / was aen-gekomen / seer miserabel ghestelt / alsoo het sijn „
er in Zee was afghewor pen / en alle de officiers / met by naest alle het volck/ „
as af-ghestorven / uytgenomen 11. of 12. eters / daer der maer 2. of 3. ghe- „
nt van waren. Op dese tijdinghe heeft men d'Eendracht hulpe toe-gheson- „
en ende is met grooter moeyte den 13. Julij op de Reede van Bantam ge- „
rriveert. „

Insgelijcks zijn de voorgemelde uyt Succadana met een chaloupe voor Bantam „
oor de Reede gekomen / by haer hebbende ettelijcke gesteenten / achter-latende „
n man die daer gebleven was/ om eenige kleyne schulden te innen: die sy oock „
en den Koningh aldaer getransporteert hadden / die hem selven verobligeerde „
ie penningen te innen / ende het procedido tot Bantam te bestellen / alsoo dat het „
 achten was dat d'onse aldaer goeden handel voortaen sullen konnen „
oen. „

Den 27. Augustij / is tot Bantam aen-gekomen het Schip de Groote Son- „
e, komende van de kuste van Coromandel, hebbende in 't gints varen verovert „
wee Portugeessche Schepen/het grootste quam van Bengala geladen met Rijs/ „
Suycker/ eenige Kleederen en andere Bengalaensche waren / die gelost wierden/ „
nde 't Schip wierd in brandt gesteken. Het andere quam van Malacca, geladen „
net Noten/Nagelen/Foelie/Sandelhout/ende veelderhande Chineesche waren. „

Den 30. dito / is tot Bantam op de Reede gearriveert het Schip de Swarte „
Leeuw komende van Amboyna vol-laden met Nagelen/ Foelie/Cattoenen garen „
at het in Grece hadde in-genomen. „

*** E Den

1607. May. Den 5. Augusti is 't Schip de Provintien voor Bantam ghekomen uyt Banda vol-laden met Foelie / Noten en Nagelen. Ende den 14. October / is 't met de Swarten Leeuw na 't Vaderlandt vertrocken.

" Den 6. November / is het Jacht 't Duyfken van Bantam na Ternate vertroc-
" ken in hebbende ontrent 10. last Rijs / ende 7. leggers Arack met ordere om in
" Grece aen te loopen om aldaer sijn volle last van Rijs en Boonen in te nemen
" ende soo met aller haest sijn reyse naer de Molucken te vorderen.

Volght nu des *Admiraels* Journael.

De Schepen vertrecken na Ternate. Den 3. May / is den Admirael naer Ternate vertrocken met acht Schepen namelijck Orangie, Mauritius, Erasmus, Enckhuysen, Delft, De kleyne Son, het Duyfken ende 't Jacht, op hebbende in alles 481. Witte / soo groot als kleyn / ende vijftigh Swarte / dat is 531. eters. Sijn voornemen was de Ternatanen te helpen / ende een Fort op Tydore te bekomen. Den 10. quamen sy voor Bachian alwaer den Admirael het geweer begost uyt te deelen onder 't volck / ende ooc Officieren / als Capiteynen / Luytenanten ende Sergeanten te kiesen / Ordineerde voorts 250. man / om / des noot zijnde / aen landt te gaen / ende 't volck vermanende / hare officieren te gehoorsamen. Die van 't Schip Orangie toonden kleyne couragie in 't landen te hebben / maer op d'ander Schepen warense meest / soo men den Admirael seyde / gewilligh. Den 11. zijnse voor Machian gekomen / welck Eylandt hem mede onder den Spanjaert begeven hadde / zijnde d'een zijde Tydoors, d'ander Ternaets. Daer sy arriveeren. Den 13. quamense voor Ternate, ende den Admirael sondt terstondt een Ternataen, die mede van Amboyna ghekomen was / met een Prauken nae Gilolo, om den Koningh te adviseren van sijn komste / ende hem te seggen dat hy terstont weder-komen soude / Hier op quam den 15. antwoordt / dat de Koningh op morgen soude volghen / doch hadde maer vier Corcoren ende eenighe Prauwen, soo dat hy qualijck raet wist om 't volck over te krijgen. Daeghs te vooren / soo sy op de Reede van Talingama gekomen waren / kregen sy een Swart van Ternate aen boordt / welcke seyde / datter op dat Eylandt 600. Witte menschen waren / waer onder veel siecke / doch op Tydore en warender niet boven dertigh. De onse resolveerden terstondt na Tydore te gaen met alle de Schepen / ende 's daeghs daer aen te besien of sy de Ternatanen aen landt souden verwachten / want sonder hen-luyden was het qualijck te landen / als die dan terstont moesten arbeyden om haer selven sterck te maecken. Zeylende voorts na Tydore. Soo zijn sy van den 16. dito / des middaeghs voor Tydore gekomen / ende gaen legghen voor de Stadt / welcke leydt op de Zee-kandt / aen de oost-zijde van 't Eylandt / ende is rontom soo met bosschagien becingelt / dat men maer een roer-schoot van daer leggende / boven dry of vier huysen niet sien en mach. Teghen 't water heeft sy een trenche of bolwerck van opghelepde key-steenen / een mans lenghde hoog / ende ontrent een paer musket-schoten langh / streckende zuyden en noorden langs de zee-kant heen. Aen 't zuydt eynde van de selve staet een ronden bergh / tamelijck hoogh / daer van buyten ende van binnen qualijck op te komen is. Hier schenen sy dry stucken op te hebben / met ettelijcke Spanjaerts / dieder op waeckten / ende is in 't noorden beschanst. Een groote gotelincks schoot van daer leyt het oude Portugeessche Kasteel / soo met ruygte bewassen / dat men 't uyt de Schepen niet sienen mocht. Voor de Stadt leyt een Rif van steen / ontrent een steen-worp van lant / dat met laegh water droog valt / ende met hoogh water op sommige plaetsen dry voet onder leyt /

op

1607. May.

p andere minder / blijvende tusschen 't selve ende 't lant wel 4. of 5. ja 6. voeten
vater. Dit Rif streckt van den bergh die in't zuyden leyt tot voor by het Por-
ugeesch Kasteel / soo dat voor de Stadt met geladen boots vol volck niet te
anden is / dan by een spring soude men op sommige plaetsen met 't hooghste wa-
er met de boots naer gissinge daer wel over moghen. Den Admirael hadde
emeynt / datmen daer dicht aen den wal konde komen / ende also sijn volck dat
anden soude met het geschut te bevrijden / dan sach / soo haest men dry stappen op
ant was / dat het geschut uyt de Schepen hem geen voordeel en konde doen /
want men raeckte stracx onder de boomen / ende dan waren de Swarte soo goet
ls de Hollanders / daerom en wilde hy sonder de Ternatanen niet landen.

Den 17. dito / is de Koning van Ternate in de Vloot gekomen / met sijn broeder / De Koning van Ternate komt by den Admirael.
nde den Koning van Gilolo, wesende alle dry Jonge maets van 12. 13. 14. jaren.
Sy quamen met het Schip de Sonne vergheselschapt met een Corcorre ende 5.
f 6. Prauwen, waer op maer 150. man / doch des anderen daeghs quamen
er noch 4. Prauwen met 50. man by. Den Admirael siende dese kleyne hulp /
vist niet wat hy sou beginnē / want of hy al schoon Tydore won / dat hy in twijffel
elde / soo en sagh hy geen middel om 't selve met de Ternatanen te houden. Heeft
aerom met dien Koning ende de sijne gesproken / ende haer gevraeght / of sy
ock moet hadden Tydore, wanneer het gewonnen ware / te bewaren / met twee
Schepen van sijn Vlote / die hy daer soude laten. Sy antwoorden / dat haren Ende verklaert wat hy met de sijne souden konnen doen.
aet seer ghedeclineert was / haer volck verstroyt / ende oock veel gestorven /
aer door sy vreesden / by aldiense op Tydore wilden blijven / datse hare ver-
royde daer niet en soude konnen brenghen / maer wilden de onse haer een
Sterckte op Ternate maecken / ende daer twee Schepen laten / soo haddense
noet de selve tegen 't gewelt alsdoen op Ternate ende Tydore zijnde te bescher-
nen / dan watter noch uyt de Manillas mocht komen / daer en wisten sy niet van.
Op Ternate zijnde / souden de Naghelen plucken in spijt van de Spanjaerden /
nde die oock alle daegh voor haer poort wesen / 't welck sy op Tydore niet en
onden doen / door dien die van Tydore, welcke niet haest van haer landt ver-
recken souden / want niemant geerne sijn eygen lant verlaet om in een ander te
aen woonen / haer sulcx souden beletten. Daer waren (seydense) twee plaetsen op
Ternate die men stercken konde / d'een genaemt Maukonora, legghende een kleyn
re van de Stadt / op een bergachtige plaetse / die van naturen sterck was:
ander wel dry uren van de Stadt / genaemt Malaya, die vlack was / ende met
nenschen handen ghesterckt moest worden. 't Welck geschiedende / soudense /
le de verstroyde Ternatanen weder daer doen komen / want die hoorende datter
weder een vastigheyt op Ternate ware / souden terstondt derwaerts loopen / ende
net haer alle andere Ondersaten der Ternatanen. Oock en souden sy haer niet
neer van malkanderen begeven / maer by een blijven op een plaetse / want had-
en nu wel gesien wat haer daer uyt ontstaen was datse haer te seer hadden
erstroyt. De oorsaeck van haer verlies schrevense eerst de slapheyt van haren
Koning met sijn Amfion eten toe / die sijn saken niet en beneerstigde / Ten anderen
nse Hollanders die sy seyden de meeste schuld te hebben / want doen Cornelis Ba-
aensz het Kasteel en den Koning van Tydore in sijn gewelt hadde / en wilde hy
an tween niet een doen / te weten den selven Koning te dooden / ende daer door
le de Ondersaten van Tydore aen die van Ternate te wenden / of sulcken macht
aer in 't lant te laten / dat men Tydore konden bewaren / want de Ternatanen
waren wel versekert / dat de Tydoresen ter eerster gelegentheyt haer sou-

1607. den wrecken / soo dat sijn vyande altijt souden op haer listen uytleggen / ende hy als door den vrede ghebreydelt wesende / en soude daer niet in konnen versien

May. Daerenboven (seydense) hadden Cornelis Baftiaensz met de sijne tot haer geseyt dat sy nu geen vyanden hadden te vreesen / want uyt Portugael was geen Armade te verwachten / als hebbende op de kuste van Goa geweest ; ende die van de Manillas, als niet sterck genoegh zijnde / souden haer wel wachten te komen. Waer door sy Ternatanen haer in slaep hadden laten wiegen. Den Admirael / siende datse geen sin en hadden op Tydore te blijven / heeft het selve sijnen Raet voor-gehouden / waer door vele niet geraden vonden veel volcx in perijckel te stellen / om een deel stroo huysen (die sy haest weder konden op-maken) in brant te steken. Doch nu sy daer lagen / was het oock tegen reputatie te vertrecken / sonder de Stadt te beschadigen / 't welck doende / soude sy alle de om-leggende Eylanders / soo die onder Ternate, als die onder Tydore staen / een groote vreese aenjagen, want sy houden 't doch alle met den sterckften.

Een Prauw met volck van Machian komt in de vloot. Ten selven daghe / quamper een Prau, met volck van Machian, die voor desen onder Ternate ghestaen hadden / maer waren nu ten deele uyt vreese Tydorees geworden. Sy waren uyt-gesonden van den Sangaya of Gouverneur van Machian om heymelijck te bespieden hoe de saeck afloopen soude / ende verklaerden / dat de Sangaya haer belast hadde tot den Admirael te seggen / soo haest als hy sach de onse wat voets in Ternate te hebben / dat hy terstont haer partye soude kiesen. Seyden voorts / dat over dry weecken de Koning van Tydore 40. mannen van Machian by hem ontboden hadde / om den bergh die in't zuyden leyt te stercken / ende de Castilianen daer op te logeren / ende als die van Machian niet na sijn pijp en wilden danssen / dat hy haer terstont dreyghde met de Castilianen, die haer souden uytroepen / ende voor Slaven wech voeren / so datse verheert waren / ende niet meer en mochten. Dit alles niet tegenstaende / wert by den Raet geresolveert des morghens te landen / den brant in de huysen te steken ende dan na Ternate te vertrecken. Dien volgende heeft den Admirael 's morgens ten 8. uren met hoogh water 502. man in de boots gedaen / behalven datter noch 150. Ternatanen gereet waren / ende na dat hy 't volck vermaent / een borst stuck aengedaen ende een pot op 't hooft geset hadden / is hy in het schuytjen voor uyt na lant gevaren / in hebbende vier Roeyers / sijn Surgijn / ende twee Dienaers. Want hoewel hy ontrent 50. Spanjaerts op lant sach / ende dat hy tegen hare trencheen aen moest / soo hadd' hy nochtans sulcken moet / dat hy die eerste aen lant wilde wesen / sich inbeelde dat hyse lichtelijck uyt hare trencheen soude ver jaeght hebben.

Den Admirael poogt de Stadt Tydor in brandt te steecken.

Maer kan niet landen. Maer komende aen 't Rif / mocht met het schuytjen niet over / 't welck siende / riep hy de boots / die vol volcx quamen toe / datse te rugge souden keeren door alsoo de Schepen schoten kondense qualijck hooren / behalven dat haer oock den roock in de wech was. Daer over raeckten der twee of dry boots aen de gront / doch quamen terstont weder af. De Spanj. haer gewaer wordende / namen / soo't scheen / de vlucht / want in 't aenkomen wert niet veel geschoten / maer doen de onse aen de gront raeckten / ende te rugge keerden / schotense fel / soo datter 2. van den onse doot bleven. Wat schade dat sy geleden hebben / kan men niet weten. Immers dat versmachte Rif belette den Admirael sijnen aenslach / soo dat hy met advijs van sijn Raet niet goet en vonden om een deel stroo huysen het volck te avonturen / des nachts het anker ghelicht heeft / ende na Ternate ghelopen. Onder welck Eylant sy den 19. dito / ontrent den middagh gekomen zijn / ende hebben het voor Malaya geset. Den Admirael is terstondt met 12. Musket-

tiers

iers ende een deel Ternatanen aen landt gevaren / ende des avondts weder aen 1607.
oordt ghekomen / mede brengende drp Chinesen die sp gekregen hadden. Desen
adden doen al drp dagen upt het Kasteel Ternate gheweest / ende sepden datter op May.
e twee Eplanden 300. Spanjaerts waren / 200. op Ternate, ende 100. op Ty-
ore, met noch 20. Portugesen / 50. Chinesen ende ettelijcke slaven. Den 20.
ito / zijn de Schepen voor Telingama ghekomen / ende den Admirael is met
en Raedt ende 150. man gegaen na Maukonora , 't welck een goede half ure
ande Spanjaerden haer Fortresse lept. Dese plaets hebbense wel besichtight / Besichtigen de Maukonora
naer niet raedtsaem ghevonden te stercken / want hoe-wel sp met klepne moepte
nwinbaer te maken was / werdt nochtans na-gelaten / om dat de Ternatanen
are Prauwen daer niet en konden bergen / ja seer qualijck ha re victualie halen
an Gilolo, want die van Tydore souden haer altijt hebben konnen waer-nemen
ussen Tydore en Ternate. Oock konde hen haer drinck-water af-gesneden wor-
en. Daerom den Admirael ten selven dage met den Raedt is gaen besichtighen Ende
e plaets Malaya, leggende aen de Noort-Oost-zijde van 't Eplandt in een Malaya
eghte / sonder eenigh gebergte daer ontrent / dat haer kan beschadighen.
eeft rontom een muer van steenen op malkanderen ghelept sonder kalck / die
emaeckt is over 50. jaren ten tijde sp met de Portugesen oorloogden / zijnde op
mmige plaetsen twee vadem hoogh / op andere minder / ende 8. of 10. voeten
ick. Hier en daer was wat af-gevallen / doch konde in een dagh vijf of ses in di-
ensie wesen tegen een aen-loop. Is van dit bpgaende fatsoen / ende heeft een Rif
oor hem / dat met laegh water veel droogh valt / soo dat sp haer Prauwen ghe-
oegh konnen berghen. De Schepen konnender op een gotelincx-schoot niet
en landt komen / doch daer is goede ancker-grondt bupten het Rif. Soo hebben welcke plaetse
i dan besloten dese plaetse te stercken / alsoo de Ternatanen daer oock beter toe besloten
esint waren / als tot Maukonora, ende den Admirael heeft hou-messen en bplen wordt te
oen uptdeelen / om des anderen daeghs te beginnen de rupghte wech te doen stercke n.
ouwen door de Ternatanen, die nu stijf 300. sterck waren. Maer van datter 2.
f 3. na de Fortresse van de Spanjaerden ghesonden wierden / om daer yemant
krijgen / maer keerden ledigh wederom / seggende dat de Spanjaerden alle
oomen ende rupghte een groot stuck weeghs van 't Kasteel hadden af-gebrant /
nde rupmte gemaeckt / vreesende voor belegh.

Den 21. hebben de Ternatanen al de rupghte rontom Malaya af-gehouwen / die De stadt
o dick stondt / dat men geen wallen konde bekennen ende 's morgens daer aen van Ter-
uam den Admirael met den Raed / om de plaets te meten ende ordineeren waer naten en
en de bolwercken soude moeten maken. 't Welck ghedaen zijnde / deed hp den Gama-
oning ende den Hockum bp hem roepen / om haer aen te seggen / watter voorder lama.
doen stondt. Sp quamen / ende gebraeght zijnde waer al haer volck was / die
en Admirael meende dat noch in Telingama waren / wert hem gesept / datse Ternata-
eeft al na Gilolo waren om eten te halen / niet tegenstaende hp haer des nen ver-
orgens een tonne Rijs hadde doen geven. Die doen seltsaem op sach / dat was loopen.
atelief, roepende Heplige Malayen, en wordende bp na upt sijn sinnen / want had-
e niet een droogen draet aen 't lijf / so hadt hp door de rupghte geloopen: In som-
a hart spreken / ende half te despereren wasser geen gebreck. Den Hockum sep-
e / dat hp het niet beteren konde / want het volck na hem niet en hoorde / maer de
ugugo ende Capitepn Laud moesten daer wesen / dat waren de regeerders /
aer lupsterden 't volck na en na niemant anders. Al die van Gilolo quamen /
pden / morghen komen sp / en dat bleef vast duerende. Den Admirael sondt

 terstont

1607. terſtont een Prau na Gilolo met een expreſſen van ſijn volck / ende dede den G
gugo aen-ſeggen / dat hy niet langer mocht wachten / ende ſich nu van wegh
ſijnen Prins voor Godt en de werelt ontſchuldight hadde / dewijl hy gereet wa
ende die van Ternate niet geholpen en wilden weſen. Dat het oock geen luyd
met eeren werck was ſulcken Armade te ontbieden / ende alſſe quam / dan da
mede te ſpotten.

May. Boodtſchap des Admiraels aen den Gugugo.

Den 23. ende 24. dito / was den Admirael vaſt wachtende / nae den Gug
go, ſonder daer-en-tuſſchen yet te doen / jae half verſuft zijnde / ende niet w
tende wat te beginnen. Den 25. 's morgens is de Capiteyn Laud aen boort g
komen / ſeggende / dat de Gugugo van dien ſelven dagh ſoude volghen. D
Admirael beſcholt hem wel dapper van onachtſaemheydt / maer hy ſtack
ſchuldt op 't gebreck van Prauwen. Ghevraeght zijnde / of men nu ſoude b
raetſlaghen wat men te doen hadde / gaf tot antwoorde / dat den Hockum, d
een neerſtigh manneken was / ende de Gugugo dat ſouden moeten doen. D
ſelven daeghs hebben de onſe een man ende een vrouw ghekregen / die van
Spanjaerts quamen over-loopen: Seyden / dat de Spanjaerts anders ni
en deden als haer ſelven te ſtercken / doende de Slaven dapper arbeyden / d
veel boſchwaert in-gheloopen waren / ende met menighte ſouden over-k
men. Den 26. is de Gugugo eyndelijck aen-ghekomen / maer ſoo ſpade / d
den Admirael hem dien avondt niet en ſprack. Doch des morgens vroegh / a
ſoo hy aen landt ghegaen / ende de Gugugo aen ſijn boordt ghevaren was / i
de ſelve Gugugo weder nae 't landt ghekeert / ende den Admirael is met hem
met ſijn Broeder Capiteyn Lauth, den opperſten Paep / den Hockum, de Sa
gaya van Sabonho, ende noch andere meer aen ſijn Schip ghevaren / alwa
hy haer vraeghde / dewijle datſe hem van Bantam ontboden hadden / wat ha
begeerte was? Sy antwoorden / datſe van hem verſochten weder in haer lan
gheholpen te worden / ende dat hy ter goeder ure daer ghekomen was / wan
indien hy niet gekomen en ware / die van Tidore met de Spanjaerts hadden we
der een aenſlag op haer / en ſy hadden moeten verloren gaen / maer nu mochten
't hooft weder op-ſteecken. Daer op en liet den Admirael haer niet ongheſeyd
hare onachtſaemheydt / dat ſy ſoo langhſaem in haer dinghen waren / daer
nochtans wel ſaghen datſe te doen hadden met een vyandt die nimmerme
ſliep: maer nae eenighe ſtraffe woorden moeſt hem even-wel noch te vreede
houden. Hy verklaerde haer ſijn gantſche ghelegentheydt / ende wat hy voo
Malacca teghen den Viceroy al gheleden en ghedaen hadde / voegende voort
daer by / dat hy niet machtigh en was veel landt-tochten te doen / noch ooc
geen ordre oft laſt en hadde van ſijnen Prince om derwaerts te komen / ma
verſtaen hebbende haer verlies ende dat ſy ſouden moghen te gronde gaen
was hy haer komen den mondt boven 't water houden / ende beſien haer b
malkanderen te verſamelen / op dat de eerſte Schepen die uyt Hollandt over
komen ſouden / haer mochten helpen. Want ſelve hadde hy wel veel Sche
pen / maer weynigh volck / diende daerom geen ſchande te begaen / maer ſij
gelegentheydt aen te ſien. Haer Geſanten hadden hem geſeydt van 2000. ma
binnen twee of drie dagen te komen opbrengen / maer na hy nu ſagh / en waren
der boven 150. ja 100. mannen van wapenen niet / hoe-wel datter met Jonger
ende Slaven ontrent 350. menſchen mochten weſen. Sy ſeyden / datſe door de
oorlogh ſeer vermindert waren / ende al die onder haer hadden geſtaen / ware
haer nu tegen / ſoo datſe geen trooſt en hadden als op den Admirael / begeerend

Die aen boordt komt.

Ende met den Admirael ſpraeck houdt.

da

1607. May.

at hy daer wilde blijven met al sijn Vlote/ soo souden die van Machian ende veel laetsen op Gilolo weder haest aen haer zijde komen/ alleen door den naem. Oock parender op Tydore veel Ternatanen, die mede over-komen souden/ gelijck sy seyden. Den Admirael presenteerde haer dry Schepen te laten / seggende / dat hy net de rest moest na China. Op welcke antwoordt sy versochten met haer ander olck/ dat aen landt was/ te moghen spreken / ende souden des avonts bescheypt omen seggen / 't welck den Admirael consenteerde.

De Stadt Ternatanen.

Des avonts is den Admirael aen lant ghegaen / alwaer sy hem te kennen gegeven hebben het beslupt van haren raet/ ende begeert / dat hy daer soude blijven net geheel de Vlote/ want met dry Schepen alleen docht haer datse niet ghenoegh verseker ten waren / dewijl sy alle haer Corocoren quyt waren / die de Tydoresen ghenomen hadden / ende waren nu meester ter zee / soo dat sy luyden u niet een hooft mochten uytsteken / oft souden genomen worden / behalven och dat alle andere omliggende plaetsen in haer geboelen soude ghestijft woren / seggende / ghelijck haer manier is / de Hollanders komen maer voor een naendt / twee oft dry / dan gaen sy wederom wegh / maer de Castilianen ende Portugesen blijven ons by / de Hollanders zijn wel beter volck / maer sy en beschermen ons niet/ gelijck dees andere doen/ daerom is 't beter by den Portugesen lat te verdragen / als de Hollanders aenhangende tot een proye van de Spanjerts te worden. Daer vielen noch verscheyden andere propoosten over en weer/ maer sy persisteerden by haren eysch/ ende den Admirael by sijn weygeringe/ dat sy ten lesten gescheyden zijn/ ende den Admirael / alsoo 't avont was / is na oort gevaren/ en de resolutie om te vertrecken/ doch met wat hert weet God.

Versoeckende dat hy blijven wilde met sijn gantsche Vlote.

't Welck hem afgeslagen woordt.

Den 28. dito/ alsoo den Admirael sijnen Raet ontboden hadde/ om te resolveren e voorverhaelde propositie/ siet/ so komen de Ternatanen aen boort/ ende seggen/ willen haer alle schicken na sijnen raedt / ende soo 't hem goet docht / aldaer lijven / ja leven ende sterven. Daer op sy t' samen besloten hebben / terstont n 't werck te vallen / ende de beschanssinge te vorderen. Ende is alsoo den dmirael met 100. van de sijne des namiddaeghs aen landt gekomen/ beginnende te beschanssen het zuyder bolwerck / het welck sy den 29. ontrent een mans ngte hoogh kregen met hout ende aerde. Maer om de Ternatanen met ordre te en wercken / was gantsch geen middel / sy wilden al over-hoop / ende onder emants bevel staen / liepen oock terstont wegh / ende en waren dan niet weder krijgen. Daer souden 100. mannen van den Gugugo arbeyden aen de af-ghevallen muragie van het Stedeken Malaya, maer den Admirael namiddaeghs mende om 't werck te besien / en vonter maer vijf oft ses / ende aen 't bolwerck / waer hy hem maer eens wende / daer liepen de Swarten wegh. De verheypt heefter geen dwang over / 't welck daer uyt-spruyt / dat sy de luyden et te eten geven/ maer moeten wercken/ ende self in 't bosch gaen de kost soecken/ ier veel tijdts mede door gaet. Den 30. heeft den Admirael sijn beste gedaen/ n alle de Ternatanen onder 4. Capiteynen te brengen / ende over elck thien een otman / maer 't was al verloren moeyte / het scheen sy wilden over-hoop ercken / om middel te hebben wegh te loopen als 't haer beliefde / want alsse de aertdragers niet en waren / gaven voor / datse uyt waren om hout. Den dmirael hadde harde woorden met de Overigheyt / seggende onder andere/ inen sy meenden met hem te spotten/ dat hy vertrecke soude/ doch niet sonder eerst vee van de principaelste 't hooft van den buyck te houwen. Even veel was het/ waren uyt haren tret niet te brengen/ al hadde men op sijn hooft gegaen/ en sijn

De Ternatanen komen weder aen boort. Ende met de beschanssinge woordt voortgevaren.

Doch onwillighlijck ende met confusie.

voeten

1607. boeten gespaert/soo dat hy moest laten wercken die wilde/ ende wegh-loopen di niet en wilde. Het werck nochtans gingh so tamelijck voort/ dan men soude me
May. een deel van 't volck wel op een ander ghearbeydt hebben. Des abonts quamper een Ternataen over-loopen van't Kasteel/die niet en wist te seggen/dan datter een Chinesche Ionck met Nagelen gereet lagh om te vertrecken. Maer over / also d tijdt niet toe en liet vergaderinghe te leggen/den Admirael sijnen Raet op staend voet aen sprack / die eendrachtelijck goet vonden 't Schip de Son, Enckhuysen Delft, ende het Duyfken derwaerts te senden / ende den Fiscael Marten Aep als Commandeur te belasten / de selve Jonck te nemen / oft te verbranden / indien sulcx geschieden konde/sonder de Schepen in openbaer perijckel te brengen van de wal te na te komen / dewijl / na des Admiraels oordeel / men geen ander perijckel en hadde te vreesen. Des selven abonts heel spade worden van de Ternatanen aen boort gebracht 2. over-loopers van den vyant/ d'een een Provençael d'ander een Venetiaen, welcke verklaerden / van dien morgen uyt het Kasteel gescheyden te wesen / alwaer sy gelaten hadden de voorsz Chinesche Jonck, met noch een ander Scheepken/dat na de Manillas wilde/met advijsen/waer door den Admirael des te neerstiger de voorsz vier Schepen af sondt. Seyden voorts/ datter waren vijf Compagnien Spanjaerden van 70. man / waer onder veel siecken / soo datter niet boven de 250. en waren die wapen konden voeren. Datter oock 100. Spanjaerden op Tydore waren geweest / maer daer van waerender 20. weder op Ternate gekomen. Den laetsten dito/ werter vast gearbeyt/ doch 't en was in des Admiraels macht niet de Ternatanen in ordre te brengen / om te wercken/liepen al over-hoop/ ende en wrochten de helft niet van den dagh. Den Admirael dede Rijs aen lant brengen/als de voorleden dagen geschiet was/ dat sagen sy geerne/ was wellekom/ maer 't was terstont weer 't ouwe duentjen.

Junij. Den eersten Junij / heel vroegh voer den Admirael aen alle de Prauwen, ende jaeghde de Ternatanen aen lant. Maer des namiddaeghs kond' hy geen volck krijgen liep daerom ende sloeg een kleyn Prauken in stucken / dat juyst een arme kalis toe quam/'t welck hem leet was. Schoot oock met een roer in de Prau van den Sangaya van Savonho, dat de koegel uyt het water in de matten sprongh/ doch konde eben-wel de rabauwen niet aen lant krijgen / voor dat het al dry uren was/en ten vijven liepense weder wech. Den 2. dito/en hebben sy door den regen maer den halven dag gearbeyt. De Koning / also hy sieck was/ gingh na Gilolo, ende met hem raeckten 2. of 3. Prauwen wech. Den Admirael sondt den Hockum ende Sangaya Ciloro na Gilolo, om haer wijven te halen / ende binnen twee dagen over te brengen/met alle de gene diese mede konnen krijghen. Dan souden weder andere groote meesters haer vrouwen halen: Want den Admirael maeckte sijn facit / alsser de wijven waren / datse dan beter sorghe soude draghen / ende alsser voor eerst de vrouwen van de groote meesters waren / dan soude de rest wel volgen. Ten selven dage kocht den Admirael 2. Chinesen voor 12. Balachos, om hem in China, daer hy eerst-daegs henen wilde/ te vertolcken. Den 3. kregen sy het bolwerck in de hooghte behalven de borstweringe / ende brachten twee Gotelingen van 3000. aen lant / met 2. affuyten/ 3. metalen bassen/ ende een pfere.

Over-loopers uyt het Kasteel.

Neerstigheyt van den Admiral.

Den 4. des nachts quamen de uytghesonden Schepen weder/ mede brengende de Pelo van China, daer 25. Chinesen op waren/ hadden in/ na haer seggen/ ontrent 500. quintael Nagelen / die sy tot ses Realen ghekocht hadden / ende den tol betaelt teghen 33. en een half ten honderde / welck is van dry pondt een. Hadden oock eenigh Silver / doch weynigh / met 500. gemaeckte Bambaysen/

1607. Junij.

die sy weder-brachten na Manilla, ende voorts na Chinceo, soo sy seyden: Uyt de
chriften by haer bevonden / noch uyt haer woorden / en konde men anders niet
vermercken / dan dat alle de Nagelen haer eygen toe-quamen / waer over den
Admirael vry bevucht was / want nae rechten / die uyt vyande landt wil / be-
hoort prijs te wesen / maer dewijl men in China socht te handelen / moest men
noch om beste wille veel doen. Den 5. dito / voor middag werdter wederom wat
gewrocht / maer naemiddaeghs moestender door den regen uyt-scheyden. De
Overigheydt van de Ternatanen maeckten den Admirael kranckhoofdigh /
want gingen in haer Prauwen, ende dan en wilde 't graeuw niet te werck. De
andere bekende wel dat de Gugugo ende Capiteyn Lauth te slap waren / maer
daer quam anders niet van. De natuer van dit volck is verlanghsaem te we-
sen in alle haer wercken / ende de saken des Admiraels vereyschten rasheyt / de
tijdt overliep hem / nochtans en mocht hy niet vertrecken / of het zuyder bol-
werck was eerst in defensie / want hy het daer voor hieldt / soo haest hy soude
vertrocken zijn / dat dan de vyandt een proef daer op soude komen doen / daer-
om maeckte hy de Ternatanen verbaert met de kortheydt des tijdts / ende sprack
de Overigheydt toe als honden / maer wat was het? 't waren oude luyden / en-
de en mochten tegen geen ongemack.

Den 6. werdter weder gearbeydt / doch al slappelijck. Den Hockum quam
met ontrent 100. soo Vrouwen als Mannen / ende 't Schip de Son werdt we-
der gesonden na Gilolo om Vrouwen te halen.

Die van de Vloot besloten den 10. t'zeyl te gaen / ende op 't Fort te laten 40.
mannen / ses Gotelingen van 3000. ende vier Bassen. Resolveerden oock / dat sy
de Nagelen van de Chineesse Jonck in Enckhuysen souden lossen / ende de Jonck
daer laten / om met Ternatanen te besetten / ende naer Manado om Rijs ende Sa-
gu te senden / kregen sy dan handelinge in China, souden de Chinesen hare Na-
gelen betalen / maer soo niet / de selve houden voor gheconfisqueert of verbeurt.

Den 7. heeft den Admirael meest al sijn volck aen landt doen gaen / om het Mutinatie onder 't Scheepsvolck.
werck wat te vorderen / ende een Palissade teghen de muer te maecken / die 't bol-
werck vande Stadt afsloot. Maer aen landt komende / spande de meesten hoop
van 't geboefte t'samen / ende liepen op strant te hoope. Den Admirael en wist
eerst niet watter was / dan verstondt daer nae / datse niet en wilden wercken.
Sy jouden / tierden / en raesden als vaerlijcke duyvels / soo dat men niet ver-
staen en konde watse begeerden. Daer werden twee Schippers aen haer geson-
den / datse by 't Fort souden komen / ende haer begeerte te kennen te geven. Sy
antwoorden / niet te willen komen / ende by aldien de Fiscael daer quame / sou-
den hem (soo sy dreyghden) den beck breken. Waer over den Admirael seer ge-
stoort wesende / is met de Fiscael alleen derwaerts ghegaen / ende heeft haer
ghevraeght / sonder sijn hooft te ontdecken / of sy haren eedt betrachtende hem
wilden gehoorsamen / ende by 't Fort komen / of niet? Sy antwoorden neen /
waer op den Admirael wech ginck / ende weder 2. Schippers aen haer sondt /
om te weten wat sy versochten / doen seydense / datse buyt wilden hebben: den
Admirael antwoorde / is de Jonck prijs / men sal u geven / isse geen prijs / soo en
kan ick niet doen / doch indien ghyse immers hebben wilt / sy zy prijs / ofte niet /
ick salse u geven / nademael ghy my dwinght. Daer op antwoorden sy / indien
de Jonck prijs was / soo wilden syse hebben / indien niet / soo en wildense niet dat-
menſe soude lossen / maer terstont laten varen. Dese antwoordt had den Admi-
rael by-naest op 't oort van sijn sinnen gebracht / want 't quam hem niet gelegen

1607. de Jonck na de Manillas te laten varen/ noch veel min na Ternate, daerom vont hy geraden haer niet meer aen te spreken/ maer geboot se t'scheep te gaen/ 't welck
Junij. sy mede niet en wilden doen. Soo dat hy ten lesten met sijn werck voort ging/ ende dede eenige Gotelingen van strant op 't bolwerck halen. Nu also sy geen water hadden/ ende het teghen den middagh gingh/ quamen sy in order dry en dry aen-ghetrocken door het volck dat aen de Gotelingen arbeyde/ ende meenden soo aen 't noordt eynde van 't Fort te gaen / daer water was. Den Admirael / niet wetende haer voornemen / meende datse quamen om 't werck te beletten / quam daerom van boven 't bolwerck / trock een kort Japons Sabelken uyt/ ende meende den Capiteyn/ die met een stock in de hant voor uyt quam te sabelen/ doch hy ontliep 't/ ende als den Admirael na d'ander toe quam liep elck sijns weegs / ende vermengden haer onder 't arbeydende volck/ soo dat hy haer niet konde onderscheyden. De meesten hoop liep weder zuytwaerts/ ende sommighe riepen hout stal ; dan hadder yemandt stal gehouden / den Admirael soud' hem ghesabelt hebben / het welck sy oock vreesende / quamen al enckel-een by 't werck / met ooglupckinghe van den Admirael / die haer socht te verdeelen. Na den middagh waren de meeste roervincken de beste arbeyders/ gelijcker des middaegs oock veel t'scheep geraeckt waren / ende daer mede was het muyten over.

Mort gestilt.

Den 8. ging den Admirael 's morgens vroeg aen lant / ende hilp de Hollanders ende Swarten in 't werck. Des middaeghs weder aen boort ghegaen zijnde/ vergaderde hy den Raedt/ om een Hooft te kiesen die aldaer soude blijven. Hier toe en hadden sy geen stoffe als den Fiscael Marten Aep, die met de meeste stemmen daer toe gekoren zijnde/ wende wel eenige swarigheyt voor/ doch scheen eyndelijck te consenteeren/ waer op hem oock de handt ghegeven werdt. Daer wiert mede besloten 45. man aen landt te laten/ doch die konde men op de blote niet vinden/ of wilden verbetering hebben / de minste eyschende elf oft twaelf gulden ter maent. Den Admirael weder aen landt komende vont niemant van de Swarten in 't werck / waer door oock de witte moesten stil staen/ daer over seer toornig zijnde/ ging hy na den Gugugo ende Capiteyn Lauth, die hy elck in sijn Prauw vondt / ende alsoo hy niemandt by hem hadde die met haer spreecken konde / tierde en vaerde hy vast op haer/ smytende alle de matten van de Prauw van Capiteyn Lauth, ende hem dreygende met de Sabel / maer doen hy langh ghenoeg ghetiert hadde / moest hy hem selven weder payen/ want dat volck en is uyt haer spoor niet te brengen. Hadde hy een paer maenden mogen legghen/ ende soo van langsamer handt de Fortresse maecken/ 't soude de luyden veel beter verseeckert hebben / maer nu moest de tijdt waer-ghenomen werden om na China te varen. Den 9. 's morghens vroeg quamen al de Swarten te werck / zijnde na gissinghe / over de 400. mannen sterck / 't welck des Admiraels kijven hadde ghewrocht / die de poort van 't Kasteel dede maecken/ waer in hem yeghelijck even neerstig betoonde. Des middaegs dede hy den Raedt vergaderen/ om van een Overste te spreken. De Fiscael die 's daeghs te vooren ghesch enen hadde den last te aenveerden / maeckten nu sulcke swarigheden dat het niet om te seggen was. Hier mede was den Admirael op sijn achterste solder/ doch alsoo de Fiscael immers niet en wilde/ werdt Gerrit Gerritsz, Ghekoren tot Capiteyn van 't Kasteel/ ende Jan Rossegyn tot Capiteyn van der Zee / welcke beyde onderworpen waren den Raet bestaende uyt acht persoonen / sonder welchens advijs ende consendt sy niets en vermochten te doen / ende moesten

Verkiesinge van een Hooft om op Ternate te blijven.

haer

haer voort reguleren nae de Instructie haer by den Admirael ende sijnen Raet gegeven. Den 11. werden de Soldaten op 't Kasteel gemonstert/het accoort met de Ternatanen gemaeckt onderteyckent / ende de twee hoofden van de voorgaende mutinatie ghesentencieert. Den Admirael nam oock sijn afscheyt aen de Ternatanen, veerdighde brieven af/ soo aen de Heeren Bewinthebbers / als aen die van Bantam ende Amboyna, op datter doch met de toekomende Mousson hulp mocht komen / ende meende des selven avonts t' zeyl te gaen/ doch met dat de wint uytter Zee quam/ konde niet doen. 1607. Junij.

Den 12. 's morgens vroegh/ hebben sy haer anckers geligt/ ende sijn t' zeyl ghegaen van Ternaten met dry Schepen/namelijck Orangie, Mauritius, Erasmus, ende een Jacht, op hebbende onder jong en oudt 285 witte eters / ende 30 Swarten/behalven de 25 Chinesen van het genomen Jonck. Des Admiraels meeninge was recht door na Macao te loopen/ sonder ergens te vertoeven/ ende soo hem de Chinesen geen handel wilden toelaten/ alle die van de selve Natie / die hy bekomen konde/ te nemen. Den Admirael gaet met vier Schepen t' zeyl na China.

Discours gestelt by den Admirael C. Matelief op den Staet ende handel van Indien.

Als ick den staet van ons Vaderlant aensie/daer wy gequelt zijn met so grooten oorloge binnen 's Lants/ hebbende te doen met eenen so machtighen vyant als Albert van Oostenrijck, die ondersteunt wort van 't Huys van Spanjen / ende sijn eygen huys van Oostenrijck, so dunckt mijn dat wy de saecke van Oost-Indien niet en sullen konnen staende houden / met de selve alleen te laten regeeren door de Heeren Bewinthebberen/ want ick sie niet datse authoriteyt ghenoegh hier in Indien sullen krijgen/om de saecke ten goeden eynde te brengen/dewijl wy met Portugesen ende Spanjaerts te doen hebben / die hier al over de 100 jaren hebben begonnen/ ende seer vast in 't landt zijn ghewortelt/ hebbende veel sterckten/ menighte van volck/ ende een gheset Gouvernement / soo dat sy alle haer saken met beter fondament konnen uytvoeren/ als wy/die het volck uyt Hollant moeten brengen / half gematteert door den langen wegh/ daer syse heel versch bekomen uyt hare na by ghelegen landen / want hoe-wel sy alhier in Portugaels Indien niet volcks genoegh en hebben om haer dingen te doen / ende sich tegen de vloten van onse Natie te beschermen/ soo valt haer nochtans het brengen van 't volck veel lichter/ als ons/ overmits de Schepen die uyt Portugael komen/het volck maer en behoeven te lossen tot Goa, ende van daer werden hare Armaden toegemaeckt/ die alsdan weder versch zijn/ ghelijck die Spanjaerden / komende uyt de Manillas. Daerom willen wy hier in Indien yets vruchtbaers doen / soo moeten wy oock sien een plaets te krijghen/ daer wy uyt Hollant komende onse uytspanningh hebben/waer door ons veel profijten sullen komen/ als voor eerst/ de ververssinge voor ons volck ende schepen / ende ten anderen aen-was van reputatie by de Indiaensche Vorsten/ ende volcken die tot noch toe ons niet seer en vertrouwen/ seggende/ 't is wel waer/ dat de Hollanders goede luyden zijn/ beter als Spanjaerden ende Portugesen / dan wat is 't te beduyden? sy komen hier maer ter loop/ ende alsse haer Schepen vol hebben/ dan gaense weder wech/ ende wy zijn alleen niet machtigh ons teghen de Spanjaerden ende Portugesen te verweeren/ de welcke/ wanneer de Hollanders vertrocken zijn/ ons komen verderven/om dat wy met de Hollanders hebbê gehandelt. Daer-en-tegen de Spanjaerts ende Portugesen beschermen ons / ende de Hollanders / al waerense ons schoon machtigh/ en misdoen ons niet al handelen wy met Spanjaerts en Portugesen. Daerom is 't beter dat wy het met de Portugesen houden/ so worden wy

1607. niet heel uytgeroept. Dit zijn vast haer propoosten ende daer-en-boven doen
Portugesen oock haer uyterste beste / om den Indianen te doen verstaen / dat
Junij. geen macht en hebben / maer anders niet als een gheraept volck en zijn / na dit
wy hier in Indien gheen vaste sit-plaetse en verkiesen / ghelijck als sy. Dese da
moeten wy sien te krijgen / of alle onse dingen zijn niet.

Alle den handel van Oost-Indien bestaet in dese navolgende gedeelten.

1. In Peper te halen tot Bantam, Johor, Patane, Queda ende Achem.
2. In Nagelen te halen in Amboyna ende de Moluques.
3. In Noten ende Foelie te halen op Banda.
4. In den handel op Camboya.
5. In den handel op Coromandel met kleetjens / en op Bengala noch onbeken
6. In den handel op China, ende dat daer aen vast is / Japon.

Dese Waeren indiense niet alle in eenen handt en zijn / het zy die van de Por-
tugesen / ofte de onse / soo sullen wy malkanderen bederven / ende de selve hier i
Indien op hoogen / maer in Europa op leegen prijs brengen. Aengaende nu d
Peper / 't en is niet wel doenlijck / dat wy die in onse handen alleen konnen krij-
gen / want behalven de Portugesen / so varen oock de Engelsche op Bantam, di
daer haer huys ende Comptoor oock hebben. Dese handelenden heel gherust
lijck / dewijle wy tegen de Portugesen oorlogen / ende sy / als oock die van Ban-
tam selve / van ons beschut werden / sonder dat sy eenige onkosten hebben te bra
gen. 't En is oock niet doenlijck / den Koningh van Bantam, die noch een kind
is / een goede resolutie te doen nemen om met ons alleen te handelen / of 't soud
groot gelt moeten kosten; ja daer mede en soude noch niet uytgherecht konne
worden / want ick houde het daer voor / dat soo wel hy / als alle andere Indiaen-
sche Vorsten / al haddense noch soo stercken verbont met ons / oft yemant ander
gemaeckt / so haest als sy eenigen noot hebben / oft meerder profijt konnen doen
het selve sullen doen breecken. Daerom dient daer niet na getaelt / maer geracht
dat de Engelschen geen ander Specerpen en mogen bekomen / als Peper / end
dat wy oock Peper over-brengen / tot ballast / de selve tot sulcken prijs stellende
dat sy gheen profijt daer op konnen doen / ende dat alleen d' ander waren on
't profijt mogen geven.

Om alle de Noten ende Foelie in onse handen te krijghen / daer is / nae mij
oordeel / wel raet toe. Ende op dat wy het Eylandt van Banda niet en behoefde
in te nemen ende daer een Kasteel te bouwen / ('t welck behalven de kosten di
groot zijn / ons een quaden naem soude geven by de Indiaensche Vorsten) so
moest men de saecke aldus aenvangen.

De Koningh van Macasser is een machtigh Prince van volck / ende heeft ee
lant dat overvloedigh is van Rijs ende alderhande lijftocht / soo dat uyt sijn lan
Malacca meest ghespijst wordt / ghelijck mede Banda, daer hy alle jare Rijs na to
schickt. Ick soude met den selven een accoordt maken / ende senden dry Sche-
pen / die 200. man mochten aen landt setten ('t welck met de Macassars genoegh
soude wesen voor Banda) met belofte van hem 't lant te helpen innemen / ende in
handen te geven / sonder dat wy daer aen yet souden hebben te pretenderen / mits
bedingende / datter niemant en soude mogen komen laden als wy / ende dat w
de Foelie ende Noten hem souden afnemen tot een seeckeren prijs / te weten ge
lijck die nu tegenwoordig is geldende. Ick en twijffel niet / of hy soude sulcx we
ingaen / en dan mocht men voorder bedingen / dat hy ons aldaer een huys soud
maken tot sijnen koste / so groot ende sterck als wy dat souden begeeren / om onse

Ware

1607. Jun ij.

Waren daer in te bewaren / ende verseeckert te wesen teghen alle aenloop van vyanden. Dat mochtmen dan laten maken op sulcken plaets ende soo wel ghe- leghen als men wilde / ende dewijle de Koningh daer niet teghenwoordigh en soude wesen / soude men den Orankaya door gheschencken konnen doen maecken wat men wilde. Hier uyt soude volgen / datter een groot vyandt soude verweckt wesen voor de Portugesen / ende voor ons een groot vriendt. Men soude oock noch andere conditien met hem moghen maecken tot verseeckeringhe van 't landt / als namelijck / dat hy al den Adel van Banda soude voeren in sijn landt / ende haer aldaer plaets geven om te woonen / daer-en-teghen eenighe van sijnen Adel op Banda brenghen. Dat al den Adel in een plaets alleen soude woonen op Banda, ende in plaets datter nu vier of vijf steden zijn / dat men der maer een stadt alleen soude maecken / daer wy ons huys hadden. Dat sy / te weten die van 't landt ghehouden wesen souden alle veerthien daghen aldaer ter marct te komen / ende haer goet aen 't kantoor te leveren. Dat soo haest de vruchten ghepluckt ende ghehavent waren / sy die aen den koopman souden leveren / ende terstont oock betaelt werden. Ende om te verhoeden de disordre van de groote schulden daer haer de Bandanesen in steken / ende die sy naemaels niet en konnen betalen / dat men malkanderen niet en soude moghen borghen op seeckere penen. Ick achte dat wy daer mede Banda vast hadden / ende den Koningh van Macassar aen ons verknocht / in de beste forme.

Maer de Nagelen alleen in onse handen te krijghen / is swaer om doen. Die van Amboyna, Luho, ende Cambelo hebben wy ghenoegh / maer die van Moluco ontbreecken ons / daer gheen middel toe en is / of wy moesten den Spanjaert uyt Ternate jaghen / het welcke of het licht om doen zy / dat geef ick een yegelijck te bedencken / doch en sal niet laten mijn meeninghe hier van te schrijven. Ick vinde de sake wel doenlijck / als men die met een goet fondament wilde by der handt vatten / ende Malacca weder aengrijpen. Want de Portugesen Malacca quyt zijnde / en soude 't haer uyt Goa niet doenlijck wesen de Molucas te secon- deren. Ende nae mijn oordeel / soude men de Spanjaerts met kleyne kosten wel konnen beletten / datse Ternate uyt de Manillas niet en soude victualieren. Men mocht voor eerst met dry of vier Schepen gaen by den Koninck van Mindanao, die heel machtigh van volck is / ende (na men seyt) wel 50. Corcoren kan uyt maken / daer mede men loopen soude na 't Eylandt Panama, of Panati, dat by de Manillas leyt / daer een plaets is genaemt Otting, op de welcke zijn 18 Spaensche Soldaten / met soo veel ander Spaensche inwoonders datse in alles 40. witten moghen wesen. De selve plaets soude ick innemen ende destrueren / of wildense de Swarten van Mindanao houden / dat mochtense doen / want is overvloedigh van Rijs ende alle ander lijftocht / die van daer nae Ternate ghebracht wordt. Dan wilde ick voort nae de Manillas loopen / ende verderven alle de Schepen die ick daer vonde / op datse Ternate niet en mochten helpen. Daer nae soud' ick een schip van 80. of 100. last laten te rugge loopen nae Mindanao, ende sich houden in de straet van Tagima, met de Corcoren van Mindanao, om de ghene die noch nae Ternate wilden te grijpen / want hebben anders geenen wegh / sulcks dat men dat eens of tweemael ghedaen hebbende / den hongher groot wesen soude in Ternate. Want wat aengaet Ternate te beschieten ende forceren / ick achte dat het de Spanjaert nu wel soo sterck sal maecken / ende soo veel volcks daer in legghen / datter groote macht toe sal behoeven. Het sal hem swaer vallen de Molucas te versien met lywaten / want de weynighe

die

1607. die hy nu derwaert voert / die brenghen hem de Chinesen tot Manilla. Hier door sullen de Ternatanen metter tijdt oock verdrietigh worden / alsse van gheen lyfwaet versien en worden/ 't welck van Malacca moet geschieden. Konde men in Ternate een Galaye brengen/ dat soude den Spanjaert groot afbreuck doen.

May.

Den handel van China dependeert mede aen Malacca, want wy dat hebbende/ konnen de Portugesen daer niet meer varen. Wat nu de Chinen selve belanght/ daer en weet ick al noch niet van te schrijven / als ick daer sal gheweest hebben/ sal ick dat met beter fondament konnen doen.

Den handel op Coromandel met de kleetjens/ daer mede gheheel Ooft-Indien, dat wy nu bevaren/ wordt ghestoffeert/ is van grooter importantien/ want dese Landen/ moeten die kleetjens hebben/ het zy dan watse oock kosten / doch elck heeft sijn besondere slach/ ende werdt op sijn besonder plaets ghemaeckt/ soo dat die van Negapatan niet en maken 't gene die van Masalipatan maken/ ende als de Portugesen Malacca quijt waren/ soo en souden sy noch middel noch ghelegentheydt hebben om haer kleetjens bequamelijck te venten / al blevense de plaetse van Negapatan houdende. Dan soder geen middel getroffen kan worden om Malacca weder te beleggen / soo sullen de Portugesen middel soecken om met hare Fusten ons den handel op Coromandel te beletten/ want dewijl het over al een vlacke kust is/ konnen sy haer lichtelijck houden tusschen 't lant ende onse Schepen. Oock en zijn de Schepen die daer varen niet sonder perijckel / indien de Portugesen willen neerstigh wesen/ want sy konnen in acht daghen te lande bescheept in Goa hebben/ ende aldaer van teghen ons armeren. 't Gaet oock seker als de Portugesen Malacca quijt waren/ dat sy dan de kust van Coromandel souden moeten begeven/ want souden geen wegh met de kleetjens weten/ ende alsoo en soude de kust haer de kost niet moghen afwerpen. Daerom/ na mijn opinie/ is aen Malacca meest al den handel van Ooft-Indien ghelegen. Die van Bantam soude dan oock wel tot reden wesen te brengen/ als hy sien soude/ dat wy vastigheyt hadden/ ende dat de Engelsche anders niet en konnende krijgen als Peper/ gheen groote vaert aldaer en souden hebben. De Peper die van Jambeo, Andragyri, ende ander plaetsen tot Bantam komt/ soude al te Malacca komen/ daer sy beter versien souden werden van kleetjens/ als te Bantam.

In Bengala weet ick niet dat de Portugesen eenige macht hebben. Alle die ick daer van hebbe hooren spreecken / segghen / dat men daer wel soude handelen. Daer zijn twee havenen/ d' een genaemt Porte Pequeno, d' ander Porto Grande, na mijn onthout is Porte Grande de westelijckste/ staende onder den Koning van Cambaya, ende daer en valt niet besonders als Rijs / die met menighte van daer na Cochin wordt gebracht. Porto Pequeno is oostelijcker/ daer veel lywaten vallen. Dan den handel op Arrakan dient versocht met een paer schepen. De Koningh noodight ons seer/ Daer is een Portugees Felipe de Britto, die een sterckte aldaer heeft / met ontrent 80. Portugesen beset / liggende wel 50. mijlen te landewaert in/ waer door hy het heele spel aldaer onklaer houdt/ soo dat die van Arrakan, hoe-wel machtigh van volck/ gheen raet en weet om hem van daer te verdrijven. De selve Portugees houdt door desen middel het gheheele landt van Pegu, dat nu door inlantsche oorloghe verdorven is / in roere / ende is meester van grooten rijckdom ende veel gesteente.

Op Cambaya is na mijn opinie voor dees tijt noch niet te doen / soo langh als de Portugesen soo sterck zijn op de kuste van Malabar, ende de Koningh aldaer noch niet beter tot ons ghenegen/ Sy moeten ons beter kennen / ende haer vet bloot

bloot geven tegen de Portugesen/ want soo langh de Koninck van Cambaya sijn stroomen niet en wil vryen/ dat wy daer moghen vry wesen / sal 't al met perijckel te werck gaen/ want daer mogen geen groote Schepen binnen komen/ oock is 't soo nae Goa, dat als de Portugesen verstaen souden datter Hollanders waren/ sy terstont met macht souden derwaerts komen / ende als men dan gheen hulp noch bescherminghe van landt soude hebben / soud' het periculeus vallen aldaer te wesen.

1607. Junij.

Uyt dit discours mach men sien van wat importantie dat Malacca is / daerom dient daer wel een blaeuw oogh om ghewaeght/ want wy moeten doch een vaste plaets in Oost-Indien hebben/ dewelcke hoe veelse kosten soude / eerse soo bequaem soude wesen/ als Malacca, mach men considereren.

De Schepen komen in de Straet van Tagima/ende anckeren voor den hoeck van Mindanao.

Den 29. Junij/ 1607. zijn de voornoemde vier Schepen in de Straet van Tagima gekomen / ende des middaeghs voor den hoeck van Mindanao, daer sy geanckert hebben/ want de ebbe quam haer teghen/ die om de oost valt/ gaende stercker als te Vlissingen voor 't hooft. Hadden drie oft vier daghen t' soeck ghebracht in een Inham van Mindanao, ende als 't al om quam/moesten noch thien oft twaelf mijlen voorder wesen/ want desen Inham leydt in de Kaert niet/ende is den derden Inham van de Stadt Mindanao af te reecken/ daerder de Kaert niet meer en stelt als twee. Den hoeck van Mindanao leyt by gissinge op 6 en een vierde part graden/de strate streckt west ten noord. Hier quamen haer Visschers aen boort/ brengende Visschen/ met wat wilden Caneel/ als oock eenig Wasch. Den Admirael sette hier aen landt de twee Ambassaten / die van Ternate aen den Koningh van Mindanao ghesonden waren/ haer gevende eenighe kleetjens/ want waren kale backers. De Koningh van Mindanao ende sijn volck zijn Mahometisten. Men verstont hier uyt de Inwoonders / dat de Spanjaerden vreede ghemaeckt hadden met die van Solor, 't welck sy al doen om verversinghe te hebben. Dan met die van Mindanao en sullense apparentelijck soo haest niet accorderen / want die loopen tot voor de Manillas toe rooven / ende hadde doen ter tijdt eenighe Spanjaerden ghevanghen / diese niet en wilden laten lossen. Daer quam een van de Wilde by den Admirael / die hem een briefken toonde van Don Pedro d'Acuna, ghedateert in Februario 1606. daer in hy beveelt dat men den toonder des briefs niet en soude beschadighen / alsoo hy sijne Majesteyts ondersaten met vriendtschap hadde ontfanghen.

Raken door de voorsz Straet/ ende door de Eylanden.

Den eersten Julij/ raeckten sy door de Straet van Tagima, ende nae veel hasselinghs oock door de Eylanden/ waer van sy'er op eenen dagh wel vijf-en-veertigh mochten tellen. Den 22. waren niet verre van landt/ ende werden gewaer vijfthien oft seventhien Joncken,daerder een van aen des Admiraels boortquam/ welckers Schipper seyde / dat hy over elf daghen van Canton was ghescheyden/ ende dat sy noch wel twee daghen zeylens van Macao waren. Den Admirael bedroeft zijnde dat sy soo seer om de oost vervallen waren / daer de windt Zuydt-west hielt/ vraeghde/ of hy hem nae Macao wilde brenghen / soude hem eerlijck betalen. Hy antwoorde ja/ gingen nae sijn Jonck, haelde sijn plunderagie daer uyt/ende liet de Jonck zeylen/ was op al de kust wel bedreven/want voor alle jaer vier of vijf mael tot Canton, soo dat hem den Admirael weder verblijde desen Piloot aengetroffen te hebben. Hy vertelde/ dat de Portugesen te Canton, noch waren/ doen hy van daer vertrock/ doende vast haren in-koop / maer offer Portugeessche Schepen te Macoa lagen/en wist hy niet te segghen. Den 25. dito/

des

1607. des avondts zijn sy onder Lamao ghekomen / welck Eylandt ontrent een mij
van de kust leydt / en mach ontrent dry oft vier mijlen lang wesen. Daer leg
Julij. ghen veel Eylanden soo be-oosten als be-westen langs de kust / doch dit is
Komen onder 't Eylandt Lamao. grootste. Aen de West-zijde heeft het een grooten Inham in 't vaste landt
daer op haer van verre twee heuvelen / ende daer nae noch een op doen
Een dagh reysens van daer / de Rivier op / is gheleghen de Stadt Tieuchien
daer meest alle de Armesijnen van gheheel China ghemaeckt worden / Sy leyd
twee dagh-reysen te lande oft oock te water van Chincheo. 't Eylandt Lamao i
by na in twee Eylanden ghedeelt / want heeft in 't midden een kloof / van wae
men de Zee by nae aen de ander zijde mach sien. De Stadt leydt meest nae '
Oosten / binnen in een fraeyen Inham / daer men wel beschut leydt voor all
winden. Men mach binnen door nae Chincheo loopen. 't Is een heel berg
achtigh hoogh ende steenigh landt / hebbende gheen oft weynigh gheboomte
Alsoo hier dickwils Zee-roovers op de kust komen / soo van Japon, al
oock Naturale Chinen, soo heeft de Koning van China dit Eylandt over ontren
vijf-en-twintich jaeren doen besetten met een Mandorijn, welcke gestadelijck se
hondert man in sijn dienst heeft / met veel Joncken, die ontrent twintich last groo
zijn. Hier en wert gantsch geen handel gedreven / selfs de Joncken van Chinche
na Canton gaende / die al-tusschen 't vaste lant ende dit Eylandt door-loopen / e
spreeckender niet aen / ja de Visschers / seggense en durven de selve niet aen boo
varen. Dit Eylandt is seer wel gelegen / ende van Canton, Tieuchien, Chincheo
Lamkin ende alle plaetsen kan men daer soo wel / ende beter komen / als op Canton, want het leyt tusschen alle dese groote Steden.

Daer sy van wegen den Mandorijn besocht worden. Soo haest de Schepen gheanckert waren / quamender dry Onder-Mandorijns
oft Mandorijns Dienaers aen boordt / welcke seyden / dat de Mandorijn me
de Armade by 't vaste landt was (daer de onse ontrent 20. Joncken sagen) end
dat sy quamen sien / wat de onse voor volck waren / wat sy begeerden / ende of s
krijgh sochten / oft vrede? Waren ghekleet met langhe Rocken van swart Lijn
waet / ende schenen stadighe Mannen te wesen. Den Admirael antwoord
haer / dat hy een man van Chincheo nae landt ghesonden hadde aen den Mandorijn, niet wetende dat hy in de Armade was / ende dat hy dien belast hadde te segghen wat voor volck sy waren. Doch dewijle dese mannen uytghesonden waren van den Mandorijn, wilde hy haer 't selve mede wel segghen /
Sy waeren Hollanders / uyt-gesonden van haren Koningh / om daer i
China te handelen / brachten geldt en koopmanschap mede / ende sochten me
niemandt oorloge. Daer mede gingense weder na landt / doch in 't wech-gaen /
baden / dat men haer elck wat geven wilde / tot (soo men by ons seyt) drinckgeldt. Den Admirael vraegde den Tolck wat hy gheven soude / die sprack /
elck een halven Reael van achten. Dit docht den Admirael te geringhe / ende
deed' haer elck een heelen Reael geven / dan dat gingh soo niet wel / het moest
in een papierken ghewonden / ende dan in een schootel ghepresen teert worden. Doen de dry Realen quamen / seydense / datter noch dry mannen buyten waren / die kreghen elck mede een Reael / ende dan werdter noch een
Reael ghegeven voor de Soldaten / soo datter seven Realen bleven / ende daer
Ende antwoort krijghen op haer versoeck. mede gingense voort na lant. Den 26. quam de Chinees weder aen boort / die den
Admirael 's avonts te voren aen lant hadde geset. Hy was met eenige andere
Chinesen vergeselschapt / ende op 't gene men hem doen vragen hadde van een
Hollander aen lant te sendẽ / bracht hy voor antwoort / dat de Mandorijn hem daer
op

op bedencken soude/ en wat belanghde de begeerde verversinghe/ daer op hadde 1607.
de selve Mandorijn gesept/ dat de Schepen om den hoeck souden loopen / dan sou- Julij.
der volck aen boort komen/ doch en dorst hy het openbaer niet consenteren/ door
vreese van de Mandorijns van Canton ende Chincheo, maer dewijl hy binnen een
maent na Canton ging/ om daer Mandorijn te wesen/ so beloofde hy de onsen al-
daer behulpigh te wesen. Den Admirael verstont / datse aen landt dapper ver-
vaert waren / vreesende dat de Hollanders het Stedeken souden komen afloo-
pen/ waer over sy oock haer goederen in de Fortresse brachten. In somma het
wasser al bekapt werck / ende met dat den Admirael gheen Hollander aen landt
wilde senden/ sonder des Mandorijns consent / konde hy geen recht bescheypt krij-
ghen. Dan dit was het slot van de sake/ hy was een kleyn Mandorijn, ende en
dorst over hem niet nemen. Den Admirael heeft de Chinesen, die hy in Ternate
ghenomen hadde/ alhier hondert Realen van achten gegeven/ ende alle aen lant
gestelt/ uytgenomen ses/ die hy mede wilde nemen na Canton, alwaer so hy han-
delingh krege/ soude hen alle haer goet betalen. Den selven dagh begost de wint
noost te waeyen / waer op de Mandorijn stracx den Admirael liet weten/ dat de
wint nu goet was na Canton. Hun waren daeghs te voren wel 60 Joncken ont-
moet die van Chincheo na Canton om Rijs wilden/ ende desen dagh sagen sy'er
wel 70 die al tusschen Lamao en 't vaste landt by haer heen liepen / soo dat daer
groote vaert moet wesen. Den 27. verwachte den Admirael na bescheyt/ of de
Mandorijn oock den Hollander soude ontbieden / hebbende reet ghemaeckt een
stuck Sandalen-hout/ twee Paradijs-Vogels/ een Papegay/ ende wat schulpen
van Schilt-padden/ om hem te beschencken/ doch vernam niemant/ dan datter
tegen de middagh een Prauken quam/ segghende dat de wint nu goet was/ ende
daerom sy niet t' zeyl gingen : Daer quam oock geen volck van landt met ver-
versschinge/ dan altemet steels-wijs een Visscher/ van welcke sy om een Reael
van achten de zode kochten voor een heel Schip.

Den Admirael siende/ dat het daer hoe langer hoe slechter afloopen soude/ Verzey-
ende datter niet te handelen was/ liet hem duncken dat het best was na Canton te len om
loopen/ doch alsoo sy water van noode hadden/ ende gheen antwoort en kreghen water te
van den Mandorijn op haer versoeck van 't selve te mogen halen/ riep hy tot hem halen.
den Chinesen Schipper die sy in Ternate genomen hadde/ de welcke seyde / dat-
ter water was om den hoeck/ waer over alsoo den Admirael het Jacht beval
met de Sloep derwaerts te loopen/ ende den selven Chinees mede te nemen/ soo
maeckte hy swarigheyt/ seggende/ datter Soldaten lagen / nochtans alleen ge-
nomen ende scherp afgevraeght zijnde/ watter aen lant passeerde/ ende offer yet
wert geraetslaeght tot der Hollanders nadeel/ verklaerde neen/ daer by voegen-
de/ dat op 't west-eynde van 't Eylandt oock water was / daerom de Schepen
't ancker gelicht hebben/ ende na 't selve west-eynde geloopen zijn/ alwaer sy des
avonts aenkomende / vonden datter een kleyn Kerckxken stont / derhalven den 't Welck
Admirael een schuyt gemant met ses roers ende eenige spiessen aen landt sondt/ sy beko-
die terstont weder keerden / ende bescheypt brachten / datter waters genoegh te men.
bekomen was / 't welck den Admirael selfs aen landt gaende alsoo bevont.
Daer woonden ontrent twintigh arme luyden by dit Capelleken / in het Chinese
welcke dry Afgoden stonden/ met een Tafel voor den principaelsten Afgodt/ Cappel.
ende voor de selve eenighe kleyne Kopjens van Porceleyn met water / een wey-
nigh Rijs/ ende een Lampe/ voort wasser een Autaerken/ daer sy op roockten.
Veel curieusheyt en konde den Admirael hier niet vernemen / want sijn Tolck

1607. konde qualijck Portugees/ ende d' Inwoonders en wiſten oock niet beſonder
te ſeggen/ dan dat dit op de Chineſe manier was. Als ſy de onſe eerſt werde
Julij. ſiende/ liepenſe berghwaert/ doch werden door de Ternataenſche Chineſen ver
Superſtitieuſe waerſeggerv. ſekert/ die tot haer ſeyden/ dat ſy goet volck waren. Daer lagen twee houtjen
op de tafel/ ghelijck of het een kloot midden doorgeſneden ghweeſt hadde/ doc
waren ſoo wat langhwerpigh / ende van binnen hol / elck hebbende de groot
van een vuyſt. Gevraegt zijnde/ wat ſy daer met deden/ ſeyden/ ſy ſagender doc
of 't goet of quaet volck was datter quam. Den Admirael vraeghde voort/ wa
het dingh van ſijn volck ghſeyt hadde? ſy antwoorden / het hadde haer voo
goede luyden bekent. Of ſy dan wel yemants avontuer daer uyt konden ſien
ende ſoo jae/ dat ſy dan beſien ſouden / of hy oock tot Canton komen / ende dae
wellekom ſoude weſen/ of niet? Daer op nam haerder een beyde de houtjes i
ſijne handt/ ende wierpſe ter aerden/ ſy vielen beyde met de hollighevdt boven
ende de tweede mael van ghelijcke/ maer de derde gangh vielenſe met het rond
om hoogh / ende met de hollighevdt onder. 't Elckens als hy werpen ſoude
Vreemde Afgod. ſprack hy ſijnen Afgodt aen/ daer na ginck hy beſien een ſeecker geſchrift ſtaen
de aen de want van 't Kerckjen/ quam by den Admirael/ ende ſeyde / hy ſoud
daer wel ontfangen worden. Daer na gevraeght zijnde na den windt / deed' h
al wederom 't ſelve apen-ſpel / ende de tweede werp viel het een houtjen met d
hollighevt onder/ hy gingh weder in ſijnen Calender ſien/ ende ſeyde/ dat de win
maer tamelijck goet weſen ſoude. Ten leſten deed' hy noch een kunſjen/ ende ſey
de/ dat de Schepen acht dagen onder wegen weſen ſouden. Den Admirael ſeyd
tot haer/ dat ſulcke dingen rechte beuſelmart waren/ ende dat de Hollanders i
eenen God geloofden/ die alle dingen regeert. Dat ſy wel doende/ het betrouwe
hadden/ hy ſoude haer helpen/ maer qualijck doende/ vreeſden dat hy haer ſou-
de ſtraffen/ gelijck oock ghſchiede / maer ſulcke beelden en waren nergens to
nut/ &c. Sy ſeyden/ 't is waer/ maer dit was op de Chineſche manier.

Joncken aen boort. Den 28. Julij/ quamender twee Joncken, in welcker een was des Mandorijn
knecht / ofte kleyne Mandorijn, die den Admirael een preſent van den grooten
Mandorijn brocht/ weſende twee ſtuckens ſyde / die ontrent twee Realen va
achten waerdigh waren. Den Admirael gaf hem weder voor ſijn Meeſter ee
groot ſtuck Sandalen-hout/ twee Paradijs Vogels/ ende ſommige ſchulpen va
Schilt-padden. Hy vraegde/ wanneer ſy vertrecken ſouden / den Admirael ant-
woorde/ morgen. Een wijle daer na quam den anderen Mandorijn, hebbende ee
ſtuck gout Laecken op ſijn borſt/ ende een op ſijn rugge/ die ſeyde/ dat hy de Chi-
neſen by den Admirael aen landt geſonden ondervraeght hadde/ ende dat de ſelv
ghetuygeniſſe gegeven hadden/ dat de onſe goet volck waren / ende niet anders
en ſochten als koophandel/ 't welck hy op giſteren na Canton gheſchreven had-
de/ ende ſouden binnen 10. daghen antwoordt hebben: daerom ſoo den Admi-
rael begeerde weder op te komen voor Lamao , dat hy hem ſoude laten hande-
len / ende dat die van Canton, Chincheo, Hockum, ende Tieuchieu haer ware
daer ſouden brenghen. Den Admirael antwoorde/ dat hy hem bedanckte
maer nademael de windt goet was / ſoo docht hy / het water in hebbende/ na
Canton te vertrecken / dan ſo de wint veranderde / ſoude alſ dan weder komen
Chineſe Soldaten aen boort. hem alle vriendtſchap toonen/ ende weder van hem verwachten. Den 29. qua-
mender vijf Chineſche Soldaten ſonder geweer aen boort ghſonden / ſoo ſy ſey-
den/ van Mandorijn van Lamao, om te beſien wat de onſe daer deden / ende wa
volck dat ſy waren/ als oock om te ſeggen/ dat hy verblijt was/ tot noch toe nie
dan

van alles goets van haer verstaen te hebben. Den 30. quamender seeckere Vis- 1607.
schers van 't vaste lant by haer suycken/ die een quartier mijls van onse Schepen
stonden/ den Admirael sonder de boot na toe/ die een goede sode visch van haer Augusti.
kreegh voor de drie Scheepen. Dese ghevraeght zijnde waerom sy niet aen Visschers
boordt en quamen/ seyden/ datse niet en dorsten/ soo van weghen de onse
als van de Mandorijns, maer op morgen soudense wel verversschinghe brenghen/
dan de onse moesten aen de staken komen / ende halen die met haer boot/ 't welck
sy beloofden te doen. Des Admiraels volck hadden een dagh of twee te voren
aen landt gheweest / ende de beest gespeelt met droncken te drincken / waer sy den
Arack op soo dorren plaets mochten gekregen hebben/ wist hy niet/ want hadde
selfs / door ongheluck vreesende / daer na ghevraeght / maer gheen konnen be-
komen. Sy waren in 't Kerckjen ghegaen / ende hadden de beelden gehandelt /
noch niet gebroken. In 't gezaeyde Rijs warense oock geweest / ende hadden
daer wat neder getrapt / 't welck hem grooter overghebracht was / dan het
was / waer over hy oock den selven avondt aen landt ghegaen zijnde / de Chi-
nesen ghevraeght heeft / of sy eenigen overlast hadden gheleden/ maer sy ant-
woorden neen. Hy bekeef oock de Chinesen dat sy 't volck Arack verkochten / seg-
ghende/soo sy sulcx weder deden/dat hy haer niet en soude beklaghen/maer selve
daer op slaen/ende tot de Soldaten/datse wel soude toesien. Aen den Rijs seyden
sy dat een half elfjen schade ghgeschiet was/waer voor hy haer een heel elfjen dede
weder-geven/ende bleef alsoo de beste man van de werelt.

Den tweeden Augustij / alsoo den Admirael sagh / dat de Soldaten aen landt Brief nae
seel naeuwe acht namen / dat die van 't landt gheen goedt aen de onse en souden Lamao
verkoopen/ is hy selve aen landt ghevaren/ ende heeft den Oversten van de Sol- gesonden.
daten gevraegt/ waerom hy niet en wilde lijden dat de Boeren yet aen sijn volck
verkochten ? Hy antwoorde/ datter niet te koop en was/ ende met het quaet we-
der en konder oock gheen volck van Lamao komen. Den Admirael seyde weder/
dat hy wel anders sag/begeerende daerom/hy soude aen den Mandorijn schrijven/
indien hy niet en begeerde datter eenigh volck van de onse aen landt quame /
dat het den Admirael soude verbieden / ja morgen vroegh / soo het de Mandorijn
beliefde/ weder op voor de stadt komen / soo niet / blijven legghen daer hy
was/ want hy teghen des Mandorijns wille niet en wilde doen. Dit schreef de
voornoemde Overste/ende de brief wert terstont met een man op Lamao ghesonden.
den. Den 3. alsoo der te 9. uren noch geen bescheypt en quam/ende die van 't landt
seyden/ dat de brief-brenger wel tot avont toe werck hadde eer hy konde komen/
hebben de Schepen haer anckers gelicht / ende zijn op den middag wederom
voor Lamao gekomen/alwaer sy verstonden/dat de Soldaten den voorleden nacht
op 't Kerckjen langs de strandt wacht ghehouden hadden / op datter niemandt
eenighe verversschinge aen de onse en souden verkoopen. Even-wel werdter des Eenighe
nachts daer aen / soo sy voor Lamao laghen/ een vercken aen boordt ghebracht/ verversinge aen
met middel-rift ende darmen daer by / 't welck sy kochten voor seven elfjens. boordt.
Den 4. quamper oock een vercken al schoon ghemaeckt aen 't Schip Erasmus.
Den 5. wesende Sondagh quamender 's nachts vier mannen aen boordt
in een schuytjen/ mede brengende vier quartieren van een Os/een Vercken/ 30.
hoenders / ende 200. Eenden-eyeren / met 3. potten Arack , ende een briefken
van den Mandorijn van der Stadt / die onder den Mandorijn van der Zee staet.
Sy seyden / den Mandorijn sondt dit aen den Admirael tot teecken
van vriendtschap / doch en dorst het niet senden by daghe / jae selfs den Op-

1607. perften Mandorijn was tot de onfe wel gefint/ maer en dorft niet doen fonder confent van Canton te hebben/ het welck men hem ten beften moeft houden. Den

Augufti. Admirael gaf den brengers tot antwoorde/ dat hy den Mandorijn bedanckte/ ende geerne fage datfe den Inwoonders toe-lieten ververssinge te brengen/ want nu dewijle dit prefent alfoo heymelijck quam / en dorft hy hem geen gheschenck dat fijnen ftaet weerdigh ware wederom fenden/ vraeghde derhalven in prefentie van de felve brengers/aen de Chinefen die hy op fijn Schip hadde/ wat hy best fenden foude tot recompenfe/ welcke feyden/ 25. Realen van achten/ 't welck hy dede/ ende gaf voort de brengers elck een ftuck van vieren/ maeckende t' famen 27. Realen/ waer voor twee Schepen eenen heelen dagh genoegh hadden te fchaffen.

Den 7. dito/ alfoo den Chinees die den Admirael in Ternate voor Tolck aengenomen hadde/ ontnomen waren 150. Realen van achten/ die hy in fijn hooftkuffen genaeyt hadde/ 't welck des nachts als de ververssingh aen boort quam/ met een mes was opgefneden/ heeft den Admirael al het volck doen befoecken/ ende eyndelijck 't geldt gevonden by een ander Chinees, zijnde een van de twee die hy in Ternate ghekocht hadde. Defen dede hy vaft fluyten/ ende fchreef het den Mandorijn over/ door den Schipper die hy uyt de Jonck van Ternate ghenomen hadde/ hem ontbiedende/ indien het een Hollander ware gheweeft/ foude hem terftont opgehangen hebben/ maer dewijl het een Chinees was/ wilde geen hant daer aen fteecken/ daerom dat hem foude gelieven een man aen boordt te ftueren/ om nae de faeck te vernemen/ ende den delinquant aen landt te voeren/ oft den Admirael verlof te geven hem met een Hollander aen landt te fenden/ ende over te leveren. Den 9. kreegh den Admirael tot antwoorde/ dat fijn brief den Mandorijn wel was behandight/ ende dat hy met den mifdadigen Chinees, dewijl hy hem ghekocht hadde/ mocht doen wat hem beliefde. Waer over hy op den 10. dito/ een floepjen gemant hebbende/ met 5. of 6. Roers/ na lant gevaren is/ om te befien de plaetfe daer 't volck water halen foude/ die hy heel bequaem vondt/ recht tegen over de Schepen/ ende is voort geroeyt nae de groote valleye. De inwoonders/ fiende datter foo veel boodts quamen/ liepen door vreefe uyt de geberghten met menighte nae de Stadt/ maer werden door 't roepen van de Chinefen die den Admirael by hem hadde verfekert/ ende hen wert de gevange Chinees, die met boeyen aen fijn beenen ghefloten was/ overgelevert/ om nae den Mandorijn te brengen/ met een brief daer neffens/ waer in den Admirael verklaerde/ nademael de Mandorijn de faecke aen hem geftelt hadde/ dat hy hem den mifdadigen over-fond/ verfoeckende een befcheyt/ daer in de Mandorijn bekennen foude den felven ontfanghen te hebben. Daer na deed' hy hem felven roepen tot voor de Stadt/ om de felve van verre wat te befichtigen/ daer vernam hy terftondt een groot ghekriemel van volck/ foo dat de Chinefen die hy in de floep hadde hem feer baden niet naerder te willen gaen. Alfoo voer hy door de Joncken henen/ daer van eenighe al fraey toeghemaeckt waren/ onder andere een die fes yfere ftucken op hadde/ aen elcke zijde drye/ defe waren fteen-ftucks-gewijfe ghemaeckt/ ftaecken een voet buyten boort/ ende al dat men fien konde/ hadden een groote mufquets-koegels wijdte. Daer quamen veel Schuytjens om de onfe te befien/ daerom oock den Admirael fachtelijck dede roepen/ te meer om dat hy verftondt datter veel volcks in de Stadt graegh was om hem aen boordt te komen befoecken/ doch dorften niet van den Mandorijn, en de Mandorijn, die felfs mede groote luft hadde onfe Schepen te befien/ en dorft niet van die

Dieverye onderfocht.

Chineefche Joncken.

van

an Canton. Des abondts sond den Admirael de Schuypt aen Landt om te be- 1607.
en / wat antwoordt de Mandorijn geven soude. Sy vonden daer een Capiteyn/
e seyde/ dat de Mandorijn den delinquant thien slagen hadde doen geven / ende Augusti.
ude hem nae Chincheo senden / daer hy van daen was / alsoo hy daer in Lamao
nders niet als over Soldaten en hadde te gebieden. Daer waren oock klachten Vercken
en de Mandorijn gekomen / dat de onse op de water-plaets een Vercken ghesto- gestolen.
n hadden / daer nochtans den Admirael d'Officiers belast hadde / geen volck
n Strandt te laten gaen / want hy al vreesde voor eenighe disordre / dewijl
het Matroos / als hy aen Landt by de huysen komt / niet moghelijck en is/
hy moet quaedt doen. Den Admirael bevondt datter een by de huysen ghe-
eest was / ende een vigsken mede gebracht hadde / het welcke dat hy seyde ge-
ocht te hebben voor vijf elfjens / 't welck den Admirael wel gheloofde / ende
t het den eenen Chinees van den anderen ghestolen hadde / maer naedemael
kooper teghen bevel hem van strandt begeven hadde / moest hy even-wel in
boepen. Den Admirael dede vernemen nae de weerde van 't vercken / ende
rstaende van vijf elfjens / gaf thien elfjens daer voor / welck geldt de Chine-
n aen den Mandorijn droeghen / met belofte van ondersoeck te doen of de Chi-
sen het vercken selve niet ghestolen ende verkocht en hadden.

Den 12. dito / wasser op de Joncken ende in de Stadt veel geschiet met roers/ Geschiet in de Stad en op de Joncken.
welck alsoo den Admirael niet en wist wat het te beduyden hadde / seyde een
n sijn Chinesen, dat hy vermoede dewijl de Mandorijn stondt om te vertrecken
e Canton, datse haer afscheyt van hem namen. Een ander seyde/ dat de Man-
rijn wapen-schouwingh gingh doen op alle de Joncken, ende datse gheslagen
erden die haer geweer niet wel klaer en hadden / 't welck den Admirael ghe-
ofde / die anders meende/ dat sy het deden / om te toonen / datse wel gestof-
ert waren van roers en Soldaten.

Den 16. zijn de Schepen weder aen Zee geloopen / hebbende / soo langh sy De Schepen gaen t'zeyl na Canton.
er gelegen hadden / niet soo veel als een hoen verversinge konnen koopen met
nsent van den Mandorijn, jae dat meer is/ waer sy met de Schepen lagen/daer
amen terstont Soldaten van den Mandorijn om toe te sien/dat de Boeren haer
ets en souden verkoopen. De selve Soldaten waren sonder gheweer / ende
egen van de Boeren den kost om niet / doch seyden altijdt tot de onse datter
et en was / sonder dat de Boeren selve dorsten segghen dattet haer verbo-
n was yets aen boordt te brenghen / doch des nachts quamense met Prau-
ns van 't vaste landt / ende brachten Ossen / Verckens / Hoenderen / ende
erghelijcke Waeren meer. Den 28. dito / des abondts quamen de Sche-
n in de Revier van Canton aen de Oost-zijde / ende setten het dicht onder
andt / konnende het Eylandt Macao sien / dat aen de West-zijde van de Daer sy arriveren.
evier leydt. Den Admirael hadde over twee daghen een Visschers Champan
ien Realen belooft / dat hy met hem in de Revier van Canton soude zeylen /
de daer uyt terstondt een man over-genomen / om beneffens den ghenen die
alreets hadde te dienen voor Piloot. De Champan werdt den 29. met een Septem.
llander daer in gesonden / om te besien het Eylandt Macao, ende of daer geen En vernemen / datter te Macao ses Portugeessche Schepen liggen.
rtugeessche kraecken en lagen.

Den eersten September / des morghens gingense t'zeyl / om nae boven te
open / de Revier op. Haer Piloot en Visscher die sy in hadden wilden haer
engen op een plaets genaemt Puthamchong, die ontrent halver wegen tusschen
acao ende Hungsan leydt/ maer alsoo sy seyden/ dat den Oosten wint daer een la-

1607. ger wal maeckte/ ende de Maenden Augusti ende September de rechte storm
Septem. maenden upt den oosten op de kust aldaer zijn/ soo en hadde den Admirael dae
geen sin toe. Seyde daerom/ dat sy de Rivier op souden loopen/ so hoogh sy kon
den/ maer daer hadden de Piloten geen moet toe/ seggende/ datter steenen en an
der drooghten lagen. Den Admirael merckte wel wat haer deerde/ namelijc
dat sy vreesden hem soo verre opwaerts te brenghen/ ende socht haer derhalve
te verspreken/ dat sy die vreese wilden laten varen/ want sy souden in 't Schi
blijven/ ende hy soude Lypu, den Chinesen Schipper/ die hy upt Ternate ghe
bracht hadde/ na lant senden/ maer daer op quam het groote woort eyndelijc
upt/ te weten dat de Mandorijn quaet wesen soude dat de onse soo diep in 't land
quamen. Waer op den Admirael wederom seyde/ dat sy daer geen swarighey
in souden maken/ want soo de Mandorijn yet daer teghen seyde/ soude hy met d
Schepen gaen legghen/ daer het den Mandorijn beliefde/ al waer 't oock voo
Macao. Hier mede waren sy wat beter te vreden/ ende wesen hem een hoeck di
recht voor upt lag/ Noort-Noort-West van haer/ daer soudense wel beschut leg
gen voor een Zuyd-oosten/ Oosten/ ende Noort-oosten wint. Daer liepen de sche
pen doen na toe/ ende ontrent ten halven wege wesende/ quamender eenige Chi
nese Prauwen voor haer loopen/ daerder een van aen boort quam/ heel stoutelijck
teghen de nature van de Chinesen. De Patroon was een oudt Man/ ende seyde
datter te Macao lagen ses Portugeessche Schepen/ die over thien dagen van Ma
lacca gekomen waren/ ende dat heel Macao, door de komste van de onse in roer
was/ soo datse soo veel volck deden t' Scheep gaen als sy immermeer konden
Waren/ seyde hy/ vier Oorlogh Schepen/ ende twee Koop-vaerders. De Por-
tugesen hadden alle Chineessche Prauwen vast-ghehouden/ op dat sy den onsen
gheen tijdinghe van haer en souden brengen/ ende hare Schepen laghen al in de
Haven. Riedt daer omme den Admirael nae 't Eylandt Lentengwan te loopen
dat voor upt lagh/ ende terstont een man of twee na Canton aen den Mandorijn
te senden/ ende hem van sijn komste te advijseren/ op dat hy mocht ordineren
waer de Schepen souden vertrecken om voor de winden bevrijdt te wesen. Dese
Man was een Visscher van Lamthau, buerman van den Visscher/ die den Ad-
mirael in hadde/ doch en wist van den selven sijnen buerman/ die na Macao ghe-
Welcke tijdinge geconfirmeert wordt. sonden was/ niet te spreecken. Den Admirael was in dese tijdinge verwondert/
meenende/ dat het gemaeckt werck was/ maer liep even-wel nae 't voorsz Ey-
landt toe/ alwaer geset liggende/ quam den uptgesonden Visscher met den Hol-
lantschen Corporael Wessel Roeloffz terstont aen boort/ die anderhalf etmael
te Macao in de Haven gelegen hadden door de storm/ met een Portugeessche Prau
neffens haer/ doch lagen onder de hut verborgen/ ende waren/ soo men dencken
mach/ wel vervaert. De Corporael seyde/ dat hy vier groote Kraecken hadde
gesien ende een kleyne/ met noch een kleynder Schip daer by/ doch wist gheen
particularitept meer/ oft en hadde oock gheen konnen vernemen. Den Admi-
rael heeft de Visscher terstont betaelt thien Realen/ die hy hem schuldigh was
voor sijn Loots-mans gelt/ ende schonck hem noch vijf Realen voor sijnen ghe-
trouwen dienst/ waer in niet alleen hy/ maer oock den anderen Visscher/ die de
tijdinghe van Macao eerst bracht/ een goet behaghen hadde/ en de Loots-man
gingh nae Lamthau, daer hy het volck segghen soude/ datse met verversinghe
souden aen boordt komen. Den anderen Visscher sondt hy met sijn Prauken nae
Canton aen den Mandorijn Conbon, hem dry Realen schenckende voor de
boodschap. Met hem gingen Lipku, ende de Loots-man/ die den Admirael eerst
op

p de kust gekregen hadde/ dese kreegh twee Realen/ behalven sijn Loots-mans 1607.
elt/ dat hem soude betaelt worden/ als hy weder quame van Canton, ende Lip-
u ontfingh 50. Realen / daer hy rekeningh soude van doen. Den brief die Lip- Septem.
u met hem droegh aen den Mandorijn Conbon, gheschreven in Chineesche tale/
nde by den Admirael onderteyckent / luyde in substantie aldus : Wy zijn hier Brief van den Admirael aen den Mandorijn van Conbon.
an onsen Prins uyt Hollandt gesonden, om in dese Landen Koop-handel te drijven,
aer toe wy Silver ende andere koopmanschappen brenghen, om te verhandelen, ende
en Koningh van China sijne tollen te betalen, ghelijck alle andere Koop-luyden hier
omende gewoonlijck doen. Daerom, versoecke dat het den Conbon gelieve yemandt
an sijnen 't wegen te senden, om alles breeder te vernemen, ende my oock verlof te
even om een van mijn volck aen hem te schicken. Ick hadde geerne met mijn Schepen
erder Canton gekomen, oft eenighe ander plaetse versocht, daer de Schepen tegen
e winden, die dese tijdt 's Jaers waeyen, hadden mogen versekert wesen, doch dewijl
y brenger deses heeft geraden, dat ick 't selve sonder u consent niet soude doen, so heb
k sulcks na-gelaten, ende legge hier in u Reviere onder 't Eylandt Lengtengwan, bid-
e daerom my een plaets te ordonneren tot versekeringh van de Schepen. Brenger de-
s is genaemt Lipku van Chencheo, den welcken ick in de Molucas hebbe ghenomen,
er van ick ter gelegender tijdt onderrechtinge sal doen.

Den 2. September / quamender vier Joncken van Lamthau, wesende oorlogh Vier Chineessche Oorlogh Schepen aen boort.
chepen/ welcker Capiteynen oft Mandorijns aen boordt quamen / verwondert
nde te sien dat onse Schepen die van de Portugesen ghelijck waren / ende seg-
nde / dat de Mandorijn van Namtho over eenige dagen nae Canton was gereyst/
aeghden daerom/ wat volck ende hoe sterck de onse waren / wat sy voor koop-
anschappen brochten/ ende weder van daer begeerden ? Den Admirael ant-
oorde/ sy waren Koop-luyden / uyt-gesonden van den Koningh van Hollant/
hadde op sijn Schip hondert en vijftig man / ende d'ander Schepen naer ad-
nant/ brachten Realen mede/ als oock Sandalen-hout/ ende Tartarugas. Daer
beloofden sy aen den Mandorijn van Canton te schrijven / ende haer beste te
en / dat sy daer handelinge mochten krijghen. Indien sy oock begeerden by
mthau te komen / om met hare Schepen voor alle winden ghebergbt te lig-
n/ sy wilden haer voor zeylen. Den Admirael danckte haer voor de presenta-
/ ende dede de anckers lichten / seggende voorts tot haer / dat de Portugesen
n vyanden waren / ende waer 't sake dat hy de gramschap van den Mandorijn
n Canton niet ghevreest en hadde / soude tot Macao aengeloopen ende met haer
ebochten hebben / maer sonder sijn consent en wilde hy sulcks niet beginnen.
ulcks was best ghedaen / antwoorden de Chinesen, ende de Portugesen en sou-
n oock niets durven bestaen sonder bevel oft verlof van den Mandorijn, daerom
efde hy oock geen vreese voor haer te hebben / voorts beloofden sy 't volck ver-
 te geven om met verversinge aen de Schepen te komen.

Den 3. dito / zeylden de Schepen vast na Lamthau, en de Mandorijn van de De Schepen zeylen na Lamthau.
nck die by haer was / hebbende brieven voor haer nae Canton aen den grooten
andorijn geschreven / sondt den Admirael op den 4. een groot vercken/ dat wel
r Realen in Lamao weerdt geweest hebben soude/ met 12. hoenderen/ sommi-
eperen/ wat pompoenen ende een potjen met wijn/ tot een vereeringe / gelijck
n de Capiteyn van de Jonck oock wat Bananas sondt / met een potjen Arack, en-
eenige vruchten. Dit was een Spieringh uytgeworpen / om een Cabeljau
vanghen / daerom oock den Admirael aen den Capiteyn heeft doen ghe-
n vyf / ende aen den Mandorijn twaelf Realen / met vier Christalijne

1607. glasen/'t welck wel eens soo veel was al haer presenten bedroegen/doch voor sij
——— brief-schrijven moest hy oock wat hebben. Den 5. alsoo sy maer 4. vade
Septem. waters hadden/ meenden/ dat sy de droogte van 't lant hadden / daerom hielde
af/ende quamen op dry vadem/want hoe wel de Mandorijn haer dede wencken n
landt te komen / sy verstonden sijn meeninghe niet / soo dat sy 't setten / end
hy quam aen boordt / segghende / 't en docht hem niet gheraden dat sy bin
nen souden loopen / maer souden 't onder 't Eylant in de Bay setten / tot datt
bescheyt van Canton quame/'t welck den Admirael goet vont. Den 6.'s morgen
hebben sy't in 't Bayken gheset / ende tegen den avont quam haer een Jonck ae
boordt / met twee Dienaers van den Mandorijn van Lamthau , die een groote
brief brachten met letteren als vuysten / geplackt op een berdt/ met een steel dae
aen / soo dat men 't droegh ghelijck de vanen in een processie: Daer stont in
dat de Mandorijn ghestoort was / dat sy binnen ghekomen waren sonder sij
consent / ende datse behoordt hadden te Macao aen te loopen / daer de Sche
pen haer plaets is. Waer op den Admirael antwoordde / dat Macao de
Portugesen sijner vyanden plaets was/ die sijn volck over eenighe jaren had
den opghehanghen / als oock dat het quaedt weer was / soo dat sy moeste
Geldt in China de leus. plaets hebben om de Schepen te berghen. Doen waren sy wat beter t
breden / ende men sagh aen haer neus wel / dat geldt de leus was. In som
ma de meeninghe was / dat de Mandorijn begeerde van elck Schip twee hon
derdt Realen te hebben / dan soude hy in haer faveur zijn / ende wonder t
wege brengen/ want hy veel vermocht / daerom soude den Admirael 't gelt by
sijn Schrijver tot Lamthau laten brenghen. De boden kregen dat mael elck dry
Realen / ende de Soldaten oock dry / was negen / voorts seyde den Admirae
tot haer / dat hy op morgen sijnen Secretaris nae Lamthau soude senden / end
ontboodt terstondt sijnen Raedt / die daer op resolveerden/ dat men een kleyntjen
niet en moest aensien. Soo heeft dan den Admirael op den 7. dito / sijnen Se
cretaris Abraham van den Broeck met noch een Jonghman in des Mandorijn
Jonck na Lamthau ghesonden / dat hy den Mandorijn by provisie soude geven 300
Realen/ ende als sy handelinghe hadden/ dan soude men hem meer geven. Doc
al de swarigheydt was/hoemen hem dit geldt behandigen soude/want men hem
niet en spreeckt dan in presentie van veel volcx / soo dat het met een plompe be-
hendigheyt toegaen moet / 't welck den Admirael tot discretien van den Secre-
taris heeft ghestelt wiens instructie luyde als volght:

Instructie om te handelen met den Mandorijn van Lamthau.

Eerstelijck sult ghy den Mandorijn Chumpingfu verklaren/dat ick sijn schrijver
door sijn Dienaers wel verstaen hebbe / ende haer oock geseyt / waerom ick soo
verre in 't landt gekomen ben / sonder hem te adviseren / te weten door stroom/
ende alsoo ick tot Macao niet en mocht loopen / daer onse vyanden de Por-
tugesen zijn / ben hier gekomen / 't welck hy my gelieve ten besten te houden.
Ten 2. hebben sijn Dienaers van my begeert / dat ick hem twee hondert Realen
voor elck Schip soude senden / wesende voor de dry Schepen 600. Realen/
de helft terstondt/ende d' ander helft/ als wy door sijn behulp licentie van Canto
krijgen / om hier te handelen / de welcke ick met u ben sendende / ende belove
daer-en-boven de vrundtschap te erkennen. Dat hem daerom gheliebe terston
na Canton te schrijven / op dat den grooten Mandorijn ghelieve yemandt her-
waerts te senden / om te besien wat volck wy zijn / ende met eenen verlof te
gheven/ om eenighe van mijn volck na Canton te mogen senden / om aldaer van
alles met hem te handelen. Dat hy / namelijck Chumpingfu, alle de Borgery
van

van Lamthau verlof ghebe / om alle verberssingh / oock Visch / Vleysch ende 1607.
Arack aen boordt te moghen brengen / 't welck wy de luyden sullen af-koopen ——
ende betalen. Dat hy ons oock verlof geve om versch water aen lant te halen/om Septem.
onse schuyten op lant te setten / ende schoon te maken. Sult oock besien / of ghy
een deel plancken kont koopen / tot behoef van de Schepen / ende hem eynde-
lijck seggen / dat ick een brief hebbe van den Prins van Hollandt aen den
Koningh van China, vraghende / hoe ende door wie men die best bestellen sal.

Met dese instructie is de Secretaris 's morgens aen landt gegaen/ende des sel-
ven daeghs tegen den avont weder ghekomen. Hadde by den Mandorijn ghe- Ant-
weest / daer alles met groote magnificentie was toe ghegaen / want hadde den woort op
Mandorijn moeten aen-spreken op sijn knyen. Den eersten Mandorijn, die over de de voor-
Boeren ende Visschers is / sprack hem eerst heel hart aen / waerom sy soo stout Instruc-tie.
binnen gekomen waren sonder consent van den Mandorijn, waer op hy antwoor-
de / dat het onweder haer ghedwongen hadde een plaets te soecken om de Sche-
pen te bergen/ want hadden al-reede twee anckers verloren. Hy seyde/ ghy soudt
na Macao geloopen hebben / de Secretaris antwoorde / de Portugesen waren
onser Natien vyanden/ende daerom was dat ghelaten. Eyndelijck geboodt hy/
dat de onse weder sou na buyten loopen / doch dat hy eerst met den grooten Man-
dorijn soude spreecken/ ende dan naerder bescheydt seggen. By den grooten Man-
dorijn komende/ sprack de selve/ nae veel ceremonien/ ende aendieninghe van de
boven geschreven articulen / dat het landt met de komste der Schepen in roere
was/ende dat de spraeck liep/dat sy in elcken schip 400. Witte Mannen hadden/
00. Japonnesen, 't welck haer vyanden waren/daer op hem nae ghelegentheyt
werdt gheantwoort / hy seyde wederom / dat hy wel gheloofde datse goet volck
waren / doch om de opspraecks wille soude hy morgen een man aen boordt sen-
den / om de Schepen te visiteren / ende na de visitate alle bescheydt na Can-
ton schicken / oock alsdan alle 't volck oorlof geven om ververssinghe aen
boordt te brengen / ende haer toe-laten water te halen / oock een plaets wijsen de
Rivier op waerts/een dagh-reyse van Canton, daer de Schepen van Siam leggen/
om voor alle winden bewaert te wesen. Als nu desen besoecker des anderen- De sche-
daeghs t' Scheepe quam / ende 't Schip besocht / behaeghde hem alle dingh pen voor-
wel/ende den Admirael noode hem te gaste/ doch alsoo 't noch wat langh voor de den gevi-
middagh was/konde hem anders niet voor-setten/als wat soetigheydt/Eyeren/ siteert.
Botter / Kaes / ende een teugh Wijns. Na den eten als hy d'ander Schepen Seltsa-
soude gaen visiteren / ende den Admirael bedanckten voor sijn goet tractement/ men
aepte hy alle sijn kleederen op / ende toonden hem sijnen naeckten buyck/ Courtoi-
oende seggen door den Tolck / dat hy soo wel gegheten hadde / dat sijn buyck sie.
alsoo ghespannen stondt. Na dat hy alle de Schepen besocht hadde / heeft
hem den Admirael 20. Realen gheschoncken/'t welck hem docht dat te weynigh
was/maer den Admirael seyde hem/nademael hy nu na Canton gingh/indien hy
te wege bracht dat de onse aldaer handelinge kregen / dat hy hem soude bedenc-
ken. Sijn volck kregen derde-halven Reael/de Capiteyn van des Mandorijns Jonc-
ke vijfthien / ende sijn magger ses Realen/ door dien sy met den Secretaris dap-
per hadden geloopen/ende oock wat by den Mandorijn vermochten. Daer na sond
den Admirael sijnen Secretaris weder na Lamthau, die last hadde soo veel ver-
verssinge te koopen als hy konde/mede-dragende 300. Realen voor den Mando-
rijn, met belofte/ so de onse handeling kregen/dat men hem beter soude bedencken.
Den 9. 's nachts is een Visscher aen boort geweest met wat Visch/Oranjen en-

1607. de Arack, doch sag dapper om na de Joncken van oorloge/ want tot noch toe had-
Septem. dender altijt drp oft vier Joncken van oorloge by de Schepen gelegen / alleen on
Verbersinge ende water den Hollanders afgeslagen. te wachten / datter geen verversſing aen boort soude komen. De Visschers i
't door-by varen staecken wel visch op/ maer wesen altijt na de Joncken, willend
segghen / datse om de wachts wille niet en dorsten aen boordt komen. De
principaelste Capiteyn van de Joncken sondt sijn Prauken aen des Admirael
boort/ begerende dat hy den Tolck soude by hem senden. Den Admirael vraeg
de de Soldaten/ waerom de Capiteyn niet en begeerde/ dat de luyden hae
haer visch quamen verkoopen? Sy antwoorden / dat hy het haer niet en ver
boot/waer op weder gerepliceert wert/dat de Visschers nochtans so seyden/oo
mede dat sy'er eenen genomen hadden / die des nachts aen boordt was geweest
maer sy hadden terstont een logen gereet/ seggende dat de genomen visscher ver
schuldig was. Den Admirael seyde echter tot haer / indien de Mandorijn niet e
begeerde/ dat de Visschers aen boordt quamen / hy en haddet maer te segghen
want teghen sijn wille en wilde hy niet doen / soude oock de Visschers nie
meer aen-roepen / noch vergheefsche moeyte doen soo langh hy des Mandorijn
meeninghe niet en wiste. Daer over wierden de Soldaten uyt haer Jonck ghe
wenckt / ende wilden wech. Den Admirael hieltse met bidden wat op/ doc
wierden al weder ghewenckt/ ende en wilden langer niet blijven. Daer na son
den Admirael een man aen de Jonck, die den Mandorijn vraegde / wat hy begeer-
de? Hy antwoorde / anders niet / dan te vragen / of sy bescheydt van Can-
ton hadden ghekreghen / de uytghesonden antwoorde / neen / ende doe
sprack de Mandorijn eerst sijn meyninghe recht uyt / naemelijck / dat soo
langhe sy gheen bescheydt van Canton en kreghen / hy niet en mocht to
laten / dat de Visschers aen boort quamen / noch dat sy water haelden
oft yet van landt kreghen soo dat den Admirael voortaen sijn hoof
niet meer en wilde breecken met aen de Visschers te roepen.

De Portugesen komen na de Schepen toe. Een weynig daer nae op den middach wierden sy de Portugesen ghewaer
zijnde ses Schepen/die met een moye koelte ende recht voor de windt op haer to
quamen. De wint was zuyt-west/ ende waeyde recht de Bay in/ daer en boven
was het doot-stroom/ ende daer viel alleen een weynig van de achter ebbe langs
de Bay/waer door de onse qualijck konden t' zeyl raken/ soo dat indien de vyan
aengekomen hadde/'t en soude niet wel afgeloopen hebben. Den Admirael ded
den Mandorijn van de Joncken ontbieden/ dat de Portugesen daer quamen/ het
welck teghen der Chinesen belofte was / daerom / indien sulcks nu met haren
wille gheschiede / soo moest hy hem verweren / ten besten hy konde / soo
Chineesche ghevepnstheydt. niet / dat de Mandorijn dan by de Portugesen soude varen / ende haer verbieden
nader te komen/ dan wilde hy blijven leggen. De Mandorijn antwoorde/dat hy't
niet en geloofde/ kondense uyt sijn Jonck niet sien/ doch even-wel dat den Admi-
rael soude gerust wesen/de Portugesen en konden sonder consent van Canton daer
niet doen. Maer als hyse nu sagh/ ontboot hem/ dat hy sich defenderen soude/hy
wilde hem helpen met 12. Joncken, die terstont altemael daer souden wesen/ ende
dede sijn schut te boordt legghen / met sulcke praetjens meer. Teghen den a-
vondt quam van den Broeck aen boordt / die den Admirael vertelde / wat hy
aen landt ghedaen hadde / als namelijck / dat hy op gisteren wel laet voor de
Stadt komende terstondt in de Jonck dede in 't net schrijven sijn brieven / die hy
aen den Mandorijn soude presenteren / waer in verhaelt stont / wat de onse voor
volck

olck waren/ ende wat sy sochten / daer was oock een kleen briefken by/ waer in 1607.
ondt / wat den Admirael hem schonck/ want dese hoeverye moet al met behen-
igheyt toegaen / 't gelt was al in papier gepackt/ met noch 74. Realen voor di- Septem.
erse Schrijvers/elck in sijn papierken. Als nu alle dingh geheel wel stont/ende
y met een schuytjen aen landt meende te gaen / quamper aen d'ander zijde
en Prauken aen boort / wiens Overste met den Capiteyn van de Jonck (die voor
esen de 20. Realen ghehadt hadden) na achteren gingh / ende hem wat seyde /
aer over het manneken terstont quam loopen by van den Broeck, heel verbaest
ijnde/ ende seyde / dat hy terstont na boort toe varen soude met een Prauken, ende
gelt mede nemen/ 't was al/ haest u/ haest u/al offer halsen aen ghehangen had-
en. Van den Broeck, die verslagen was van soo haesten veranderinghe/
raeghde / watter was / men konde het hem qualijck segghen / dan immers de
Mandorijn was quaet/ waerom? maer daer hadde een Chinees by hem gheweest/
ie ghesegt hadde / dat de onse quaet volck waren / oock wasser een droncken
Chinees geweest/die hadde geseyt/datter veel Hollanders in de selve Jonck waren/
n datter een kist met geldt in gekomen was / om den Mandorijn te schencken /
it was d'oorsaecke van sijn gramschap. In somma / het was soo goet als een
eel Capittel uyt Machiavel / Sy en wouden van den Broeck noch niet aen
oordt brengen / maer alleen tot de water-plaets toe/ van daer soude hy te lande
ot voor de Schepen hebben moeten komen met het geldt / maer alsoo hy dat
iet doen en wilde / hebbense hem noch met een kleyn Prauken aen boordt geset /
n 't was al / wegh / wegh / soo dat hy meende sijn lijf ghenoegh quijt te wesen.
onder-wegen vraeghde hy den Visscher / of hy niet en wist / wat de Portugesen
eden? die sprack recht uyt / ende seyde / datse al vier daghen met ses Schepen
yt de Haven van Macao waren ghekomen / daer de andere nochtans ghesegt
adden/ dat sy'er niet van en wisten.

Den 10. des morgens/ na dat de onse sagen/dat de vyant onder zeyl was/ zijn Hollanders maken ghereetschap om tegen de Portugesen te slaen.
mede t' zeyl gegaen/ende geloopen na 't noort-eynde van 't Eylant Lentengwan,
(waer sy het geset hebben op 4. vadem / met resolutie / indien de vyant van be-
neste quame/dat sy alsdan te rugge souden loopen/maer quame hy van beoosten/
weten tusschen Lamthau ende 't Eylandt deur/ soo souden sy bewesten 't Eylant
open/Ende alsoo 't Jacht de Schepen niet volgen konde/ maer wel een cortou
hoot achter af bleef/ eens-deels door dien 't vuyl was/ten anderen door onacht-
aemheyt van sijn Schipper/so besloten sy't selve des nachts te sincken/op dat de
yant niet weten soude waer 't verbloghen was. Den Admirael heeft oock de
Schippers ende de Koop-luyden voor-ghehouden / dat sy malkanderen nu niet
erlaten souden / ende soo wie ontrouwelijck handelde / dat die als een verra-
er ende moorder gehouden / ende als soodanigh by den Heeren Staten Generael
en sijn persoon ende goederen ghestraft soude worden / tot exempel van een
nder/ ende profijt van den genen die hy verliet. Dit beloofden sy by den eet diese
n Admirael gedaen hadden/ende is also met haer uyt de kajuyt voor by 't volck
hegaen / die hy by malkanderen hadde doen roepen / en tot kloeckmoedigheydt
ermaent heeft met dese aenspraké: Lieve ende vroome Mede-broeders, waert dat Aenspraké des Admiraels tot sijn volck.
k gheen proeve van uwe manheyt ende vromigheyt hadde, ick soude my in dese
erijckelen wat verslaen, maer twee dinghen doen my moet grijpen, eerst uwe
ersoonen, die ick alle kenne, ten anderen onse vyanden, die wy twee-mael versocht
ebben, waer by komt een derde, namelijck dat wy den noodt te bate hebben,
ant hoe-wel wy 't gheboefte, dat ghy verwonnen hebt, wel ghetracteert hebben,
soo

1607. soo zijn doch onse vyanden soo wreet ende beestigh, dat indien sy u quamen te krijgen
niemant souder 't leven af brengen, want 't zijn luyden die niet ghewoon en zijn Witt
Septem. luyden te verwinnen, ende daerom en konnense hare victorie, indien sy die kreghen
niet matelijck ghebruycken. Daerom hebt ghy nu anders niet, uytghenomen de hulp
Godts, die ons op dese Reys merckelijck heeft bygestaen, als uwe handen, die u van
daegh een wegh na 't Vaderlant moeten banen. 't En zijn geen stoute Krijghs-luyden
die wy teghen hebben. Sy hebben een deel van haer volck aen landt ghelaten, datse
sieck mede brachten, ende wederom eenige Burgers van Macao opghenomen, oock ee-
nighe Chinesen besoldight diese dry Tayel op de handt geven, wat dat nu voor volck
is, kont ghy wel oordeelen. Sy verlaten haer alleen op dese 6. groote Schepen, ende
meenighte van onnut volck, jae die 't weten mocht, ick achte datter groote confusie on-
der haer volck is, ende waer 't dat de saecke ghelijck stont, dat sy mede haer cargasoen
in hadden, ghelijck wy doen, ende dat onse Schepen oock schoon waren, ghelijck
de hare, ick soude terstont haer sesse met dese dry gaen besoecken, doch nu is 't an-
ders gheleghen, ende soo verre ick het met de zeylen mach ontlegghen, en sal ick
niet soecken te slaen, noch u leven ende de Bewinthebbers goet in perijckel te stellen,
Wat daer op gevolght is. maer als 't wesen moet, laet ons toonen datse met Hollanders te doen hebben. Hier
op riepen alle de Maets/ Wel aen Heer Admirael, Wy willen met u leven ende ster-
ven. Gheduerende dese aensprake / sagen sy den vyandt by oosten 't Eylant ko-
men met de vloet/ ende gingen terstont oock onder zeyl / om by westen 't Eylant
te komen/ want de vyandt konde haer daer sy laghen wel bezeylen / doch met
dat de vloet soo sterck gingh / nam hy sijn zeylen in/ ende anckerde/ uyt vreese/
dat hy met de vloet beneden de onse mocht drijven. De onse anckerde oock/ doch
het Jacht konde op een groot stuck niet by haer komen / ende alsoo 't Schip
Orangie eerst ten ancker was/ sach den Admirael/ datter dry Fusten na 't Jacht
liepen/ daerom hy aen 't Schip Erasmus, dat noch onder zeyl was/ riep/ hy sou-
de na 't Jacht toe houden / 't welck hy dede / waer over de Fusten weder nae
haer Schepen liepen ende 't Jacht verlieten. Korts daer nae / alsoo de ebbe
begost uyt te vallen/ hebben de onse haer anckers gelicht / om bewesten te loo-
pen/ doch 't Jacht konde niet by haer komen. Derhalven beval den Admirael
dragende nae 't Jacht te houden / ende de Mars-zeyl-boelyn van 't Jacht
brack/ soo dat hy een groot stuck beneden wint moest loopen / daer by komen-
de / was Erasmus hem in de wegh / dien hy toe-riep / datse 't volck/ geldt ende
gheschut uyt het Jacht souden nemen / ende 't selve in de grondt houwen; Sy
hieuwen een gat daer in/ ende lieten het Jacht alsoo drijven / met de zeylen daer
op/ behalven 't groot Mars-zeyl/ bindende 't roer midden scheeps / soo dat het
al recht uyt voor de windt nae Canton gingh / soo langhe als sy het dien dagh
konden beooghen. Ondertusschen waren sy soo seer in de ly gheraeckt / dat de
vyandt de loef van haer hadde/ soo dat het niet moghelijck en was te ontkomen
sonder bataille / doch de vyandt meende het soo dicht by 't Eylant te nemen/
dat hy de drooghte ghewaer wierdt/ ende moest draghende houden / waer door
eenighe confusie onder haer scheen te wesen/ daer-en-tusschen liepen de onse aen
de west-zijde van de Rivier tot op 6. vadem / ende doen liep de wint wat weste-
lijck / soo dat sy het op d'ander bouch boven het Eylandt leyden / ende met
quam de nacht op de handt/ 't welck de vyandt dede anckeren / die voorts den
geheelen nacht aldaer bleef leggen. Het scheen dat hy eenige vyer-wercken aen
de nocken van sijn reeden hadde/ om onse Scepepen in brandt te krijgen.

Den 10. dito/ 's morgens voor daegh met de ebbe lichten de onse haer ancker/
ende

liepen na de upterste Eylanden leggende in de mont van de Rivier van Canton, 1607.
ende onder zeyl wesende / sagen de vyandt oock komen uyt laveren. Teghen de
middach quamen sy onder een Eylandt ten ancker / daer sy hoopten water ende
brant-hout te bekomen / doch konden niet sien datter hout op was / noch appa-
rentie van water. Doen heeft den Admirael sijnen Raedt ontboden / met alle
de Opper-Koopluyden ende Schippers / haer vraghende / oft oock ghe-
raden was / dewijl sy nu te loefwaert van den vyandt waren / een proef daer
op te doen / daer op sy alle ghelijck besloten / dat sulcks niet geraden was / de-
wijl de vyant veel voordeels op haer hadde / te weten ses groote Schepen / ende
die schoon teghen haer dry / die heel vuyl ende onbeniert waren / soo datse niet
wel dicht by hem souden durven komen / uyt vreese van aen boort ende in den
brandt te raecken / ghelijck dan de vyandt niet anders en socht / dan sijne Sche-
pen met de onse te verbranden / hem altijdt daer op verlatende / dat hy sijn volck
ghenoegh konde salveeren met sijn kleyne fustagie / die wel vijfthien oft festhien
in ghetalle waren. Daer-en-boven hadden de onse haer Capitael in de Schepen /
de vyant niet dan volck en gheschut / sijn volck was versch / de onse niet / de onse
waren in vyanden landt / ende soo haer yet aen stucken gheschoten wiert / hadden
geen ghelegentheydt dat te repareren / nae dien sy niet soo veel als water van
landt konden krijghen / de vyandt daer-en-teghen lagh in sijn eygen ende sijner
vrienden landt. Oock en wisten de onse niet / of hy het bestont met consent oft
ooghluyckinghe des Mandorijns van Canton oft Lamthau, jae konden uyt
hare proceduren genoegh afnemen / dat jae. Den Admirael hielt den Raedt
oven-wel voor dat men behoorde den vyant aen te grijpen / ende hoe-wel hy sagh
dat den Raedt daer teghen was / hadde nochtans wel moghen by sijn meeninge
blijven / ende de selve laten aentekenen / om alsoo den naem van een manhaftig
Admirael te hebben / doch heeft liever gehadt sijn conscientie te quyten / ende
daerom mede ghestemt / dat het niet raetsaem en was / gelijck hy het oock anders
niet en konde verstaen.

Den 12. des morghens zijn sy van 't Eylant gheloopen / ende buyten komen-
de saghen de Portugeessche Schepen binnen de Eylande voor wint af-komen.
Sommige meenden datse na haer toe quamen / maer den Admirael achte / dat-
se na Macao liepen / dewijl sy doch al eers genoegh hebben / alsse maer voor den
Koning konnen bewijsen de onse verjaegt te hebben. Immers moesten den on-
sen niet seer begeerig wesen / want konden den 9.'s avonts wel aen boort geweest /
ende de onse / die uyt de Bay niet en konden raken / ghedwongen hebben te slaen /
ende tegen de wal aen te loopen / doch Godt de Heere beroofde haer doen van
haer wijsheyt.

Een ding is hier voren vergeten / te weten: dat de Besoecker van onse Sche-
pen op den 8. deses tot den Admirael seyde / dat de Koning van China niet en
wist / dat de Portugesen te Macao woonden / want haddese voor desen sijn landt
verboden / maer saten daer onder den naem van Castilianen. De Chinesen seyden
oock / datter wel in twee jaeren geen Portugeessche Schepen tot Macao gearri-
veert en hadden geweest / ende waren over sulcks de Portugesen aldaer in sulc-
ken noodt / dat / by soo verre dese Schepen hadden achter ghebleven / sy van hon-
ger souden hebben moeten vergaen / want daer was geen geldt onder 't volck.
De ghemeente hadde aen de Jesuyten versocht / haer wat te willen secoureren
met gelt / doch die en wilden daer niet na hooren. Maer nu met de aenkomste
van dese Schepen warense weder verquickt.

Den

Septem. Resolutie van de vyandt te laten loopen / sonder teghen hem te slaen.

De Portugesen komen af.

De Koning van China weet niet dat de Portugesen te Macao woonen.

1607. Den 13. dito / des morgens lichten onse Schepen haer anckers / ende liepen om de West / om een goede Rede te krijgen. Den Admirael dede oock sijn volck monsteren ende bevondt dat hy noch hadde 316. eters / 281. Witte / ende 35. Swarte / soo jongers als andere / ende daer werdt goet gevonden nae 't Eylant Sanchoam te loopen/ten waren sy elders een bequame plaets naerder Macao konden krijgen. Den 14. 's morgens quamense by een hoeck van een Eylant/ datse meenden Sanchoam te wesen/ ende vonden daer dry Joncken, dat Japoneessche Zee-roovers waren/ die in een Inham lagen. Geset liggende / sondt den Admirael een Schuytjen aen landt/ om de Visschers te spreecken / en te besien of'er hout en water te bekomen was. Sy brachten terstondt antwoordt / datter dat ghenoegh was te krijghen / maer de Visschers en waren niet wel te spreecken / want liepen wech/ daerom oock die van 't Schuytjen een Chinees op lant setten/ ende voeren voort henen / doen quamender eenige Visschers van verre / die tot den Chinees seyden / datse verbaert waren voor de Japonesen, die thien man van Sanchoam gehaelt hadden / dat oock daer ter plaetse geen Prauwen na Canton om geldt en waeren te bekomen / ende dat de onse Sanchoam al voor-by waren. Eer de Schuyt weder aen boordt quam / was de Capiteyn van de Japonesen by den Admirael gheweest / ende hadde hem een Sabel gegeven met een oudt Japonees Harnas. Seyde/ dat hy van Camboya quam/ ende een Jonck verloren hadde/ niet in-hebbende als 13. Chinesen, dewelcke hy in Camboya ghenomen hadde / badt daeromme den Admirael dat hy hem niet en wilde misdoen. De Admirael antwoorde/dat de Japonesen den onsen geen vyant waren / ende dat hy voor hem wel sonder sorge mocht wesen/want hoopten binnen dry jaer in Japon te komen handelen/het welck hy te Firando, (van waer hy seyde te wesen) wel mocht voort seggen/ doch begeerde/ dat hy hem de gevangen Chinesen wilde geven/ ende de lantluyden/ soo lange de onse daer lagen/ geen schade doen/ 't welck hy beloofde/ende is alsoo na sijn boort ghevaren/ na dat hem den Admirael 4. glasen ghesconcken hadde. Dese Japons waren al-te-mael kloecke mannen / ende scheenen wel Zee-roovers/gelijckse waren. 't Is een seer resoluyt volck/want als sy sien datse het tegen de Chinesen te quaet krijgen / om niet levendigh in haer handen te vallen / ende met groote tormenten van lit tot lit gerabraeckt te werden/so snijdense selfs haren buyck dwers op. Seyden kennisse te hebben aen Jaep Quaeck, ende datter noch 8. oft 10. Hollanders in Japon waren / die voor den Koninck Schepen maeckten/ ende metten eersten na Patane souden komen.

Septem.

De Schepen verzeylen.

Dry Japoneesche Zee-roovers.

Beschrijvinge van China.

Dit groot Koninckrijck van China, waer af Ptolemeus den naem wel gekent heeft/ doch sijne macht niet/ is het selve / dat Marcus Paulus noemt de Provintie van Mangi, ende dat wy gewoonlijcken noemen China, sonder dat men kan weten welck fondament de eerste Autheuren gehad hebben / desen naem dat Lant te geven / ten zy dat de sake by-gekomen is door bederbinge des woordts / ende dat Sina in China gekeert is / ende dat het gebruyck met het ghebreck tot onsen tijdt toe gewandelt is.

Verscheyden namen deses Landts.

De ghene die deses Landts ghebueren zijn / noemen 't ghewoonlijck Sangley, maer de Chinesers noemen 't (ghetuyge Maginus ende Mercator) Tame, ofte (volgens den Autheur van de geheele Historie van China) Taybinco, 't welck niet anders beteyckent dan Koninckrijck, eñ d'Inwoonderen noemen hun selven Tangis.

Het is het Oostelijckste Landt van ghaheel Afien, hebbende ten Oosten de Oceaensche Zee / ende wat voorder het Eylandt van Corea, voorts de Eylanden van Japon: ten Zuyden / eensdeels de Oceaensche Zee / ende eens-

ensdeel het Koningrijck van Cochinchina: ten westen de Brachmanos, met een deel 1607.
van Tartarien: ende ten Noorden Tartarien alleen/ van het welcke dit Koningrijck
afgescheyden is door gebergte/ ende by gebreck van dien door eenen Muer. Septem.

Het streckt sich by nae van Tropico Cancri af tot den 53. gradum latitudinis, ende begrijpt in sijne lengde alle de zuyderlijckste deelen/ leggende tusschen de 130 ende 160 graet. Doch op dat wy wat scherper sijnen om-vang ende groote weten mochen/ sullen wy hier voortbrengen 't ghene de Chinesers selve daer af geschreven hebben.

Dit Koninckrijck begrijpt dan/ volgens haer schrijven/ 69516. diéz, 't welck een maet is die sy gebruycken/ ende dese diéz gebracht op de Spaensche maniere van rekeninge/ doen by na 3000. mijlen in de ronde/ eñ 1800. mijlen in de lengde. De groote deses Lants.

Men heeft noch gevonden in 't selve Boeck/ daer dese rekening uyt getrocken is/ dat de Chinesers alleenlijck dry maten hebben tot de Lant-meterije/ die sy op hare spraecke noemen Ly, Pu, ende Icham, ghelijck of wy mochten seggen een stade van 125. schreden/ een mijl/ een dag-reysens. De mate die sy noemen Ly, begrijpt soo veel plaets als een Man op een vlacke plaets gehoort kan worden. Thien van dese Lye maken een Pu, 't welck een groote Spaense mijle is/ ende thien Pu maken een dagh-reysens/ by hun genoemt Icham, komende op twaelf groote mijlen: Ende volgende dese reeckeninge bevint men/ dat dit Rijck de boven-genoemde mijlen bevat. Wel 't is waer/ dat door dese rekeninge van eenige andere Boecken men wel meer mijlen ghevonden heeft/ doch is van sommighe vermaerde Cosmographisten onse rekeninghe gheapprobeert/ beginnende van de Provintie Olam, de welcke alderzuyttlijckste leydt/ ende naest aen Malacca is.

Dit Koningrijck wordt verdeelt in vijfthien Provintien/ waer van elck in 't bysonder grooter is/ dan eenig Koningrijck in Europa. Sommiger deser Provintie worden genoemt na de Hooft-steden der selver/ daer hun de Gouverneurs onthouden. Onder dese Provintien zijnder twee die van den Koning selve ende sijnen Raet ghegouverneert worden/ om dat den Koningh altijdts in eene der selver resideert/ zijn genoemt Pagia ende Tolanchia, ende zijn de grootste/ oock de volckrijckste van sijnen geheelen staet. Doch en is dit niet de oorsaecke waerom hy sich daer hout/ maer om datse deunst aen de Tartar liggen/ met den welcken den Chineser gestadigen oorlog voert. China wordt verdeylt in vijfthien Provintien.

De vijfthien Provintien worden genoemt Pagia, Canton, Focchi, Olam, Sinsai, Sisuam, Tolanchia, Cansay, Ochiam, Auchco, Honam, Xanton, Chieuchieu, Chiecheam, ende Susuam. Alle/ maer voornemelijck de thien/ zijn aen de Zee gelegen/ ende aen alle kanten van een gescheyden/ met schoone Rivieren/ diep ende breet/ aen beyde zijden oever hebbende/ ende langs henen met heerlijcke Steden beset diemen niet alleen tellen/ maer noemen kan/ want de Chinesers zijn so curieus datse oock de Slooten ten platten lande in har'e Boecken aenteyckenen. Doch ick sal my vernoegen alhier de Steden aen te teyckenen/ die in yeder Provintie zijn/ om den Leser niet al te moeyelijck te vallen. Namen der selver.

De Provintie Pagia, alwaer den Koning ende sijnen Raedt ordinaerlijcken Hof-hout/ begrijpt 47. Steden/ ende 150. Ghehuchten. Canton heeft 36. Steden ende 190. Ghehuchten. Olam heeft 90. Steden ende 130. Ghehuchten. Sinsay 38. Steden/ ende 124. Ghehuchten. Sisuam 44. Steden ende 150. Gehuchten: Tolanchia, 51. Steden/ ende 123. Ghehuchten. Cansy, 24. Steden ende 112. Ghehuchten. Ochiam 19. Steden ende 74. Ghehuchten. Auchco 25. Steden

1607. den/ ende 29. Ghehughten. Honam 20. Steden/ ende 102. Ghehughten. Xan
ton 37. Steden/ ende 78. Ghehughten. Chiechieu 45. Steden/ ende 113. Ghe
Septem. hughten. Chiecheam 39. Steden/ ende 95. Ghehughten. Saxij ofte Suſuam 42
Steden/ ende 105. Ghehughten. Nu hebben de Chineſers een maniere van all
de Steden te eyndigen met deſe Sillabe Fu, 't welck ſo veel te ſeggen is/ als Stad
als Taybinfu, Cantonfu, ende de namen der Gehughten met deſe Sillabe Cheu.

Onder dit groot getal van Steden ende Ghehughten/ zijnder wel ontrent d
200. Koop-ſteden ghetimmert aen Schip-dragende Rivieren/ ende met diep
ende wijde grachten om-cingelt/ ende met ghehouwen ſteenen Mueren van bo
ven tot beneden beſloten/ boven op legghen ſy ſteenen/ die van de ſelve ſtoff
zijn/ daer het Porceleyn van ghemaeckt wordt/ die metter tijdt ſo hardt wordt
dat men d' aen-een-ghevoeghde ſteenen met gheen hamers verbreecken en kan
De Mueren zijn ſoo breedt/ datter vier Mannen op wandelen konnen nebe
een: de Borſt-weeringhen zijnder oock ſoo breedt/ dat ſes Ruyteren ghemac
kelijck neven malkanderen rijden konnen. De Bollewercken ligghen ſee
deun by een/ als oock de Toorens/ Vaterpen ende diergheliijcke noodigh
wercken tot verſterckinghe der Steden. Men bevindt/ dat eenighe deſer Mue
ren over de twee duyſent jaren over-eynde gheſtaen hebben/ ſonder datter eeni
ghe ſcheuringhe oft ſplijtinghe in ghekomen zy/ ſulcken achtinghe wort op d
ſelve ghenomen van de Op-ſienders.

Der Steden gelegentheyt ende gebouw als oock hare wijde ſtraten.

Yeder groote Stadt is ghebouwt/ als volght: Daer zijn twee groote end
breede ſtraten/ recht/ ende kruys-ghewijſe gheleydt/ ſoo langh als men over
ſien kan/ die haren loop nemen op vier Poorten even wijdt van malkanderen
ſtaende/ alle met Yſer wel verſien oock heerlijcken ghetimmert ende luſtigh om
ſien. Deſe twee ghekruyſte ſtraten worden onder-vat met andere ſtraten end
ſteeghskens/ verrijckt met publijcke ende particuliere ghebouwen/ die tot d
kenniſſe der plaetſen ende om-weghen dienſtigh zijn. Aen de bequaemſte end
meeſt-beganghbare plaetſen des Stadts ſietmen ſeer ſchoone wooninghen en
de Huyſen der Gouverneurs/ met hare Hooven/ Tuynen/ Fonteynen end
Beecken/ die oock hare Ren-plaetſen hebben/ Vogel-kooyen/ Boſchkens/ en
de Konijn-duynen daer aen-ghehecht/ ſoo datter niet een Palleys eens Gou
verneurs en is/ daer men een Stadt ſoude konnen by vergelijcken. Der gemee
ner Luyden huyſen aen de Zee-kant zijn laegh ende op 't vaſte Landt: ſy heb
ben verſcheyden ſtadien/ ende zijn van buyten beſchildert/ ofte met witte ce
ruſe over-ſtreecken.

Der kleyne Stedekens ofte Ghehughten iſſer ſoo veele/ dat men die naeuwe
lijcks tellen en kan; ſy zijn ten meeſtendeel ghetimmert in een ſchoone valleye
wel voorſien van wateren ende Boſſen/ ende en ſiet men door de velden by na
anders niet dan rijcke Boeren-huyſen/ die ſeer hoogh ende groot zijn.

Alle de huyſen hebben ghemeynlijck dry deuren/ de middelſte is de grootſte
ende die aen beyde de zijden de kleynſte/ gemaeckt na proportie/ volgens de ma
niere van haer timmeragie.

In China zijn vermaerde Bou-meeſters.

In dit Koninghrijck zijn ſeer vermaerde Architecteurs/ ende ghelijck alſſe
de werck-luyden goet zijn/ ſo zijn de materialen oock de beſte des werelts: want
die worden alle van witte Aerde gemaeckt.

In alle de Hooft-ſteden is een Koninghs huys/ ende woon-plaetſe des Gou
verneurs/ 't welck altijdt ſeer koſtelijck is.

De wegen zijn daer de beſte ende effenſte gheſtraet van alle bekende Landen
ende

ende soo wel allesins ghebaent ende verboeght / datter groote wegen tot de ghe- 1607.
berghte toe-loopen/met hamers af-ghekapt/ende met estricken ende key-steenen
geplavept; soo dat dat selve (volgens 't seggen der geener die aldaer geweest heb- Septem.
ben / ende dit ghesien) een van de bequaemste / ende aensienlijckste wercken is: Groote
datter in 't gantsche Koninghrijck vernomen wierdt. geplaveyde straten tot aen de gheberghten toe.

In de Stadt Fucheo sietmen eenen Toorn voor het Huys van den Threforier
Generael des Konings / de welcke alle Roomsche gebouwselen te boven gaet /
volgens 't ghetuygenisse der gener die hem gesien hebben; ghebouwt zijnde op
40. Calommen/ van de welcke elck op eenen steen gebouwt is/ die soo groot ende
grof is / datse den aenschouwer verwonderingh inblaest. Van een treffelijcken Toorn in de Stadt Fucheo.

Maer om dat wy hier voorens ghesprooken hebben van den Muer / die de
Chinesers van de Tartaren afschepdt / dunckt my gheboegelijck te sullen zijn van
de selve hier een weynigh in 't breede te spreken.

Desen Muer ofte om-vangh / die 500. mijlen langh is / ende begint van de
Stadt Ochïoy, gelegen tusschen twee hooghe Bergen / ende sich streckt van 't
Westen tot 't Oosten / is ghemaeckt van eenen Koningh / ghenaemt Tzintzon,
ende dat tot dien eynde/ op dat hy de Tartaren van China af-schepden soude. Van den grooten Muer/ die de Tartaren van de Chinesers af-sondert.

Doch moet verstaen zijn/ dat van dese vijf honderdt mijlen / die dese Muer be-
laet / vier hondert zijn die besloten worden met seer hooge Berghen; ende voor
de andere honderdt mijlen / die alleene waren om de tusschen-schepdinge / die
tusschen de Bergen in vlack was/ te sluyten/ liet desen Koninck desen muer van
seer vaste ghehouwen steen op maken / de welcke seven vademen breedt is na be-
neden toe / ende soo veel na om hooghe. Sy begint aen de Zee-kant in de Pro-
vintie van Canton, ende loopt door de landen van Pagia ende Cansay, eyndigende
in de Provintie van Susuam.

Desen Koningh willende dit wonderbaerlijck werck maecken / nam het der-
den-deel der Inwoonderen sijns Rijcx/die by na alle onder dit werck storven/of
van wegen den wegh/ ofte van weghen de wisselinge des Lochts. Ock was dit
kostelijcke werck oorsaecke / dat het gantsche Koninghrijck muytineerde / ende
dat den Koningh omghebracht wiert / geregeert hebbende 40. jaren/ ende sijnen
Sone ghenoemt Agutzi, oock soo veel als hy.

Laet ons nu komen tot de woon-plaetse des Koninex/om alsoo t'eenemael een
ende te maecken van 't gene schoon ende aenmerckelijck in dit Koningrijck is. Van des
Zijn Hof hout hy ghemeynlijck in de Provintie van Pagia, in de Stadt Thaybin
ofte Syntien. Dese Stadt is soo groot/ dat/ om die van d'een poort tot d'andere te
gaen/een man/op een goet Paert sittende/ende neerstelijck rijdende/ een gantsche
dag bestede/ behalven noch de voorborgten/ die by nae so groot zijn als de Stadt. Konings Hof ende des Stadts grootheydt.

Daer is soo grooten menighte van volck daer binnen / dat de Chinesers hun
versekeren / indien men om eenige dringende oorsaeck volck oplichten moste /
men aldaer 200000. ghewapende mannen uythalen soude konnen / waer van de
een honderdt duysendt Ruyterye soude zijn.

Men siet in den ingang des Stadts / na 't Oosten/ het groote ende voortreffe-
lijck Palleys des Konings / alwaer hy gemeenlijck woont / al-hoe-wel hy noch
twee andere heeft/d'een in't midden des Stadts/ende d' andere op 't West-eynde
des selfs. Dit eerste Palleys is so groot / ende vol singulariteyten/ datmen vier
dagen van doen heeft/eermen 't selve te degen door-sien kan;gelijck geseyt wordt. Beschrijvinge des Koninglijcken Palleys.

Eerstelijck/is het omwalt met 7. mueren/ in vier voegen geleyt/ dat in de spa-
tie die van d' een muer tot d'ander is / gemackelijck tien duysent Soldaten sich

1607. konnen houden/ die oock ordinaris des Koninghs wacht houden.

Septem. Van binnen zijnder 79. Magnifijcke Salen/ met wonderbare konſt ghebouwt in de welcke men een groot getal Vrouwen ſiet/ die den Koningh dienen in plaetſe van Pagien ofte Edelluyden. Maer de principale ſtucken deſes Palleys zijn vier ſchoone Salen/ in de welcke den Koningh audientie geeft aen den Ambaſſadeurs die van vreemde Princen ofte Koningen aen hem geſonden worden: als mede aen den Heeren ende voornaemſte ſijns Rijcks/ wanneer hy Hof hout/ 't welck ſelden gebeurt/ om dat hy ſich niet ſeer dickwils den volcke buyten ſijn Palleys en vertoont/ ende verſchijnt by na noyt anders dan achter een glas.

De eerſte deſer Salen is gemaeckt van ghegoten koper/ met grooter curieuſheydt/ ende veel ſchoone figuren. De tweede heeft des ſolderinghs verwelfſel van ſilver/ ſeer koſtelijck. De derde is van fijn gout/ volkomelijck ge-emailleert. De vierde is ſoo koſtelijck ende ſoo vol rijckdoms/ datſe de andere dry verre te boven gaet/ vermits ſy de macht ende middelen deſes grooten Koninghs repreſenteert/ ende derhalven noemen ſy die in hare ſpraecke de Kamer van 's Koninghs Threſoor/ hun verſeeckerende datſe dien naem wel waerdigh is/ want ſy meerder ſchats waerdigh is/ als eenigh Koningh hebben kan.

Behalven dit Threſoor zijnder noch ontelbare koſtelijcke gheſteenten/ ende eenen Setel daer deſen Prins in ſijne Majeſteyt ſitten kan/ ghemaeckt van Marber/ waer in ſoo veel koſtelijcke ſteenen ende Karbonckelen ghewrocht zijn/ datſe in het alder-donckerſte van de nacht de Salen ſoo licht maecken/ als ofter menighte van kaerſſen onſteken waren.

De mueren van deſe Sale zijn van verſcheyden ſteenen van grooter waerden/ met ſonderlinge konſt aen een gewrocht; ſoo dat deſe Sale (om met een woordt uyt te ſpreken) het koſtelijckſte is des gantſchen Koningrijcx/ oock het ſchoonſte.

Wy hebben den omgangh deſes Rijcx gheſien/ de optellinge der Steden ghedaen/ ende aengemerckt de voortreffelijckheydt ſijnder gebouwen; laet ons nu ſien of dit lant oock tegen ſodanighe koſten op mach zeylen. Om dan te beginnen/ moetmen weten/ dat de ghematigheydt des landts/ deſen grooten Monarche onderworpen/ ſeer verſcheyden is/ overmits datſe by na alle gheleghen zijn/ treckende van 't Zuyden na 't Noorden/ ende hebben eene ſoo grooten omgangh van Landt/ dat hoe-wel het Eylandt van Aynan ('t welck dicht aen dit Rijck gegrenſt is) op 19. graden hoogte ofte breedte light/ ſo heeft men nochtans kenniſſe van ſommige Provintien/ die meer als vijftigh graden van den Equator liggen/ gelijck alreede geſeyt is.

Men kan oock genoegh bekennen de wijte die daer is van het eene eyndt deſes Rijcx tot het andere/ door het groote verſchil van coleuren die onder de Inwoonderen is. Want de Portugeſen/ die ordinaerlijcken te Canton met de Chineſers gehandelt hebben (om dat deſe Stad ſeer dicht aen Macao gelegẽ is/ daer de Portugeſen van over lange ingewortelt zijn) ſeggen/ dat men in de handelaers een ſeer groote ongelijckformigheyt van aengeſichten ſeer perfectelijcken mercken kan.

De gene die ghebooren worden in de Provintie van Canton, ende aen deſe gantſche kuſte zijn Swarte als die van Fez in Africa, om dat dit landt op de ſelve linie light als Barbaryen: maer die van andere Provintien/ binnenwaerts in/ zijn meeſtendeel Witte/ d'een doch meer als d'andere/ nae datſe deun aen de kouwe Landen geboren zijn: Want daer zijn ſommige die den Spanjaert gelijck zijn/ andere den Duytſchen/ zijn wat blont ende root. Kortelijck/ men ſoude van dit groot Koninghrijck niet konnen ſegghen/ dat het koudt ofte

heet

heet zy/ want het is besloten tusschen den Zonam Temperatam, ende streckt sich na een selfden climaet toe als Italien doet. Ende hier door kan oock ghenoeghsaem sijne vruchtbaerheyt verstaen worden / die sonder twijffel de grootste des werelts is/ al-hoe-wel men de Landen Peru ende Nova Hispania daer by vergelijcken wil. 1607. Septem.

Want men weet het voor ghewis/ dat de aerde al daer dry ende viermaels des jaers draeght / ende 't welcke noch de goedigheydt des Lochts daer by erkennen doet / is dat het Landt grimmelt vol jonghe Kinderen / die in hare jonckheyt seer aerdigh zijn.

Groote ende uytnemende vruchtbaerheyt des lants van China.

Doch op dat wy van dit Landt yets specificeren moghen / laet ons segghen / dat dit Lant veel groene kruyden voort brenght / oock verscheyden vruchten ende oeft/ het Spaensche seer ghelijck zijnde/ behalven veelderley andere('t welck van ons niet bekent en is / om dat het met het onse niet en accordeert / alle seer uytnemende goet. Daer zijn driederley Orangie-Appelen / d' eene soo soet/ ja boven suycker/ d' ander wat minder / ende de derde zijn met een kleynen rijnschen smaeck seer lieffelijck om eten.

Daer is oock een soorte van Pruymen / die sy Lechias noemen / die sonderlinghe goet van smaeck zijn / ende hebben behalven dat noch dese eygenschap/ datse nimmer en stoppen / nochte op de borst seer doen / hoe veel men der selver oock eet. Daer wassen oock veel Meloenen / die seer groot ende sappigh zijn : oock een soorte van bruyne Appelen / die groot ende seer smaeckelijck zijn. Door het gantsche Rijck is veel Suycker / 't welck veroorsaeckt datse alhier oock soo goedt koop is / dat hondert ponden van de fijnste ende witste (oock het al der duerste) niet meer en kost als ses Realen.

's Gelijcx isser mede overvloet van Honigh/so datser oock seer goede koop is/ ghelijck mede de Was / waer af men gheheele Vloten af-ladet. Daer is veel sijde oock volkomelijcken goet. Daer groeyt oock veel Vlas / waer mede 't gemeyne Volck sich kleedt / als oock veel Hennip / dienende tot Schip-want. Op de harde ende drooge landen / hoe-wel datse steenaghtigh zijn / versamelen sy veel Katoen / ende zaeyen daer Terwe / Garst / Haver / ende Rogge / ende andere Granen / 't welck veel draeght. Op de vochtighe ende water-achtige Landen / die daer veel zijn / van wegen de schoone Rivieren die alomme hier te landen zijn / daer zaeyen sy Rijs/ 't welck de gemeyne kost van dit volck is/ ende versamelen daer soodanigen menighte af / dat ten tijde wanneer die seer duer is/ een Hanequi, zijnde een Spaensche maet / ende redelijcken groot / niet meer als een Reael en geldt : ende van dese ende andere dierghelijcke Granen konnen sy dry ende vier malen des jaers vruchten lesen. Op de hooge Landen / die tot bezaeyinge niet bequaem en zijn / hebben sy fraye reken Pijn-boomen staen / de welcke seer groote ende smaeckelijcke Pijn-appelen voort-brengen / als mede Karstanje-boomen / ende behalven dit zaeyen sy aldaer haren Maïz, 't welck de ordinaryse kost der Indianen van Mexico ende Peru is/ als mede veel Boeckweyt/ om niet een span Landts verloren te laten gaen. Alle het vlacke Veldt is seer lustig om aen te sien/ aldaer rieckt men verscheyden welruyckende Bloemen: Ende is daer en boven langs de Rivieren ende Beecken met schoone Boomen beset.

De Loytias zijn ghewoon groote wijde Bossen te planten / in de welcke sy luyden veel wilde Verckens / Dainkens / Conynen / Hasen / ende andere wilde Dieren voeden / van welckers velle sy hare voeringen maken / ende voornemelijck van de Marters vellen / die daer in grooter menighte zijn. Daer is oock overvloet van Muscus / de welcke van een specie van seeckere

1607. kleyne Beestkens komt/ die niet anders en eten als een welrieckende wortel/ ge-
noemt Camarue, die een vinger grootte heeft. Hier beneffens isser een groot
Septem. menighte van Ossen/Koeyen/die soo weynig gelden/ dat men een schoonen heef
voor ander-half Fransche kroon; als mede veel Buffels / die boven half soo vee
niet en gelden/ oock schoone Verckens/ welckers vleesch soo goet is als het beste
Schapen-vleys in Vranckrijck ende Spangien. Daer zijn oock veel Geyten/ ende
soo veel Vogelen / die hun op de Rivieren ende Poelen onthouden / datter in ta-
melijcke Steden dagelijcks menigh duysendt verslonden wordt/ niet tegenstaen-
de dat het meest Eyntvogels zijn. Ende men heeft aengemerckt / voorneme-
lijck te Canton, de welcke een van de grootste Steden niet en is / datter daghe-
lijcks 12. duysent gegeten zijn. Daer zijn oock seer veel Hennen ende Kapoenen/
dat twee ponden van dit vleys schoon-gemaeckt gewoonlijck voor seven-d'halve
penningh Hollandts ghekocht wordt. Daer groeyen oock seer veel Medicinale
kruyden/ ende seer fijnen Rhubarbe / oock seer veel wortelen die China (nae den
naem des landts) ghenaemt worden; Als mede soo vele Noten-Muscaten / dat-
mer heele Vloten vol-laden kan / die dan oock soo goeden koop zijn / datmen
vier-hondert voor een Spaensche Reael koopen kan / ende ses ponden Nagelen
voor een halven Reael. Het is wonder om aensien de groote menighte van al-
lerhande Vis / die daer is / niet alleen aen de Zee-kusten / maer oock in de lan-
den die wijtst van de Zee gelegen zijn / ende dit om der grooter Revieren wille/
die het gantsche Koninghrijck henen vloeyen.

Eē groote menigte van Eynt-vogels in China.

Behalven dit/ soo zijnder noch vele Gout/ oock Silver ende andere Metael-
mijnen. Door dit gantsche Koninghrijck vintmen oock menighte Peerlen/ en-
de andere gesteenten/ doch zijn de Peerlen niet seer ront. Laet ons nu gaen door-
snoffelen de seden deser volckeren / die alle dese leckernyen / ende wellusten ghe-
nietende zijn / ende geen ongemack daer tegens te hebben / dan groote Aert-be-
vingen/ die somwijlen gantsche Steden om-werpen.

Veel Goudt-mijnen/ etc. oock Peerlen/ ende andere ghesteenten.

Het is een vreemde sake / dat/ in plaetse van in dit Landt luye luyden te sien/
die sich vernoegen souden met 't gene het Lant hun voort-brengt / men niet an-
ders en vint als een neerstigh huyshoudent volck / die tot de vruchtbaerheyt des
Landts door hare sorge ende vlijt seer behulpsaem zijn / die oock soodanigh is/
datse den Bergen / Valleyen / ende eenige Stranden / ende Oevers niet en spa-
ren / soo datse daer alles zaeyen ende planten wat sy glooben dat d'aerde dragen
mach. Dese moeyte dragen sy soo veel te lichter / om dat een yeder Meester van
sijn eygen goet is/ oock om dattet noch Deugenieten / noch Ledigh-gangers en
lijdt/ maer worden seer strengelijck gestraft.

Groote naerstigheydt der Chinesers.

Wijders worden sy tot desen arbeyt genoodigt door het verbodt dat onder hun
is/ van niet uyt den Lande te trecken/ 't welck hun dwingt / indien sy daer woo-
nen willen ende wel leven / datse 't Landt bebouwen: oock zijnse gewoon wel te
eten ende te drincken / rijckelijcken huys te houwen / ende fraey gekleet te gaen/
't welck hun al mede tot alle neerstigheyt aen-port.

Sy en meten by hun niets met der ellen / al-hoe-wel het lijnwaedt is / maer
verkoopen alles by de ponden/ om min bedrogen te worden.

De Muscus wort by hun op dese wijse gemaeckt: Sy slaen de kleyne Beest-
kens (soo geseyt is) doodt / ende maken die door veel slagen seer murwe ; doodt
zijnde / legghen sy die op een plaets / daerse lichts bederven/ toe-bindende voor
eerst de plaetsen daer het bloedt uyt-loopen kan ; ende latende 't ghebeente/
't welck seer kleyn gheslaghen is/ aldus vochtigh worden / wachten sy tot
alles

Hoe den Muscus in China toebereydet wort.

alles wel ter degen rot is: ende dan snijden sy de beestkens met vel met al in stuc- 1607.
ken / doende die in kleyne sacxkens / 't welck de Portugesen / die dese koopen / Papos noemen. Dese Muscus is de beste ende fijnste die uyt de Indien ghebracht wordt; maer de bedriegerye seer onderworpen / overmidts sy daer somwijlen stucxkens loodt ende andere dinghen in steecken / om datse te swaerder weghen souden. Septem.

Gestalte haers lichaems.

D'Inwoonderen van China zijn van fraeye postuere des Lichaems / dispoost ende gaillard van persoon / maer wat grooter als kleyn. Hebben alle breede aengesichten / kleyne oogen / den neus kamuysachtigh / ende geenen baerdt / alleen een weynigh hayrs aen beyde zijden van den kin. Wel is waer datter sommige zijn / die groote oogen / een volslagen baerdt ende de trecken des aensichts seer schoon hebben: maer 't ghetal der selver ten aensien van d'andere is seer kleyn / ende wort oock gelooft dat dese van een ander volck gekomen is / dat sich eertijts met de Chinesers vermenght heeft / wanneer het geoorloft was den Chinesers, uyt het landt te moghen reysen. De nagelen aen de slincker-handt laten sy seer langh wassen / ende die aen de rechter-handt kort. Draghen oock langh hayr / daer in sy seer sinnelijck zijn: want dese dracht van langhe nagelen ende langh hayr en is niet sonder superstitie / vermits sy seggen datse met dat langh hayr ende lange nagelen ten Hemel getrocken sullen worden. Sy vlechten boven op het hooft met een gouden huyve / seer fraey toe-gemaeckt / ofte met Goude spellen.

Hare kleedinghe.

De kleedingen die den Adel en de voornaemste gebruycken / zijn van syde / verscheydelijck gecoleurt / de welcke daer te lande seer schoon ende heerlijck is. Den gemeenen Man ende slechte Luyden kleeden haer met andere syde / onkostelijcker zijnde / ofte met lijnwaet / oock met Katoen. Dese stoffe is licht / volgens de gematigheydt des Lochts aldaer: aengaende het wolle Laecken en wordt door 't gantsche Landt niet gemaeckt. Sy maecken hare onder-rocken nae de oude Wet / wijt ende dicht geplopt / met een sack die op de slincker zijde toe-sluyt / hare mouwen zijn oock seer groot ende ruym. Over dese rocken dragen sy groote Tabbaerden / gemaeckt op onse manier / behalven datse wijder mouwen hebben.

De Princen van den bloede ende die in groote Ampten gestelt zijn / zijn verscheyden in kleedingen van de Ridderen; want in plaets van dat de Princen geborduerde Rocken met Goudt en Silver door de middel des gordels henen afdragen / hebben de andere niet dan aen de boorden alsoo geborduert. Draghen oock seer fraey gemaeckte Koussen / oock Broeskens ende Schoenen van Fluweel / seer aerdigh. Geduerende den winter / dragen sy Rocken ende Tabbaerden / die gevoert zijn met bonte vellen van Marters / die sy altijdt ront om den hals dragen. De ongetroude gaen oock anders gekleedt als de getroude / daer in (namelijck) datse het hayr op haer voor-hooft dragen / ende veel hooger Bonnetten gebruycken. De Vrouwen pareren hun seer sinnelijck / kleedende hun by na op de Spaensche wijse: Dragen oock veel Baguen / gesteenten / Peerlen / ende Goude Juweelen / gebruycken halve rocken met wijde mouwen / gaende van de borst af nederwaerts. Sy kleeden haer met ghebordueerde Rocken / ende ghebeelde syde / maer al enckel: maer de armen draghen Fluweel / Tas ende Saey. Haer hayr is schoon / 't welck sy fraeykens krullen / ende vlechten de reste met een fraeyen Gouden bandt / verciert met Peerlen rontsom het hooft. Sy gebruycken oock blanketsel. Houden 't oock voor een groote aerdigheyt kleyne voeten te hebben / die hun oock tot desen eynde van jonghs

 op

1607. Septem. op tuſſchen twee banden wel dicht beſloten worden / 't welck ſy gedudelijck ver draghen / want die de kleynſte voeten hebben / worden voor de aerdighſte Dochters gheacht. Doch en is haer deſe gewoonte niet aengewaeyt door de ſinlijckheydt die ſy daer in hebben / maer de jalouſye der Mannen heeft dat ingheboert, vermidts ſy dan niet als ſwaerlijck konnende gaen / weynigh uyt den huyſe loopen. Soo is oock dit gebruyck der maten oudt / dat het by na voor een Wet inghewortelt is; ſoo dat een Vrouwe / die dit aen hare Dochteren verbreeckt, niet alleen ſchande daer over begaen ſoude / maer oock geſtraft ſoude worden.

Reden waerom de Vrouwen in China ſo gaerne kleyne voeten hebben.

Sy zijn wijders ſeer eerlijck / ende opſtalligh / ſoo datmer nauw eenen immermeer aen de venſters ſoude ſien: Ende ſoo de mannen yemant nooden / en ſullen ſy hun nimmer vertoonen / noch noyt aen de Tafel ſitten ten zy den ghenooden een vriendt ofte groot bekende des mans zy. Als yemant ſijn Vader / Moeder ofte andere Vrienden beſoecken gaet / wordt ſy daer henen in een Koſ baer gebracht / die van vier Mannen ghedragen wordt / die ronts-om met ſyde Gardijntjens ende traellien beſloten zijn / konnende wel den voor-by-gaender ſien / doch haer kan niemandt ſien / ende worden dan noch verſelt met een groot deel Knechten ende Dienaers.

Aldus en vindtmen door de gantſche Stadt nauwlijcks een vrouwe by den ſtraten gaen / ende 't ſchijnt datter geen en woonen.

Sy zijn ſeer verſtandigh in plaet-ſnijden / als mede in ſchilderye van bladeren / Vogelen ende Jacht / gelijck men ſien kan in de Bedden ende Tafelen / die daer van daen gebracht worden. Ten platten lande gebruycken ſy vele Windtwagens / gelijck te Schevelingen by 's Graven-Hage voor ſijn Princelijcke Excellentie van de Zee-luyden aldaer over eenige Jaren oock gemaeckt is / die mede te water zeylen kan. In 't koopen ende verkoopen zijn ſy ſeer loos ende deun.

Ghebruyck van Windtwagens ten platten lande.

De Koop-luyden (die in yeder Stadt ſeer veel zijn) ſtellen voor haer deur een Tafel / op de welcke alles / watſe te koop hebben / geſchreven ſtaet: 't geen ſy gemeynlijck verkoopen / zijn gebeelde ende Goude Lakenen / ende verſcheyden ſyde van ſeer ſchoone couleur: de andere / die ſoo rijck niet en zijn / verkoopen Saeye / Katoene / Lijnwate / ende Fuſteyne ſtucken van alderley couleur. Die oock eenige Droguen verkoopen / toonen 't oock alſoo voor hare deuren 't geen ſy te koop hebben. Daer zijn oock andere Winckels van Porcelene / verſcheydelijck gecouleurt / namelijck / roodt / groen / vergult / ende bleeck / 't welck ſeer goede koop is / ſoo dat men 50. ſtucken voor vier Realen krijgen kan.

Dit wordt ghemaeckt van ſeeckere harde Aerde / die ſy nat maecken ende kneden / ende ſtorten die in Backen met water / rondts-om ghemetſt met ghehouwen ſteen; ende nae datſe 't in 't water wel gebrijſelt ende toeghemaeckt hebben / maken ſy de fijnſte van het beſte dat boven drijft: van de reſte die ten gronde ſinckt / hoe grof ende dick die is / even-wel maecken ſy daer yet af / 't welck ſy verguldẽ ende ſchilderen met ſoodanighe couleur als ſy willen / die oock niet en verſchiet / ende daer nae backen ſy 't in een oven. Sommighe meynen dat het Porceleyn-werck ghemaeckt wordt van ghebroocken eyer-ſchalen / de welcke in d'aerde bewaert ſou worden den tijdt van 100. Jaren; ofte van Zee-ſlacken / die ſy nat maecken / ende oock eenen tijdt van 100. Jaren onder de aerde bewaren / ghelijck eenen ſekeren Eduardus Barboſus gheſchreven heeft: Doch ſoo dit waer is / men ſoude ſoo grooten menighte van Porceleyn in China niet vinden / om ſoo veel te vervoeren nae Portugael, Peru, ende Nova Hiſpania, oock in andere deelen der werelt. Het alderfijnſte

Hoe de Porceleyn gemaeckt wort.

fijnste woꝛt gemaeckt in de Pꝛovintie van Saxij ofte Susuam, doch dat woꝛt noyt 1607.
uyt den Lande vervoert / maer al gebꝛuyckt ten dienste des Coninghs ende sij-
ner Gouverneurs/ende is so schoon om sien/dat het by na Kristal gelijck te zijn. Septem.
De Konstenaers ende Ambachts-luyden woonen in sekere Straten / in de
welcke men niet eenen anders woonen en siet / als die van sodanighen ambacht
is ; soo dat men by de eerste winckel in de straet weten kan / hoedanighen volck
in 't geheel daer in woont.
d' Inwoonders deses Lants zijn boven al seer soꝛgh-vuldigh/hare Kinderen Groote
by-tijdts ergens toe te employeren / eerse verwilderen / welcke soꝛghe veroo-soꝛge der
saeckt/ datter min geboeft hier te Lande is als elders. In dese sake zijn sy soo Ouderen
soꝛghvuldigh / datse dickwils eer de Kinderen geboren zijn de Vaders al geac- over hare
coꝛdeert zijn van haer uyt te houwelijcken/ stellende haer verdꝛagh by ghesch-rif- kinderen.
te. Het ghebꝛuyck des Landts bꝛenght mede dat de Mannen houwelijcks
goet hebben / ende de Vꝛouwen niet. Wanneer nu den tijdt ghekomen is/
dat het Houwelijck volbꝛocht sal woꝛden/ soo bereydt des Dochters Vader een
groot gast-mael binnen sijnen huyse/ daer by noodende de Vader ende Moeder/
ock alle de Maghen des Schoon-soons : ende des anderen doet den Vader des
Soons ofte yemandt van de naeste Vꝛienden het selve. Nae de Maeltijdt soo
geeft den Man sijn Vꝛouwe de Bꝛuyt-schat in teghenwoordigheydt van hun
allen/ ende sy geeft dien wederom aen haer Ouders / soose noch leven / vooꝛ de
moeyte die sy ghehadt hebben met haer op te queken. Hier uyt komt dat men
daer te Lande dien vooꝛ de rijckste hout / die de meeste Dochters heeft : Wat
belanghende is 't gheene de Dochters ten houwelijcke ghegeven woꝛdt / dat
moghen de Ouders besighen in dien 't hun goedt dunckt / ende wanneer sy ster-
ven / blijft het overighe vooꝛ den Dochteren. De Mannen moghen soo veel
Vꝛouwen trouwen als sy onderhouden konnen / behalven hare Susters ofte
Nichten ; in welcken graedt van Maeghschap soo yemant trouwt / die woꝛdt
sherpelijck ghestraft. d' Eerste deser Vꝛouwen achten sy hare wettelijcke
Vꝛouwe te zijn/ ende d' andere houden sy vooꝛ haer Boelen. Met d' eerste woo-
nen ende leven sy / ende d' andere die houden sy of in verscheyden huysen / of sy
verdeylen die hier en daer/ ende soo 't Koop-luyden zijn / houden sy die op alle de
plaetsen daer sy als nu ende als dan hare Koopmanschap dꝛijven : ende sodanige
Vꝛouwen zijn niet meer als Dienst-maeghden ten aensien van de eerste.
Den Vader komende te sterven / succedeert den oudtste Sone in het grootste Erffenis-
deel van de goederen der eerster Vꝛouwe; ende d'andere Bꝛoederen daer na succe- se der so-
deren in een gelijcke poꝛtie onder malkanderen/ 't zy oftse Sonen van d' eerste nen in
ofte van d'andere Vꝛouwen zijn. Ende by gebꝛeck van eenen Soon uyt de eerste haers
Vꝛouwe/so gaet d'eerste van een andere Vꝛouwe met den grootsten hoop strijcke. Vaders goeden.
Men seght dat in de naest-ghelegene Pꝛovintien van Tartaryen een seer
vꝛeemde Costume is / de welcke is / dat de Gouverneurs ofte Viceroys den
Mannen ende Vꝛouwen seeckeren tijdt stellen / in de welcke sy of trouwen / of
in een Klooster gaen moeten. Desen tijdt ghekomen zijnde/ komen alle de gee-
ne die houwelijcken willen op een seeckeren dagh in een gedestineerde Stadt
in yeder Pꝛovintie. Wanneer sy nu daer aengekomen zijn / gaen sy haer pꝛe-
senteren vooꝛ twaelf van de Vooꝛnaemste ende Pꝛincipaelste/ van den Koningh
daer toe ghecommitteert / die by memorie de namen der Mannen ende
Vꝛouwen aen-teeckenen/ oock haren staet / ende infoꝛmeren sich oock ter selver
tijdt van de middelen die de Mannen hebben om haer toekomende Wijben te

1607. begiften. Hier na besien sy de lijste der Mannen ende Vrouwen / die sich aenbie-
den/ ende so sy meer mannen / als vrouwen/ of ter contrarie vinden/ so werpen
Septem. sy het lot daer over / ende laten de geene die overschieten tot het naeste jaer to-
wachten van trouwen. De ses van dees boven-gedachte twaelf/maken drie ben-
den van mannen/ stellende in de eerste bende de rijckste / in de tweede de middel-
bare/ in de derde de arme. Terwijlen dat dese ses Mannen uyt een scheyden/ver-
deylen de andere ses de Vrouwen in gelijcke drie benden/als de Mannen; in d'eer-
ste de schoonste / in de tweede de middelbare / in de derde de leelijckste. Dit ghe-
daen zijnde/ geven sy de schoone aen de Rijcke / de welcke sekere somme geven,
daer toe sy van den Richteren ghetaxeert zijn; daer nae geeft men de middel-
matighe schoone aen de middelbare rijcke / sonder dat sy yets voor haer geven;
ende ten laetsten worden de leelijcke aen de arme/onder den welcken alle het gelt/
dat van den rijcken aen den Richteren gegeven is/ gesmaldeelt wordt; De Hu-
welijcken volbracht zijnde / worden seer groote Maeltijden ghehouden in de
Huysen / die den Koningh in yeder Stadt heeft / die tot desen eynde met een
groot getal bedden versien zijn/ als mede Buffetten ende andere noodtsakelijcke
dinghen tot den huys-raedt / op dat de nieuw-getroude daer af-nemen 't ghene
hun van nooden is terwijlen de Feeste duert: ende naer vijftigh daghen keert
een yegelijck der nieuw-ghetroude wederom naer sijn huys. Alle 't welcke van
den ghemeynen volcke alleen verstaen moet worden/ende niet van den Adel/ofte
andere Luyden van aensien/ die niet gehouden zijn dese Koninghs Ordonnan-
tie te gehoorsamen/ maer houwelijcken naer haren eygenen wille ende lust.

Hoe het gemeyne volck door sekere ordinantie des Koninckx uytgehouwelijckt wort.

Den Koningh van China getrouwt zijnde/ kiest dertigh Concubinen / van de
voornaemste des Rijcx/ die soo langh hy leeft in sijn Palleys woonen / ende nae
sijn doodt/ ende gedane uytvaert/ soo komt den Successeur des Koninghs/ende
kleet dese dertigh Vrouwen seer kostelijck / ende doetse daer nae stellen op een
treffelijcke plaets/ gheset in eene van de schoonste Salen / daer hier boven af
ghesprooken is: daer zijnde/ hebbende het aensicht bedeckt / komen ter selver
plaetse dertigh van de voornaemste Ridderen des Rijcks / die den overleden
Koningh in sijn Testament genomineert heeft / de welcke na d' ordre haers ou-
derdoms ofte na de ordre die den Koningh ghestelt heeft/ toe-treden / ende grij-
pen elck een Vrouwe by de handen/ de selve gedeckt wech-leydende / ghelijck hy
die ghebonden heeft/ tot in sijn Huys / alwaer hy haer van dien tijdt voort voor
sijn Vrouwe hout: waer toe hem jaerlijcks groote gheschencken ghegeven wor-
den/ tot sijnen verdoen.

Hoe de dertigh Concubinen des Koninghs uytgehouwelijckt worden.

Eertijts doen de Koningen van China hare Kinderen uyt-houwelijckten/ dat
gheschiede op sekere Banquetten/ die den Koningh bereyden liet / ende stont de
keure in yeder persoon te kiesen dien hy wilde; doch is dat ghebruyck nu niet
meer in zwangh.

Wat de begravenissen ende ceremonien der dooden aengaet / die worden in
deser voeghen volbracht: Wanneer yemant sterft / soo wassen sy hem het gant-
sche Lichaem/ ende kleeden hen met het beste kleedt dat hy in sijn leven ghedra-
ghen heeft / de welcke meest gheparfumeelt zijn. Nae dat hy aldus bekleedt
is / setten sy hem op de schoonste Stoel die hy heeft / dan komen sijne Kin-
deren/ Vrouwe / ofte Vader ende Moeder / ofte Broederen / ende vallen voor
hem op hare knien / daer nae vertrecken sy hun al weenende van daer. Daer
nae komen alle de Maghen ende bloet-verwanten des overledens or-
dentlijck by den dooden ; ende daer nae de Knechten / soo den overle-

Ceremonien in de begravenissen der dooden.

den

hen eenighe ghehadt heeft. Dese Ceremonie volbracht zijnde / legghen sy hem in een kist van wel-rieckend houdt / die uyt vreese voor eenighe quade locht seer dicht ghesloten is / ende setten hem stracks op twee bancken ofte op een Tafel / in een Kamer behanghen met de kostelijckste Kleeden ende Tapijten die sy hebben; ende decken hem daer naer met een wit slaeplaken / dat tot de Aerde toe af-hanght / op 't welcke het konterfeytsel des overledenen na 't leven af-gheschildert staet. In de Kamer die voor dese Kamer is / daer de overledene rust / ofte andersins in het Portael / wort een Tafel met brandende Kaerssen daer op ghestelt / op de welcken oock Broodt / ende alderley oeft aengherecht is / ende houden hem aldus wel 15. daghen / gheduerende de welcke men alle nacht hare Priesteren ende Monicken komen siet / singende ghebeden / ende doen Offerhanden ende andere Ceremonien nae de Heydense wijse: want sy brenghen veel beschilderde Pampieren / die sy in presentie des overleden verbranden / hangende oock eenighe andere rondts-om hem aen kleyne koordekens / te vooren tot dien eynde daer ghereedt gheleydt / ende verschuddende dese Pampieren daer na verscheyden-malen / met een groot ghekrijt / segghen sy datse hier door de Ziele des overledenen ten Hemel senden. Nae de vijfthien dagen gedeurende de welcke de Tafelen altijdts met verscheyden spijse ende dranck voor hare Priesteren ende vrienden ghedeckt staen / nemen sy de kist met het Lichaem ende dragen 't op 't veldt: als dan ghelepden 't selve alle sijne Vrienden ende Magen / met een groot getal Priesters / ende veel brandende Kaerssen. Sy begraben hare dooden ghemeynlijck op een kleyn Berghsken / in eyghene graven / ende al t' samen van ghehouwen Steen. Op 't veldt deun by het Graf planten sy eenen Pijn-boom / dien sy noyt af en hacken / ende soo hy om-valt / laten sy hem door langheyt des tijdts verteeren / ende dit houden sy voor een heylige sake. De gene die den dooden geleyden / gaen ordentelijck ghelijck als hier / met haer leydende een groot getal Musijck-singeren ende die op Instrumenten spelen gestadig henen / tot dat het Lichaem in het graf ghelaten wordt: oock hoe op een begravinghe meer Priesteren ende speel-lieden zijn / hoe de selve eerlijcker gehouden wort: Op hare Instrumenten spelen sy eenighe wijsen van gebeden / ter eeren hare Afgoden: Ende op het graf branden sy wederom eenige Pampieren / op de welcke geschildert staen / slaven / paerden / goudt / silver / syde ende andere dinghen / die sy segghen dat den dooden na desen leven besitten sal. Terwijlen sy hem begraven / zijn sy seer vrolijck met Feesten en andersins / ghelovende dat de Engelen ende Heyligen in den Hemel 't selve ter eeren des overledens doen. Alle de vrienden zijn dan gheheel met swart laken behangen; dragen oock breede Bonetten / met groote randen / die hun tot de oogen toe komen. Dese rouw draghen sy over Vader ende Moeder een jaer ofte twee / ende soo den Soon een Gouverneur is / sal hy met verlof des Koninghs sijnen dienst soo langh op-schorten. De gene die soo na vrienden niet en zijn / behangen haer eenige Maenden met ruw-geverruwt lijnwaet; andere oock niet langer dan tot dat den dooden onder d' Aerde is. Dit is 't gheene ghesepdt kan worden van de begravinghe haerder dooden.

1607.
Septem.

Al-hoe-wel de Berghen vol Wijn-gaerden staen / soo en maken sy nochtans gheenen Wijn van de Druyven / ghelijck elders: maer zijn ghewoon hare Druyven te confijten / ende die te bewaren tot den winter. Hier tegens trecken sy eenigh sap van een Kruydt ghenoemt Chia, 't welck sy warm drincken / ghelijck oock de Japonnoisers doen. Desen dranck bevrijt haer voor het Plegma,

Hare dranck gemaeckt van het kruyt Chia.

1607. Plegma, swaerhoofdigheydt/ loopende ooghen ende swack ghesichte; ende aldus leven sy langhen tijdt sonder by na eens sieck te worden.

Septem.

Om eenighsins de groote hitten des Somers te voorkomen/ graven sy eenighe holen in de Aerde/ waer door sy in alle hoecken haers huys lucht geven/ sterck of swack/ na hun goedt-duncken/ ende dat met een sonderlinge konst.

Hoe sy hare jaren reeckenen.

Hare jaren reeckenen sy by twaelf Manen / so datse van dry tot dry jaren een Maen-maent tot haer jaer voeghen / ende beginnen 't jaer aen de nieuwe Mane van Maert. Dan isser een algemeyne vreughde / gelijck oock op den dagh haerder gheboorte / die sy binnens-huys houdende / malkanderen met groote gheschencken vereeren. Sy houden Heerlijcke Banquetten/ ende spelen by nachte eenighe Tragedien ofte Komedien/ in de welcke geen kosten ghespaert en worden. Dit zijn ghedichten uyt lust ghestelt/ ofte oude Historien. Daer naer doen sy komen Springhers / Dansfers / Tuymelaers / ende diergelijcke Sotter-ny-bedrijvers. De Mueren ende poorten haerder huysen worden bekleedt met groente/ Roosen/ ende Tapijten / de straten zijn gheparfumeert ende met wel-rieckende kruyden bestrooyt. Ende men en siet dan niet anders als Toortsen ende Fackelen: de Boomen / Traillien ende vensters schijnen in lichte vlam te staen: alle de straten daveren van den klanck der Instrumenten/ Musijck/ Fluyten ende party-sangh.

De ordre ende maniere die sy in hare gast-malen onderhouden.

De ordre haerder Banquetten is soodanigh: yder gast ofte genoode heeft sijn Tafel / ende en worden ten hooghsten niet meer als twee aen een Tafel gestelt. Dese Tafel is gemaeckt van blinckendt houdt/ als Ebben-hout/ gemarbert met figuren van wildt gedierte / met seecker goudt ofte silver-draet seer aerdighlijck t' samen geboeght / een werck dat den Chinesers sonderlinge wel past.

Dese schoone Marmer-wercken dienen haer tot Servietten/ ende is de Tafel behanghen met zijden behanghsel tot der Aerden toe. De ghenoode sitten op kleyne beene-stoelen/ versien met kussens / om ghemackelijck op de selve te rusten. Aldus aensittende/ brenght men eerst korfkens / ghekroont met bloeme-kransfkens/ende langs de boorden met Oeft gevult: de Spijs is van binnen. Al-hoe-wel nu de Chinesers groote menighte van ghevogelte/ wilt-braet/ Mosselen ende Oesters hebben/ ja van allerhande leckere spijs; soo is nochtans het Vercken-vleys onder haer het meeste gheacht. Dit volck is soo dertel / dat sy het voor een bottigheydt achten de spijs metten vingeren aen den mondt te brenghen. Om de kleyn-ghesneden stuckskens in den mont te steken / bruycken sy goude ende silvere vorckskens. Dickmaels te drincken ende dat met kleyne teugjens/achten sy noodigh om den dorst te verslaen/ende nooden den mede-aensittenden seer om haer bescheyt te doen. Ondertusschen brenghen ende halen de knechten met grooter stilligheydt ende gheschicktheyt. De Vrouwen te eten in een ander beslooten kamer/ van hare mannen af/ elck bysonder.

De groetenissen worden van den ghemeynen volcke aldus gedaen: sy sluyten de slincker-handt toe / dien deckende met de rechter; daer naer brenghen sy de handt menigh-werven aen de borst hare woorden voeghende / naer den standt der woorden/ betoonen sy hoe lief hun den vriendt is/ daer sy mede spreecken. De rijcke doen malkanderen seer groote eerbiedinghe aen / uytstreckende ende buygende hare armen als eenen boogh: de vingeren der handen over malkanderen kruyssende / ende met veel vol-doende woorden poghen sy malkanderen in courtosye te overtreffen.

Blaes-balcken/

Sy hebben so verstandigh geweest/ datse gemaeckt hebben/ dat de Blaes-balcken

1607.

Septem.

die alleen ende sonder hulp van menschen altijd wint geven.

en aen hare Smissen niemanden van doen hebben / die den selven op ende neder
elt; want sy hebben ghevonden sekere soorte van pijpen / soo wel gheordent /
de locht scheppende uyt sekere holen / door soodanighe teghen-ghewichte /
tse nimmermeer windt ghebreck en hebben.
Oock is by hun een slagh van gheschut / 't welck gegoten zijnde / lichtelijck ont-
en wort by stucken en voor gedragen van beesten daer sy 't begeeren te hebben.

Van hare Papieren / Schriften ende Sprake.

Sy ghebruycken langhe vellen Pampier / seer fijn / treckende hare regelen
et van de slincker na de rechter zijde gelijck de Griecken / Latijnen ende an-
re volken van Europa, noch oock van de rechter na de slincker zijde gelijck de
ebreeuwen / Turcken / Arabiers ende andere / maer van boven naer beneden toe.
are letteren vergheiijcken der Egyptenaren Hyeroglipfise Letteren: yeder be-
ckent een woort / ende somwijlen een gantsche sin / ja gheheele Spreucken.
ier uyt komt dat de Chinesers die om datse door de grootte des landts wijt
n malkanderen woonen / verscheyden spraken hebben / verstaen nochtans seer
el alles wat in den gedruckten Boecken staet. Behalven de gemeyne sprake /
bben de Geleerde Luyden noch een andere / die haer eyghen is / dien noemen sy
andarijn, die den Courtisanen / Secretarisen / Rechts-geleerden / Rechteren /
de Magistraten gemeyn is.
In hare reysen / behalven verscheyden soorten van Ry-paerden / gebruycken sy
ch Rosbaren ende koetsen / van een paer Paerden voort-getrocken; of oock met
int-wagens / als boven geseyt is. De vogelen voeden sy seer sorgvuldelijcken /
n welcken sy leeren spreken ende springen op verscheyden wijse / kleeden ende
rcieren die boven hare natuurlijcke couleuren / seer vreemt.
Hare scheeps-tuyg en toerustinge is by na ongelooflijck: veelderley hare groo-
Schepen noemen sy Jonck, dese zeylen maer; Sommige deser zijn ten oorloge
-gerust / hebbende voor op groote Kasteelkens / als mede achter aen: d' ander
n wat lager / ende zijn alleenlijck Koop-vaerders. Sy hebben noch andere / die
emen sy Lantes Bancons ende Longs. Yeder Lant wort geroeyt met ses paer rie-
en / ende op yeder banck zijn vier ofte ses Mannen om te roeyen. Een
ncon en heeft maer half soo veel. De Longs ghelijcken by nae onse Galeyen /
aer dienen niet anders dan op Revieren. Daer zijn noch andere Schepen /
ch by naer anders nerghens toe nut / als tot vermaeck der rijcken / hebbende
voor-stevens / Kamerkens / ende veynsters vol Traillien beset / ende de Gael-
rijen als verciert ende bedeckt met goudt ende silver / voorts boven op de
chepen zijn Lust-hoven ghemaeckt / ghelijck als in spijt van de Zee.
Sy hebben een sekere materie / daer sy hare Schepen mede beteeren / de
lcke bequaem is om de verrottinge te weeren / ende 't ghedierte dat de Sche-
n door-boort te dooden.
Daer zijn veel Chinesers, die sich dapper tot de studie begeven doch weynigh
fenen sich in Medicijnen / Philosophie / ende Astrologie. Sy houden haer be-
te soo veel als de noot des Koop-handels ende de meyninge die sy hebben om
er selven tot eens anders nadeel rijck te maken / lijden mach. Den vreemdeling
hun suspect ende veracht / ende willen hem noch herbergen noch met hem ver-
eren. Indien sy met schulden overladen zijn / soo verkoopen sy hare Kinderen /
hun selven te ontlasten / ofte maecken een schandelijcke ende vervloeckte
kelaerdye. Zijn voorts seer laet-dunckende op haer eyghen wercken / alle
s anders verachtende.
Wanneer yemandt van slechten staet eenen Loytia gaet aen spreken / valt hy op
sijn

1607. fijn knyen soo haest hy in de Sale komt daer den Loytia is / met hellende hooft ende neder-geslagen oogen / aldus op sijn knyen voortkruppende tot dat hy in midden des Saels komt / alwaer hy stil blijft / sijn versoeck door een neederigh stem aenseggende / ofte geeftse over by geschrifte; hebbende daer na sijn antwoor de verkreghen / aerselt altijt op de knyen / tot dat hy upt de Sael is / sonder een den rugge na den Loytia te keeren. Ende soo yemandt van den volcke by de strat eenen der Grooten des Lants / eenen Officier / ofte Edelman vindet / sullen s terstondt stil blijven staen / hem op de selve plaetse verwachtende / ende met ee groot geswijg het hooft buygen / tot dat hy ghepasseert is ; ende soo sy daer nae latig in vielen / soo souden sy daer op der straten wel heftelijck met stocken gesla gen worden.

Septem.

Als d' een den anderen besoecken gaet / die besocht wort / sal tot op der strate met dien gaen die hem besocht heeft. Sy zijn so versot op net ende wel gekleet t gaen / datse oock haren vrienden (hoe nae bestaende / ende van buyten 's Lants komende) die niet wel ghekleet en zijn / niet toe-spreken / noch aensien en sullen maer hem eerst beter toerusting toesenden / ende dan hem gaen versoecken. D Vrouwen zijn by hun in grooter aensien / soo wel vreemde als binne-lantse; doch voor al de gehouwelijckte: achtende een gants oneerlijcke sake te zijn / datmen een vrouwe onbeleefdelijcken bejegent / soo met woorden / als met wercken.

Men mach sich genoeg versekeren / dat dit Lant een van de rijckste is die te werelt zijn / aengesien dat alle dingen aldaer uytermaten overvloedig zijn / dat behalven haer eygen nootdruft / oock haer gebueren ende vergelegene lande ghe noegsaem versorgen konnen. De kust der Zee / die seer groot is / heeft veele Ha venen / seer bequaem om allerhande waren te lossen ende te laden. d'Inwoonde ren vergaderen uyt verscheyden Mijnen / veel gout / silver ende andere Metalen By haer vintmen oock veel Peerlen Porceleyn / kostelijcke Bonten / Lijnwaet Wol / Katoen / Sijde ende allerhande stoffen : Als mede veel Suycker / Honig Was / Rhubarbum / Kampher / Vermillioen / ende Weete om te verven; als mede Muscus / die daer overvloeyt.

Hoedanige rijckdommen in China meest gevonden worden.

Wat des Konings inkomsten aengaen / die worden geacht op 120. Milioenen gouts jaerlijcks / 't welck voorwaer soo grooten somme is dat dien grooten ende gierigen Keyser Vespasianus noyt so veel in al sijn leven en vergaderde. Ick weet datter veel zijn die hier aen twijffelen / maer dit is waerachtig dat van de Haven van Canton alleen / 't welck noch van de rijckste ende wel-gelegenste niet en is / voor den Koning getrocken worden 180. duysent Kroonen van de Sout-pacht noch van een andere kleyne / daer deun by / meer dan 100000. alleen van Tien den : Waer by ghenoeg afghemeten kan worden de seer groote inkomsten deses Konings / aengesien de groote des lants / ende menigte des volcks in 't selve doch tot gerief des lesers sullen wy alles een weynig stucx-gewijse specificeren.

Inkomsten des Koninex.

Om dan tot ons oog-merck te komen / moet aengesien worden het getal der cijnsbare dingen die in yeder Provintie zijn / ende waer af des Konings Officieren pertinente rekeninge by hun houden / om also de impoften ende schattingen te beter te lichten : hier by moet gemerckt zijn / datter soo veel Luyden zijn die niet en betalen / als die betalen / want de Loytias / alle Officiers / Rechters / Soldaten / te water ende te lande / zijn alle cijns-vry.

Particulier verhael van de rijckdommen des Konings.

Ick segghe dan met de gheene die hun ghemoeyt hebben met 't selve te beschrijven / ende binnen 's Landts verstaen hebben / dat in de Provintie van Pagia den Koningh twee millioenen seven honderdt ende vier duysent

ent menschen Tribuydt betalen: de Provintie van Canton dry millioenen ses 1607.
hondert duysent: Focchin twee millioenen vier hondert ende seven duysent: Olam
twee millioenen twee hondert ende veertig duysent: Sansay dry millioenen 13. Septem.
hondert ende 60. duysendt: Sisuam twee millioenen vijftig duysendt: Tolanhia in welcke den Koning selve woont/ ses millioenen 90000: Cansay twee millioenen derthien hondert vijf duysendt: Ochiam dry millioenen acht hondert duysendt: Aucheo twee millioenen acht hondert vier duysendt: Honam een millioen twee hondert duysent: Xanton een millioen negen hondert vierenveertig duysendt: Chieuchieu twee millioenen vierendertigh duysendt: Chiecheam twee millioenen twee hondert vierenveertigh duysendt: ende Susuam, de kleynste van alle de vijfthien Provintien/ een millioen ses hondert tweeentseventigh duysent ende vijf hondert.

Het ordinaris tribuyt dat yeder een/ die vuer ende plaets heeft/ aen den Koning schuldig is/ zijn twee mases in 't jaer/ soo veel doende als twee Spaensche realen: Desen tribuyt even-wel gantsch kleyn zijnde/ nochtans om de menichte des volcks/ bequame Havenen/ groote kijnsen / beloopt de selve door des Konings ordinaris inkomste 't geen ick hier na stellen sal/ 't welck ghetrocken is uyt het register ende Reecken-boecken des Konings. Niet te min seggen de Chinesers dat het veel min als 't gene men hem huydens-daegs betaelt/ ende dat de Reeckeninge van ouden tijden af is.

In fijn gout van 17. tot 22. karaten/ geeft men hem 4. millioenen twee hondert sesenvijftigh duysent negen hondert Tahos, waer van yeder een 10. Realen ende 24. Maravedis Spaens-gelt waerdig is. In fijn silver dry millioenen hondert dryenvijftigh duysent twee hondert 19. Tahos. De Paerlen (al-hoe-wel die hier niet seer ront en vallen) gelden hem gewoonlijck twee millioenen ses hondert dertig duysent Tahos. In alderley gesteente een millioen vier hondert seventig duysent Tahos. In Muscus ende Amber een millioen ende vijfendertigh duysent Tahos. Behalven dit heeft den Koning door sijn gantsch Rijck vele Landen die hy sijne Onderdanen ten gebruycke geeft/ mits hem een deel gewas daer voor betalende; 't welck beloopt als volgt.

In Rijs/ 't welck de spijs ende voetsel des Rijcx is/ oock der gebueren/ 60. millioenen hondert eenentseventigh duysendt acht hondert 32. maten. In Gerste 20. millioenen dry hondert eenentnegentigh duysent negen hondert 82. maten. In Kooren 33. millioenen hondert twintig duysent 200. maten. In Sout 25. millioenen dry hondert veertig duysent 400. maten/ die hy in sijn eygen Soutmijnen vergadert. In Tarwe ghenoemt Maix, 20. millioenen twee hondert vijftig duysendt maten. In Haver 24. millioenen maten. In Boeck-weydt 4. millioenen ende twee hondert duysent maten. Daer nae voorts in andere granen/ oock Erweten ende Boonen 40. Milioenen/ ende twee hondert duysent maten.

In syde stucken tot 14. Ellen 't stuck/ twee hondert vijf duysent/ vijf hondert tsestigh stucken. In Marssen syde vijf hondert ende veertig duysent ponden. In Katoen 30000. ponden. Ghecoleurde Deeckens 800000. ende 400. Chimanten van rouwe syde/ tot twaelf ende een half ponden/ 380. Katoene dekens/ elck tot 14. ellē ses hondert achtentseventig duysent 800. ende 70. Katoene Chimanten, dry hondert vier duysent ses hondert achtenveertig. Alle dese dinghen worden den Koning van China opgelicht/ die 't sommighe tot sijn Keucken/ die seer kostelijck valt/ ende 't andere om in sijn Thresoor te bewaeren ghebruyckt.

In

1607. Septem.

In welcke gewisselijck een groote somme wesen moet / ten aensien des groote inkomsts.

De gene die niet oordeelen en sonden van de stercken des Koninghs van Chin by het groot getal menschen dat in het selve Landt is / soude moeten van sinne berooft zijn / want dese stercktе begrijpt in sich selven alle d' andere. Maer om yet particuliers te seggen / de stercken des Konings van China zijn veel bequa mer om te behouden / dan om te vermeerderen. Oock kan men genoegh sien da sijn voornemen niet anders en is dan om te behouden 't ghene hy heeft / tot h welcke den muer die tusschen hem ende den Tartar gemaeckt is / genoegh getuy gen kan. Doch laet ons tot de sake selfs komen / ende sien hoedanighen sorgh desen grooten Prince in tijdt van vrede draeght voor sijne landen / even als son mige in hare grootste oorlogen.

Behalven dat in yeder Provintie een Krijghs-raedt is / als mede eenen Ca piteyn Generael / oock veel oorloghs-volck onderhouden wort / soo dat hy ter stont groote Armaden soo ter Zee als te lande oplichten kan / volgens den noot soo houdt hy noch in yeder Stadt sekere Compagnien die de selve beschermen ende bewaken als of de vyandt voor de Poorten laghe. De dagh-wacht en lae niemandt vreemts ter poorten in-gaen sonder verlof van een Oversten de Stadts; worden oock door expres bevel der Capiteynen de poorten gesloten en de ontsloten / ende worden met een zegel-ringh des Gouverneurs 's abondts toe-gezegelt / die des nuchtens niet ontsloten en mach worden / voor men is ver seeckert dat het selve zegel daer noch aen vast is. Soo dat een man / die 's nuch tens vroegh ergens henen reysen wil / sich des abondts buyten de poorte bege ven moet / wil hy wegh vorderen; want men doet nimmermeer geen poorte open / voor Sonneschijn.

Niemandt mach geweer dragen / als de Soldaten des Coninghs.

In den Steden is niemandt veroorloft eenigh offensijf ofte defensijf ghewee te dragen als de Soldaten / die den Koningh onderhoudt / noch oock 't selve bin nen haer huysen te hebben.

Den Koninck onderhoudt in de Stadt Tabin, anders Suntien, als mede in de omliggende Steden / een groot leger te voet ende te paerde / tegens alle nood die aldaer soude mogen overkomen; oock voor de bewaringe / sekerheyt en Ma jesteyt sijns persoons.

Tweederley Soldaten in de Steden.

De Soldaten deses Koninghrijcks zijn tweederley; dese zijn gheboren in d Steden / die sy bewaren / ende worden op hare spraecke Cum genoemt: Hier in succedeert den sone in des vaders plaets / ende soo yemandt sonder erfgenamen komt te sterven / soo mach den Koning een ander in sijn plaetse stellen. Een ye ders naem is ghe-teyckent in de reten van de muer / op welcke plaets hy loopen moet / indien den vyandt hun overkomt: D'ander zijn vreemdelinghen / ende worden by de Maent ofte Jaer betaelt; dese moeten schildt-wacht staen / ende over al henen uyt-trecken daer 't hun belast wort / ende worden genoemt Pon.

Van hare Ruyterye / voerende vier degens ende vechtende met twee te ghelijck.

Yeder Compagnie van 1000. man / heeft een Capiteyn ende Vaendrager / ge lijck oock die van 100. mannen / doch zijn dese d'andere onderworpen: De Vaen delen der 1000. mannen zijn van een ander fatsoen als die van 100. man. Alle maenden worden de Soldaten geoeffent met drillen ende andersins / hebbende tot geweer / Musquetten / Piecken / Roers / Rondassen / Kortelassen / Hellebaer den / Daggen / ende Harnassen.

De Ruyters gebruycken vier Rappieren / vechtende met twee te gelijck / seer behendig. Ten strijde treckende / zijn sy gewoon van een goet getal knechten ende kna-

napen omcingelt te zijn/alle te voet/doch seer wel gewapent ende toegerust. Sy 1607.
ijn seer wel ervaren/so wel als 't voet-volck; behendig/ ende weten seer listelijck
are vyanden lagen te legghen. Konnen oock seer schoon ende voor den vyanden Septem.
inderlijck vyer-werck toe-bereyden. Sy vechten oock met Pijl/ Boog ende
ancie/ jae voeren noch een Vyer-roer daer by.

Te water wort van den Koning gelijcke sorge gedragen/ ende onderhoudt tot
en eynde een grooten hoop Scheeps-vlooten met hare Generaels ende Capi-
ynen / die seer voorsichtige wacht houden op alle de Kusten des Rijcx. Den
oecken ter oorloghe en wordt by hun in verbeteringhen niet verghee-
n.

Wanneer de Chinesers yemanden in den oorlog gevangen nemen/ die en slaen
niet doot/maer leggen die op wijtst-gelegenste Frontier-plaetsen in garnisoen/
 welcke plaets hy van den Koning nevens andere Soldaten betaelt wort. Alle
se dragen roode Boneten / om van de andere onderscheyden te worden/ in de
dere kleedingen verschillen sy van de Chinesers niet : Alhier worden oock ge-
nden die geene die om eenige misdaet veroordeelt zijn / dragende mede als de
vangenen/ roode Bonnetten.

Hoe sy hare ghevangene in den oorlogh tracteren.

Nu is noch overig / dat wy spreecken in 't particulier van alle het Krijgs-
lck in 't Generael des gantschen Rijcks / oock van yeghelijcke Provintie.
aer is in yeder Hooft-stadt van elcke Provintie een Krijgs-raet / bestaende
vier Raets-Heeren ende eenen President/dese versorgen alles wat tot bescher-
inge van sodanige Provintie noodig is : Onder hun worden sy simpele Capi-
ynen genoemt / doch worden alle andere Officiers van haer gestelt. Ende op
t in desen niets verachtert en werde / soo hebben die vande finantie last alles
erste geven wat sy eyschen sonder eenig vertreck. 't Getal der Krijgs-luyden
yeder Provintie in den jare 1577. doen P. Martinus Herradus in dat lant was/
de dat in tijt van vrede/ was sodanig:

Ampt des Krijghs-raet.

Getal der soldaten in yeder Provintie in den jare 1577.

In de Provintie van Pagia, daer den Koning sich gemeenlick onderhout/wa-
n twee Millioenen hondert vijftig-duysent voet-knechten / ende vier hondert
ysendt Ruyteren. In Canton hondert twintig duysendt voet - volck / ende
ertig duysendt Ruyterije. In Focchin acht-en-vijftigh duysendt ende 900.
oet-knechten / ende 2400. Paerde-volck. In Olam 76000. Voet-knechten/
de 25500. Ruyteren. In Sinsay 80300. te voet / ende weynig of gheen
uyterije / van wegen het geberghte. In Ochiam hondert twintigh duy-
dt ses hondert te voedt / ende 1000. Ruyteren / om redenen wil. In Si-
m 86000. Voet-volck 34500. Ruyterije. In Tolanchia , 't welck met den
rter gegrenst is / twee Millioenen, 800000. te voet/ ende twee hondert-tach-
ntig duysendt te Paerde / welcke Ruyterije de beste ende voornaemste van 't
ntsche Rijck is. In Cansay 50000. Voet-knechten ende 20250. Paerde-volck.
n Honan 44000. te voet/ ende 18900. te paerdt. In Chieuchien 58700. te voet/
de 15300. te paerde. In Chiechiam 34000. te voet/ ende 13000. te Paerd. In Su-
m 40000. te voet/ ende 6000. te Paert. Volgende dese reeckeninge/ bevintmen
t dese vijfthien Provintien te samen uyt-voeren moghen vijf Millioenen acht
ndert ses-ende-veertigh duysendt ende vijf hondert Mannen te voet / ende
gen hondert acht-en-veertig duysendt ende dry hondert vijftigh Mannen te
erde. Hare Paerden zijn bequaem om veel weghs af te legghen/ maer ten
eestendeele kleyn / doch seydtmen datse binnen in 't Landt grooter
llen.

1607. Op de Frontieren des Rijcks ſiet men groot ghetal van kleyne Fortreſſen
——— doch aen de zijde van Tartaryen is den Muer. Soo dat dit Rijck aen alle kante
Septem. ſoo wel bewaert is / dat / willende op 't ſelve yets attenteren / voorwaer ſulck
niet dan kinder-werck zijn en ſoude / ten aenſien van Menſchelijcke ſaken.

De Vyanden aen het Rijcke van China gegrenſt zijnde.

Laet ons nu eens ſien hoedanige vyanden hem omcingelt hebben ; Te Land
en heeft hy geenen Prince meer te vreeſen als den grooten Cham van Tartaryen
Maer ter Zee grenſt hy met den Koningh van Japon ende de Spangiaerden
Die van Japon en zijn niet alle even-wijdt van hem gheleghen / want men
rekent 60. mijlen van 't Eylandt Gota tot de Stadt Liampo, doch tot Canto
297. mijlen. Deſe rooven ſeer in China, en voornemelijck op de Frontieren
die ſy ſeer beſchadighen. Deſe zijn couragieuſer ende dapperder ten oorlogh
als de Chineſers. Dit Rijck grenſt oock met de Eylanden Philippines, die van
den Spangiaerden beſeten worden; deſe zijn in die Landen ſeer ſuſpect ge
houden / doch niet ſonder reden / want deſe Eylanden alſoo gheleghen zijn / dat
dien van China veel moeyte bereyden konnen. De Portugeſen / onder den Konin
van Spangien behoorende / zijn even eens geacht doch is hun van den Ko
ningh toegelaten aldaer te blijven om des Koop-handels wille / in het Eylan
deken Macao, alwaer ſy een ſterckte ghebouwt hebben / doch weynigh te bedu
den / want de Chineſers, in welckers oogen ſy ſeer ſuſpect zijn / verkorten
hare vryheydt van verkoopen ende koopen ſeer / ende ſoeckenſe door dien wegh
vrywillig na de Ooſt-Indien te doen vertrecken.

Hoe ſeer den Koning van China onder ſijne onderſaten ge-eert ende ontſien wort.

De grootter aller deſer boven-beſchrevene Provintien / ſtaet onder 't gebied
van een eenigh Koningh: noch en weten de Chineſers niet wat den naem va
Graef / Hertogh of Baroen / bedupdt. Den Koning vergeeft alle Officien / ooc
den Edeldom ſelve / ende en wort niet alleen ge-eert als eenen Koning ; maer
oock aengebeden als eenen Godt. Dit kan hier uyt af-gemeten worden
dat in yeder provintie het conterfaitſel des Koninghs is / van goudt gemaeckt
ende altijt met een gordijn bedeckt / behalven als 't nieuwe Mane is / in welcke
tijt de Magiſtraten ſich op haer knien voor hem neder-buygen / als voor den
Koningh ſelve.

Outheyt der wetten van China.

Hare Wetten zijn beſchreven van over de 2000. jaren / ende zijn in
een ſelven ſtant ghebleven ende onderhouden / als ſy van den beginne waren. E
om dat ſodanige Rechts-geleertheyt de Poort is om tot Ampten ende dignitey
ten in te gaen / ſo zijnder vele die ſeer meeſterlijck in de ſelve ſtuderen / ende onder
malkanderen ſtadig diſputeren van politijcke ſaken / oock van de middelen om
landen en ſtaten wel te regeren ; vragen de aenkomende vreemdelingen oock ſeer
vlijtelijck wanneer 't ſtont en tijt is / na diergelijcke dingen. By na in alle ſteden

Van de ordre in hare Academien.

worden van den Koning Profeſſoren onderhouden: men kieſt uyt kleyne ſcholen
de neerſtigſte Jongers / ende deſe worden gevordert tot de Accademie alwaer op
den niet-leerende ende traghen ſeer ſtrenghe tucht gheſtelt ende gehouwen
wordt ; eerſt met woorden / daer na met ſlagen / ten laetſten met wegh-jaghen:
daer-en-tegen worden de naerſtige ende aennemende ſeer gepreſen: ſo worden oock
van de geſtelde Viſiteurs alle 3. jaren eens de accademien onderſocht / doende dan
ſolemnele promotien. Wanneer een Viſiteur de beſoeckinge der Provintie vol-
voert heeft / laet hy openbaerlijck omroepen / dat / ſo indien yemant der ſcholieren
de weerdigheyt van Loytia aenvaerden wil (dat is ſo veel te ſeggen / als by ons een
Doctoor / al-hoe-wel 't ſelve woort by hun een Ridder beteykent) die moet ſich in
de Hooft-ſtad laten vinden. Sy dan alle op een geſtemden dagh komende / ver-
toonen hun voor den Viſiteur / die dan een lijſte maeckt van alle die / ende ſtelt haer
een

ag van examen. Desen dagh gekomen zijnde/ noodight hy alle de Doctoren des Stadts by hem ten eten/ ende na de Maeltijt volvoeren sy het examen seer scherpelijck / onder-vraghende de scholieren op alles / ende voornemelijck op de Wetten ende Ordonnantien des Rijcks volghens de welcke sy rechten ende regieren moeten. d'Ervarenste ende kloeckste worden aengheteyckent / ende aenghesepdt den dagh wanneer de promotie gheschieden sal / de welcke met vele Ceremonien seer pompeuselijcken geschiet/ want den Visiteur geeft haer inden name des Koninckx eenen gout-gewrochten gordel/met een Bonnette met twee quabben achter af-hangende. Daer zijn oock Loytias die dat Ampt verkrijgen voor wanen/ ende dat zijn Ridderen; doch dese zijn Doctoren/ende hier uyt worden Raets-Heeren/ Rechteren ende Magistraten gekoren/ uyt de andere Hooftmannen / Kapiteynen; doch zijn d'eerste in meerder waerdigheyt : ende worden eyde onder de Edelen getelt. 1607. Septem.

Wanneer dese nieuwe Loytias gekoren ofte veel-eer gepromoveert sullen worden / soo moeten sy al vooren in teghenwoordigheydt van den Visiteur ende de oude Loytias eenen Eedt sweeren knielende/ de welcke by na soodanig is : Dat hy in de Staten ende Ampten, daer hy in gheſtelt ſal worden , ſich draghen ſal als een Man met eeren , doende eenen yegelijcken goedt recht ſonder eenig gheſchenck van iemanden te ontſanghen : Dat hy wijders den Koningh ſal ghehouw ende ghetrouw zijn , ſonder immermeer eenig verraedt toe te ſtaen teghen ſijnen Perſoon, Met noch veel andere diergelijcke dinghen / daer sy langhen tijdt mede besich zijn. Den Eedt ghedaen zijnde/ spreeckt den Visiteur in ende uyt den naeme des Konings/ gevende haer de boven-ghenoemde vier-teyckenen : Daer op hy haer omhelsende kust/ ende d'andere volghen hem daer-inne na. Soo worden sy dan van dese alle/ als mede van vele Soldaten / met Trommelen / Trompetten / ende Musijck-ghesang naer huys gheleydet. Ende van desen dagh voortaen worden dese nieuwe Loytias bequaem ghehouden om alle Ampten ende waerdigheden te bedienen ; Tot desen eynde begheven sy hun dadelijck ten Hove / alwaer ghekomen zijnde / worden sy van alle ende een yeder ontfanghen / ghe-eert/ ende ghelogeert in des Koninghs Huysen / die in yeder Provintie zijn / om te herberghen die van sodanighe qualiteyt zijn. Ten Hove komende / begroeten sy de President ende Auditeuren van 's Konings Rade/waer af elck hem belooft te voorsien soo haest de gelegentheyt hem presenteren sal/ ende wort van dien tijt of in het Register van den Raet aengheteyckent; sich dickmaels voor haer vertoonende. Eedt der nieuwe gepromoveerde Loytias.

In de Stadt Taybin heeft den Koning eenen Raedt/ bestaende in twaelf Auditeurs ofte Raets-Heeren / ende eenen President / alle uytgelesene ende wel-ervarene mannen. Dese mannen behalven datse ervarene Philosophen / soo moraels als naturel/ oock bewust der Wetten des Rijcks moeten zijn / moeten noch Astrologijns noch Rechts-geleerde wesen; om datse segghen / dat een yeder die van desen hooghen Raedt moet zijn / door de welcke alle de vijfthien Provincien ghegouverneert worden / noodig is de tijden ende toekomende saecken te voor-segghen op datse in toekomende nootsaeckelijckheyden versorghen moghen. Dese twaelf Auditeurs houden haer Hof in des Koninghs Paleys / alwaer een seer rijck bekleede Sale is / met derthien ghestoelten / namelijck ses goude ende ses silvere ; maer die derthiende is kostelijcker als de andere / verciert met veel kostelijcke Paerlen ende ghesteenten. Desen stoel staet in 't midden / onder een goude lakenen Hemel / in welcken de Wapenen Vanden Raet des Koninghs in de Stadt Taybin/ bestaende in 12. mannen ende hoedanig deselve wesen moeten.

1607.
Septem.

nen des Koninghs gheborduert zijn/ de welcke van Serpenten zijn / onderscho- ten met sijn gout-draet. Aldaer sit den President / indien den Koningh niet in den Raedt en is; ende indien hy daer is/ 't welck seer selden gebeurt / soo sit den President in de naeste / aen de rechterhant / in een gouden Stoel. Yeder heeft sijn plaetse van oudtheyt/ volgens welcke sy malkanderen oock succederen. Yemant van desen Raedt komende te sterven / wort by hun verkiesinge van eenen anderen ghedaen/ dien sy den Koningh voorstellen / den welcken hem mach afslaen ofte aen-nemen/ soo 't hem belieft; maer aenghenomen zijnde / moet hy aen de handen des Koninghs eenen eedt doen/ den voor-verhaelden ghelijck; ende wort dan met grooter solemniteyt in sijnen Stoel ghestelt.

Van desen Raedt en spreeckt niemant tegen den Koningh / als den President/ of by sieckte / of anders / den alder-oudtsten Raets-heer naest hem. In desen Raedt weten sy alle maenden watter het gantsche Rijck door waerdighs ghepasseert is; ende dat door expresse last der Gouverneurs van yeghelijcke Provintie/ by gheschrifte/ 't zy van oorlogh / finantie ofte anders: niet tegenstaende dat sommige Provintien wel 500. mijlen van 't Hof ghelegen zijn / nochtans soo en mist de Poste nimmermeer in sijn aenkomste. De advertissementen by den Raedt ghesien zijnde / ende den inhoudt by den President verstaen zijnde/ doet hy daer naer rapport aen den Koningh/ ende soo daer yets in geremedieert moet worden/ hy ende den Raedt moeten daer in dadelijck versien.

Al-hoe-wel doch dese Officiers groote authoriteyt hebben / ende dat dit rijck van so grooten begrijpe is/ nochtans isser noch Gouverneur/ noch eenige Rechter/ die yemanden by forme van Justitie kan doen sterven / soo den Koningh de sententie niet en bevestight/ met sijnen Rade/ uytgeseyt alsser oorlogh ghevoert wort / als dan mach den Velt-Oversten / ofte sijnen Luytenant / een Soldaet doen sterven / die misdaen heeft / sonder den Koningh ofte sijnen Raedt te laten weten; alleenlijck advijs nemende van des Koninghs Thresorier ende sijnen Provoost Generael/ de welcke twee mannen zijn van grooter authoriteyt; ende moeten beyde ghelijck van meyninge zijn / al eer over yemant eenighe Justitie ghedaen mach worden.

De Provintien van Pagia ende Tolanchia, worden geregeert van den Hoogen-Raedt des Koninghs/ door middel van Officiers die men daer sent: de andere derthien hebben elck eenen Vice-Roy ofte Gouverneur/ ghenoemt Insuanto, altijt sijn Hof houdende in de Hooft-Stadt. Ende al-hoe-wel de Officieren ende Rechteren des Rijcks in 't Generael Loytias ghenoemt worden / soo hebbense nochtans elck een bysonderen naem na 't Ampt datse bedienen.

Namen der Officieren van de Provintien.

Den Vice-Roy/ die over al des Koninghs persoon representeert/ wordt Comon ghenaemt. Den anderen daer naest/ die den Gouverneur van de gantsche Provintie is/ noemt sich Insuanto. Den Correcteur/ die in de Stadt woont daer noch Gouverneur noch Vice-Roy en is/ noemt sich Tutan, desen verhandelt alle ghewichtighe saken der Steden met de Insuanto, desen confereert wederom met den Comon, die daer na van alles den Koningh ende sijnen Raedt door den verhaelden bode verwittight. Den derden noemt sich Pongasi, ende is ghelijck als President van de Finantie/ hebbende noch Raets-Heeren / ofte Auditeurs / ende veel Officiers / als Pontgaerders / ende andere Boden die des Koninghs in-komsten in-manen / ende daer naer van den Ponchasi aen den Tutan ghebrocht worden/ nae dat alle kosten ende Officieren dier Provintie betaelt zijn. Den vijfden wordt ghenoemt Anchasi, die President

dent van 't civile ende criminele recht is / alle Appellen die van andere Rechte- 1607.
en door hem komen / deciderende. Den sesten is den Aytao, die den versorgher
Generael ende President van den Krijghs-raedt is / last hebbende om in tijden Septem.
van noot volck aen te nemen / ende Schepen te lichten / met versorginghe van
alle andere Ammunitien ende ghereedtschappen van oorloghe. Desen onder-
vraeght oock alle de vreemdelinghen die in sijn landt komen / waerom ende tot
welcken eynde sy daer komen / om van alles aen den Vice-Roy goet rapport te
doen. Yeghelijck van dese ses heeft thien Raets-Heeren in sijnen Raedt / alle
uytgekoren volck / die in alle expeditien van saken assisteren.

Wanneer sy in de Sale zijn / daer den Raedt ghehouden wordt ('t welcke ten
huyse van de Vice-Roy gheschiedt / in welck oock voor yeghelijcken Raedt een
Sael bysonder is) vijf der selver sitten aen de rechter-zijde des Presidents / ende
vijf aen de slincker-zijde. Die aen de rechter-zijde zijn de oudtste / ende behalven
dien verschillen sy noch van de andere daer in / datse gordels draghen / die rijc-
kelijck met gout verciert zijn / oock hoeden die bleeck gekouleurt zijn / in plaet-
se dat d'andere silvere Riemen draghen ende blaeuwen Hoeden: ende soo wel de
Raets-Heeren als de Presidenten draghen op hare borst des Koninghs Wape-
nen / gheborduert in goudt op hare Rocken / ende en moghen sonder dat gheen
publijcke acten verrichten.

Behalven dese ses boven-ghenoemde Rechters / zijn daer noch andere minde-
re / die oock beurt houden / dese zijn den Cantoc, die den opper-Wapen-drager
is / den Pochin, die den onder-Thresorier is / den Pochinsi, die het groote zeghel
des Koninghs bewaert / den Autzatzi, die als een Ampten ofte Wacht-meester
des Stadts is. Daer zijnder noch dry die als de Alcaldes in Spangien zijn / dat
is als Stal-meesters of Hof-meesters / ghenoemt in hare sprake Huitay, Tzia
ende Tontay, die in haer eyghen Huysen eenmael ter weeck sitten / ende als het
tijdt is om haer deuren te openen / soo doen sy vier schooten grof-gheschuts af-
schieten / om te kennen te gheven datse dan sitten in hare Stoelen / alwaer sy
een yeghelijck verhooren / die haer komt versoecken. Soo sy yemanden vinden
misdaedt te hebben / dien senden sy met eenen Diender (want yeder een deser
Rechteren heefter wel 10. of 12.) na de ordinarise Rechteren des Stadts (die
Compau ghenoemt worden / ende verdeylt zijn in yeder quartier (met een brief-
ken / waer in de straffe gheschreven is die den misdadiger verdient heeft.

Yeghelijck van dese ordinarise Rechteren heeft 1000. Inwoonderen onder
sijn gebiedt / ende hare Iurisdictie en loopt niet buyten haer quartier / oock mach
niemant rechter in dat quartier zijn / daer sijn huys staet. Dese gaen des nachts
de ronde door haer quartier doen / ordre stellende op vyer ende licht / want het
vyer aldaer menighmael groote schade ghedaen heeft / om dies wille dat de huy-
sen dicht aen een staende / oock het opperste gheheel van hout ghemaeckt is / na
de maniere van die van Biscayen. Die op onbehoorlijcken tijdt met licht ghe-
vonden is wort swaerlijck ghestraft. Van dese wort gheappelleert aen den Pro-
vost ofte Raets-Heeren / maer niet van de andere / ende dit Appel gaet tot den
Visiteur Generael / die alle de schaden / die by hun alle bedreven zijn / wederom
repareert / weshalven hy op hare sprake Houdin ghenoemt wort / dat 's te seg-
gen / verbeteraer van 't quaet.

Behalven de boven-ghenoemde / zijnder noch andere particuliere
Officieren / als den Tompo, die op de eedt-waren op-sicht heeft / ende
de selve taxeert: den Tribuc, die de vagabonden ende deughnieten vanght

1607. ende ſtraft:den Quinche, die als opper-Schout is/ ende den Chomcan, die Juten dent van het ghevangen-huys is; deſen Officier woꝛt veel gheacht/ van weghe

Septem. ſijn vooꝛdeel om te moghen over eynde ſtaende/ den Rechteren aen-ſpꝛeecken/ n dat hy in-komende eerſt op zijn knien ghevallende hebbende/ daer dat ander Officieren altijdt op hare knien moeten blijven legghen.

Over al deſe Officieren is eene die ghenoemt woꝛdt Quinchay, op hare ſpꝛaeck ſoo veel als Gouden-zeghel te ſegghen/ die nimmer van 't Hof en vertreckt/ ten z om ghewichtige ſaken/ den vꝛede ofte ruſte des Rijcks betreffende.

Sy nemen ſonderlinghe oogh-merck/ dat den Vice-Roy/ Gouverneur/ of Auditeur niet en zy ghebooren van die plaetſe daer hy henen treckt/ om alle be letſelen van vꝛienden of in den cours van juſtitie te verhinderen.

Aen allen deſen gheeft den Koningh ſuffiſante gagien/ want het is den pley tenden op groote boeten verboden hare Rechteren gheen gheſchencken te geven als oock aen den Rechteren van ghene te ontfanghen. Ende wanneer den Hoo gen Raedt haer ſendt/ woꝛt hun wel ſtrictelijck geoꝛdonneert niet toe te laten da eenigh pleyter ofte Sollliciteur hun beſoecke in hare Huyſen/ ofte eenighe Act laten pꝛononceren/ dan in volle audientie/ ende alle de Officieren tegenwooꝛdig zijnde/ 't welcke in deſer voeghen gheſchiedt.

Den Rechter op ſijnen ſtoel gheſeten zijnde/ gaen de deur-bewaerders in de ingang van de Sale/ ende roepen den perſoon overluydt op/ die komt om recht t eyſſchen/ met eenen ſeggende wat hy eyſt. Den Suppliant komt in/ ende ſtelt ſic terſtont op ſijne knien/ een weynigh van de Rechters af/ ende pꝛoponeert da vooꝛts ter ſelver plaetſen ſijn verſoeck overluydt/ ghelijck den Deur-bewaer der ghedaen hadde; of oock wel by gheſchꝛifte/ ende als dan leeſt het een der Gꝛiffiers overluydt vooꝛ den Rechter/ die de ſelve ghehooꝛt hebbende dadelijck oꝛdonneert 't gene hem dunckt recht te zijn/ ſijn verſoeck met eygene handt ondertey ckenende met rooden inckt.

De Rechteren moeten nuchterē monds vonnissē. Sware ſtraffe der over-tredende Rechterē.

De Rechteren zijn dooꝛ expꝛes bevel des Koninghs verobligeert audientie t houden noch nuchteren zijnde/ 't welck een ſoo onverbꝛeeckelijcken verbod is/ da den contraventeur (betrapt zijnde) ſwaerlijck geſtraft ſoude woꝛden.

Soo yemant oock in ſijn Ampt overtreedt/ dien geeftmen terſtont een Rol i de handt/ ende dien moet hy/ op de knien ligghende/ ſoo langhe vaſt houden to dat de vergaderinghe ſcheyt: ende dan beveelt den Richter eene der Beulen di daer teghenwooꝛdigh is/ hem met ſtocken ſoo veel ſlaghen te geven als de miſ daet dan verdient heeft/ ende dit en is onder hun vooꝛts geen ſchande meer want dit ghebeurt dickmael.

In alle Pꝛoceſſen/ ſoo civile als criminele/ pꝛocederen de Richteren altijdt b gheſchꝛifte/ maken hare acten/ ende examineren de ghetuyghen openbaerlijck i tegenwooꝛdigheyt van de Officiers/ op dat teghen haer gheen bedꝛogh ofte liſte ghebꝛuyckt en werde/ vꝛagende dat niet ghevꝛaeght en dient/ ofte ſchꝛijvend datſe niet en bekennen: ſoo dat in alle dingen ſeer goede achtinge ghenomen woꝛt

De Rechters tellen over al de Huyſen die in hare Juriſdictie zijn/ ſtellende d ſelve hy thienen in gheſchꝛifte op een verdeken/ 't welcke ſy op 't laetſte huys va de thien hanghen/ aldaer zijn gheſtelt de namen van de thien Meeſters der Huyſ geſinnen/ met een Oꝛdonnantie/ dooꝛ welcke een yeder belaſt woꝛdt/ da ſoo haeſt ſy vernemen ſullen dat yemandt van hun yets tot nadeel van de Re publijcke/ ofte der gebueren ghedaen ſal hebben/ 't ſelve dadelijck den Ghe rechte te kennen ſullen gheven/ op dat hy een ander ten exempele ghe

ſtraf

traft werde; ende soo wie oock versuymt den anderen aen te brenghen/ des feyts 1607.
ewust zijnde/ moet des misdadighers verdiende straffe selver draghen. Als
u een van dese thien van straet veranderen wil/of in een andere stadt gaen woo- Septem.
en wil/ ofte oock een langhen reys aenvaerden wil/ moet hy een klockskens trec-
en/ ofte op een Becken klincken door de gantsche buert/ thien daghen eer
y gaet/ ende alle de ghebueren zijn voornemen openbaren/ oock van de plaets
aer hy henen treckt/ op dat/ indien hy yemanden eenigh geldt schuldigh is/
fte van yemant yets gheleent heeft/ men dat selve voor sijn vertreck weder
yschen mach. Indien yemandt vertreckt/ sonder dese neerstigheydt ghebruyckt
e hebben/ worden de andere/ onder de thien getelt staende/ ghedwongen voor
em te betalen/ om datse nalatigh gheweest zijn de Crediteuren ende den Ge-
echte te waerschouwen.

De gene nu/ die hem schuldigh zijn/ ende niet en willen betalen/ worden soo
aest de schult openbaer is/ by weygeringh van betalinge in den Kercker gewor-
en/ ende een sekeren tijdt ghegeven/ in de welcke sy betalen moeten/ ende soo sy
innen dien tijdt den Crediteur niet betaelt ofte bevredight en hebben/ worden sy
edelijcke wijse ghegeesselt voor de eerste reyse/ ende wort dan eenen tweede tijdt
hestelt; dan noch niet betalende/ worden wel dapper gegeesselt: insghelijcx
enen derden tijdt ghestelt zijnde/ ende noch niet betaelt hebbende/ worden seer
trengelijck getracteert. Dit veroorsaeckt dat een yeder sijn uyterste vlijt aenwent
m te betalen/ ofte by gebreck van middelen verkoopt hem selven aen den Cre-
iteur voor slave/ ende dat uyt vreese van slagen.

Straffe tegen de schuldenaers.

De gevangen-huysen zijn alhier seer moeyelijck ende wreedt. De misdadigers
oorden daer oock seer wreedelijck aen handen ende voeten ghepijnight: In't
ijnigen der gevangenen is den Opper-Richter altijts tegenwoordigh.

Al-hoe-wel nu alle dry-jarige Rechteren altijdt voor hare Ghedeputeerden
ekeninge van allen haer doen moeten geven/ soo sendt den Prince even-wel jaer-
jcx in yeder Provintie andere Visiteurs/ ghenoemt Leuchiz: Dese (sonder
un bekent te maecken) door-tasten over al ende allen luyden seer scherpelijck
f sy yet vernemen konden/ waer in den Rechter overtreden hadde/ ende soo
e/ worden de Rechteren van hun swaerlijcken gestraft/ of voor eenen tijdt
hesuspendeert/ oock wel gantsch ghedeporteert; behalven datse metter doot
iet moghen gestraft worden van hun/ dan door expres advijs des Konings.
Dese Visiteurs hebben oock macht den geenen/ die hun in hare Ampten wel
equeten hebben/ vereeringen te doen/ oock hooger Ampten te geven: so dat alhier
traffe ende vergeldinge eenen yegelijcken verweckt om sijnen schuldigen plicht
eerstelijk te verrichten; en dit Rijk tot een de best-geschikste vande werelt maekt.

De sorten van straffe die men hier gebruyckt/ zijn hangen/ branden/ ende wor-
en/ de straffe des vyers is alleen geordonneert tegen den verraderen des Ko-
inghs. De overspeelders worden daer alle ter doodt veroordeelt/ die het over-
el oock toe-laten ende lijden/ worden mede met eenige daer toe gevondene
traffen openbaerlijcken gestraft.

Daer is op verbeurte des levens verboden/ dat niemant noch oorlogh voere/
och aen en vange/ in geene plaetsen/ sonder expres verlof des Koninghs ende sij-
en Raedt: Als mede dat niemandt ter Zee en vare sonder 't selve verlof. Daer
s oock een Ordonnantie/ die mede brenght/ dat niemant over Zee mach gaen
andelen/ sonder al voren borghe ghestelt te hebben/ dat hy binnen den tijt/ die
em bepaelt wort/ weder-keeren sal/ op peene van ghebannen ende ont-aert te

1607. worden: Als mede/ dat geenig vreemdeling noch te water/ noch te lande in het

Septem. Rijck en kome/ sonder expres bevel des Konings/ ofte der Gouverneurs van de Havenen ofte plaetsen daer hy aenkomen sal/ 't welck de Gouverneurs niet sonder groote consideratien en doen / oock niet somwijlen sonder alvorens den Koning daer af verwittigt te hebben: Niet tegenstaende dit gebot oock wel somwijlen overtreden wort: Doch moet den uytvarenden Koopman even-wel borghe stellen van op den gesetten tijt weder te komen; ende den inkomenden vreemdeling/ van nergens te vernachten/ ende geene steden te besien. Dit verlof wort hun op een wit bert geschreven/ 't welck de vreemdelingen op de voorsteven van hare Schepen uytsteken / op dat de Wachten haer geen hinder ofte letsel aen doen/ wanneer sy de havenen komen in-zeylen.

Tegen de Bedelaers. Den Bedelaers is verboden gantsch niet te bedelen by der straten/ ende elders/ als mede eenen yegelijken hun niet te geven/ maer die terstont aen te brengen aen den Richter der Armen/ die altijts een der voornaemste in yeder plaetse is/ ende geen ander werck en heeft/ dan in den noot der armen te versorgen / sonder tegen de Wet te verbeuren.

Van de versorgers der Armen. Op den eersten dag als deser mannen haer ampt in-gaet / laeten sy over al afkondigen/ dat yeder man of vrouwe die eenig kint heeft/ 't welck dermaten verlamt is/ dat het niet en soude konnen wercken/ sulcks hem kome aenseggen/ op dat daer in versien werde: die de kinderen/ die gantsch onbequaem zijn tot wercken in des Konings Hospitael besteet/ alwaer veel oude/ kreupele ende afgesloofde Soldaten mede onderhouden worden / seer treffelijck ende fraey: op welcke Hospitalen oock uytermaten goede opsicht ghenomen wort. Doch worden alhier gheene blinde onderhouden / maer op eenige wercken besteet / daer het gesicht niet van noode is/ als om Tarw ende Rijs te malen/ aen de Smisse te blasen/ &c. Wanneer een Dochter blint is/ de selve wort/ tot hare Jaren gekomen zijnde/ in de Voor-borgten der Stadt/ daer huysen toe bestelt zijn tot Courtisane gebruyckt / onder welcke blinde Dochteren een moeder is / die alle dese pareert ende toe-maeckt / zijnde door ouderdom so verre gekomen/ datse de amoureuse schoenen versleten hebben / is 't haer echter niet gheoorloft daer van daen te trecken. De arme weduwen moghen haere sonen ende dochteren verkoopen/ waer van de sonen meest aen ambachten bestelt worden / om gelt te mogen winnen/ ten eynde sy haeren kooper daer mede betalen: maer de dochteren moeten haer (out genoeg zijnde) ter oneeren gebruycken laten / in de openbare Huysen tot dien eynde gedestineert/ ende alsoo haren meester 't verschoten gelt voor haer in-winnen.

Sy en handelen met geen silver-gelt dat ghemunt is/ maer alleen met afghesneden stucken silvers/ gewogen/ so veele als voor de waren bedongen wort/ ende hebben gemunt Kooper-gelt/ vande waerde van een oortjen/ zijnde om passinge te hebben inden handel: haer ghewicht is met 's Koninghs merck gheteyckent.

Straf tegen de Woeckenaers. De Woeckenaers worden alhier swaerlijck gestraft. Alleenlijck is den verlemden/ kreupelen ende blinden onder den gemeynen volcke toegelaten eenig gelt op interest uyt te geven/ om sich te behelpen.

Beschrijvinge eeniger Chinese Afgoden. In China zijn alle d'Inwoonderen Afgoden-dienaren/ uytgesept weynige van de Jesuiten bekeert. Wy sullen haerder Afgoden een deel beschrijven: Sy hebben eenen van seer vreemde ghedaente / den welcken sy grootelijcks eeren: Sy Schilderen hem met een lichaem / uyt wiens schouderen dry hoofden spruyten/

ten/ die d'een den anderen aensien/ 't welck beteeckent (soo sy seggen) datse alle drie eens in 't willen zijn; dit soude by na doen ghelooben datse eertijdts eenighe kennisse van de Christelijcke Religie ghehadt hebben. Daer zijn noch eenighe na-ghelaten merckteyckenen (soo sy segghen) van de 12. Apostelen/ doch soo men haer vraeght/ hoedanige mannen de Apostelen waren/ segghen sy dat het groote Philosophen gheweest zijn/ die om haer deughdigh leven Engelen in den Hemel ghewoorden zijn. Sy hebben oock de schilderye van een Vrouwe/ seer schoon/ houdende een kindeken in haer armen/ de welcke sy segghen ghebaert te hebben noch Maghet zijnde/ ende gheweest te zijn de dochter eens grooten Koninghs. 1607. Septem.

Sy gheloobden dat den Hemel Schepper van alle sienlijcke ende onsienlijcke dinghen is/ ende beteyckenen hem door d' eerste letter van haer A/ B/ C: segghen oock/ dat hy eenen Gouverneur heeft over de saken daer boven/ die ghenoemt wort Laocon Tzautey, dat is/ Gouverneur des grooten Gods, desen aenbidden sy nevens de Sonne 't meeste: Sy gheloobden/ dat desen noyt en zy gheschapen gheweest/ maer van alle eeuwigheyt gheweest zy/ onlichamelijck/ maer zielijck. Van de selve natuere isser noch eenen genoemt Cansay, dese soude hier beneden regeeren/ ende macht hebben over 't leven ende de doodt der menschen. Desen Cansay heeft drie onderdanen onder hem/ Geesten zijnde/ die hem in 't Gouvernement bystaen/ ghenoemt Tanquam, Teiquam, ende Tzuiquam, ende yeder heeft een onderscheydelijcke macht. Tanquam heeft last over den reghen/ ende 't Landt van water te besorghen. Teiquam is die/ door welcken den menschen gheboorte ghevordert wort/ ende heeft het opsien over den oorlogh/ ghewas ende vruchten. Tzuiquam heeft het gebiet over de Zee/ ende die daer over-varen. Dese offeren sy/ ende bidden haer om alles daer sy macht ende ghebiet over hebben. Doen haer oock vele beloften/ van spelen ende andersints ter eeren van haer/ voor hunne Beelden te sullen volbrenghen/ 't welck oock dickmaels gheschiet.

Desgelijcks houden sy oock soodanighe Persoonen voor heyligh/ die deughdelijck gheleeft hebben/ sonder yemanden te verkorten/ ghenoemt in hare sprake Pausaos, dat is/ Geluckige.

Oock bidden sy den Duyvel aen/ hoe-wel sy weten dat hy quaet ende verdoemt is/ ten eynde seggen sy/ dat hy haer aen lijf ofte goet niet en verkorte.

Het ghetal haerder Afgoden is soo groot/ dat wy den Leser door 't langh verhalen moeyelijck souden zijn: sullen derhalven maer drie van hare principaelste aenteyckenen/ die by haer meest ghe-eert ende gheacht worden. Den eersten van dese Heylighen wort ghenoemt Sichia', komende van het Koninghrijcke Thranteyco, het welcke na 't Westen light. Dese was den vinder van het Monnickeleven/ dat aldaer onderhouden wordt/ de welcke in Kloosters woonen/ sonder sich te vertrouwen/ ende blijven eeuwelijck beslooten. Ende om dat Sichia nimmermeer geen hayr en droegh soo en doen 't sijne navolghers oock niet.

Daer naer hebben sy een Godinne/ ghenoemt Quanina, die een Dochter was des Koninghs Tzonton, die drie Dochteren hadde/ waer af hy de twee vertroude/ doch Quanina en wilde noyt/ hem seggende/ dat sy een belofte in den Hemel ghedaen hadde/ altijdt in suyverheyt te leven. Den Vader hierom vergramt zijnde/ liet haer in een beslooten plaetse werpen/ zijnde als een Klooster/ doende haer hout ende water draghen/ ende eenen grooten Hof/ die hy daer hadde/ schoon-maecken. Die van China vertellen van haer/ dat de Van een Koninghs Dochter/ die by den Chinesen voor Santinne aengebeden wort/ ende waerom.

1607. Swanen daer by haer quamen/ ende haer holpen / dat oock de Heylighen uyt den Hemel haer water putteden / dat de Voghelen den Hof veegden met haer becken / ende dat van 't geberghte groote Beesten af-daelden ende haer hout brochten : Den Koningh haeren Vader dit vernemende / wanende dat sy dit door toverije dede / liet het vyer daer in steecken. Sy siende dat men dit om haeren 't wille in brandt stack / wilde een groote silvere spelle in haere mondt steecken / maer terstondt is een groote slagh-reghen ghevallen / die alle het vyer uyt-bluschte. Doen is sy henen ghevlucht ende heeft haer in 't gebergte verSeptem. steecken / levende aldaer in grooter strengigheyt/ ende seer heyliglijck : doch de Vader is met Lazerije geslaghen ghewozden / ende van de Wormen op-gegeten/ sonder dat de Medecijnen hem ergens mede helpen konden/ van wegen de begane misdaet. Sijne Dochter door Godtlijck ingeven haers Vaders sieckte vernomen hebbende / is tot hem ghekomen / om hem te ghenesen/ die hem erkennende genesen heeft / ende van hem aengebeden ghewozden is : Maer sy willende dat beletten / ende niet konnende / heeft een anderen Sant sich voor haer ghestelt / te kennen gevende/ dat niet sy/ maer hy d'oorsaecke daer af was : ende dus heeft sy haer terstondt wederom na haere voorighe eenigheyt begeven / ende is aldaer ghestorven. Dese wordt by hun voor een groote Santinne gehouden/ ende aengebeden om in den Hemel vergiffenisse te verwerven / alwaer sy gelooven datse is.

De derde Santinne is ghenoemt Neoma, gheboren van Cochi in de Provintie van Ochiam : Sy seggen datse Dochter is geweest van eene der voornaemste des Lants/ ende datse niet willende houwelijcken/ in een kleyn Eylandeken vloodt/ recht tegen over Ingoa, alwaer sy een seer streng leven leydende/ vele mirakulen dede. Die ter Zee reysen/ hebben haer beelt op 't voorste van haer schip staen/ ende offeren haer dagelijcx ter Zee.

Vreemde manieren van haers gelucks begrabinge/ wanneer sy yets aenvangen willen.

Sy ghebruycken een soodanighe maniere van lotinghe/ wanneer sy yets aenvangen willen. Sy hebben twee stuckskens hout/ gemaeckt ghelijck twee halve nooten/ aen d'een zijde ront / ende aen d'ander zijde plat / met een draet t' samen gebonden. Dese werpen sy voor hare Afgoden-Beelden/ doch spreken haren afgoden eerst aen met grooter Ceremonien / ende beleefde woorden/ haer biddende hun te willen een goet geluck verleenen/ ende belooven met eenen so 't wel gevalt haer te sullen offeren/ een schoon verciersel ofte eenige spijse : Dit gedaen zijnde/ werpen sy hare stuckskens hout / ende soo by geval het platte opper-waerts valt/ ofte een plat ende een ront boven / dat duyden sy ten quaetsten/ bekijvende haere Afgoden/ die noemende Honden / Krenghen / &c. Na datse haer nu aldus bekeven hebben / sullen syse terstondt wederom flatteren / ende van 't voorgaende vergiffenisse bidden / haer gheschencken beloovende / soo hare lotinghen wel luckt. Indien nu haer versoeck gewichtig is / ende dat het lot te langh vertoeft van komen / treden sy haere Beelden toe / ende smijten die ter Aerden / schoppen haer met voeten / of werpense in de Zee / of legghen haer het vyer aen de voeten / laetende een weynig branden tot dat het lot wel ghevalt / jae geesselen ende slaen die somwijlen tot dat de twee stuckskens hout vallen soo sy 't begheeren. Dit lot dan aldus haer ten wens vallende/ maecken sy groote Banketten voor hare Afgoden / met ghesanghen ende Lof-dichten/ haer offerende een verckens-hooft/ welcke spijse sy wanen hem alderaengenaemste te zijn; doch nemen altijts weg van 't geofferde den snavel/ende klauwen des vogels / als mede de muyl van 't Verckens-hooft/ ende eenige greynen

ijs / de reste laten sy op den Altaer staen / besproeyt met eenighe druppelen 1607.
ijns / ende 't andere eten sy op in presentie van hare Afgoden.

Sy gebruycken noch een ander lot / werpende veel bondelkens in een vat / Septem.
daer in een letter geschreven staet / ende hebbende dese bondelkens wel onder een
ghemengelt / soo isser een kindt dat met de handt eenen uyt het vat neemt / ende
besiet welcke letter daer in staet; soecken dan daer na in een boeck het blat / dat
met sodanigen letter begint / uytleggende 't gene in dit blat geschreven staet tot
e sake die haer bewoghen heeft tot het lot te werpen.

Haer geloove / nopende de scheppinge van Hemel ende van Aerde.

Sy ghelooven dat den Hemel / d' Aerde ende 't Water van aller eeuwigheydt
samen gevoeght gheweest zijn / ende dat eener die in den Hemel was / genoemt
ayn, door sijn groote wetenschap / den Hemel van de Aerde scheyde / den Hemel
ghevende aen het bovenste deel / ende de Aerde aen het beneden &c.

Desen Tayn heeft uyt niet een man geschapen / die sy Panson noemen / ende
n Vrouwe genoemt Pansone. Desen Panson heeft door de macht / dien hem den
ayn gaf / een anderen mensche gheschapen / ghenoemt Tanhom, met noch 13.
ebroeders. Tanhom was een man van grooter wetenschap / soo dat hy alle
eschapene Dieren haren name gaf / ende kreegh kennisse / door hulpe van
ayn, des deughts van alle 't geschapene / ende de maniere om alles tot onder-
out des lichaems te appliceren. Dese Tanhom ende sijn Broeders teelden ve-
kinderen / voornemelijck den outsten / Tayncom ghenoemt / hadder twaelf /
n outsten deser hadder neghen / ende was ghenaemt Tuhucom. Het ghe-
ichte deser gheslooben zy geduert te hebben 90000. jaren / ende dat 't eynden
se Jaren der menschen teelinghe ophielt / om seecker ongheluck dat sy den
ayn ghedaen hadden oock uyt nijdt / om datse van 't gene hy haer gheleert
dde / sy nu soo veel by na wisten / als hy / ende hem voor geenen Oversten
eer en kenden / ghelijck sy hem belooft hadden. Hier naer is 't ghebeurt /
t den Hemel viel / ende is van Tayn terstont weder op-ghebeurt / ende
en anderen mensche gheschapen op aerden / ghenoemt Lotzizam, met twee
onen / waer uyt eenen lieffelijcken roock quam / van welcke veel vrouwen
de mannen gheboren wierden. Eyndelijck is desen Lotzizam van de werelt
rscheyden / latende veel mannen ende vrouwen op deser aerden / waer af al-
de teghenwoordigh levende af-ghesproten zijn. Van desen Lotzizam is eynde-
ck eenen ghesprooten / die Vitey ghenoemt wiert / ende heeft China in een
oninghrijcke ghebracht / nae dat allerley oeffeninghe metter tijdt van de
enschen gheypractiseert was. Dit is 't ghene sy van de Scheppinghe ende
ortgangh des werelts gheslooven.

Haer gevoelen / nopende de onsterffelijckheyt der zielen.

Alle gheslooven sy d' onsterffelijckheydt der zielen / als oock een vergeldinghe
n goet ende quaedt in 't andere leven. Gelooven oock dat de ziele haer begin-
van den Hemel heeft / die haer een onsterffelijck wesen ghegeven heeft / ende
t de gene die in den lichame noch zijnde / na alle de wetten des lants gheleeft
eft / sonder yemanden te verongelijcken / hier naer in den Hemel eeuwelijck
en ende een Engel worden sal; ende die anders leven / sullen in 't gheselschap
: Duyvelen in groote duystere Kerckers eeuwelijck geplaeght ende ghepij-
ght worden. Sy bidden ende offeren mede voor hare afghestorvene vrienden
de magen met seer vreemde manieren.

In alle de Steden ende Dorpen vintmen vele Kloosters ende Kluysen / in de
lcke vele mannen ende vrouwen heyliglijck ende beslooten haer leven
indighen.

1607. Sebtem.

Van hare Kloosteren ende vierderley Oordens van Religieusen.

Daer zijn maer vierderley soorten van Religieusen/ waer van een yeder sijn
Generael heeft/ die ghemeenlijck in de Stadt Suntien woonachtigh is: des
Generael wordt op hare spraecken Tricon ghenoemt/ ende versorght in yed
Provintie eenen Provinciael/ die alle Conventen visiteert/ ende den qualijc
levenden censureert. Desen Provinciael besorght oock in yeder Convent een
Oversten (als Prioor zijnde) dien alle d'andere moeten ghehoorsamen. D
Generael behout dit Ampt soo langhe hy leeft/ ten zy om merckelijcke faut
by hem begaen: ende wordt vanden Koningh ofte sijnen Raedt ghekoore
Is ghekleedt met soodanighe couleur van sijde/ als sijne ordre mede brengh
namelijck/ of in het swarte/ bleeck/ bruyn: ofte wit/ welcke de vier co
leuren der Religieusen zijn: Als hy uyt sijn Logement gaet/ wordt hy v
vier ofte ses mannen/ ghekleedt in de selve couleur/ op eenen Gouden ofte Ma
veren stoel ghedraghen. Dese Monnicken gaen langhs de straten bedelen/ si
gende ende klinckende met kleyne bellekens/ ende andere Instrumenten. Ha
hooft ende baerd is gheheel kael gheschooren; eten in 't ghemeyn; haer ordin
ris kleedinge is van Saeye. Biddende spreecken sy tegen den Hemel/ die
als eenen Godt achten ende eeren; oock tot eenen Sinquian, Inventeur v
haer-luyder Monnicke-leven. Des Lants Wetten verbieden den outsten so
te moghen Monnick worden/ want die is verschuldt sijne Vader ende Moeder
onderhouden in haren ouderdom. Des nuchtens ende 's avonts offeren sy har
Afgoden Wieroock/ Aloë-hout/ Benjoin/ ende Capolack/ ende eenighe ande
wel-ruyckende Weedt. Wanneer eenigh Schip ter Zee varen sal/ word het va
hun eerst gheheylight/ door offerhanden/ die sy in 't voorste des Schips doen/ a
waer de Chinesers hare Bede-kameren hebben/ presenterende den aldaer-staen
Afgoden Papieren/ met verscheyden Beeldenissen beschildert/ klinckende een
ge kleyne klockens; eerende oock den Duyvel met eenen op dat hy haer niet
beschadighe. Hier nae eten ende drincken sy haer sat/ ende waenen dan de Schip
pers ende Bootsgesellen van alle toekomende ongheballen heerlijck bevrijt te su
len zijn.

Resolutie om van China te scheyden.

Den 15. heeft de Japon thien van de voorsz gevangen Chinesen aen den Admi
rael gesonden/ ende den Raedt vergadert gheweest hebbende/ hadde besloten/ te
stont het ancker te lichten/ ende nae Patane, Johor ende Bantam te loopen/ om la
dinghe te bekomen/ ende soo het doenlijck ware/ noch van dat jaer om de Kaep t
komen/ want konden niet verstaen/ dat het oorbaer was van dese reys nae de
handel van China te trachten/ slaende haer oogemerck op dese naervolgende swa

Uyt oorsaken alhier verhaelt.

righeden. Eerstelijck soude men licentie moeten verwachten van den Mandorij
van Canton, waer toe/ alsoo de Portugesen daer ontrent waren met giften e
gaben/ veel tijdts soude vereysschen. Ten anderen/ ghenomen datter va
Canton al bescheydt quame tot haer faveur/ soo soude het selve noch bedriegh
lijcken konnen wesen/ om de Portugesen te complaceren/ om den buyt die i
de Schepen is te bekomen/ jae ghenomen het waer al oprecht/ soo en soud
haer den Mandorijn vande Portugesen niet konnen bevryden/ want naede
mael de Portugeesschen daer nu laghen met sulcken macht/ souden 't soecke
te beletten/ oft waren anders selve van den Chineesschen handel versteken/
want krijghen de onse daer te lande acces/ soo is 't met haren handel ghedaen
daerom souden 't liever teghen ons waghen/ al waer het oock teghen des Man-
dorijns consent (die doch na veter soude te vrede te stellen wesen met den buy
uyt onse Scheepen/ ende ten koste van de Portugesen) als den gantsche
hande

ndel van China guijt te gaen. Voorts dewijl de onse geen moet en hadden te- 1607.
n de Portugesen te slaen / soo en was 't haer oock niet geraden binnen te loo-
n/ ende onder de Eylanden in de mondt van de Rivier te houden/ om van daer Septem.
handelen / en als men de Portugesen sagh komen/ wech te loopen/ noch min:
mt beneffens de disreputatie van de Natie / hadde men oock gheen anckers
ch tou genoegh tegen desen tijdt van 't jaer/ die veel stormen ende winden sub-
t is. Ende hoe-wel het den onsen / na uytwendige teyckenen docht dat sy de
ndelinghe wel souden bekomen hebben / nochtans wasser oock reden van het
endeel te vermoeden / dewijl van den Broeck op den 9. niet aen landt gemocht
hadde / maer terstont weder t'Scheep moeten gaen / waer uyt te presumeren
s / datter bescheyt van Canton moest ghekomen wesen / van de onse met de
rtugesen te laten begaen / want hadden de Portugesen tegen des Mandorijns
le uyt-gekomen / hy soude tot van den Broeck wel geseydt hebben / de Portu-
en komen teghen mijn danck / ick en kan u niet helpen / gaet helpt u selven/
der hem met een deel blaeuwe bloemen te paeyen. Immers 't en werdt niet
tsaem gebonden / dewijl sy niet gesint en waren met de Portugesen te slaen/
er na Canton te loopen/ maer te vertrecken / ende soo het de Bewinthebbers
t vonden / wederom derwaert te gaen/ met meerder macht. Soo heeft dan
Admirael de voorschreven 10. Chinesen elcks een Reael van achten ghege-
/ ende haer met noch twee Chinesen, van die hy in Ternate genomen hadde/
den Mandorijn van Lamthau gesonden/ gevende de leste twee 50. Realen / en-
en memorie waer na sy haer souden hebben te reguleren; Midtsgaders een
f aen den Mandorijn van Canton, luydende als volght:

ck ben hier voor Lamthau in de Rivier van Canton, door bevel van den Koning van Brief
landt gekomen, om te handelen, waer toe ick veel geldt ende waren hebbe, ende van den
komende, werdt het my van de Portugesen belet, ende en weet niet, of 't sel- Admirael
loor u bevel wordt ghedaen, ende alsoo ick niet en begeere tegen de Portugesen te aen den
ten dry tegen ses, daer ick mijn schepen met geldt ende waren hebbe geladen, en- Mandorijn van
e Portugesen ledigh zijn, ben vertrocken, ende indien ghy begeert dat de Hol- Canton.
ers in Canton komen handelen, wilt een brief na Patane, Johor ofte Bantam sen-
metten eersten, ende wy sullen hier komen, soo sterck, dat de Portugesen ons niet
llen durven bevechten; Hier gaen 10. Chinesen, die ick van de Japonesen heb-
eloft, ende u sende, alsoo ick u anders geen dienst en kan doen, ende wilt dat ge-
en dat de Hollanders altijdt vrienden van de Chinesen sullen blijven.

ldus zijn de Schepen den 15. September des avondts t'zeyl gegaen / ende De
en China verlaten/ met wat vreughde mach men dencken. Indiense mach- Schepen
genoegh waren geweest om tegen de Portugesen te slaen / souden daer ap- gaen
ntelijck handelinge ghekregen hebben. Maer 't is heel quaedt / die Natie/ t'zeyl
u 90. jaren hier ghehandelt heeft / uyt te jagen / als sy neffens hare erva- van de
heydt noch eenige macht hebben. De Chinesen wisten oock wel te segghen / kust van
de Portugesen van haer gaven / als de Hollanders daer quamen handelen/ China.
dan haer vaert soude ophouden. Ende indien den handel weder versocht
dt / mach in geen ander haven wesen als in Canton, want den Admirael
tondt van den man die de Schepen van wegen den Mandorijn quam besoec-
(oft een gemaeckte besoeckingh was / om de onse te verspieden / weet men
) dat de Koningh van China dese ordre houd dat die van Chincheo moghen
-weghen vaeren / ende gheen vreemdelingh en mach daer komen /
daer-

1607. daer-en-tegen mogen in Canton wel vreemdelingen komen: maer die van Canton mogen nergens varen/ ende dat op lijf-straffe. Oock vermerckte den Admirael wel/ al waer 't dat sy daer nu handelinge hadden gekregen/ ende stercker geweest als de Portugesen/ soo moesten sy eben-wel alle Jaren wederom stercke uyt-komen als de Portugesen/ of die souden haer nemen/ ende die 't sterckste te Zee quame/ soude Meester wesen. De Chinesen is wel te dencken dat de keer houden souden/ ende de stucken op-rapen/ spelende Vive qui gaigne. Daerom d' Portugesen in de Straet Sincapura waer te nemen/ so in 't gaen als in 't komen soude goet werck wesen/ oft met macht in China te varen/ ende van daer de Schepen/ dieder niet laden souden na Ternate ende Amboyna te senden/ war souden op goeden tijdt komen/ ende in dese reysen moet voor al gelet wesen op de Mouson/ om niet daer tegen te varen. Het principaelste is/ dat men soo dick maels als men kan de schepen wel schoon maeckt ende roet.

Octob.

Anckeren by Pulo Cecir.

Den 13. October/ quamen sy onder 't Landt ten ancker op 9. vadem Sant grondt een weynigh boven Cabo de Pulo Cecir, ende den Admirael sondt terstont dry Schuyten met ghewapent volck aen landt/ met geldt ende kleetjens/ om ververssinge te koopen/ wanter veel volcks begonnen dicke beenen te krijghen ende waren voorts soo slap/ dat men by hart weder de zeylen qualijck konde regeeren. De Schuyten quamen by een Rivierken/ daer sommige huysen stonden/ ende vonden daer wel ontrent 100. gewapende mannen/ die haer vraeghden of sy Portugesen waren? sy antwoorden/ neen: maer datse Hollanders waren/ ende ververssinge begeerden voor haer gelt ende Koopmanschap/ waer op sy seyden/ dat daer van alles ghenoegh te bekomen was/ ende souden gaen halen verckens/ ossen ende anders/ de onse mochten teghen avondt weder komen/ want het was nae-middagh; seyden oock/ dat sy wel wisten/ wat de Hollanders voor volck waren/ want daer lagh een Chinesche in 't Rivierken en timmerde/ die van Patane gekomen was/ die hadden 't haer geseydt. Verklaerden voorts dat sy vyanden waren van de Portugesen/ die over seven jaren met de Castilianen van de Manillas een aenslagh op 't landt gehadt hadden/ maer waren van haer verslaghen ghewörden/ ende sichtent en haddender geen Portugesen meer gheweest. Dewijl het volck aen landt was/ quam de wind uyt den Oosten met een moye koelte; derhalven den Admirael haer een teycken dede/ datse t' Scheep souden komen/ want het gingh hem in 't hert de schoone windt voor-by te laten waeyen/ door de grooten haest die hy hadde nae Bantam te komen/ om ordre te stellen datter yet nae Ternate ghesonden mocht worden. Aldus gingense met veel knorren van 't volck/ die geern ververssinghe ghehadt hadden/ wederom t' zeyl/ ende quamen den 17. dito te reede in 't landt van Champa, op een plaetse ligghende/ nae gissinghe/ ontrent 15. oft 20. mijlen weeghs van de voorschreven Caep. Den 18. quam den Orankaya aen boordt/ de welcke Mathometist was/ doch de Koningh is Heydens/ houdende sijn Hof benoorden de Caep/ die op elf graden leyt/ daer de groote Stadt niet verre af en is/ alwaer jaerlijcx veel Chinesen komen/ ende oock een Portugees schip of twee/ ladende Aguila, Calambac, Wasch/ Olyphants-tanden/ ende Ebben-hout/ waer tegen sy brengen Lijnwaet/ Goudt/ Silver en Peper. Daer valt oock veel Rijs/ soo dat mender in de rechte tijdt 80. Johorsche Santans koopt om een stuck van achten. De Koningh is een groot vriendt van den Koningh van Johor, ende de Portugesen haddender doen in 2. oft 3. jaren niet geweest. Den Orankaya vermoede oock/ nademaelse met Johor oorloogden/ datse

Van waer sy te reede komen in 't lant van Champa.

de

Koning van Champa niet meer in sijn landt en soude willen laten komen. De 1607.
oningh (seyde hy) was 2. dagh-reysen van daer/ maer de jonghe Koningh sijn
oeder soude morgen aen de Schepen komen / eer en wildense den onsen gheen Octob.
uffels noch Verckens verkoopen / dan kreghen in twee daghen ontrent 500.
oenders. De jonge Koningh soude wel Moors worden / maer durf niet van
n broeder. Den 20. quam des Konincks Oom aen boordt met den eersten Oom des Konings Oom aen boordt komt.
ankay, ende schonck den Admirael van weghen den jonghen Koningh / die
seyde dat 's anderen daeghs aen boordt komen soude / twee Verckens / 33.
oenders / en twee potten Arack / weerdt in alles ontrent 6. Realen. Den
dmirael gaf hem 7. oft 8. Crystaline glasen / 2. Balachos / ende voor sijn
maers 10. Realen ; Hy at oock met hem 't middaghmael / ende dronck
yn. In 't eten seyde den Admirael tot hem / dat de Koningh hem gheven
ude een schrift aen den Koningh van Hollandt / op datter alle jaer een Hol-
ndtsch Schip in sijn Landt mocht komen handelen / hy antwoorde / de Ko-
ingh soude dat wel doen / ende sulcks geerne sien / seggende voorts / datter dry
aponsche Joncken lagen in de groote Rivier / ende dat het quaet volck was /
eghde daerom den Admirael / of hy den Koningh wel soude willen helpen
selve verslaen ? hy antwoorde / met niemandt oorloge te hebben dan met de
ortugesen / ende de Japonesen oock niet te sullen willen helpen teghen die van
ampa, want soude self noch in Japon varen / hem daer by vertellende hoe hy
et den Japonschen Roover gevaren was op de kust van China. De Champanees
de / 't was wel gesproken. Doen vraeghde hem den Admirael voort nae de
acht van den Koningh / waer op hy seyde / dat de Koningh soude konnen
-brengen 30000. man ende 2000. peerden / doch de peerden is kleyn goet / en-
de Soldaten en zijn oock de beste niet. Hadde oorloge tegen den Koningh van
ochinchina, daer sijn volck over een wijle tijdts eenen roof uyt het landt hadden
haelt. Den Orankay verhaelde onder andere / dat die van Pegu, die by Aracan
oont / sijn Dochter hadde gegeven aen den Sone van die van Siam, waer door
nu vrienden waren geworden / die te vooren doodt vyanden hadden geweest.
es selven daegs werdender ontrent 200. hoenderen gekoft / ende 7. oft 8. verc-
ns / tot een Reael van achten 't stuck. In somma soo veel men mercken konde
as een landt vol lijftocht / maer Waren en haddense anders geen als die boven
rhaelt staen / sy en hebben geen dingh liever als gout ende silver.
Den 21. des morgens begost den wint uyt den oosten te waeyen / ende hoe-wel De Schepen gaen weder t'zeyl.
n Orankaya op strandt quam / seggende / dat de jonge Koningh al in 't Dorp
as gekomen / ende dat hy quam besien / of het den Admirael gelegen quam den
oningh aen landt te komen spreken / soo en heeft den Admirael nochtans geen
int willen verliggen / maer hem-selven geexcuseert / ende 't volck dat aen landt
gaen was t'scheep doen komen hebbende / is t'zeyl gegaen. Den 24. alsoo de
ot volle koort begost te vallen om van het toekomende jaer in Hollant te raken /
bbense in den Raedt besloten / dat het Schip Mauritius soude in Patane laden /
asmus in Johor, ende Orangie tot Bantam, ende dat daerom Erasmus recht nae Jo-
r soude loopen / sonder tot Patane aen te komen / ende seggen den Koningh Jan
Patuan ende Raya Zabrang, dat een van haer beyde sich verwoegen soude tot Pa-
n, oft tot Linga, daer den Admirael aen-komen soude / want hy heel noodigh
dde met haer te spreecken / om de Heeren Staten van alles volkomen onder-
chtingh te mogen doen. Het wert oock verstaen heel noodigh te zijn dat den
dmirael te Patane soude aen-loopen / want mitsdien het soo wanckelbaer ghe-
staen

1607. ſtaen hadde met het Comptoor aldaer / dat indien Godt den onſen geen victo
verleent en hadde teghen de Portugeſen / ſy (namelijck die van Patane) or
Novem. Factoors ſouden overgelevert hebben aen de ſelve / ſoo moeſt men ſien Patane
verſeeckeren / ende een generael verbondt teghen de Portugeſen te raden. Ma
alſoo ſy door den ſtercken weſtelijcken windt beneden Patane vervielen op 6. gr
den / ende het hem liet aenſien / datſe eenighe daghen ſouden t' ſoeck brengh
eer ſy daer ſouden konnen komen / ende over ſulcx tijdt te kort hebben om t
Bantam te komen / ende voor uytgaende Januarius na 't Vaderlandt te ve
trecken / werdt goet gevonden / dat het Schip Mauritius ſijn beſt doen ſoude om t
Patane te raken / ende dat den Admirael met het Schip Orangie ſijn Reys ſou
verborderen op Bantam. Dien volgende werdt den Opper-Koopman van Ma
ritius, Victor Sprenckel, ende den Schipper Klaes Gerritſz. een inſtructie mede-g
geven / na de welcke ſy haer te Patane ſouden hebben te reguleren.

Orangie komt voor de Revier Pahan. Den 7. November quam 't Schip Orangie ontrent de Rivier van Pahan, a
waer ſy vernamen dat Eraſmus daeghs te vooren van daer was vertrocken. De
morgens daer aen heel vroeg / alſo den Admirael ſag / dat den wint vaſt in 't zuy
weſten hielt / ende dat hy daer eenige dagen moeſt ſtil leggen om Oſſen en Buffel
te koopen / ſoo heeft hy bedacht den Koningh van Johor, Raya Zabrang daer te on
bieden over lant / ende over ſulcx een brief aen hem ende ſijn broeder Jan de Patua
gheſchreven / haer ontbiedende / dat hy niet boven ſes daghen daer en ſoud
moghen blijven liggen / dat daerom Raya Zabrang niet en wilde nalaten in alle
yl derwaerdts te komen / ende ſoo 't doenlijck ware hem den ſelven dagh o
wegh te begheven als hy den brief ontfinghe. Ontrent ten 8. uren quam de
Orankaya Seri Mahara Jalella aen boordt / ende bracht den Admirael wat Hoen
deren / Bananos, Cocos ende Appelen. Dit was de ſelve Orankaya die op 't Klooſte
voor Malacca gheleghen hadde met 300. man. Hy begeerde dat den Admirae
aen landt ſoude komen / om den Koningh te ſien / die ſeer na hem verlanghde
Den Admirael antwoorde / dewijl ſy noch ſoo verre (namelijck drie mijlen) va
landt laghen / dat hy hem uyt het Schip / niet en dorſt begheven / op offe
een harde windt quame / waer door 't ſelve van ſijn ancker mocht drijven
ende hy alſoo daer van raecken / dan 's anderen daeghs / ſoo ſy naerder konde
komen met het Schip / wilde hy geerne aen landt komen / hem daer-en-tuſſche
recommanderende / dat hy terſtont een Prau na Johor wilde ſchicken / end
voor-houdende / hoe veel datter aen 't gheſpreck met den Koningh van Johor
gheleghen / oock hoe naeuw hy den tijdt moeſt waer-nemen. Den Orankaya
beloofde ſijn beſte te doen / ende Buffels met Arack aen boordt te doen komen /
varende ſtracks na landt / om den Koningh van ſijn wedervaren te verwitti-
ghen. Den 9. November konde den brief noch niet gheſonden worden / maer 't
was al Malayen werck / de Koningh wilde den Admirael eerſt ſpreecken.
Het koopen van den Arack ende Buffels gingh oock al verlanghſaem toe / ſoo
dat men den handel niet en konde verſtaen: Immers het Schip quam / des
avondts wat naerder aen landt / ende 's anderen-daeghs kreegh den Ad-
mirael beſcheyt / dat Vanden Broeck ſes Buffels ghekocht hadde tot neghen
Maes het ſtuck / ende 500. Gantan Arack, maer den Brief en was noch niet
beſteldt. Waer over den Admirael ontboodt / dat Vanden Broeck den ſelven nu wel
mocht op-houden / na de mael datter ſo veel dagen verloopen waren / ende ſoude
vernemen / offer niet een plaets aen de Zee was gelegen genaemt Sedelli, maer
een halven dagh gaens van Bathuſauwer, daer ſoude hy met het Schip maec-
ken

n te komen / om te gheboeghlijcker met den Koningh van Johor te spreken. 1607.
Den 11. wesende Sondagh / is Seri Mahara Jalella weder aen boort gekomen/
de den Admirael is met hem aen landt ghevaren / mede nemende 18. Mus- Decem.
kettiers/ 4 Trompetters/ ende noch eenig ander volck ; Sy quamen voor de Daer den Admirael aen landt gaet.
iddagh in de Stadt / die ontrent een mijl van strandt leydt. Daer en woont
emandt binnen als die van den Adel / het ghemeene volck onthoudt hem
yten in de voor-burghen. De Stadt na men sien konde/ was niet groot/ront-
n met vierkante wel-gehouwen ende t' samen-gevoegde palen/ ontrent 4. va-
m hoog/ beset. Op elcken hoeck lag een bol-werck/ alles sonder aerde. Heeft
jde straten / ende rieten heyningen/ staende vol Cocos ende ander boomen/ soo
t het eer gelijckt een Voor-stadt van Hoven ende Thuynen/ als een bewoonde
tadt. De huysen zijnder van riet ende stroo / maer des Konings Paleys van
ut. Den Admirael wert tot den Orankaya in huys ghebracht / dewijl men
Koningh de weet dede van sijn komste. De Koningh dede stracks al sijnen Ende hy den Koning gebracht wort.
del versamelen / die alle op de Balay saten/ daer dry of vier Alcatifas waren ge-
eyt/ ende hy selve sadt voor 't venster / dat ontrent een vadem hooger als de
lay was. Het waren meest fraye wesentlijcke oude mannen / ende saten in
eder ordonnantie. De Koning is een man van 40. jaren/ ende heeft sijnen so-
gehout aen de Dochter des Konings von Queda. Den Admirael was ver-
ndert dat soo veel persoonen als hy vraegde/ altemael verklaerden elck maer
huysvrouw te hebben. So haest als hy inde presentie des Konings by de Ba-
quam/ quamender twee oude mannekens/ die hem aen elcke zijde by de arm
men/ende op de Balay brachten / daer hy in 't midden ghesett wert/ende na dat
den Koning op sijn maniere begroet hadde / seyde hy/dat hy op de Malaysche
nier niet sitten konde/ ende dat hem de Koning wilde ten besten houden / dat
sijn voeten / die beslijckt waren / nae hem toestack. De Koning antwoorde/
was wel / ende dede terstont een present brengen / het welck den Admirael
est boven sijn hooft lichten/ tot een teecken van danckbaerheyt / ende 't over-
preyde kleet op-lichtende/ sach/ dat het Ciry ende Pinan was/daer hy af moest
n. Daer nae sprack hy tot den Koning / door een Tolck dat een Clyn van af-
nste was/ seer in deser manieren : Ick en hebbe/Heer Koning, alhier in uwe Die hy aen spreeckt.
venen niet te doen/want aengesien ick soo weynig tijdt hebbe om van dese jare
n reys na Hollant te vervorderen / moet ick op 't spoedigste tot Bantam mijn
ingh in-nemen. Doch dewijl ick in 't belegh van Malacca vermerckt hadde/
ghy aldaer 400. man tot hulpe ghesonden hadt / soo hieldt ick het
r seecker / dat ghy een vriendt van den Koningh van Johor waert / ende
ghens dien oock van ons. Ende alsoo wy doen ter tijdt Malacca niet en na-
n/ door de komste van de Armade / soo hadd' ick ghemeent Raya Zabrang
ier te doen komen / om neffens hem alles te beraetslagen / wat ons te doen
t om de Portugesen te verjaegen. Maer dewijle Raya Zabrang hier nu niet
nen mach / soo sal ick gaen na Sedelli,ende hem daer doen komen.Indien nu
e Majesteyt begeert te weten / wat wy sullen beraetslaen / sal 't haer wel o-
baren/ by so verre dese plaetse bequaem is om secrete dingen te handelen:soo
/ende dat ghy even-wel begeert my te hooren/wil ick tegen den avont weder-
nen / ende mocht als dan maecken sulcke persoonen by u te hebben/als ghy
rout.Hier op heeft de Koning den Admirael bedanckt/doch de woorden van
eet te handelen/ daer scheent datse by na mede lachten / even-wel deed hy den
mirael naerder komē/ die hem doē seyde/dat mē de saeck met ernst moest aen-
grijpen/

1607. grijpen / ende dat sy Hollanders waren bedroghen gheweest / want men had
haer wijs gemaeckt / dat men met 300. man / ende de hulp van de Malayen, d
Novem. nien seyt vier of vijf duysent te sullen wesen / de Stadt wel soude verobere
't welck altemael faut was / daerom moest hy / ende de Koningh van Johor, m
alle de Koningen hier ontrent een verbont maken / ende alle hare middelen t'
men brenghen / den onsen ontbiedende hoe veel volcks sy konden op-brengen / e
de hoe langen tijt de selve souden in 't veldt brengen / dan wilde hy oock sijn be
doen / ende komen met twee duysent man / om de saecke niet meer in twijffel
stellen. De Koningh antwoorde / dat den Admirael de waerheyt seyde / dat men
behoorde te doen / ende dat hy hem een Prau soude mede geven / om 't schip tot S
delli te brenghen / daer mocht hy hem dan met die van Johor beraetslaghen / en
hem met de selve Prau laten weten alles wat sy te samen besloten hadden. D
Admirael seyde / hy soude een brief aen den Koningh van Hollant schrijven / en
die van sijn voornemen ende macht onderrechten / waer op hy antwoorde / dew
de Koningh van Hollant gheen Malays en verstont / dat hy Admirael den brief
Duyts oft Portugees soude schrijven / ende die hem dan voorlesen. Dit ging
allen met sulcken faciliteyt toe / dat den Admirael daer seer in verwondert wa
by na denckende datse met de krijgh geckten. In 't scheyden seyde hy / nadema
hy nu aller wegen gheweest was ende niet gedacht en hadde tot Pahan te kome
dat hy gheen presenten hadde om den Koningh te vereeren / ende hem daero
sijn swaert schonck / 't welck hy besagh ende accepteerde. Daer met scheyden
van malkanderen / ende den Admirael gingh na den Orankaya, daer hy een we
nigh at. De Koningh dede hem segghen / in dien hy wat wilde vertoeven dat
met hem gaen soude rontom de Stadt / ende die besien / maer korts daer aen qu
mender ander boden / die seyden / de Koningh en mocht niet uytkomen / en
ontboot hem / hy soude sijn Constapel aen landt senden / om een stuck geschuts
Geschut in Pahan gegoten. proeven. Dit wert ghedaen / ende daer komende / sagen datter reetschap gh
maeckt werdt om een stuck te gieten van drie duysent pont Metaels / wesend
soo sy seyden / door Raya Zabrangh. Tot Pahan worden oock veel Wassen gh
maeckt / ende over al verkocht / zijnde beter als de Javaensche, maer niet soo go
als de Portugeessche. De Koningh hadde oock vijf oft ses Olyphanten / dat g
weldige vogels waren / ende binnen in 't Lant isser veel. Mach ontrent twee
drie duysent man in alles opbrengen / ende heeft oock gout-mijnen doch van kle
ne importantie. Het lant isser altemael laegh / ende mach jaerlijcx ontrent 30
Bahar Pepers geven / in de rivier / hoewelse vry wijdt is / en mogense geen G
leyen gebruycken / dan met hoogh-water / de Inwoonders seggen / dat sy se ni
Vorder discours met die van Pahan. dieper en begeeren / uyt vreese van de Portugesen. Den Admirael seyde tot d
Orankaya, dat men hem noch op ondiepten noch ander dinghen en moest betro
wen / maer naest Godt op sijn handen / ende tot den Koningh / dat men mette
eersten moest houden twee schepen ontrent Malacca, in de straet van Saban, da
by dat haer moesten voegen de Prauwen ende Jachten van die van Johor ende P
han, ende twee schepen ontrent Pulo Pinaon, daer haer moesten by-voegen die va
Queda ende Achem, om alsoo van alle kanten te beletten / datter geen victualie
Malacca mocht komen. Die praet behaeghde den Koningh wel / ende een va
sijn Orankaya seyde / dat Malacca al te sterck was / om met ghewelt aen te taste
maer men moest al haer schip-vaert te niet maken / ende haer alsoo uyt-hong
ren / waer op den Admirael antwoorde / als men volcks ghenoegh hadde / d
de Stadt dan weynigh tegen houden soude. Eenighe van den Adel wisten oo

segghen/ dat den Vice-Roy ende Don Antonio de Meneses Capiteyn van Ma- 1607.
cca beyde waren gestorven/ ende datter den Rijs tegenwoordigh seer dier was.
daeghs daer nae sondt de Koningh aen den Admirael een present van twee Novem.
buffels / ses potten Arack, ende wat Bananas en Cocos, waerdigh wesende 27.
t 28. Maes/ dat is 19. Realen van achten/ in plaets van 't swaert dat hy hem
gegeven hadde / geschat op 15. Realen of daer ontrent. De Constapel / die aen
ndt ghesonden was/ schoot aldaer met een kleyn stuckjen vijf mael na een wit/
welck hy drie mael raeckte/ ende kreegh van den Koningh een kleyn Osken tot
n vereeringe. Den 16. na de middagh is den Admirael t' zeyl ghegaen van Den Admirael vertreckt.
ahan, met een brief van den Koningh aen de Heeren Staten ende sijn Excellen-
e/ welcken als Van den Broeck ging halen/ wilde de Koningh hebben/ dat hy
ier eens op de Hollantsche manier bidden soude/ daer op hy antwoorde/ dat men
et Godt ende sijnen dienst niet en moest gecken/ als hy badt/ so gingh hy alleen.
oen begeerde de Koningh/ dat hy dan eens singen soude/ want hadde wel ghe-
oort/ als de Hollanders haer gebedt in de schepen deden/ datse dan songen. Van
n Broeck seyde/ dat bidden en singen/ als 't tot den dienst Gods behoorde/ even
el was/ daer op de gantschen raet seyde/ dat hy 't selve behoorde te doen/ om den
oning/ die 't so begeerde/ te vermaken/ maer Van den Broeck repliceerde/ dat hy
et den Koning playsier te doen een veel grooter Koningh soude vertoornen/ na-
elijck God de Heere. Als sy sagen dat sy hem noch tot bidden noch tot singhen
nden brengen/ hieldense op hem te molesteren. Ware hy een Papist oft anders
eweest / soude mogelijck tot verkleyningbe van de Gereformeerde Religie den
oning ghehoorsaemt hebben / daer de Mahometisten dan mede gespot hebben
uden/ als die anders niet en hebben als een uyterlijcken schijn van Godsdien-
ghept/ zijnde niet religieus/ maer wonderlijck vol ceremonien ende supersti-
en/ so datse met den onsen geenderley vleesch en souden willen eten dat de onse
boot hadden/ 'k swijghe Vercken-vleesch / datse om leven noch om sterven en
lden aentasten noch ruycken. Van den Broeck, die in Pahan ghelaten wiert / om
n daer na Johor te gaen/ ende aldaer volgens seker memorie hem gegeven met
n Koningh te handelen/ in dien den Admirael by onweder oft anders daer sel-
niet komen konde bracht in rekeninge 399. Realen van achten/ bestelt aen 31.
uffels/ ende 1988. Gantans Arack, wesende wat meer als vier Leggers / so dat
n Admirael de rekeninge niet sonder achterdencken en vont / maer denckende
ert aen 't gemeene spreeck-woort / De Compagnie is rijck genoegh, wat bruyt het
: Waer in dat versien moet wesen/ of 't spel en sal niet deugen.
Den 24. November/ is 't Schip Orangien by Bantam onder 't verckens Eylant Komt te Bantam.
komen/ ende also sy tot den 27. toe/ door contrarie windt/ qualijck konden op-
men/ is den Admirael op dito met de boot na lant gevaren / om sijn saken/ die
est hadden / upt te rechten. In de Stadt komende / heeft aldaer ghevonden
Schip de Groote Son, daer Schipper op was Abraham Matthijsz, in plaets van
n afgestorven Gerrit Hendricksz Roobol. Van 't Schip West-Vrieslandt, dat op
auritius Eylant gebleven was / waren tot Bantam den Opper-koopman Heert-
n Olferts, ende Schipper Willem Jansz van de Kraeck, door den Admirael War-
ick verobert/ ende in Madagascar gelost/ als onbequaem om langer te varen/ den
pper-Koopman Klaes Simonsz Meebael, ende schipper Jan Fransz die in Mada-
scar voorsz een Jacht opgemaeckt hadden van 30. Last/ ende daer mede na Ban-
n waren gekomen/ om Schepen te krijghen/ die het goet van de Kraeck moch-
n naer Hollandt voeren / 't welck sy daer onder de bewaringh van 40. Man

1607. op een Eylandt hadden ghelaten. Van dese persoonen heeft den Admirael e
Raedt geformeert / daer by voegende Jaques l'Hermite, Opper-Koopman
Novem. Bantam, ende Simon Lambertsz Mau, Schipper op Orangie. Welcken Raet hy d
Daer hy een Raet formeert. volgenden daeghs by handtastinge den Eedt heeft af-ghenomen / waer by sy
loofden/ in alles also te helpen raetslagen als sy tot voordeel van de Compagn
dienstelijck souden vinden: Ende volgens dien heeft den Admirael haer voorg
houden dese twee poincten. Eerst wat middel dat men gebruycken soude om
stuck van Ternate te vorderen/ nademael het Jacht Duyfken onlancks tot Ba
tam geweest ende verklaert hadde/ dat de vyandt een aenval ghedaen hadde op
Fort by den Admirael aldaer ghemaeckt / doch met verlies van eenighe van
Met den den welcken hy resolutie neemt op 't stuck van Ternate. sijne weder afgetrocken was. Ten anderen/ wat men doen soude met het goe
van de Karake, die op Madagascar gelost was. Op 't eerste poinct wert geresolveer
dat Abraham Matthysz met de Groote Son hem terstont na Ternate soude haeste
maer eerst tot Grece, 50. of 60. last Rijs in-nemen / oft soo hy daer gheen kon
bekomen/ na Macassar loopen/ ende daer so veel Rijs in-nemen als hy konde/ o
daer mede voor de komste van de Schepen uyt de Manillas, in Ternate te weser
want behalven dat men de Ternatanen daer mede dapper soude verseeckeren/ s
soudense datelijck Naghelen voor den Rijs bekomen / soo wel van dat Eylan
als van Machian. Op het tweede/ wert wel noodigh ghevonden het goet uyt
Karake op Madagascar te halen / doch vielender eenighe swarigheden om 't self
met het Schip Orangie te doen/ werdt derhalven uytghestelt tot naerder berae
doch belast dat eben-wel Simon Lambertsz sijn Schip Orangie terstont soude gh
reet maecken / in sulcker voeghen als of hy de last soude gaen halen / ende als
Schip ghereet waer / dan soude men noch moghen beraetslaghen wat tot de
meesten oorbaer voor de Compagnie was dienende.

Alsoo den Admirael te Bantam een Engels Jacht vondt/ dat in seven maende
uyt Engelant was ghezeylt/ ende zijn twee groote Schepen ontrent de Caep d
bona Speranza ghelaten hadde/ die na vermoeden eerstdaeghs mede te Bantam zij
souden/ soo vermerckte hy wel/ dat de selve na Banda souden willen gaen/ alwae
sy den onsen een gheweldighe schade souden hebben konnen doen/ want op Band
apparentelijck veel goedts was / ende onsen Comptoor aldaer onvoorsien va
gelt ende lijnwaten. Daerom vont hy gheraden 't Jacht dat op Madagascar ghe
maeckt was in aller haest af te veerdighen met 50. balen lijnwaet ende 40000
Realen van achten / om alles op te koopen watter te krijghen was / ende de
Secrete Resolutie by den Admirael alleen genomen. Engelschen dat voordeel af te sien. Doch alsoo dese saeck heel secretelijck moe
ghedaen wesen en dorst hy de selve in den Raet niet voor-houden/ vreesende/ dats
niet en souden konnen swijgen. Soo heeft hy haer dan voor-gedraghen/ dat me
't Jacht na Johor soude senden met lijnwaten / om den Fiscael Martinus Apius
ende den Koningh aldaer te advyseren / datter 12. Schepen uyt Hollandt ghe
zeylt waren in 't voorleden jaer/ ende daer na noch dry / welcke quamen om hem
te assisteren teghen de Portugesen / dat hy derhalven hem soude ghereet maec-
ken / ende in aller manieren sijne Stadt sien te stercken. Den Raedt vond
dit goet / ende 't Jacht / dat sterck ende wel bezeylt was / werdt reet ghe-
maeckt om nae Johor te gaen / krijghende tot Schipper Willem Jansz die op
West-Vrieslant ghevaren hadde. Desen gaf den Admirael een besloten Memo-
rie mede / die hy openen soude / als hy vier of vijf mijlen van Bantam ware / op
dat alles secreet mocht toe gaen. Dese Memorie luyde aldus: Ghy sult van hier
vertreckende terstont uwen cours stellen recht naer Amboyna, sonder ergens aen te
loopen/

oopen/ maer u haesten soo seer ghy kont/ om spoedelijck aldaer te komen. Sult 1607.
nijne brieven aen den Gouverneur Frederick Houtman geven / ende aldaer los- Novem.
en veel geldts ende lijnwaten als hy sal begeren / achtervolghende de selve brie-
ven. Sult niet langher als een dagh aldaer vertoeven/ ende u voorts haesten nae
Banda, jae ick beveel u wel expresselijck terstont van Amboyna te vertrecken / al
waer 't dat ghy daer gheen goet en loste/ want de Compagnie daer veel aenghele-
ghen is / dat ghy spoedig tot Banda komt. Tot Banda komende sult al het geldt
nde kleetjens overleveren aen den Opper-Koopman aldaer/ ende voorts doen
dat hy u bevelen sal. Mijn meeninge is/dat ghy terstont naer Amboyna sult loo-
pen met een deel Foelie/ ende de selve aldaer ghelost hebbende/ weder keeren nae
Banda, ende daer dan uwe volle ladinge innemen herwaerts na Bantam, doch
erst in Amboyna aenloopen / om bescheyt van den Gouverneur herwaerts te
brengen. Dan indien de winden niet toe-laten wilden van Banda naer Amboyna
n wederom van Amboyna na Banda te loopen/ moogt met de Koopluyden aldaer
beraetslagen wat best gedaen zy / ende naer haren raet gouverneuren. Doch de-
wyl het Jacht wel zeylt/ hope dat ghy 't wel sult konnen doen. Ghy sult u in alle
plaetsen daer ghy komt / onder-worpen 't bevel van den Opperkoopman ende
sijnen Raet/sonder u eenigsins onwillig daer in te toonen/wel verstaende dat ghy
op alle plaetsen mede een stemme in den Raet sult hebben / alleenlijck op 't stuck
van't verzeylen ende ladinge van u Jacht/ende daer inne de meeste stemmen vol-
ghen/ waer toe ick u mits desen authorisere ende macht geve/ ende soder eenighe
swarigheydt van de Koopluyden mochte gemaeckt worden om in den Raet tot
ulcx toe te laten / sult haer de commissie toonen. Ghy ende u volck sult ver-
bonden zijn een heel jaer met dit Jacht te varen op alle plaetsen daer ghy sult
mogen gesonden werden/ ende niet verder.

Den 4. December 1607. heeft den Admirael de Groote Son afgeveerdigt nae Decem.
Ternate, sullende onder wegen aen-loopen tot Iacatra ende Grece, om Rijs te la-
den. Desgelijcks is oock 't Jacht afghevaren naer Amboyna ende Banda , om
daer alle de Foelie ende Naghelen op te koopen/ eer de Engelschen mochten ko-
men/ mede nemende 33000. Realen van achten/1000. Rosenobels/ ende 69. ba-
n lijnwaets. Den Admirael gaf hem een memorie ende meer ander dinghen
mede/ ghelijck of hy nae Johor soude gaen / doch in 't vertrecken stack hem het
voorschreven besloten schrift in de hant/dat hy op doen soude/als hy quame voor
uyterste Eylant van Bantam,waer by oock brieven waren aen den Gouverneur
van Amboyna,ende die van 't Comptoor tot Banda,gelijck de Son oock brieven me-
de nam aen den Gouverneur van 't Fort op Ternate. Des selven daegs dede den
Admirael d'Engelschen aenseggen/dat hy/ verstaen hebbende dat sy nae Ternate
gingen/ breesden/datse den vyant aldaer met amunitie soude verstercken/gelijck
andere van haer Natie voor desen hadden gedaen/ende daerenboven den vyandt
ghewesen/ hoe hy sijn loopgraven tegen de onse moest maecken / dat hy daerom
sulcx niet doen en wilde / oft souden 't hem moeten verbieden. Waer op de Ca-
piteyn van 't Engels Jacht antwoorde / datse wel eenigh kruyt verkocht had-
den/ maer was weynich / ende niet goet / maer van fortificatie ontkende hy
sterckelijck / belovende voorts geen amunitie meer te verkoopen / daer by het
doen bleef. Den Admirael en dede dese protestatie niet / om d'Engelsche 't
verkoopen van haer amunitie te verbieden / maer om haer soo veel te meer in
te beelden/ dat hy geloofde/ dat sy nae Ternate ginghen / 't welck nochtans sijn
minste ghedachte was / want twijffelde niet / of sy wilden nae Banda, hoe-welse

De groote Son afgeveerdigt nae Ternate/ ende 't Jacht na Amboyna en de Banda.

1607. voor-gaven/dat een van haer schepen na de Roode Zee soude/'t ander na Terna

Decem.

Den 19. dito/ is 't Schip Mauritius op de reede voor Bantam gekomen / mei brengende niet meer als 60. oft 70. last Peper (daer den Admirael wel in verwo derde) met noch eenigen Benionyn ende Suycker/ alles wel slordich ghecondit neert/waer aen men mercken kan wat huys datter in de Kantoren wort ghebo den. 't Schip hadd' een maent van Patane gheweest/daer ontrent duysent guld aen gheschencken aen de Koninginnen ghegeven waren / waer voor sy wed sondt een Bahar Peper van 380. pont. In somma / na des Admiraels oordee dient het kantoor te Patane gelicht / want daer is niet te doen / ende men woordt van de Mandorijns dapper ghequelt. De Peper valter dierder als te Bantan want moet meest van Jambé komen / ende met de Chinesen te handelen / kan m in Bordelon beter doen / of soo wel als daer. Oock brenghender de Chinesen we nigh goet dat den onsen dient / ende maeckt men voor-koop met haer / sull nimmermeer laten 't goedt te verbalschen/maeckt men geen/willen 't daer op koop niet brengen / want als 't de Hollanders niet en kochten/ souden daer me blijven sitten. In 't selve Schip quamen oock Ambassadeurs van Siam met Co nelis Specx, sonder dat den Admirael wist wat hem moveerde de selve mede nemen / nademael de Heeren Bewinthebbers altijdt belasten gheen Ambass deurs over te voeren/ om die groote kosten te schouwen. Daerom eer sy a landt quamen / ontboodt hy den voorsz Specx, die met haer quam uyt Siam, en hielt hem de voorschreven swarigheydt voor / waer op hy seyde / dat hy 't niet konde ghebeteren want de Koningh wilde se senden / ende hadde hem gevraegh waerom dat men sijne Ambassadeurs niet en wilde ontfangen / soo wel als d van Johor ende Achem, dat kleyne Koningen waren by hem te rekenen? Immer sy quamen den 21. dito aen landt. Waer over den Admirael sijnen Raedt b een gheroepen heeft ende ghevraeght of men de selve mede souden nemen n Hollant / of niet? Sy antwoorden / nademael sy nu hier waren / dat het ha dacht een groote verachtinge voor den Koningh van Siam, te sullen wesen / i dienmense weder te rugghe stierde / behalven dat het oock dien van Bantam end alle de omliggende Koningen een nadencken geven soude / dat de onse ghee vrientschap en sochten met die van Siam, die gehouden wordt voor den machtig sten Koningh van Indien. Soo heeft dan den Admirael de Ambassadeurs voo hem doen komen / die hem gheven een kleyne Sabel met gout overtogen soo ' ghevest als de scheede. Sy werden beneden in een van de huyskens gelogeert/ to dat de Schepen gereet soude wesen. Daer wert voorder beraetslaeght / wa men doen soude met de Schepen Orangie, Mauritius ende Erasmus, want de wy Mauritius tegen hope sonder ladingh uyt Patane ghekomen was/ liet hem de Admirael voor-staen / dat Erasmus veel min ladinge tot Johor soude bekomen ende daer waren dry plaetsen / daer ladingh voor alle dry de Schepen te be komen was / namelijck Bantam, Banda ende Madagascar. Soo werdter dan ghe resolveert/dat men pooghen soude van dat jaer twee Schepen in 't Vaderlandt te krijgen/end e sendender een na Banda. Orangie, die nu gereet was/ soude te Bantam laden/Mauritius, die de toekomende weeck gereet soude wesen / soude na Madagascar gaen/ ende Erasmus, als hy van Johor te Bantam gekomen waer/na Banda.

't Schip Mauritius komt te Bantam.

Ambassadeurs van Siam.

Resolutie over 't uytvaren van de dry Schepen genomen.

Alsoo Jaques l'Hermite Opper-Koopman tot Bantam klaeghde / dat de Sabandar den Tol / die maer acht ten honderde is / onbehoorlijcken was beswarende, want schatte de Peper/die maer twee Realen en gelt/op vier/waer door den To sesthien ten hondert quam te beloopen / soo is den Admirael by den Sabandar ge gaen/

Swaere Tollen te Bantem.

aen/ende nae veel woorden met hem/des anderen daeghs by den Gouverneur/ 1607.
ie hem beyde tot antwoort gaven / met Frans Wittert gheaccordeert te zijn / of
e Peper meer oft minder geldt / dat men altijdt betalen soude teghen vier Re- Decem.
len. De onse ontkenden yet daer van te weten / ende over sulcks vraeghde
en Admirael den Sabandar, of daer eenigh geschrift van was / waer op hy
ntwoorde neen. De onse bekende wel goede kennisse te hebben / doen de Pe-
er ses ende seven Realen was geldende / dat doen Frans Wittert tot vier Realen
was gheaccordeert / maer dat was alleenlijck gheschiet voor die tijdt / ende
iet voor altoos. Maer by de Barbaren en was geen gehoor / waer over den Ad-
mirael / siende dat hy niet verder en mocht / seyde / indien de Koningh begeerde
en Tol teghen sesthien ten honderdt betaelt te hebben / haddet maer te seggen/
want 't was sijn landt / ende hy mochter doen wat hy wilde: wasser oock eenigh
accoort ghemaeckt / daer soudense hem bescheyt van toonen / want anders in
Hollandt komende soudet Frans Wittert ontkennen. Op gheen van beyden en
wildense jae noch neen seggen / maer de Sabandar seyde alleenlijck / wilde den Ad-
mirael laden/hy mochte het doen / wild' hy oock niet laden/ mocht het laten/ dat
was al 't bescheyt datter uyt quam / ende wilde den Admirael vrolijck wesen /
dat mocht hy doen op sijn eyghen kosten.

Den 27. alsoo 't Schip Mauritius meende t' zeyl te gaen / hebben sy uytter Zee sien komen het Schip Gelderlandt, waer by den Admirael ontfingh de secrete instructie van de Heeren Bewinthebberen/ mede brengende / datse de negotie willen postponeren / ende voor 't eerste alleen den oorlogh behertigen. Den Raedt vergadert zijnde vont goet / dat dit Schip Gelderlandt sich terstont soude gheree maken/ om te gaen na Macasser, aldaer te laden 150. ofte 200. Coyang Rijs / daer van soo veel noodigh ware tot Amboyna te lossen / met de rest naer Ternate te loopen/ende 't Schip Delft met Enckuysen naer Amboyna ende Banda te senden. Dat oock de Sloep van 't Schip Gelderlant soude gaen nae Johor met de secrete instructie / ende dat men uyt het selve Schip soude nemen twintigh duysent Realen van achten/ waer van datter veerthien duysent souden blyven in Amboyna, vijf-en-twintigh hondert na gissingh verhandelt worden in Macasser, de rest soude men mede nemen na Ternate. *Een Hollantsch Schip uytter Zee te Bantam aengekomen.*

Den 30. dito/ deed den Admirael een Javaen van Jacatrá voor hem komen/ die in acht dagen van Malacca ghekomen was. Hy versekerde dat de Viceroy ende Gouverneur van Malacca doodt waren/ dat de Sadt seer versterckt wiert/ principalijck aen Ilha das Naos, dat de Portugesen met vier Galeyen ende twintigh Fusten over ses weken naer Achem ghegaen waren / datse Johor verbrandt hadden / ende dat Raya Zabrang op Linga woonde / daer hy hem sterck maeckte/ dater vijf groote Schepen voor Mallacca laghen / daer dry kleyne van de Kust van Negapatan by ghekomen waren/ gheladen met lywaet/ dat den Rijs ende alle dingh te Malacca goet koop was / ende dat men de China-vaerders wis was verwachtende. Of het Schip Erasmus in Johor was en wist hy niet te segghen. *Tydinge van Malacca.*

Ten selven dage heeft den Admirael den Tomongon ende Sabandaar ontboden/ende haer aengeseyt / dat de Koning van Hollant 't voorsz Schip expres ghesonden hadde/om alle de Koningen te waerschouwē/dat de Portugesen met Hollantsche Schepen / Volck ende Vlagge daer souden komen / om beyde Hollanders ende Indianen te bedriegen/datse daerom voor haer sien moesten/ want de selve Portugesen souden haer oock met een groote Armade komen besoecken / ende niemandt/ jae selfs de Koninghen niet sparen/ ende het principalijck ghéladen had- *Den Admirael waerschouwt die van Bantam.*

1607. den op die van Johor ende Bantam, dat men daerom wel doen soude die va[n]
Decem. Johor te besenden/ ende daer mede te vertroosten / dat de acht Schepen de[s]
Admiraels van Caerden daer al wesen moesten / of haest souden komen / datte[r]
oock het toekomende jaer een groote Hollantsche Armade komen soude / end[e]
dat men altijdt volck tot Johor soude laten. Sy gaven tot antwoort/ dat sy he[t]
den Koningh souden aen-dienen / ende sich met hem daer over beraden. Dae[r]
nae zijnse gekomen/ ende hebben den Admirael van Konincks wegen bedanckt,
seggende/ datse verhoopten wel toe te sien/ ende besloten hadden gheen Schepe[n]
het zy dan van wat Natie die mochten wesen / te admitteren/ dan met kenniss[e]
van de Hollanders Opper-Koopman / dewelcke verklarende dat het geen goe[t]
volck en ware / soudense deselve gheenen handel verleenen/ maer alle hostilitey[t]
tegen haer gebruycken/ soo te water/ als te lande/ja al waren 't Hollanders/ al[s]
sy vanden Opper-koopman niet voor goet bekent en wierden/ soudense voor vy-
anden houden ende vervolgen. Dat ging so verre als 't voeten hadde/den Admi-
rael en kondense tot geen ander resolutie krijgen.

Januarij. Den 5. Januarij 1608. des morgens is den Admirael Paulus van Caerden,
met seven Schepen ende een Jacht voor Bantam op de Reede gekomen/ hebben-
de 't Schip Zierickzee by Mossambique verlooren/doch al het goet gesalveert. Des
abondts is hy aen lant gekomen/ ende den Admirael heeft hem nae welkom ee-
nighe saecken voor-ghehouden van sijn wedervaren / ende geraden/ wilde hy de
Schepen van China hebben/ dat hy hem moest haesten. Aengaende den staet van
Indien/ wilde nae vermoghen hem gheerne informeren/ op dat hy daer op sijne
resolutie mocht fonderen / ende dat hoe eer hoe beter. Dat hy daerom sijnen
Raedt aen landt soude ontbieden/ ende sich daer mede beraden. Hy antwoorde/
dat hy hem t' Scheep wel beraeden soude / om de Schepen niet sonder Over-
heydt te laeten / Den Admirael sach wel wat hem deerde/ seyde daerom/ soo 't
hem beliefde. Den 6. dito / heeft hy sijnen Raedt beroepen / ende sonder meer
met den Admirael te spreecken / besloten / metten eersten t' zeyl te gaen na Johor
om de Chinees-vaerders te verwachten/ ende soo hy door de quade mouson niet in
tijts daer konde komen/ dan een Schip na Banda te senden / ende vande 330000.
Realen / die sijn Schepen in hadden/ 48. duysent te Bantam te laten/ 't welck hy
den Admirael 's ander daegs aen seyde / die wel verwondert zijnde van soo ha-
stigen resolutie/ hem badt/coppe daer van te willen geven/om sijn opinie daer op
te moghen seggen/ 't welck hy beloofde te doen / maer daer quam niet van voor
den 9. dito / doen sy malkanderen adieu seyden. Den 7. sont hy een Prau na Jaca-
tra, om sijn brieven / die hy in 't Schip Gelderlant vermoede te hebben/ te gaen
halen.

Den Admirael van Caerden komt met 7 Schepen ende een Jacht te Bantam.

Den 10. is van Caerden op middagh weder aen Lant gekomen/alsoo de wint
uyt ter Zee quam. Den Admirael recommandeerde hem voor al/dat hy die van
Johor soude helpen / doch vondt soo weynig bescheydts in hem dat het wonder
was. Als men van eenighe malle grillen lust hadde te praeten/ soude hy 't
wel een wijle ghehardt hebben / doch van de dinghen van Indien vraeghde hy
weynigh/ ende als men hem daer van sprack / wierp hy 't op een ander. Den
Admirael hadde hem geerne sijnen Stierman by gevoeght / om over al bekent
te wesen / dan hy hadder geen sin toe. Hart ende couragie scheen hy genoegh te
hebben/dan ware te wenschen geweest dat hy wat meerder sorge hadde ghehadt.
In somma den Admirael hadde niet veel moets op sijn hant. Den 14. is hy met
twee boodts aen landt ghekomen / latende de Schepen onder Pulo Ponda, ende
bracht

Den Admirael heeft weynigh moets op van Caerden.

bracht eenige van sijnen breeden krijghs-raet mede. Doen hielt hy den Admirael 1607.
voor de swarigheyt die hy vont om tegen de Mouson tot Johor te komen/ 't welck
hy nu bedacht/ ende te vooren niet gelooft en hadde/ was daerom nu beter ghe- Decem.
sint na Ternate te loopen/ ende begeerde daer op des Admiraels advijs/ die hem
seyde/ het selve wel schriftelijck te willen overgeven/ maer niet mondelingh want
woorden altijt verdraeyt ende misduyt konnen worden. Van Caerden was daer in
wel te vreden/ ende den Admirael sont hem sijn advijs schriftelijck over/ luyden-
de in substantie als volght: Ick vinde heel nootwendigh, dat men den Koninck van Geeft
Johor assistere/ want sal anders bedorven worden. Doch hem nu assisterende/ hem sijn
oude nootwendigh de saecke van de Molucas een jaer verachtert worden/ ende advijs
Godt weet wat inconvenienten daer-en-tusschen konnen vallen. Dan dit staet op schrift.
weder te considereren/ dat aen Ternate ons meer is gelegen. Want so de vyant
al meester in de straet van Malacca wordt/ is de schade wel te verhalen / maer
meester wordende in Ternate, is sy irreparabel. Soude daerom wel gheneghen
wesen/ dat ghy met u gantsche Vloote na Ternate ginght. Dan hier moet men
wel op letten / of u Vloote oock suffisant genoegh is om de Spanjaerden uyt
Ternate te verdrijven/ het welck ick u wel toebetrouwe/nademael ghy alle gesont
volck zijt / ende noch 860. man hebt. Doch 't soude u swaer vallen / indien ghy
in Ternate komende bevonde/ dat ons volck 't selve Eylant hadden moeten ver-
laten/ dat Godt verhoede. Ick hebbe in 't beginsel van December van hier nae
Ternate gesonden 't Schip de Groote Sonne, mits eerst in Grece oft Macassar aen-
loopende/om aldaer 40. oft 50. last Rijs te koopen/ ende eenigen Arack in Jacatra.
Daer na oock 't schip Gelderlandt op den 4. deser 't welck in Macassar 150. last
Rijs sal laden/ ende loopen daer mede naer Amboyna, ende voorts nae Ternate.
Daeromme soude met de gantsche Vloote na Ternate loopen / doch uwen Vice-
Admirael mocht in Macassar aengaen/ om van 't Schip Gelderlandt, dat ghy daer
vinden sult/ te disponeren naer u geliefte / ende sal de Vice-Admirael tijdts ghe-
noegh hebben/ alsoo hy na Banda wil. Dan met de Vloote soude niet geraden vin-
den daer aen te loopen/ om geen tijdt te versuymen/ maer wilt ghy water halen/
kont het ghenoegh krijghen op de kuste van Salazar in 't landt van Macassar, ende
mach Gelderlandt voor de Vloote Rijs na brenghen/doch in Amboyna geen lossen/
alsoo de Vice-Admirael in Amboyna aenloopende 't selve doen kan / als oock het
gheldt brenghen dat Gelderlant in heeft. In Ternate komende / moooght met ons
volck beraetslaghen watter te doen staet/ namelijck wat men eerst aentasten sal/
Ternate, Tidore, oft Machian. Ick en kan niet segghen / men sal moeten hande-
len na dat men de saecke ghestelt vint. Die van Machian zijn meest ons toeghe-
daen/ hare Overheydt heeft my in Ternate wesende / gheypresenteert teghen de
Tidoresen ende Spanjaerden te rebelleren/ by soo verre wy haer helpen wilden/
ende die van Ternate weder op haer Eylandt raeckten. Daer op ick haer ant-
woorde/ dat ick die van Ternate op 't Landt stellen soude/ doch die van Machian
nu te helpen / ende een Casteel op haer Eylandt te bouwen / dat quam my on-
geleghen/ daerom riedt ick haer / datse haer voor 't eerste stil souden houden / tot
datter een ander Armade uyt Hollandt quame/datse dan haer beste wilden doen/
ghelijckse in Andre Furtados tijdt deden / ende dat ick ondertusschen de Ternata-
nen, op Ternate soude versenden / 't welck sy my oock beloofden te doen/ want
datse nu onder Tidore stonden / was uyt vreese. Daerom soude men moghen
Machian eerst aengrijpen / om alsoo van Corrocorren ende Swarten versterckt
te wesen. Het Fort van de Spanjaerts op Ternate aen te grijpen / achte

1607. ick/ al wat ſwaer ſal vallen/ want is ſeer gheſterckt. Men kan 't lichtelijck uyt hongheren/ want ſoo die van Tidore haer niet en ſpijſden / ſouden moeten ver[...]

Decem. gaen. Daerom kont ghy met die van Ternate ende Machian een aenval op Tidore doen/ ende haer plaets met alle haer Gorcorren verbranden/ ſo is het ſpel gewonnen/ dan hanght meeſt daer aen/ offer ſecours uyt de Manilhas is ghekomen. 't Soude een grooten roep maecken / koſt ghy yet op Tidore doen / want alle d[e] omligghende Landen / ja die van Tidore ſelfs/ ſouden u terſtont mede vallen. Ick achte met uwe komſte/ indiender geen ſecours uyt de Manilhas gekomen is/ dat de Koningh van Tidore ſal ſoecken vrientſchap met u te maecken/ daer me[...] de ghy u profijt mocht doen/ ende ſoo veel ghelooven als noodigh is. Ick vree[...] ſe meeſt voor des vyandts twee Galeyen / die haer ſeer gheriefflijck zijn/ wan[t] konnen af en aen ſpelen.

't Schip Eraſmus komt te Bantam.

Na 't ſluyten van deſen komt de Fiſcael Marten Ae[...] met het Schip Eraſmus van Johor, ende verklaert in wat ſtaet de Koningh aldaer is/ die apparentelijck/ ſooder gheen Schepen komen/ met den vyandt payſſeeren ſal. Doch alſoo 't tegen Mouſon is / ende men daer qualijck kan komen / blij[...] ve by mijn voorgaende reſolutie.

Met tijdinge uyt Johor en Malacca.

Dit is des Admiraels opinie ghewееſt over 't gene Van Caerden behoorden te doen. Want hoe-wel de Fiſcael tijdingh bracht / by ſoo verre daer in Johor geen Schepen quamen/ dat hy vreeſde / dat de Koningh aldaer payſſeeren ſoude / jae ſelfs de Articulen van den pays alreedts mede bracht / daer onder andere in ſtondt / dat de Koningh van Johor de Hollanders ſoude gehouden weſen over te leveren / nochtans dewijle de ſelve Koningh met de aen-komſt van den Fiſcael weder moedt ghekregen / ende hoe dat de pays te niet was / ſoo docht het den Admirael beter gheraden de Mollucas als Johor te verſeeckeren / want al maeckt die van Johor vrede / ſoo haeſt de Hollanders komen ſal hyſe weder breecken / maer Ternate verlieſende / iſſer geen remedie. Dan de grootheydt van de ſaeck deed' hem even-wel twijffelen / voornamelijcken dat hy vreeſde / dat de onſe uyt hongers-noodt van daer ſouden geweecken zijn. Daer was oock tijdinge in Johor gheſtroyt door de Gheſanten die om den pays te maecken uyt Malacca daer waren / datter ſeven Schepen / die in China waren / ſouden van daer nae de Manilhas gaen / ende ſoo voort nae Ternate, om de onſe van daer te verdrijven/ 't welck den Admirael voor praet hielt/ doch konde wel waer vallen. Het ſtont mede te vreeſen/ indien die van Johor pays maeckten / dat hy de Hollanders wel mocht overleveren/ 't welck die van Patane lichtelijck mede ſouden doen / ende ſoo ſoude men 't Capitael verlieſen / dat tot Johor thien duyſent/ ende tot Patane dry-en-tſeſtigh duyſent Realen was / doch den Admirael ſchickte 't Schip Gouda voor May daer in 't landt te ſullen weſen / 't welck men derwaerts met kleetjens / die daer ſeer begeert waren / ſoude moghen ſenden/ ende 't Capitael/ ſoo 't noot waer/ ten deele lichten. Eraſmus bracht oock tijdinghe/ dat tot Malacca, nae des Admiraels vertreck / veel volcks was gheſtorven/ onder andere den Viceroy / Don Antonio de Meneſes, Don Paulo de Portugal, ende Don Jeronymo Bothelho.

1608.

Januarij. Den 19. Januarij/ wilde den Admirael 't Schip Eraſmus (komende van Johor, niet meer in hebbende als ontrent dry duyſent ſacken peper) loſſen/ om 't ſelve te ſenden na Banda, doch 't volck waren moetwilligh/ ende wilden na huys. Den Admirael ſeyde haer/ datter te Bantam gheen ladinghe voor haer en was/ noch oock weſen ſoude voor half Maert/ maer daer was gheen gehoor. De Schipper was wel een groote oorſaek van 's volcx muetwilligheyt/ want ſeyde in haer preſentie/

Muytinatie onder 't Scheepſvolck.

entie / dat hy liever voor doodt-eter wilde nae huys varen als nae Banda, doch 1608.
wierp de schult op de onghewillighe ydt van sijn volck. Daerom den Admirael
s anderen daeghs aen 't Schip gevaren is / ende heeft nae veel harde woorden Januarij.
nde dreygementen de saecke soo verre gebracht / mits beloovende / datse weder
e Bantam komende / niet gehouden en souden zijn verder te varen / maer al waer
aer Schip onbequaem om nae Hollant te gaen / eben-wel / met het eerste Schip
atter nae huys ging overvaren souden / dat sy alle bewilligt hebben de reyse nae
Banda te doen. Van den 25. gavense een request over / daer vyse versochten / nae-
emael sy weder innewaert gingen / soo soudemen haer verseeckeren / datse met
en last diese te Bantam souden brengen / oock na huys souden varen ende voorts
n 't innewaerts varen ghetracteert worden als de Jachten. Waer op by den
aet geresolveert wert dat het eerste poinct behoorlijck was / maer wat belang-
e het tweede / daer in en dorst den Raet geen nieuwigheyt maken / want sy waren
n 't gins gaen genoech verseker by 't gelt datse in haer Schip hielden / ende dat
e Bantam aen landt bleef / als oock by de ladinghe diese te Banda in-nemen
uden.

Den 26 des avonts quam de Sabandaar met de schout van Bantam, ende brach-
en den Admirael een brief van den Koning aen die van Hollant / geschreven in
rabische tale / daer in sy begeerden hulp van 2. schepen / om na Palimban te gaen.
Den Admirael beloofde dien wel te bestellen / maer vraegde / soo de twee Sche-
en daer quamen / in hoe veel tijts die van Bantam wel soude gereet wesen? Sy
ntwoorden in 14. dagen / oft een maent ten hooghsten / of soo sy dan niet gereet en
aren / dat dan de Schepen wel souden mogen haren wegh vervorderen daerse
ilden wesen / oock en souden de Hollanders anders niet doen als de staketsels
m verre schieten / want danen souden die van Palimban daer by niet mogen due-
en / ende sy soudender den brant wel in-krijgen. Den 27. quam oock de Tomon-
on by den Admirael / met wien ghelijcken praet hadde als de Sabandaar ende
Schout. Den Admirael / dien hy een kleyn Bezar-steentjen gaf / recommandeer-
e hem 't volck van de Loge, ende seyde / Dat de Hollanders anders geen vrient
n Bantam en hadden als hem / welcke ghetuyghenisse hy oock van hem in Hol-
andt soude gheven. Hy antwoorde ghelijck hy wel meer tot den Admirael
esepdt hadde / datmen behoorde alleen de Hollanders daer te laten komen / ende
geen Engelschen / noch andere Natien / mits datse den Peper tot de redelijc-
ten prijs inkochten / ende elck wat wonne / maer hier toe en konde hy d'andere
iet krijgen / doch als de Koning een jaer oft twee ouder waer / ende verstant had-
e / soude 't hem wel te verstaen gheven / ende te weghe brenghen. De Koningh
seyde hy) was seer gestoort op den Gouverneur / om dat hy den brief aen den
Prins van Hollant niet eer ghereet ghemaeckt en hadde. In somma 't was al /
ls de Koning wat ouder waer / soude hy veel by hem voor de Hollanders doen.
Hy was oock den onsen veel beter toe-ghedaen / als d' Engelsche / want dese en
esocht hy nimmermeer / maer quam dagelijcx met drie van den Adel hem in de
Hollantsche loge vermaken.

Brief van den Koning van Bantam aen die van Hollandt.

Den 28 Januarij / teghen den avondt is den Admirael met het schip Orangie
van Bantam t' zeyl ghegaen / op hebbende in alles hondert ende negentien Eters /
daer onder vijf Siammers, 8. Portugesen ende vier Swarten / ende voorts gepro-
videert zijnde / met negen-en-tsevent igh leggers water / een-en-twintig leggers
Arack / 14. leggers Spaenschen wijn / daer van 4. wan waren / 6. vaten Buffels-
vleysch / 10. vaten Ossen-vleys van outs / ende 4. overgenomen van Kaerden. Het

Den Admirael gaet van Bantam t' zeyl na huys toe.

1608. rantſoen wert gheſtelt op dry mutſjes Arack daeghs / 1. half pont bleys eens te
weke dry vierendeel ſtock-viſch/ ende een Flapkanne waters daeghs/ boonen e
Januarij. Rijs ſoo veel men begeerde / want van die twee ſoorten haddenſe haer te Banta
Ontmoeten het Jacht Gouda. ghenoegh verſien. Den 2. Februarij 1608. inde Straet weſende/ontmoeten
Jacht Gouda, dat Mauritius Eylandt niet en hadde konnen krijghen/ maer wa
tot Achem aengheweeſt / ende alſo hy van Caerden daer niet en vernam / quan
na Bantam, ende bracht brieven van de Eendracht, die t'Achem lach/ om nae Ma
ſilipatan te gaen. Den Admirael dede de brieven copieren / ende den Raedt va
ſijn Schip ende van 't voorſz Jacht t' ſamen gheroepen hebbende / vonde
geraden/dat Gouda metten eerſten ſoude gaen na Johor ende van daer nae Patane
om't Capitael van de Comptoren aldaer / ſoo heymelijck als men mochte / t
lichten / ende den Koningh van Johor te bevelen goets moets te zijn / ende ſijn
Stadt te verſtercken. 't Voorſz Jacht / alſoo 't Mauritius niet en hadde konne
krijghen / was in de Bay van Anton Gil gheweeſt / alwaer het een weynigh ver
verſchinge ghekregen hadde. Seyden/ dat men voor twee koperen arm-ringe
een ſlaef kreeg / voor vijf ſlaven een Os / dat de roode Contaria daer wel begeer
was/ inſonderheydt een ſoort die achtkantigh ende wat langwerpigh is/ lywae
waſſer niet begeert/ de Swarten oorlooghden ſterck tegen malkanderen/ die in '
in-komen van de Bay aen de rechterhant woonen waren onſe vrienden / d' ande
niet. Rijs waſſer abondant / van gout ende ſilver en haddenſe geen wetenſchap

April. Den eerſten April / ſaghenſe van de voghelen die de Portugeſen Mangas de
Verneme teeckenen van de Caep. Veludo noemen / dat een teecken van de Caep is. Het zijn groote voghelen / di
de vleughelen niet ſtil en houden in 't vlieghen/maer ſlaen die te ſamen/als Duy-
ven/ de punten daer van zijn heel ſwart. Andere kleyne voghels / als Meeuwen/
verlieten haer / dat mede teecken van landt is. Den tweeden ſagenſe noch een
ander ſlagh van voghelen / die heel wit waren / maer hadden de vleughels bo-
Landen inde Tafel-Bay. ven en onder grauw. Den 12. dito / des morgens zijnſe inde Tafel-Bay ghe-
loopen / daer ſy 't geſet hebben op ſeven badem ſant grondt / ende laghender
beſloten voor alle Winden / uytghenomen den Noort-Weſten / die recht het gat
in waeyt. Den Admirael heeft terſtont de ſchuyt met vyer-Roers ende eenige
Spieſſen aen landt geſonden/ met wat kleetjens/koralen/ bellen/yſer ende kope-
re ringen. Sagen wel veel volcx op't landt loopen / die haer veel in getale was /
al innewaerts dreven / doch de onſe aen lant komende / wilden niet by haer ko-
men ſpraken van verre tot een Swart die de onſe by haer hadden / ende ſeyden
men ſoude by haren Koningh komen / die een ſtuck van daer woonde / daer
2. Swarten aen boort. ſoudenſe beeſten ghenoegh verkoopen. Immers daer quamen twee van de hare
mede aen boordt/ welcke ſeyden/ dat haer volck van de onſe verbaert was. Den
Admirael gaf haer wat beſchuyt te eten / twee-mael Arack te drincken / ende
twee biſchuyten mede na landt te nemen/ daer-en-boven eenighe Coralen om
den hals met een belleken daer aen / ſegghende / indienſe maeckten dat men den
onſen beeſten brocht / ſoo wilde hy haer elck een gheſchilderden doeck gheven.
Sy waren wel te vreden/ende baden den Admirael/ dat ſijn volck die van 't landt
niet en wilden naloopen nochte verbaert maecken. Den Admirael ſeyde /
dat ſy maer water en hout halen ſouden / waer op ſy antwoorden/ datter
waters ghenoegh was / maer gheen hout / ende alſoo haer den Admirael
eenighe boomen wees / ſeyden ſy / dat de ſelve haren eyghenaers hadden / men
ſalſe dan (ſprack den Admirael) betalen / ende daer mede gingen de Swarten
weder vrolijck nae landt toe. Onder weegh klaeghdenſe / datſe aen boordt ghe-
weeſt

weest waren / ende men haer niets en hadde ghegheven / waer over den Opper- 1608.
Koopman haer noch elck een stuck Katoene lijnwaet gaf / ende doen warense
wel te vreden. April.

Den 13. dito/ ging den Admirael selve des morgens vroegh aen lant met 10. oers/ 8. Spiessen/ ende 6. hout-houwers / nae de Rivier toe/ om wat houts te rijgen/ dat sy daer wel vonden/ doch was heel hart ende quastich. Hy nam oock enig goet mede om te verhandelen/ als Arm-ringen van Koper-draet/ niet wel oo dick als een schof-spijcker/ blaeuwe coraeltjens/ ende Indiaens lijnwaet/ yser ergatense mede te nemen / doch smeten eenighe hoepen van een galey vaetjen. Een wyl tijts daer geweest hebbende/ sagen een Swart op 't veldt/ daer den Ad- nirael sijn Tolck na toe sont/ blijvende self met sijn volck in het kreupel boschjen oo dat men haer niet sien konde. Met dat de Tolck de Swarten hadden ghe- prooken / sagense over 't gheberghte eenighe Swarten met vee komen / die y een goet stuck weeghs niet by haer oft den Tolck komen wilden / maer raegden wat sy begeerden / ende verstaen hebbende dat sy quamen om Ossen n Schapen te hebben / vraeghden wederom / wat goet sy hadden daer teghen e ruylen / ende begeerden 't te sien. De onse moesten neder sitten t' elckens als spraecken / riepen Kahou, Kahou, 't welck te segghen is / Sit neder. Een Os oemdense Bou, een Schaep Bae. Met malkanderen sprekende liet hem een van Scheeps-volck uyt het boschken sien/ daer spronghen de Wilde terstont op/ en- e liepen al haer beste wegh. Den Admirael riep de man toe/ dat hy weder in 't osch gaen soude / ende sy volghden de Wilde wel een goteling-schoot verre / welc- e seyden/ datse verbaert waren/ maer quamen eben-wel weder by de back / en en Admirael liet haer wat corael ende yser sien 't welck sy in de handt hebben ilden / maer soo haest hy het haer gelangt hadde / stelden sy het op een loopen/ nde quijt was hy sijn drie stuckjens yser van hoepen ende twee koralen paterno- ters / want de Wilde waren niet meer te spreecken / soo dat hy meende / dat e handelingh uyt was. Maer den Tolck liep haer weder wel een gotelinghs- choot na / ende steldese te vreden / soo dat sy weder by den Admirael quamen/ och dreven elcke reyse haer Vee wegh Hy seyde haer / datse niet verveert wesen ouden / want hy niemandt quaet en dede / maer alleenlijck begeerde met haer e ruylen. Doen brachten sy een Schaep by der hant/ 't welck sy vast hielden by e voorste poot/ daer op wees haer den Admirael een koperen arm-ring / ende dierden onderling koops eens / soo dat hy 't Schaep greep by de voet / ende af haer de rinck oock te raken/ ende met dat sy 't Schaep los lieten/ liet hy oock en ringh gaen / behoudende hy het Schaep/ ende sy den ring. Dien wech heb- ende / liepense met eenen loop ontrendt een scheeps langte verre / sonder om- nesien / daer nae sagense om / of haer niemandt en volgde / denckende dat hem e koop berouwen was. In somma de onse ruylden in dat mael acht en der- ig Schapen ende twee Koeyen / ghevende voor elcke Koe een ouden yseren oep van een vleys ton / ende voor elck Schaep een hoep van een span langh net een ringh / soo datse voor de veertich beesten gaven ontrendt de waerde an een gulden / de Swarten haer laetende voorstaen datse de onse be- roghen hadden / ende de onse datse wel ter mart gheweest waren. Den Ad- nirael hadde een Pistool by hem / sy vraeghden hem wat dat was / hy ant- woorde / dat het een groot ghetier maeckte / ende dou dou riep. Sy be- heerden/ hy soude 't eens laten tieren/ ende gingen wel hondert treden te rugge/ y schoot het af/ ende sy vielen altemael plat neder op haren rugge/ makende een

Handeling met de Inwoonderen.

groot

1608. groot geschrey/ ende voort wech loopende/ doch de onse liepen haer na/ ende stel
April. densé weder te vreden / haer ghevende wat beschuyt / dat sy aten met groot
smaeck. Dit spel duerde tot na middagh / ende de onse deden haer beesten / al
ooch het hout dat sy gehouwen hadden/ 't welck de Swarten selven holpen dra
gen/ in de boot ende schuyt/ soo dat alles heel goet was/dan het spel dat men had
de eer men haer tot handelingh konde krijgen/waer qualijck om seggen. Sy fluy
ten/ den Admirael mede/ sy dansten/ hy oock/ende was kortom een recht Apen

Ende beschrijvinge van haer gestalte ende seden.

spel. 't Is een groot volck/ niet heel swart/ hebben gekrult hayr/ ende zijn we
ghemaeckt soo van aensicht als van leden/ oock heel rat in 't loopen/ soo datse een
Bul konden achterhalen/ die sy dan by de hoornen vatten/of by d' achterste voet
ende houden hem alsoo staende. Stoncken van haer smeersel wel een roe in d
wint/ ende sagender uyt offe haer leven niet gewasschen hadden gheweest. Heb
ben een leeren riem om 't lijf / daer een gevilde vossen oft katten steert aen has
is recht voor haer manlijckheyt / ende een mantel van Herten ofte Bocken vel
len/ dat alles uytermaten stinckt. Dese mantels zijn voor onder de kinne toe
ghebonden / ende komen tot aen de billen / veele hadden oock Ossen-darmen
(den Admirael sacht voor 't net van 't beest aen) twee dick om den hals ghe
wronghen met vet met al/ d'een heel versch/ d' ander wat ouder en al verdrooght
Droegen alle een stockjen een vinger dick ende dry voet langh in d' een hant/ en
de een kleen stockjen in d' ander / daer een vossen oft katten steert over-getoghen
was/waer mede sy de vliegen van haer lijf keerden/want 't lant isser so vol vlie
gen/dat het wonder is. Onder aen de voeten hebbense Minne-broeders schoenen
doch de solen wat breeder. Als sy spreken/ klappense over 't ander woort op haer
mont/gelijck of men op den duym knipte/so dat haer mont by na gaet als een ra
tel. Men heeft gantsch geen scheep ofte schuytvaert by haer konnen vermercken

Tweede landrecht ende ruylinge.

Den 14. sont den Admirael sijnen Opper-Koopman na lant om te handelen
niet dat sy vleysch van doen hadden/ maer om de Swarten in devotie te houden
hem belastende/ so hy yet handelde/ dat het Ossen oft Koeyen souden wesen/mae
geen Schapen/ want hoe-wel dat het vleysch beyde van goede smaeck was/ so
en dienden nochtans de Schapen niet om te souten / ende uyt de versche en kon
den spyse niet eten. Aen landt komende vonden de Swarten wel de helft vryer als
daeghs te voren/ ende veel meer in ghetale/ want daer waren wel twee hondert
wijven / die oock met vellen bekleet ginghen / ende een vel om 't hooft hadden
zijnde een leelijck goet. De Maets en konden de Swarten van haer lijf qualijck
houden / ende waerse yet in handen kreghen/ dat was terstont wech. Onder an
dere Daniel Nieuquet hebbende een Os by het tou/ om den selven te binden/ quam
een Swart/die hem sijn Rappier uyt-trock/ende lieper mede wech/ende terston
wilden alle de Swarten opter loop / doch alsoo den Admirael bevolen hadde/
dat elck sijn goet wel bewaren soude / ende indien de swarten boven sulcks yet
quamen te stelen / datmense niet misdoen en soude / soo en wert nae 't Rapier
niet getaelt/ende de Swarten bleven. De Maets brachten vijfthien Schapen/
seven Koeyen ende twee Kalveren t' Scheep / noch beter koop als daeghs
te vooren. Den 15. bracht den Onder-Koopman een van haer arm-ringhen
t' Scheep / ghemaeckt van een stoffe die tusschen koper ende gout gheleeck/
daer hy dry koperen arm-ringhen / ontrent een oortjen waert wesen / voor
ghegheven hadde. De Tolck vraeghde waer sy dat fatsoen van arm-rin
ghen ghekreghen hadden / sy antwoorden / die selve ghemaeckt te heb
ben / ende dat de stoffe daer te lande viel / doch breeder daer nae verne
mende

ende konde men anders niet hooren / of het was met schepen voor desen daer 1608.
ebracht geweest.

Den 16. voer den Admirael met de boot / om een Eylant / dat in de mont van April.
e Bay leyt / te besien. Het mocht ontrent ander-half myl in 't ront hebben / ende Derde tocht op
n half myl daer af leyt een steen na de Bay toe / daer 't seer op brant. Op 't Ey- een onbe-
ndt vonden sy een ontallijcke menigte van zee-honden / die op de steen-rotsen in woont
e Son lagen en bakerden. 't Zijn groote ruyghe beesten / hebbende fraye vellen. Eylandt.
e onse smetender uyt ghenoegte wel een hondert doot. Daer waren oock veel
vogels op / Pinguyns genaemt / soo groot als een kleyne Gans. Hebben kleyne Pingu-
chte veders op 't lijf / ende haer vleugels zijn als die van een Eyntvogel daer de yns.
eren uyt getogen zijn. Konnen niet vliegen / maer swemmen fel / ende duycken
och beter. Men kanse achterhalen met loopen / ende zijn voor de menschen ver-
aert. Leggen twee eyeren als Gansen eyeren / maecken haer nesten onder de
uychte / schrabbende het sant wech / so dat men in 't voorby gaen die nauwelijcx
t / byten fel / als sy onversiens een mensch by de handt konnen krijgen / zijn
itende swart geschackeert. Het Eylant is heel sandig / ende heeft gantsch geen
ater / dan staet vol ruychte met geele bloemtjens. Den Admirael brachter
s Schapen op / twee Rammen / ende vier Oyen / om voort te teelen / op offer
nige Schepen quamen die ten vasten lande gheen handel en konden krijghen /
isse daer altijdt wat souden vinden. Want Spilbergen hadde daer gheen hande-
ig konnen krijgen / maer vont op 't Eylant seven Schapen / die de Engelsche
er geset hadden / 't welck hem wonderlijck wel te passe quam. Den Admirael
ntter oock het achtste Schaep / 't welck geslacht zijnde / ongheloofflijck vet be- Schaep
nden wiert / de steert was 25. duym dick en woeg 19. pont zijnde niet als lou- uytne-
r smeer / 't vet van de darmen ende 't niervet woegen 34. pont / behalven 't vet mende
t sy noch naemaels van 't vleysch deden / dat mede wel 10. oft 12. pondt mocht vet.
esen. 't Vleysch was te vet om t'eten. Hier door wert den Admirael van sinne
ch eenige Schapen op 't Eylant te setten / siende datse oock sonder water daer
o wel konnen aerden. Voer daerom den 19 dito weder derwaerts / ende sette-
r boven de voorgaende ses noch 14. op / soo datter nu 20. op waren / dry
annekens ende 17. wijfkens. Heeft oock aen walvisch-been een tinne plaet
spijckert / waer in gegraveert staet Matelief heeft hier geset den 19. April 1608.
intig Schapen.

Den 20. sont den Admirael de helft van een door-gesaegde ton aen landt / om Beben-
at bloemen met aerde daer in te setten / ende alsoo de Maets onder haer tween dighevt
n half roer schoots van de waterhaelders gingen / met een stuck van een yzere van de
op / quamender terstont 8. oft 10. Swarten / die haer met een abelheyt de Swarte
op uyt de handt grepen / ende liepender mede wech / de valy wildense oock in 't ste-
et op der loop / dan dat wert belet. In 't water vullen / vielder een yseren len.
nt van een ton / die een van de Maets opraepte / maer terstondt wasser een
wart diese hem met een snap uyt de hant hadde; Hoe-wel nu de Swarte aldus
len / soo en wilde den Admirael nochtans niet datmense daer om slaen sou-
/ liever hebbende haer dievery te verdraghen / als de handeling te verliesen /
de dan noch wel swaerder perijckel te loopen / want die haer met quaetheyt
t wil dwingen te doen / kan somtijts wel te kort springen. Exempel aen Don
ancisco d'Almeyda, die met 150. gewapende Portugesē haer meende te overval-
/ maer wert selve met 65. man / daer onder 11. Capiteynen / van de swartē ver-
igen. Ook hadde Houtman hier schade in sijn volk geledē / want dit is / naer ach-
tinge /

1608. tinge/ de rechte Aguada de Saldanha. By de water-plaets vonden de onse veel E-
gelsche namen van den jare 1604. ende oock eenige van den 28. December 160
Junij. Den 22. dito / alsoo den windt tegen den avondt Zuyd-oost begon te waeye
De Hollanders gaen upt de Tafel-Bay t'zeyl. lichten de onse haer anckers/ ende liepen tusschen 't Eylant en het vaste lant de
na Zee/ Noord ten Westen oen/ na dat sy haer lustigh ververscht hadden/ en
alle dage gegeten 16. oft 18. Schapen. Maer daer en is anders niet te bekom
als vleysch/ van Orangien-appelen of yet sulcx wisten de Swarten niet eens
spreken/ doch brachten den Admirael een Patrijs/ die niet groot was/ maer v
ende wel in 't vleysch/ oock uytnemende goet van smake. In somma sy hadd
hier gehad 173. Schapen/ 34. Koepen ende 5. Kalveren. De Bay leyt op 3
graden/ een minuyt/ onbegrepen. Rondtsom 't Schip speeldender de Walvi
schen somtijts by twee of drie te gelijck/ doch waren niet heel groot.

Passeeren de Linie. Den 5. Junij 1608. hadden sy 15. minuten benoorden de Linie/ ende bevo
den doen dat het vleysch dat sy in de Bay gesouten hadden op was/ want ha
den 't selve eerst opgeschaft/ ende 't Hollantsche vleysch dat vetter was ende bete
tegen 't sout mocht/ ghespaert. De Swarten hadden wel eenige vette beesten
maer wilden die niet verkoopen/ soo lang sy de magere konden quijt raken. De
7. Julij/ hebbende naer gissinge de hooghte van 27. en een half graden/ begost d
Maets het eten veel te vergaen/ ende het Scheurbuyck als oock de watersuch
sich aen eenighe te openbaren/ daerom den Admirael met advijs van den Raed
ordineerde/ dat in plaets van 3. mutsjens Arack, men elck man geven soude so
veel mutsjens Spaenschen wijn/ die men acht gesonder te wesen als Arack. De
9. dito/ begost den Admirael benautheydt op de borst te gevoelen/ ende sijn appe
tijt tot vleysch en speck / oock broot te verliesen / doch sijn krachten waren noc
Hapering met de Siammers. niet vermindert. Den 23. was'er een hapering in 't Schip met de Ambassa
deurs van Siam, die aldus toeging. Cornelis Specx, die van wegen den Admi
rael Wybrant van Warwijck by den Koningh van Siam was ghewe est / ende me
dese Ambassadeurs over quam / was den elfden deser overleden. Nu en vond
den Admirael onder sijn goet gheen ghesteente van Robijnen/ dat hem verwon
derde. Dan alsoo hy eenighe brieven houdende aen sijn Moeder ghelaeten hadd
aen eenen Jan Volckertsz van Monnickedam / die met hem in Siam was ghe
weest / ende dien hy onder andere oock 100. guldens by Testamente beset hadde/
soo hadde den Admirael altijdt de presumptie / dat hy den selven Jan de Steener
te bewaren gegeven hadde / welck sijn vermoeden hy oock den Schipper Simon
Lambertsz Mau openbaerde / doch meende / dewijle Jan mede kranck was / dat/
soo hy te sterven quame / de sake haer dan wel van selfs openbaren soude. Hier
over quam Jan den 21. te overlijden / ende vernam geen ghesteente / soo dat den
Admirael niet en wist wat dencken / noch de Schipper en wist hem niet te ra-
den. Doch op den 22. 's avondts / quam Rem Cornelisz die Stuerman op de
Schepen van Moucheron geweest hadde / ende onder Spilbergen met Specx in
Indien ghekomen was / by den Admirael / seggende / dat Specx hem belast
hadde / indien Jan Volckertsz quame te sterven / dat alsdan hy (Rem) seeckere
steenen / die de Siammers in bewaringh hadden / aen sijn Moeder soude gheven.
Tot confirmatie van dien hadde Jan Volckertsz een dagh voor sijn doodt hem
geroepen / ende belast de selve Steenen / soo haest als hy doodt ware van de Siam-
mers te eysschen/ gelijck hy oock de Siammers beval hem die over te geven. Maer
de schelmsche Siammers, siende dat Jan doodt was / ende dat Rem geen ghetuy-
gen hadde / ontkenden plat uyt eenighe Steenen te hebben. Als nu Rem dit aen

den

n Admirael quam klagen/ dede hy den Opperften (Conchy ghenaemt) roepen/ 1608.
de vraeghde hem/ waerom hy de Steenen niet en wilde geven/ achtervolgende
n wille van Specx ende Jan Volckertfz? Hy beriedt hem niet lange/ maer ontken- Junij.
wel exprzesselijck yets te hebben. Den Admirael seyde/ dat hy niet en
ieghde/ of hy yets hadde/ want daer was hy wel af verseeckert/ maer
t hy 't ghene hy hadde soude overgeven: ende dat het een Ambassadeur van
machtighen Koningh niet en betaemde soo te lieghen/ met andere dier-
elijcke propoosten meer. Conchy even-wel bleef by sijn propoost/ ende seyde
een Steenen van Specx te hebben. Doen viel hem den Admirael met harde
oorden aen/ segghende: Ghy fwarten fchelm gaet haelt my terftont de Steenen,
ck fal u op ftaende voet de ooren af-fnijden. Doen wert hy verveert/ ende
gh wegh/ en terstont quam den tweeden/ die bracht een Asch-graeu
amasten sackken/ daer in de Steentjens waren/ in papierkens ghewonden/
s met sijn op-schrift/ sonder ghezegelt te wesen. Den Admirael/ niet we-
de offe daer al waren/ ghelijck de Siammers affirmeerden/ hadde geerne de
even van Specx aen sijn Moeder geopent/ om te besien offer gheen mentie van
aliteyt ende quantiteyt in ghemaeckt en was/ doch alsoo de Schipper sulcks
traetsaem vondt/ wilde het alleen niet over hem nemen/ want behalven dat
odieus is yemants brieven te openen/ soo konde men met de selve de Siammers
ijdt soo wel aen landt als int Schip contrerolleuren. Na men de Steenen sien
nde/ wasser gheen puyck veel onder/ soo dat te vreesen stont datter de Siammers
iter gheweest moesten hebben.

Den 5. Augustij/ lagh de helft van 't Scheeps-volck wel sieck te koye/ ende Augusti.
t dagen daer na wasser nau een gesont man op 't Schip/ doch warender noch Veel
rtigh die niet plat in de koy en lagen. Den Admirael hadde noch tamelijcke siecken.
acht/ dan mocht niet eten. Den 22. dito sterf Sapori, de Broeder van
rnando, die 't Hooft was van de Roffanives op Amboyna. Hy quam mede over
onse sprаeck te leeren/ ende was een fray gheschickt quant van goede hope/
h Moors. Den 26. des avonts quamen sy in Poortlant, ende 's morgens daer Komen
ginghde Schipper aen landt/ die des middaeghs wat vleysch aen boordt in Poort-
cht/ ende ontrent 40. man ghehuert hadde/ om 't Schip in Hollandt oft Zee- lant.
dt te helpen brenghen. Den 29. vertrockense weder uyt Poortlandt, ende
amen den eersten Sebtember 's avonts heel spade binnen de Wielinge. Den Binnen
's avondts anckerden sy voor Rammekens alwaer de Heeren Bewinthebbers de Wie-
de Zeeusche Kamer haer quamen verwellekomen. Hadden uyt gheweest linge.
Jaren/ dry maenden/ ende een-en-twintigh daghen/ maer het volck
s meest alle sieck/ dan den Admirael bevont hem/ Godt lof/ in tamelijcke
sontheyt/ uyt ghenomen dat hy wat ghequelt was van 't Scheur-buyck.
reste van sijn volck en was niet altemael doodt/ want hy hadder in Indien
deel aen Landt ghelaten/ doch daer wasser veel ghestorven ontrent de
aemse Eylanden/ waer van hy de schult geeft alleen aen de ouden kost want
vleysch was sommigh vier jaer oudt/ so dat het volck geen kost in 't lijf konde
ghen/ jae Maetroos was soo verre ghekomen/ dat hy geen Spaensche wijn
nocht/ maer alleen klaer water.

Den 4. dito zijn de Zeeusche Bewinthebbers/ als Adriaen Bomenee, Aernout De Be-
hoeven ende Jan Bouroen-foon Schot, aen boordt ghekomen/ by de welcke oock wintheb-
s Elbert Simonfz. Jonckheyn Bewindthebber van Amsterdam/ ende hebben op bers aen
Admirael begeert/ dat hy haer soude overleveren de Ghesteenten die hy boordt.
hadde.

1608. Septem. hadde. Hy / diese liever overgelevert hadde aen de Bewinthebbers tot Amsterdam / overmidts het Schip Orangie van die Kamer was upt-gerust / dorst haer nochtans die niet plotselijck weygeren / maer socht behendighlijck eenigen tijt te winnen / tot dat die van Amsterdam mochten daer wesen. Doch 't en holp niet, ende hy / om niet suspect te worden van haer te willen verkorten / heeftse haer daeghs daer na in een toe-gezegelt sackjen onder sijn merck over-gelevert / niet wel te vreden wesende op de voorsz Jonckheyn, dat hy / een Amsterdammer zijnde / soo hart daer op drongh. Den 11. dito / is den Admirael in den Hage gekomen met de Gesanten van Siam, die aen sijne Princelijcke Excellentie gepresenteert hebben dese naervolgende geschencken. Een gouden Doose / fray gedreven werck / stijf een span wijdt / ende effen soo langh / want was stijf een span wijdt / ende effen soo langh / want was rondt / met een bladt goudt / ghelijck klatergoudt in een Yvooren Koocker daer binnen / waer in dat laghen de brieven van credentie. Twee kleyne ronde gouden doosk ens / de lenghte van een vingher wijdt / in 't eene een Diamant / in 't anderen een Robijn. Twee Koers fray gewrocht / met Loof-werck van Goudt. Twee Spiessen met goudt ontrent het yser beslagen / als oock aen den voet / seer fray gewrocht / ende noch twee Spiessen / de een aen de borck met goudt beslagen / doch slecht. De oorsaecke van haer Gesantschap / soo den Admirael verstaen konde / was dese Landen te sien / alsoo de Portugesen haer van de selve dapper veel quaedts hadde wijs-gemaeckt / ende onse Natie tot stinckens toe veracht / maer de Koningh gesien hebbende / dat den Admirael de Viceroy gheslagen hadde / was uyterlijck verwondert / dat de gene die soo veracht waren / sulcken macht hadden / te weghe konnen brenghen.

Ghe-schencken aen sijn Excellentie gepresenteert by die van Siam.

Den 12. heeft den Admirael audientie ghehadt by de Heeren Staten van Hollandt / die hem nae 't verhael van sijn Reyse door den Heere Advocaet Barnevelt gheantwoort hebben / dat sy hem seer bedanckten / ende dat hy hem mannelijck ghedragen hadde / met meer andere woorden / daer inne / hoe-wel maer woorden / hy hem seer verblijde. Des namiddaeghs was hy oock in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generael / die hem van gelijcke dede bedancken / ende des avonts noch in een ander Collegie / daerse hem mede hoorden ende bedanckten. Des selven avondts was hy by sijn Princelijcke Excellentie te gast / daer hy den geheelen avondt mede alles vertelde wat hem op de Reyse was bejegent.

Den Admirael van de Heeren Staten gepresen ende bedanckt.

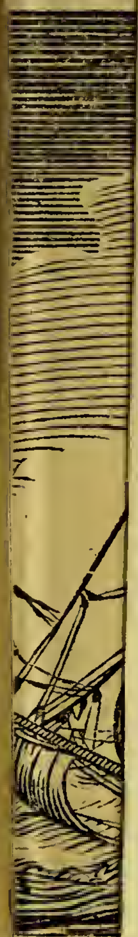
F I N I S.

t'AMSTELREDAM,

Gedrukt by ADRIAAN HARMENSZ ROEST, woonende in de Bloem-Straat, naast de Fonteyn van Aken. 1648.

O
A

IE T
ne G
Oost-Ind
sen va
Ne

door J

